Şark İslâm Klasikleri

MİLLETLER VE HÜKÜMDARLAR TARİHİ

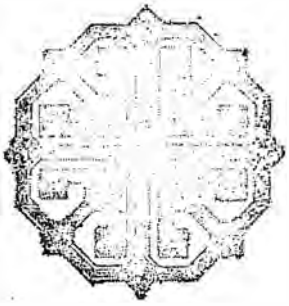
V

Taberî

MEB YAYINLARI

ŞARK - İSLÂM KLASİKLERİ

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 2210
BİLİM VE KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 521
Şark - İslâm Klasikleri : 37

Kitabın adı
MİLLETLER VE HÜKÜMDARLAR TARİHİ **V**
Yayın kodu
92.34.Y.0002.820
ISBN 975.11.0529.3 (Tk. No)
ISBN 975.11.0534.X (5. Cilt)
Baskı yılı
1992
Baskı adedi
20.000
Dizgi, baskı, cilt
MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın
13.7.1990 tarih ve 5711 sayılı yazıları ile
üçüncü defa 20.000 adet basılmıştır.

Şark - İslâm Klasikleri

MİLLETLER VE HÜKÜMDARLAR TARİHİ
V

Taberi

Çeviren
ZÂKİR KADİRÎ UGAN
AHMET TEMİR

İstanbul, 1992

CİLT II KISIM II

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
— Beni Nazır'ların sürgün edilmesine dair olan haberler	445
— Es-Sevik gazasına dair haberler	457
— Hicretin 5. yılı	461
— El-Hendek gazasına dair haberler	466
— Beni Kurayza gazası	491
— Hicretin 6. yılı	508
— Zu-Kared gazası	510
— Beni Mustalık gazasına dair olan haberler	520
— İlk (İftira) meselesi	528
— Tanrı Elçisinin Umre haccı kılmak üzere Mekke'ye seseferi, Tanrı'ya ortak katanların onu Kâbe'yi tavaf etmekten alıkoymaları, bu hâdiseye Hudaybe olayı denir	540
— Hicretin 7. yılında cereyan eden hâdiseler	601
— Tanrı elçisinin (S. A. M.) Vadi el-Kura gazası	612
— Hicretin 8. yılında olanlar	628
— Hicretin 8. yılında cereyan eden hâdiselere dair rivayet edilen hadîseler	635
— Mute gazasına dair hedîsler	643
— Mekke'nin fethine dair hadîsler	653
— Tanrı elçisinin Havazin'lerle olan kutsal savaşına dair hadîsler	695
— Hicretin 9. yılı	734
— Tebük gazasına dair haberler	74'
— Hicretin 10. yılı	781
— Ben Amr bin Sa'saaların delegeleri	807
— Tanrı elçisi tarafından gönderilen çetelerin sayısı ihtilâflıdır	824

Sayfa

— Tanrı elçisinin (S. A. M.) Haccına dair haberler · 832
— Tanrı elçisinin eşlerine, kendisinden sonra da yaşayan ve kendisi sağken ölenlere, boşadığı kadınlara ve boşamasının sebebine dair haberler · · · · · 834
— Tanrı elçisinin bunlardan hangisi ile daha evvel nişanlandığına dair olan rivayetler · · · · · · · 835
— Tanrı elçisinin talip olup da evlenmediği kadınlara dair haberler · · · · · · · · · · · · · · · 847
— Tanrı elçisinin odalıklarına dair · · · · · · · · 848
— Tanrı elçisinin azadlıları · · · · · · · · · · 849
— Tanrı elçisine kâtiplik edenlere dair · · · · · · · 854
— Tanrı elçisinin atlarının isimleri · · · · · · · · 855
— Tanrı elçisinin katırlarının adları hakkında · · · · 856
— Tanrı elçisinin sağmal develerinin adlarına dair · 857
— Tanrı elçisinin develerinin adlarına dair · · · · 857
— Tanrı elçisinin süt, yün ve yapağısından başkalarına faydalanmak imkânını verdiği hayvanlar · · · 859
— Tanrı elçisinin kılıçlarının adlarına dair · · · · · 860
— Tanrı elçisinin yay ve sürgülerine dair · · · · · · 860
— Tanrı elçisinin zırhlarına dair · · · · · · · · · 861
— Tanrı elçisinin kalkanlarına dair · · · · · · · · 861
— Tanrı elçisinin ad ve ve lâkablarına dair · · · · · 862
— Tanrı elçisinin vasıflarına dair · · · · · · · · 863
— Tanrı elçisinin vücudundaki Peygamberlik mührü · 864
— Tanrı elçisinin bahadarlığı ve cömertliği · · · · 865
— Tanrı elçisinin saç ve sakalının tavsifine ve boyayıp boyamadığına dair · · · · · · · · · · · · 866
— Tanrı elçisinin ölümüne sebep olan hastalığa tutulmasına ve bundan önce kendisine öleceğinin bildirilmesine dair olan haberler · · · · · · · · · · 868
— Hicretin 11. yılı girdi. Bu yıl içinde cereyan eden hâdiselere dair haberler · · · · · · · · · · 869
— Tanrı elçisinin hangi gün ve kaç yaşında öldüğüne dair haberler · · · · · · · · · · · · · · · · 895

MİLLETLER VE HÜKÜMDARLAR

TARİHİ II

(II. Cildin ikinci kısmı)

Beni Nazır'ların sürgün edilmesine dair olan haberler.

Ebu Ca'fer şöyle diyor: onların sürgün edilmelerine yukarıda anlattığımız gibi, Amr bin Ümeyye Zameri'nin Tanrı elçisi tarafından gönderilmiş olduğu seferden dönerken iki kişiyi öldürmesi sebep olmuştur. Tanrı elçisi Amr'ı Ma'une'de öldürülen sahabeleriyle birlikte göndermişti. Amr tarafından öldürülen öteki iki kişi Tanrı elçisi ile ahitleşmiş olan bir kavimden olup, onlar Tanrı elçisinin himayesinde sayılırlardı. Rivayete göre Amir bin Tufayl Tanrı elçisine mektup yazarak: Sen ahitlin ve himayende olan iki kişiyi öldürün, onların diyet (yani kan pahalarını) öde, demişti. Tanrı elçisi bu mektubu aldıktan sonra Kuba'ya gitti. Oradan da Muhacir ve Ensar'dan birkaç adamla birlikte (aralarında yapılan andlaşma gereğince kan pahalarını müştereken ödemeleri gerekli olduğuna göre) öldürülen iki kişinin kan pahalarını ödemek için yardım istemek üzere Beni Nazır Yahudilerinin yanına geldi. Ebu Bekir,

Ömer, Ali, Üseyd bin Huzayr ona arkadaşlık ediyorlardı. Bize İbn Humeyd söyledi, o Seleme yoliyle Muhammed bin İshak'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) Amr bin Ümeyye tarafından öldürülen Beni Amir'li iki kişinin kan pahalarını ödemek için yardım istemek üzere Beni Nazır yurduna gelmişti. Çünkü öldürülen bu iki kişi Tanrı elçisi ile andlaşmış olan bir kavimden olup, Tanrı elçisinin himayesinde sayılırlardı. Nazır'lar ona: Ey Muhammed! istediğin yardımı vereceğiz, dedikten sonra, baş başa kalmak üzere bir tarafa çekildiler. Onlar birbirlerine: Biz bu kişiyi şimdiki halinden daha uygun bir durumda bulamıyacağız, dediler. Bu esnada Tanrı elçisi onların evlerinden birinin duvar kenarında oturuyordu. Onlar birbirine: Hangimiz bu evin damına çıkarak büyük taşı onun üzerine yuvarlayarak öldürecek ve ondan bizi kurtaracak? diye konuştular ve bu vazfeyi görmek üzere Amr bin Cehhaş bin Kâ'bı seçtiler. O: Ben bunu yapacağım dedikten sonra dama çıktı. Tanrı elçisinin yanında sahabelerden birkaç kişi, bu cümleden Ebu Bekir, Ömer ve Ali bulunuyorlardı. Bu sırada Tanrı elçisine gökten haber geldi, ona yahudilerin ne yapmak istedikleri bildirildi. Bunun üzerine Tanrı elçisi yerinden kalktı, arkadaşlarına: Ben gelinceye kadar yerinizden ayrılmayınız, dedikten sonra Medine'ye döndü. Tanrı elçisi uzun müddet dönmeyince, onlar araştırmağa koyuldular. Yolda giderken kendilerine doğru gelmekte olan birine rasgelerek ondan peygamberi sordular, o:

Ben onu Medine'ye girerken gördüm, cevabında bulundu. Sahabeler, onun bu sözünü işittikten sonra arkasından Medine'ye döndüler. Tanrı elçisi onlara Yahudiler tarafından kendisine karşı tertip edilen suikastı anlattı. Bu hâdise üzerine Tanrı elçisi müslümanlara, Beni Nazır'larla savaşa hazırlanmalarını emretti. Hazırlık bittikten sonra onların üzerine yürüdü, onların çevresine indi. Onlar kalelerine kapandılar. Tanrı elçisi onlara ait hurmalıkların kesilmesini ve yakılmasını emretti. Ebu Cafer'in sözü: Vakidî bu hâdise münasebetiyle şöyle diyor: Beni Nazır'lar Tanrı elçisinin üzerine taş yuvarlamak hususunu konuştuklarında Sellâm bin Mişkem onları bundan menederek korkutmak suretiyle: «O sizin tertip ettiğiniz bu suikasdi bilir» dedi ise de, Yahudiler onun bu sözlerine kulak asmadılar. Amr bin Vehhaş, verilen karar üzerine Tanrı elçisinin başına taş yuvarlamak üzere dama çıktı. Bu sırada Tanrı elçisine gökten haber geldi. O da gûya bir işi varmış gibi yerinden kalktı, sahabeler, yanlarına dönmediği için, onu aramak maksadiyle harekete geçtiler. Yahudiler de: Ebu'l Kasım neden geç kaldı? demeye başladılar. Kinase bin Surya onlara: kendisine karşı tertip ettiğiniz suikast hakkında ona gökten haber gelmiştir, dedi. Tanrı elçisi Medine'ye döndükten sonra sahabeleri de onun arkasından Medine'ye döndüler. Onun mescitte oturmakta olduğunu görerek: Ey Tanrı elçisi! biz seni orada bekledik, gelmedin dediklerinde, o: Yahudiler beni öldürmek istediler. Yüce ve Aziz Tanrı

Peygamberine bunu haber verdi, cevabında bulundu ve Muhammed bin Meslemenin çağırılmasını emretti. Muhammed bin Mesleme katına geldiğinde ona: Sen Yahudilerin yanına git de onlara benim ağzımdan: Onlar benimle bir arada, bir bölgede oturmıyacaklardır, çünkü onlar bana karşı suikast tertip etmek maksadiyle gadir ve ihanet etmişlerdir, diye söyle, dedi. Muhammed bin Mesleme onların yanına giderek: Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) size memleketinden çekilip gitmenizi emrediyor, dedi. Onlar: bize böyle bir emirle Eys'ten birinin geleceğini sanmıyorduk, cevabında bulundular. Muhammed onlara: Kalbler değişti, İslâmiyet eski ahit ve ittifakları ortadan kaldırdı, diye mukabelede bulundu. Onlar: Yükleyip götürünüz, diğer tabirle, alabildiğimiz eşya ile göç ederiz, diye cevap verdiler. Bundan haber alan Abdûllah bin Übeyy onlara adam göndererek: Yerinizden ayrılmayınız, çünkü benim emrimde Arap'dan ve başkasından olmak üzere iki bin kişi var, siz yerinizden kımıldamayınız, onlar sizi koruyarak savaşacakları gibi Beni Kurayza'lar da sizinle birlikte hareket ederler, diye söyletti. Beni Kurayza adına (müslümanlarla) andlaşma yapmış Kâ'b bin Esed bunu işittiğinde: Ben sağken Beni Kurayza'dan tek bir adam olsun andlaşmayı bozmıyacaktır, dedi. Sellâm bin Mişkem de Huyey bin Ahtab'a: Ey Huyey! Muhammed'in dediğini kabul et, çünkü biz kavmimiz üzerine ancak mal ve servetimizle şeref kazanıyoruz, Muhammed'in teklifini ka-

bul etmediğin takdirde bundan daha kötüsünü kabul etmek zorunda kalırsın, dedi. Huyey: Bundan daha kötüsü nedir? diye sorduğunda Sellâm: Mal ve servetinin ve çoluk-cocuğunun ganimet malı olarak elinizden alınması, savaşan erlerin öldürülmesi, cevabında bulundu. Huyey onun sözüne kulak asmadı ve Cüddeyy bin Ahtab'ı elçisinin katına göndererek: Biz yurdumuzdan ayrılacak değiliz, sen istediğini yap, diye söyletti. Tanrı elçisi Huyey'in bu sözlerini işittiğinde taaccüp edip tekbir okudu, onunla birlikte müslümanlar da tekbir okudular. Tanrı elçisi: Yahudiler savaşa tutuştular, dedi. Bundan sonra Cüddeyy yardım istemek üzere Abdullah bin Übeyy'in yanına geldi. Cüddeyy geldiğinde Abdullah bin Übeyy kendisinin tebaası arasında oturuyordu. Bu sırada Tanrı elçisinin münadisi Müslümanları silâha sarılmaya çağırıyordu. Cüddeyy diyor: Ben onun yanında bulunduğum sırada oğlu Abdullah bin Abdullah bin Übeyy yanına girdi ve silâhını aldıktan sonra koşarak babası yanından ayrıldı. Babası Abdullah bin Übeyy: onun, yani oğlumun Muhammed'e olan yardımından usandım, dedi. Ben bunların hepsini Huyey bin Ahtab'a haber verdim. O: Bu, Muhammed'in bir hiylesidir cevabında bulundu. Tanrı elçisi Yahudilerin üzerine yürüdü, onları 15 gün kuşattı. Bundan sonra kanlarını akıtmamak, mal ve zırhları Tanrı elçisine ait olmak üzere barış yaptılar. Bana Muhammed bin Sa'd söyledi ona babası, ona da amcası söylemiş, o: bana babam kendi babası yoliyle İbn Abbas'tan rivayet

edip şunu söyledi, der: Tanrı elçisi Beni Nazır'ı on beş gün kuşattı, kuşatılma onlara çok zor geldi, bunun üzerine onlar kendilerinden talep edileni kabul ettikten sonra Tanrı elçisi onlara kanlarını akıtmamak, topraklarını ve yurtlarını bırakarak Ezri'ata çekilip gitmek şartiyle onlarla barış yaptı, onlardan her üç adama bir deve yahut bir saka devesi bıraktı. Bize İbn Abdülalâ söyledi, ona ve arkadaşlarına Ma'merden naklen Muhammed bin Sevr söylemiş, o, Zührî'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Beni Kurayza ile yurtlarını bırakıp gitmek şartiyle barış yapıncaya kadar savaştı, sonra onları Şam'a sürdü. Barış: bir deve yükü eşya alabilmek, zırh ve tulga ve sair silâhlar Tanrı elçisine ait olmak şartiyle yapıldı. Şimdi yine İbn İshak tarafından rivayet edilen hadîse gelelim: Beni Avf bin Hazrec'den, başlarında Abdullah bin Übeyy bin Selûl, Vedi'a, Malik bin Ebi Kavkal, Süveyd ve Da'is bulunan bir kitle Beni Nazır Yahudilerine adam göndererek: Yerinizden ayrılmayınız, karşı koyunuz, biz, sizi teslim edecek değiliz, Muhammed'le savaşırsanız biz de sizinle birlikte ona karşı savaşırız, memleketlerinizden çıkarılırsanız biz de sizinle birlikte çıkarız, diye söylemişlerdi. Yahudiler onların kendileriyle birlikte harekete geçeceklerini bekledi iseler de, onlar bu vaidlerini yerine getirmediler. Tanrı, Yahudilerin kalblerine korku saldı. Bunun üzerine onlar Tanrı elçisinden, kendilerinin yurtlarından sürülmesi, kanlarının akıtılmaması, ve zırhlar hariç olmak üzere her ailenin bir deve yüklü eşya ala-

bilmesi şartiyle barışmasını istediler. Tanrı elçisi onların bu tekliflerini kabul edip barış yaptı. Bunun üzerine Yahudiler ev eşiklerinin alt kısmını almak üzere evlerini yıkarak bu eşik altlarını yükletmeğe başladılar ve yükletebildiklerini alarak Heyber'e geldiler. Bir kısmı Şam'a gitti. Eşraflarından Hayber'e gidenler arasında Sellâm bin Ebi El-Hukayk, Kinane bin Rebi bin Ebi El-Hukayk ve Huveyy bin Ahtab bulunuyorlardı. Oraya indiklerinde, ahali onlara itaat etti. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Abdullah bin Ebu Bekir'den rivayet eder. Abdullah onlara şunu söylemiştir: Onlar kadın ve evlâtlarını develere bindirdiler, mallarını develere yüklediler. Ellerinde tef, ney, kaval gibi çalgılar vardı, şarkıcı cariyeler arka taraflarında bulunarak şarkılar söylüyorlardı. O gün, Urve bin Verd Abesî'nin yari olan Ümm-i Amr da onların arasında bulunuyordu. Onu Urve'den satın almışlardı. Ümm-i Amr, Beni Gifar kadınlarından olup, zamanında benzeri görülmemiş güzellikte ve övünülecek meziyetler sahibi bir kadındı. Beni Nazır mal ve servetlerini Tanrı elçisinde bırakarak çekilip gittiler. Tanrı elçisi bu malları istediği yere sarfediyordu. O, bu mallardan Ensar'a pay çıkarmayıp yalnız ilk muhacirler arasında böldü. Ancak Sehl bin Huneyf ile Ebu Dücane Simâk bin Hareşe'ye kendilerinin fakir olduklarını söyleyince bu genimet mallarından pay çıkardı. Beni Nazır'dan yalnız iki kişi

mallarından dolayı müslüman oldular, bunlardan biri Yamin bin Umey bin Kâ'b bin Amm-i Amr bin Cihaş, diğeri de Ebu Sa'd bin Vehb'tir. Onların malları ellerinde bırakıldı.

Abdullah bin Osman bin Affan bu yıl Cümadel'ulâ ayında öldü. O, öldüğü vakit altı yaşında idi. Tanrı elçisi cenaze namazını kıldırdı. Osman bin Affan onu lâhdına yerleştirdi. Hüseyin bin Ali (ona Tanrının selâmı olsun) bu yıl Şaban ayının başlarında doğdu. Tanrı elçisinin Beni Nazır gazasından sonra yaptığı savaşlardan ilk olarak hangisine iştirak ettiği ihtilâflıdır. Bize İbn Humeyd, İbn İshak tarafından rivayet edilen haberi nakletti. Ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiştir: Tanrı elçisi Beni Nazır gazasından döndükten sonra iki Rebi ayı ile Cumade ayının bir kısmını Medine'de geçirdi. Bundan sonra Beni Muharib ve Gatafan'dan Beni Sa'leblerle karşılaşmak üzere Necd'e gitti. Nahl mevkiine indi. Bu, Zatürrikaa gazası adiyle anılmıştır. Tanrı elçisi orada Gatafan'dan bir toplulukla karşılaştı. İki taraf da birbirinden korktu. Bundan dolayı Tanrı elçisi Havf (korku) namazı kıldı. Bundan sonra Tanrı elçisi müslümanlarla birlikte çekilip gitti. Vakidi'ye gelince, o bu gazanın hicretin 5. yılı Muharrem ayında yapılmış olduğunu söyler ve oradaki Zatürrikaa adlı dağa nisbetle bu adı almış olduğunu kaydeder. Bu dağ siyahlı, beyazlı ve kırmızılı bir renkte olduğu için bu adla anılırdı. Tanrı elçisi bu gazaya gittiğinde

kendi yerinde Medine'de Osman bin Affan'ı bırakmıştı.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a Muhammed bin Ca'fer bin Zübeyr'le Muhammed, yani İbn Abdurrahman söylemiş, o, Urve bin Zübeyr yoliyle Ebu Hüreyre'den şunu rivayet eder: Biz Tanrı elçisi ile birlikte Necd'e gitmek üzere yola çıkmıştık. Nahl'de Zatürrikaa adlı bir yere geldiğimizde Gatafan'lardan bir toplulukla karşılaştık. Fakat iki arada savaş olmadı. Müslümanlar onlardan korktular. Bu münasebetle Havf namazı ayeti indi. Sahabelerden bir kısmı Saddiayn dağına inerek düşmanı gözetledi, bir kısmı da Tanrı elçisinin arkasında durarak namaz kılanlarla birlikte rükûa vardı ve secde etti. Sonra bunlar yerlerinden kalkarak düşman karşısında bulunan arkadaşları yanına gittiler, bundan sonra arkadaşları gelerek kendi başlarına birer rekât ve Tanrı elçisi de onlarla birlikte bir rekât namaz kıldıktan sonra (Ettehiyyât okumak ve selâm vermek üzere) oturdular. Bundan sonra düşman karşısında bulunanlar gelerek kalan ikinci rekâtı kıldılar. Bundan sonra hepsi de oturdular, Tanrı elçisi onların hepsini de bir selâmda topladı. Ebu Ca'fer diyor: Tanrı elçisinin Nahl mevkiinde okuduğu bu namaz türlü şekilde tavsif edilmiştir. Bunlar birbirine uymuyor. Kitap hacminin büyümesinden korkarak bu ihtilâfları burada anmıyorum. Bunları *Basit'ül - Kavl fi Ahkâmi Şerayi'ül - İslâm* adlı eserimde anlatacağım. Bize

Muhammed bin Beşşar söyledi, ona ve arkadaşlarına Mu'az bin Hişam, ona da Katade yoliyle babası söylemiş, Katade, Süleyman Yeşkerî'den şunu rivayet eder: O, Cabir bin Abdullah'tan: Namazın kısa okunmasına dair olan âyet ne vakit inmiş, yahut kısa olarak hangi günde kılınmıştır, diye sorduğunda, Cabir ona şu cevabı vermiştir: Biz Şam'dan dönmekte olan Kureyş kervanının yolunu kesmek üzere yola çıkmıştık, Nahl'e vardığımızda biri Tanrı elçisinin katına gelerek: Ya Muhammed! diye çağırdı. Tanrı elçisi: Söyle! dedi. O adam: Sen benden korkuyor musun? diye hitap ettiğinde Tanrı elçisi: Korkmuyorum, diye cevap verdi. Adam; seni öldürmekten beni ne menedebilir? dediğinde, Tanrı elçisi: Rabbim, dedi. Bundan sonra adam kılıcı çekip çıkardı, korkuttu (ve bundan sonra kılıcı Tanrı elçisine iade etti). Tanrı elçisinin münadisi göç etmek ve silâhlanmak için emir verdi. Bundan sonra namaza çağırıldılar. Tanrı elçisi önce sahabelerinin bir kısmı ile namaz kıldı. Diğer kısım namaz kılanlara bekçilik ediyordu. Tanrı elçisi, yanında bulunanlara iki rekât namaz kıldırdı. Bundan sonra onlar geri dönerek düşman karşısında bulunanların yerine geçtiler, onlar da Tanrı elçisinin yanına gelerek iki rekât namaz kıldılar. O zaman ötekiler bunlara bekçilik ediyordu. Bu yolla Tanrı elçisi dört, sahabeler ikişer rekât namaz kılmış oldular. İşte o gün namazı kısa kılmak hakkında ayet indi, müslümanlara, silâhlı oldukları zaman böyle namaz kılmaları emredildi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arka-

daşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Amr bin Ubeyd'den, o Hasan Basrî'den, o da Cabir bin Abdullah Ensarî'den şunu rivayet eder: Muharib uruğundan filân bin Hâris, Gatafan ve Muhariblerden olan kavmine: Ben sizin için Muhammed'i öldüreceğim, dediğinde, onlar: Öldür, fakat nasıl yapacaksın? dediler. O: Üzerine saldırır ve öldürürüm, diye cevap vardi. Adam Tanrı elçisinin yanına geldi. Bu sırada Tanrı elçisi bir yerde oturdu, kılıcı da kucağında idi. Adam: Ey Muhammed, müsaade et de kılıcına bakayım, dedi. Tanrı elçisi: Bak, deyince kılıcı kucağından aldı, kınından çıkardıktan sonra titreterek sallamaya ve ona yaklaştırmaya başladı. Fakat Tanrı onu rezil edip kılıcı geri çeviriyordu. Adam: Ey Muhammed benden korkmuyor musun, elimde kılıç var? dediğinde, o: Hayır, korkmuyorum, diye cevap verdi. Seni benden kim koruyabilir? dediği zaman, Tanrı elçisi: Rabbim, diye mukabele etti. Bunun üzerine adam kılıcı kınına sokarak Tanrı elçisine iade etti. Bu münasebetle şu ayet indi: «Ey müminler, Tanrının size olan nimetlerini hatırlayınız ki, bir kavim size ellerini uzatmak istediği zaman, Tanrı onların elini sizden geri çevirdi...».

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme, ibn Ishak'a Sadaka bin Yesar söylemiş, o, Akil bin Cabir'den o da Cabir bin Abdullah Ensarî'den şunu rivayet eder: Biz, Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) ile birlikte Nahl mevkiinde Zattürrikaa

gazasına gitmiştik. Müslümanlardan biri, Tanrı'-ya ortak katanlardan birinin kadınını ele geçir-mişti. Tanrı elçisi ile müslümanlar göç edip git-tikten sonra, karısı esir edilirken evde bulunmı-yan erkek evine dönünce ona hâdiseyi anlattı-lar. Adam bunu işitince, Muhammed'in arkadaş-larından birinin kanını akıtmadan bu işin arka-sını bırakmıyacağına andiçti, Tanrı elçisi ile sa-habelerinin arkalarından takibe koyuldu. Tanrı elçisi, konma esnasında: Bize bu gece kim bek-çilik edecek? diye sorduğu zaman, biri muhacirler-den ve diğeri de ensar'dan olmak üzere iki kişi: Ey Tanrı elçisi biz bekçilik edeceğiz, dediler. Tanrı elçisi onlara: Siz iki dağ arasının ağzında bulına-caksınız, diye emretti. Tanrı elçisi ile sahabeler, iki dağ arasındaki ovanın içine konmuşlardı. Ge-ce bekçiliğini üzerlerine almış olanlar iki dağ ara-sındaki yolun ağzına geldiklerinde, ensardan olan muhacire: Gecenin hangi kısmında, ilk yarısın-da mı, ikinci yarısında mı bekçiklik etmek isti-yorsun? diye sordu. O ilk yarısında bekçilik ede-ceğini söyledikten sonra, muhacir arka üstü yata-rak uyudu. Ensar'dan olan ayağa kalkarak namaz kılmağa başladıktan sonra, esir edilen kadının ko-cası namaz kılmakta olanı görerek, müslümanla-rın karakollarına ait olduğunu anladı. Okunu attı, namaz kılanın vücuduna saplandı. Ensarlı, oku çekip çıkardıktan sonra eskisi gibi namazına de-vam etti. Kadının kocası ona yine bir ok attı, bu ok da vücuduna saplandı. Ensarlı, bu oku çekip çıkardıktan sonra yine namazına devam etti. Arap,

üçüncü oku da onun vücuduna sapladı. Ensarlı oku çekip çıkardıktan sonra rükûa vardı, secdeye kapandı, ancak bundan sonra arkadaşını uyandırdı: kalk ben yaralandım, dedi. Bunun üzerine muhacir yerinden sıçradı. Onları gören adam işin farkına vardıklarını ve kendisini takip edeceklerini anladıktan sonra kaçtı. Muhacir, arkadaşının kana bulaştığını görünce hayret ederek ve *Sübhaneke* okuyarak: Düşman ilk oku atar atmaz beni uyandırsan olmaz mıydı? dedi. Arkadaşı: Ben Kuran'dan bir sûre okuyordum, bunu sonuna kadar tamamlamadan yarıda bırakmak istemedim, fakat okların arkası kesilmeyince rükûa vararak hali sana bildirdim, Tanrı elçisi tarafından tâyin edilen sınırın korunmaması gibi bir tehlike olmasaydı, sûreyi bırakmaktansa kendimi feda etmeyi tercih etmiş olurdum, dedi.

Es-Sevik gazasına dair haberler

Bu, Tanrı elçisinin Uhud savaşında vadetmiş olduğu ikinci Bedir gazasıdır. Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiştir: Tanrı elçisi, Zatürrikaa gazasından Medine'ye döndükten sonra, Cumadelulâ ayının kalan kısmını, Cumadülâhir ve Recep aylarını Medine'de geçirdi. Sonra, Ebu Süfyan'a vadetmiş olduğu için Bedir'e gitti. Orada konarak Ebu Süfyan'ın gelmesini sekiz gün bekledi. Ebu Süfyan da Mekke ahalisinin başında olduğu halde Merrü Ez-Zehran tarafından Mediney'e geldi. Ravilerden

bazıları, onun Usfan'a kadar ilerlemiş olduğunu ve oradan çekilip gitmeği uygun gördüğünü söylerler. Ebu Süfyan geri dönmeyi kararlaştırdıktan sonra Kureyş'lilere: Ey Kureyş topluluğu! Sefere çıkmak için en uygun bolluk yılıdır, bolluk esnasında hayvanlarımıza ağaç yapraklarını ve sair nebatları otlatıyoruz, hayvanlarımızın sütünü içerek geçiniyoruz, bu yıl ise kıtlık yılıdır, ben Mekke'ye dönüyorum, siz de dönünüz dedikten sonra hayvanını çevirdi, bunun üzerine başkaları da çekilip gittiler. Mekke ahalisi buna Es-Sevik gazası adını verdiler. Çünkü Mekke'liler bu sefere katılanlara: Siz bu sefere, sevik (kavut) yemek üzere çıktınız, demişlerdir. Bundan dolayı gazaya bu ad verildi. Ebu Süfyan'a söz vermiş olduğu için onun gelmesini bekliyen Tanrı elçisi Bedir'de bulunurken, Veddan gazası sırasında onunla mütakere aktetmiş olan Muhaşşi bin Ömer Zamrî gelerek: Ey Muhammed, bu suyun başına Kureyş'lilerle karşılaşmak üzere mi geldin? diye sordu. Tanrı elçisi ona: Ey Beni Zamre'lerin kardeşi, evet, Kureyş'lilerle karşılaşmak üzere geldim, istiyorsan iki aradaki müterekeyi bozarız, bundan sonra savaşırız, Tanrı seninle aramaızda kendisi hükmedinceye kadar mücadele ederiz, diye cevap verdi. Muhaşşi: Ey Muhammed, Tanrı adına andiçerek, bu mütarekeyi bozmak istemediğimizi teyid ederim, bizim için seninle bozuşmanın lüzumu yoktur, diye mukabele olundu. Tanrı elçisi Bedir'de Ebu Süfyan'ın gelmesini beklerken Ma'bed bin Ebi Ma'bed Huza'î onun yanından

geçti ve Tanrı elçisinin orada bulunduğunu gördü. Bu sırada devesi onu üzerinden aşağıya attı. Ma'bed bu münasebetle şöyle diyor:

Devem Muhammed'e arkadaşlık etmekten ve Medinenin siyah üzüm gibi kötü ve ufak hurmasından nefret ediyor. O, kendi babasının eski dinine bağlıdır. Onunla Kudayd suyunu buluşma yeri yaptık, yarın kuşluk vaktinde Zacnan suyuna varacaktır.

Vakidî'ye gelince, bu münasebetle şunları söyler: Tanrı elçisi, Ebu Süfyan'a vadetmiş olduğu için, sahabelerini Bedir gazasına çağırdı. Çünkü Ebu Süfyan ona Uhud savaşında, yıl başında (yani) zilkade ayında savaşacağını vedetmişti. Nu'aym bin Mes'ud Eşca'î, Umre haccı kılmak üzere Mekke'ye gelmiştir. Kureyş'liler ondan: Ey Nu'aym! nereden geliyorsun? diye sorduklarında o: Yasrib (Medine) den geliyorum diye cevap verdi. Onlar: Muhammed'in herhangi bir hareketini gördün mü? diye sorduklarında, o: Ben ona, sizinle savaşmak üzere sahabelerini savaş nizamında tertip ederken bıraktım, cevabında bulundu. Nu'aym o zaman daha müslüman olmamıştı. Ebu Süfyan ona: Ey Nu'aym! bu yıl kıtlıktır, sefere çıkmak için en elverişli yıl bolluk yılıdır ki, bolluk yılında develerimiz ağaç yaprakları yer biz de süt içeriz, Muhammed'e vadettiğimiz vakit geldi, sen Medine'ye git de onları bu seferden vazgeçir, karşı koyamıyacakları derecede çok asker toplamış olduğumuzu söyle, vadin onlar tarafından bozulması bizim tarafımızdan bozulmasından

daha iyidir, bunu yaparsan, sana on hisse ödeyeceğim, bunları Sehl bin Amr'ın eline vereceğim, o da bu hisseleri ödeyeceğimize kefil olacaktır, dedi. Bu sırada Süheyl bin Amr geldi, Nu'aym ona: Ey Ebu Yezid! sen bu hisseleri ödemeği üzerine alıyor musun? üzerine alırsan ben Muhammed'in katına gidip onu bu seferinden, caydırırım dediğinde Süheyl: Üzerime alıyorum cevabında bulundu. Bundan sonra Nu'aym Mekke'den ayrıldı. Medine'ye geldiğinde müslümanların hazırlanmakta olduklarını gördü. Desise ve hiyle kullanarak onlara: Bu sefere çıkmak akılsızlıktır, Muhammed Uhud'da yaralanmadı mı? arkadaşları öldürülmedi mi? Nu'aym bu desisieleri sayesinde müslümanları seferden caydırdı. Tanrı elçisi bunu işittiğinde: Vücudumu kudreti tesirinde bulunduran Rabbimin adına andiçerek temin ederim ki, bu sefere benimle birlikte kimse katılmadığı takdirde dahi tek başıma olsa bile yola çıkacağım dedi. Nihayet Tanrı müslümanların basiret gözlerini açtı. Birçok mal ve ticaret eşyası ile yola çıktılar bir dirhem mukabilinde iki dirhem kâr temin ettiler. Düşmanla karşılaşmadılar. Bedir, Arap'ların büyük bir alış veriş yeri idi. Orada kurulan panayır her yıl 8 gün sürerdi. Ebu Ca'fer diyor ki: Tanrı elçisi bu gazaya çıktığında kendi yerine Medine'de Abdullah bin Ravaha'yı bırakmıştı. Vakidî: Tanrı elçisi Ebu Ümeyye'nin kızı Ümmi Seleme ile bu yıl Şevval ayında nişanlandı, aynı ayda zifaf oldu, der. Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) Zeyd bin Sabit'e, Yahudi

yazısı öğrenmesini emrederek: Ben mektubumun değiştirilmesinden korkuyorum, dedi. Hac işleri bu yıl Tanrı'ya ortak katanlar tarafından idare edildi.

Hicretin 5. yılı

Tanrı elçisi Cahş'in kızı Zeyneb'le bu yıl evlendi. Bana Muhammed bin Ömer (Vakidî) ye ulaşan senetle rivayet ettiler. Muhammed (Vakidî) bunu Abdullah bin Âmir Eskemî'den, o da Muhammed bin Yahya bin Habban'dan rivayet eder: Tanrı elçisi Zeyd bin Hârise'nin evine gelir, Zeyd ancak Muhammed'in (yani Peygamberin) oğlu adiyle anılırdı. Tanrı elçisi, katına gelmediği zaman: Zeyd nerede? diye sorardı. O, Zeyd'in gelmediği günlerin birinde onun evine gitti, nerede bulunduğunu sorduğunda eşi Cahş'in kızı Zeyneb Tanrı elçisinin katına her gün iş vaktinde giydiği giyimle çıktı, Tanrı elçisi onu görünce yüzünü çevirdi. Zeyneb: Ey Tanrı elçisi! o evde yok, babam ve anam yolunda feda olsun, eve gir diye rica etti. Tanrı elçisinin kapıda olduğu Zeyneb'e haber verildiği için, o libasını giymeden çabucak kapıya gelmiş, Zeyneb'i bu kıyafette görmek, Tanrı elçisinin hoşuna gitmişti. Tanrı elçisi kapıdan ayrıldığında kalbinde birşeyler duyuyor, fakat bu duygunun ne olduğunu az kalsın kendisi de anlıyamıyacaktı, o, ancak: Ulu Tanrı'yı bütün eksikliklerden tenzih ederim, kalbleri değiştiren Tanrı kutludur, diyebildi. Zeyd evine geldiğinde eşi ona Tanrı elçisinin geldiğini söyledi. Zeyd ona Eve girme-

sini rica etmeli idin, dediğinde Zeyneb: Eve girmesini rica etti isem de girmedi, cevabında bulundu. Zeyneb eşinden: O, kapıdan ayrıldığı vakit birşey söylediğini işitmedin mi? diye sorduğunda Zeyneb: O kapıdan ayrılırken: Tanrıyı her eksiklikten tenzih, ederim, kalbleri değiştiren Tanrı kutludur, diyordu, cevabında bulundu. Bunun üzerine Zeyd evinden çıktı, Tanrı elçisinin katına gelerek: Ey Tanrı elçisi! evime geldiğini söylediler, babam ve anam sana feda olsun, eve girmeliydin, Zeyneb hoşuna gitmiş olabilir, hoşuna gitmiş ise onu boşarım, dediğinde Tanrı elçisi: Eşinden ayrılma, cevabında bulundu. Fakat Zeyd o günden sonra eşine yanaşmak imkânını bulamadı. Zeyd, Tanrı elçisinin katına gelerek bu hali ona haber verir, Tanrı elçisi de: Eşinden ayrılma, derdi. Nihayet Zeyd ona yanaşmadı, boşadı. Zeyneb'e başkasiyle evlenmek helâl oldu. Tanrı elçisi günün birinde Ayşe ile konuşurken ona bir baygınlık hali geldi. Ayıldığı vakit gülümsüyor ve: Zeyneb'in yanına gidip, kim müjdeler, Yüce Tanrı onu benimle evlendirdi, diyor ve şu âyeti okuyordu: «Hani Yüce Tanrı'nın nimet ve lûtfuna ve senin de nimet ve bağışlarına nail olan kimseye (Zeyd'e) eşini hoş tut, Tanrı'dan sakın diyorduk, Tanrının ortaya çıkaracağı şeyleri gizli tut, diyorduk. Sen halktan korkuyordun. Halbuki korkulacak zat yalnız bir Tanrı'dır. Vakta ki Zeyd onun istediğini yerine getirerek onu boşadı, biz de seni onunla evlendirdik. Tâ ki müminler için oğulluklarının eşleri boşandıktan ve iddet (şeran tâyin edilen

müddet) geçtikten sonra atalıkların oğulluklarının eşleriyle evlenmelerinde bir beis olmasın. Yüce Tanrının emri elbette yerine gelir» (Ehzâb: 37). Ayşe şöyle diyor: Bu âyet indikten sonra Zeyneb'in güzellik bakımından bizden üstün olduğu (görüldü) ve diğer cihetten, en büyük ve en şerefli bir hâdise olmak üzere onun Tanrı tarafından peygamberle evlendirilmesi beni her cihetten üzdü, ben kendi kendime: o bu şerefle bize karşı övünecektir, diyordum. Ayşe şöyle devam ediyor: Tanrı elçisi bu sözü söyledikten sonra hademesi olan Selma bu şerefle Zeyneb'i müjdelemek üzere onun yanına gitti, Zeyneb ona gümüşten yapılan ayak bileziklerini armağan etti. Bize Yununs bin Abdüla'lâ söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Vehb söylemiş, o, İbn Zeyd'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Cahş'in ve halasının kızı olan Zeyneb'i Zeyd bin Harise ile evlendirmişti. Tanrı elçisi günün birinde Zeyd'i aramak üzere onun evine geldi. Kapıda yünden örülmüş bir perde asılı bulunuyordu. Rüzgâr perdeyi kaldırdı. O zaman Zeyneb odasında çıplak bir halde bulunuyordu. Tanrı elçisinin gözü ona ilişti, güzelliği hoşuna gitti ve kalbinde iz bıraktı. Tanrı elçisinde bu hal doğduktan sonra Zeyd'de ondan iğrenme hali husule geldi. Zeyd Tanrı elçisinin katına gelerek eşimi boşamak istiyorum, dediğinde, o: Hakkında bir şüpheye mi düştün? diye sordu. (Zeyd): Ey Tanrı elçisi! hiçbir hususta ondan şüphelenmedim, ondan hayırdan başka birşey görmedim, cevabında bulundu. Tanrı elçisi ona: Eşini hoş tut, Tanrıdan

sakın, dedi ki, Tanrı bunu şu âyetinde anmaktadır: «Hani Yüce Tanrının nimet ve lûtfuna ve senin de nimet ve bağışlarına nail olan kimseye (Zeyd'e) eşini hoş tut, Tanrı'dan sakın diyorduk. Tanrının ortaya çıkaracağı şeyleri gizli tut, diyorduk. Sen halktan korkuyordun. Halbuki korkulacak zat yalnız bir Tanrıdır. Vakta ki Zeyd onun istediğini yerine getirerek onu boşadı, biz de seni onunla evlendirdik. Tâ ki müminler için oğulluklarının eşleri boşandıktan ve iddet (şeran tâyin edilen müddet) geçtikten sonra atalıkların oğulluklarının eşleriyle evlenmelerinde bir beis olmasın. Yüce Tanrının emri elbette yerine gelir» (Ehzâb: 37). Ayşe şöyle diyor: Bu âyet indikten sonra Zeyneb'in güzellik bakımından bizden üstün olduğu (görüldü) ve diğer cihetten, en büyük ve en şerefli bir hâdise olmak üzere onun Tanrı tarafından peygamberle evlendirilmesi, beni her cihetten üzdü, ben kendi kendime; o bu şerefle bize karşı övünecektir, diyordum. Ayşe şöyle devam ediyor: Tanrı elçisi bu sözü söyledikten sonra, hademesi olan Selma bu şerefle Zeyneb'i müjdelemek üzere onun yanına gitti, Zeyneb ona gümüşten yapılan ayak bileziklerini armağan etti. Bize Yunus bin Abdüla'lâ söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Vehb söylemiş, o, İbn Zeyd'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Cahş'in ve halasının kızı olan Zeyneb'i Zeyd bin Harise ile evlendirmişti. Tanrı elçisi günün birinde Zeyd'i aramak üzere onun evine geldi. Kapıda yünden örülmüş bir perde asılı bulunuyordu. Rüzgâr perdeyi kaldırdı. O zaman

Zeyneb odasında çıplak bir halde bulunuyordu. Tanrı elçisinin gözü ona ilişti, güzelliği hoşuna gitti ve kalbinde iz bıraktı. Tanrı elçisinde bu hal doğduktan sonra Zeyd'de ondan iğrenme hali husule geldi. Zeyd Tanrı elçisinin katına gelerek: eşimi boşamak istiyorum, dediğinde, o: Hakkında bir şüpheye mi düştün? diye sordu. (Zeyd): Ey Tanrı elçisi! hiçbir hususta ondan şüphelenmedim, ondan hayırdan başka bir şey görmedim, cevabında bulundu. Tanrı elçisi ona: Eşini hoş tut, Tanrıdan sakın, dedi ki, Tanrı bunu şu ayetinde anmaktadır: «Hani Yüce Tanrının nimet ve lûtfuna ve senin de nimet ve bağışlarına nail olan kimseye (Zeyd'e) eşini hoş tut, Tanrıdan sakın diyordu, Tanrının ortaya çıkaracağı şeyleri gizli tut diyorduk....» Ayette anlatıldığı gibi Zeyd boşadıktan sonra Tanrı elçisi onunla evlendi.

Vakidî Tanrı elçisinin bu yıl Rebi'ülevvel ayında Davmet el-cendel gazasında bulunduğunu söyler. Sebebi şudur: Tanrı elçisi, Tanrı'ya ortak katanlardan bir kitlenin Davmet el-cendel çevresinde toplanıp oraya yaklaşmış olduklerını haber aldıktan sonra onların üzerine yürüdü. Oraya vardı ve hiçbir kötü hale katlanmadan döndü. Bu gazaya giderken kendi yerinde Medine'de Siba' bin Urfuta El-Gifarî'yi bırakmıştı.

Ebu Ca'fer diyor ki: Tanrı elçisi Uyeyne bin Hısn ile hayvanlarını Taglemeyn'le çevresinde otlatmak hakkını haiz olmaları şertiyle barış yaptı. Bana Muhammed bin Ömer (Vakidî) ye ulaşan senetle İbrahim bin Ca'ferin babasından rivayet

ederek, Uyeyne ile kavminin, yaşadıkları bölgede kuraklık olduğunda, Tanrı elçisinin Taglemeyn'den El-Meraz'a kadar olan otlaklarda hayvanlarını otlatmaları şartiyle onlarla barış yapmış olduğunu rivayet ettiler. Çünkü bir bulut gelerek yağmur yağdırmış olduğu için orası bolluk bir bölge idi.

Vakidî, Sa'dın anasının, kendisi Tanrı elçisi ile birlikte Davmet el-Cendel gazasında bulunduğu vakit ölmüş o duğunu söyler.

El-Hendek gazasına dair haberler.

Tanrı elçisi bu yıl Şevval ayında El-Hendek gazasında bulundu. Buna dair olan haberi bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Zübeyr ailesinin azatlısı olan Yezid bin Ruman'dan, o, Urve bin Zübeyr'den, o, yalancılıkla itham etmediği birinden, o, Ubeydullah bin Kâ'b bin Malik'den o, Zührî'den, o, Asım bin Ömer bin Katade'den, o, Abdullah bin Bekir bin Muhammed bin Amr bin Hazm'dan, o, Muhammed bin Kâ'b Kurazî'den ve başka bilir kişilerimizden rivayet eder. Bunların Hendek gazasına dair naklettikleri haberler bir araya toplanmıştır. Bunlardan bir kısmının rivayetinde, diğerlerinde mevcut olmıyan kayıtlar vardır. Hadîs'in toplu şekli şöyledir: Yahudilerden bir kitle bu cümleden Beni Nazır'lardan Sellâm bin Ebi El-Hukayk, yani Beni Nazır'dan Huyey bin Attab, Kinane bin Ebi El - Hukayk, Hevze bin Kays Va'ilî ve Ebu Ammar Va'ilî, beni Nazırlar ile

Beni Va'ilden bir topluluğun başında oldukları halde Tanrı elçisi ve müslümanlar aleyhinde birleşerek Mekke'ye geldiler, Arap partilerinin bir araya toplanmaları onların eseridir. Mekkeli'leri Tanrı elçisi aleyhine savaşa çağırdılar ve: Muhammed'i ve bütün müslümanları tamamiyle ortadan kaldırıncaya kadar sizinle birlikte hareket edeceğiz, dediler. Kureyşliler onlara: Siz ilk kitab indirilen ve ilim ehlinden bir kavimdensiniz. Muhammed'le bizim aramızdaki ihtilâfı da biliyorsunuz. Muhammed'in dini mi, bizim dinimiz mi hayırlıdır? diye sorduklarında onlar: Sizin dininiz onun dininden hayırlıdır, siz ona nisbetle hak ve hakikata daha yakın bulunuyorsunuz, diye cevap verdiler. Tanrının kitabındaki şu âyet onlar hakkında inmiştir: «Bak ki, Tanrı'ya nasıl yalan, iftiralarda bulunuyorlar. Pek aşikâr olan bu günah onları azaba çarptırmak için yeter. Kitaptan nasibi olan kimselerin Haç'a ve Tagut'a yani uydurma ilâhlara iman eden kâfirlere: Sizin tuttuğunuz yol ve din müminlerin tuttukları yoldan ve dinden daha doğrudur, dediklerini gördün mü? İşte Yüce Tanrının lânetine uğrayın kimseler bunlardır. Her kim Tanrının lânetine uğrarsa, ona hiçbir yardımcı bulamazsın. Onlara cihan hâkimiyetinden bir şey nasib olabilir, fakat o halde bile onlar pintiliklerinden ötürü halka hurma çekirdeklerinin kabuğunun dışındaki çukuru bile vermezler» (Nisa: 48 - 51). Mekke'liler Yahudilerin bu sözlerinden dolayı sevindiler, onları Tanrı elçisine karşı savaşa isteklendirdiler, itti-

fakla savaşa karar verdiler. Yukarda adları geçen ve Mekke'ye gelmiş olan bu Yahudiler Mekke'den çıkarak Kayş Aylan'lardan Gatafan'lara gittiler. Onları da Tanrı elçisiyle savaşa çağırdılar, savaştıklarında, kendileriyle birlikte müslümanlara karşı yürüyeceklerini ve Kureyş'lilerin bu hususta kendileriyle birlik olup ittifak ettiklerini bildirdiler. Gatafanlar, onların bu çağırısını kabul ettiler. Bu hazırlıklardan sonra Kureyş orukları Ebu Süfyan komutasında Medine üzerine yürümek maksadiyle yola çıktılar. Gatafanlar da, Beni Fezarelerin başında Uyeyne bin Hısn bin Huzeyfe bin Bedr ve Beni Mürrelerin başında da Hâris bin Avf bin Ebi Hâris Mürrî bulunduğu halde Medine üzerine yürümek maksadiyle yola çıktılar. Mes'ud bin Duhayle bin Nüveyre bin Turayf bin Suhme bin Abdullah bin Hilâl bin Halave bin Eşcaa bin Reys bin Gatafan da Eşcaa'dan kendine tabi olanlarla birlikte hareket etti. Tanrı elçisi bu haberi ve onların bir araya toplanarak Medine üzerine yürümekte olduklarını işittikten sonra Medinenin etrafını Hendekle çevirdi.

Bana Muhammed bin Ömer (Vakidî) ye ulaşan senetle şunu haber verdiler : Tanrı elçisine Medine'nin etrafını hendekle çevirmeği tavsiye eden Selman olmuştur. Bu Selman'ın Tanrı elçisiyle birlikte katılmış olduğu ilk gazadır. O zaman hür olan Selmen: Tanrı elçisi! Biz Fars'ta düşman tarafından kuşatıldığımız vakit etrafımızı hendekle çeviriyorduk, dedi.

Yine İbn İshak tarafından rivayet edilen hadîs'e gelelim. Tanrı elçisi Müslümanları sevaba isteklendirmek maksadiyle kendisi bizzat hendeği kazma işine iştirak etti, çalıştı, müslümanlar da çalışarak kazdılar. Ancak münafıklardan bir takımları zaaf göstererek çalışmaz, Tanrı elçisinin haberi ve izni olmaksızın yerlerinden ayrılarak aileleri yanına giderlerdi. Müslümanlar ise Tanrı elçisinin izni ve haberi olmaksızın yerlerinden ayrılmaz, büyük ve küçük aptese gitmek zarureti hâsıl olduğunda dahi Tanrı elçisine baş vurarak müsaadesini isterler, o, izin verirdi, onlar da işleri bittiği gibi hayır ve sevap kazanmak üzere hemen iş başına dönerlerdi. Bu münasebetle Yüce Tanrı şu âyeti indirdi. «Müminler ve ancak Yüce Tanrı'ya ve elçisine iman edenler, peygamberle toplu bir iş için birleştikleri vakit o izin vermeden yanından ayrılmasınlar, senden izin istiyen kimseler Yüce Tanrı'ya ve elçisine kalbden inanan kimselerdir. Bazı işleri için senden izin istedikleri zaman onlardan dilediğin kimselere izin ver. Onlar için Yüce Tanrı'dan af ve yarlıgamasını dile. Peygambere, birbirinize hitapta bulunduğunuz gibi hitap etmeyiniz. Yüce Tanrı sizden herhanginizin diğerinin arkasında saklanarak konuştuklarınızı muhakkak bilir. Peygamberin emrine muhalefet edenler, kendilerine dünyada mihnet yahut ahrette acıklı azap isabet etmesinden korksunlar» (Nur: 62 - 63). Yani, Tanrı imanınızın, kalbden mi, yahut yalandan mı olduğunu bilir. Müslümanlar hendeği sağlam bir hale ge-

tirinceye kadar çalıştılar. Onlar hendeği kazdıkları vakit şiirler söylüyorlardı. Aralarında Gu'ayl adında biri vardı, Tanrı elçisi ona Amr adını verdi. Bu münasebetle onlar şu beyti okudular:

(Tanrı elçisi) sonradan Cu'ayl'e Amr adını verdi. O, günün birinde şiddetli surette savaşan bahadıra bile arka olmuştu.

Tanrı elçisi Amr'ın yanından geçtiğine ona: Ey Amr! diye seslenir, yanındakiler Zahr (arka ve yardımcı) dedikleri vakit o da aynı sözü tekrerlardı. Bize Muhammed bin Beşşar söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Halid bin Acme söylemiş. O: bize Kesir bin Abdullah bin Amr bin Avf Müzenî söyledi, der. O, kendi babasından naklen şunu söylemiştir: Tanrı elçisi Ahzab olayında Hendek kazılacak bölgeyi Beni Hârise'ler toprağı tarafından Ücmü Eşşeyhayn adını taşıyan hisardan başlıyarak da El-Midad'a kadar uzanan bir çizgi ile tayin ettikten sonra her on adama 40 arşın uzunluğunda yer ayırdı. Ensar ile Muhacirler Selman'ın kendilerinden olduğu hakkında çekiştiler, her iki taraf Selman'ın kendilerinden olduğunu iddia ediyordu. Selman kuvvetli bir kişi idi. Bunun üzerine Tanrı elçisi: Selman peygamber ailesindendir, diyerek çekişmeye son verdi. Ömer bin Avf bu hususta şöyle diyor: Ben, Selman, Huzeyfe bin El-Yeman, Nu'man bin Mukarrin Müznî ve Ensar'dan altı kişi bir arada kendimize isabet eden 40 arşınlık yeri kazıyorduk. Zubab'in aşağı tarafını kazarken nemli toprağa kadar indik. Hendeğin iç tarafında kaya gibi bü-

yük beyaz frenk taşlarına rasgeldik. Bu taşları kazarken demir aletlerimiz kırıldı, bunun üzerine Selman'a: Tanrı elçisinin katına git de bunu bildir, dedik. Selman ona bunu haber vererek: Çizgiden yana yapacak yer yakın olduğundan bu taşı bir yanda bırakarak kazmaya devam edelim mi, yoksa başka bir emir mi vereceksiniz, çünkü biz senin çizdiğin çizginin haricine çıkmak istemiyoruz, diye söylemiş. Onun bu ihbarı üzerine Tanrı elçisi Selman'la beraber hendeğe indi. Biz kalan dokuz kişi hendeğin ağız tarafına çekildik. Tanrı elçisi külüngü eline alarak kayaya öyle şiddetli bir vuruşla vurdu ve Medine'nin etrafındaki iki kara taşlık arası öyle bir parlayışla parladı ki, karanlık bir evin içindeki kandilin evi aydınlatmasına benzedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi zaferler sırasında olduğu gibi tekbir okudu. Müslümanlar da onunla birlikte tekbir okudular. Tanrı elçisi ikinci defa vurduğunda taş yarıldı, vurduğu zaman taş yine. karanlık içini kandilin aydınlattığı gibi Medine'nin iki kara taşlığı arasını aydınlattı. Bundan sonra Tanrı elçisi zaferler sırasında okunduğu gibi tekbir okundu. Müslümanlar da onunla birlikte tekbir okudular. Tanrı elçisi üçüncü defa vurduğunda taşı kırdı. Bu vuruşun tesiriyle kuvvetli bir şimşek çakarak karanlık bir evin içinde yakılan kandil gibi Medine'nin iki kara taşlığın arasını aydınlattı, bunun üzerine Tanrı elçisi zafer kazandığı zaman olduğu gibi tekbir okudu. Müslümanlar da tekbir okudular. Bundan sonra Selman, Tanrı elçisinin elinden tutarak onu hendekten yukarıya çıkardı.

Selman: Babam ve anam sana feda olsun, Ey Tanrı elçisi! Ben hiçbir vakit görmediğim bir hâdise ile karşılaştım, dediğinde, Tanrı elçisi yüzünü yanında bulunanlara çevirerek: Selman'ın sözlerini işittiniz mi? diye sordu. Onlar: Evet, Ey Tanrının elçisi, sana ana ve babalarımız feda olsun, sen taşa vurduğunda taştan dalgaya benzeyen yıldırım çıkıyordu, sen tekbir okuduğun vakit biz de tekbir okuduk dediler. Tanrı elçisi: Doğru söylüyorsunuz ilk vuruşumun tesiriyle husule gelen ve sizin de gördüğünüz yıldırım Hire şehrindeki sarayları ve Kisraların Meda'in şehrini aydınlattı, onlar köpeğin azı dişleri gibi gözüktüler. Bana Cebrail, ümmetimin bu saray ve şehirlere sahip olacaklarını haber verdi. İkinci vuruşumla husule gelen ve sizin de gördüğünüz yıldırım Rum topraklarındaki kırmızı sarayları aydınlattı, onlar da köpeğin azı dişleri gibi gözüktüler. Bana Cebrail, ümmetimin onlara da sahip olacaklarını bildirdi. Üçüncü vuruşumla husule gelen ve sizin de gördüğünüz yıldırım, Sam'adaki sarayları aydınlattı. Onlar da köpeğin azı dişleri gibi gözüktüler. Cebrail bana ümmetimin onlara sahip olacaklarını haber verdi. Sevininiz ki, zafer, onları bu gözüken saray ve şehirlere sahip kılacaktır, dedi ve bu sözlerini üç defa tekrarladı. Tanrı elçisinin bu müjdesi müslümanları sevindirdi. Onlar: Bu doğru bir müjdedir, nimetlerinden dolayı Tanrı'ya hamdü senalar olsun ki, kuşatıldığımız vakit bize yardım ve zaferler vadediyor, dediler. Bu sırada birleşmiş Arap partilerinin orduları gözüktü. Müminler: Bu, Tanrı

ve elçisinin bize vadettiği zaferdir, Tanrı ve elçisi elbette doğru söyler, dediler. Birleşmiş kuvvetlerin kuşatması ancak müminlerin iman ve Tanrı'ya olan güvenlerini arttırdı. Munafıklar ise: Şaşmıyor musunuz ki, Muhammed size ümit veriyor, bâtıl olan şeyleri haber veriyor, nasıl oluyor da Yesrib (Medine) de olan Muhammed Hire şehrindeki saraylarla kisraların Meda'in'ini görebiliyor? Muhammed, müslümanların meydana çıkmak kudretinde olmadığı ve hendekler kazmak suretiyle korunmak istedikleri bir vakit bu sözleri söylüyor, diyorlardı. Bu münasebetle Tanrı şu ayeti indirdi: «Munafıklar ve yüreklerinde hastalık olanlar, müminler hakkında: bunları dinleri aldattı diyorlardı. Her kim Yüce Tanrı'ya karşı övünürse mul akkak ki, Yüce Tanrı üstün kudret, kahr ve son derece yüksek hikmet sahibidir» (Enfal : 50). Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiş: Müslüman kuvvetleri üç bin kişi idi. Tanrı elçisi hendeğin kazısını tamamladıktan sonra Mekkeliler gelerek Davme'nin Cüref ile El-Gobe arasındaki Muctemial - Esyal (yani seller biriken) mevkiine indiler, sayıları on bin kişi olup, Kureyş'ten başka kendilerinin Ehabiş, yani siyah ve kölelerle karışmaktan türeyen cinslerinden ve kendileri ile birleşen Kinane ve Tihame ahalisinden mürekkepti. Gatafan'larla onlara tabi olan Necid ahalisi de ilerlediler. Onlar Uhud'un bir tarafındaki Nekamenin kuyruk tarafına indiler. Tanrı elçisi ile müslümanlar şehirden çıka-

rak arkalarını Seli dağına dayadılar. Müslümanların sayıları üç bindi. Tanrı elçisi orada ordugâhını kurdu. Tanrı elçisi ile düşman arasında hendek bulunuyordu. Tanrı elçisi çoluk çocuk ve kadınların kale ve hisarlara kaldırılmalarını emretti. Tanrı düşmanı Huyey bin Ahtab gelerek, Tanrı elçisi ile mukavele yapmış ve ahidleşmiş olan Kurayza'dan Kâ'b bin Esed ile görüştü. O, kavmi adına müslümanlarla anlaşmıştı. Kâ'b onun geldiğini işittiğinde kalesinin kapısını kapattı, Huyey onunla görüşmek üzere izin istedi ise de Kâ'b onu kalesine sokmadı. Bunun üzerine Huyey: Ey Kâ'b! kapını aç, dediğinde Kâ'b: Yazıklar olsun sana, sen uğursuz bir adamsın, ben Muhammed'le mukavele akdettim. Bu ahdimi bozacak değilim, ben onda ahde sadakatten ve vefakârlıktan başka bir şey görmedim, cevabında bulundu. Huyey buna bakmadan kapıyı açtırmağa çalışarak: Aç, seninle konuşacağım, dedi. Kâ'b: Açmam, diye cevap verdi. Huyey: Aç, ben zamanın şerefli, şevketi ve engin denize benziyen kuvvetleriyle geldim, ben sana, Kureyş'in komutan ve uluları ile geldim, onları Davme'nin Muctemial Esyal mevkiine indirdim. Gatafan'ları da getirdim, onları Uhud'un bir tarafında bulunan Nekama'nın eteğine indirdim. Ben onlarla Muhammed'i ve ona tabi olanları büsbütün yok etmeden çekilip gitmemek üzere andlaşma yaptım, dedi. Kâ'b bin Esed ona: Tanrı adına andiçerek derim ki, zamanın en zelil edici şeyi ile ve suyunu döktükten sonra yıldırım çakarak gürültü koparan içi boş bir bulutla gelmişsin, ya-

zıklar olsun sana, beni Muhammed'le kendi halime bırak, mukaveleyi bozdurmaya çalışma; ben Muhammed'de ahde sadakatten ve vefakârlıktan başka bir şey görmedim, cevabında bulundu. Huyey her türlü hiyle ve mekir yoliyle ona sözünü kabul ettirmeğe çalıştı. Nihayet Huyey: Kureyş ve Gatafan Muhammed'i bir âfet ve musibete uğratmadan çekilip gettikleri takdirde seninle birlikte kalene kapanmağa ve sen neye katlanırsan, aynı zorluklara katlanmağa Tanrı adını anarak ahdediyorum, dedi. Bundan sonra Kâ'b bin Esed ahdini bozdu. Tanrı elçisi ile iki arada yapılan andlaşmayı hükümsüz bırakmış oldu. Tanrı elçisi ve Müslümanlar bunu şittikten sonra Tanrı elçisi Beni Abdüleşhel'lerden Sa'id bin Muaz bin İmri'ülkays bin Numan ile Beni Sa'ide Kâ'b bin Hazrec'lerden Sa'd bin Ubade bin Düleym'i (oraya) gönderdi. Sa'd bin Mu'az o zaman Evs'lerin, Sa'd bin Ubade de Hazrec'lerin ulusu idi. Belharis (= Ebu El-Hâris) bin Hazrec'lerin kardeşleri olan Abdullah bin Revahe ile Beni Amr bin Avf'ların kardeşleri olan Havvat bin Cübeyr'i de onlara kattıktan sonra Tanrı elçisi: Bize erişen haberin doğru olup olmadığını anlayınız. Haber doğru olduğu takdirde ifadeleri anlaşılmıyacak derecede bozarak çağırırsınız biz de anlarız, halkı zayıf düşürecek sözler söylemekten sakınırsınız, bize erişen haber doğru olmayıp da onlar ahidlerinde sadık iseler bunu yüksek sesle halka bildirirsiniz diye emretti. Delegeler Yahudilerin yanına vardılar ve durumun işitilenden daha kötü olduğunu gördüler.

Onlar Tanrı elçisine dil uzattılar: Bizimle Muhammed arasında hiçbir andlaşma yapılmamıştır, ona söz verdiğimiz yoktur, dediler. Bunun üzerine Sa'd bin Ubade onlara söğüp saydı, onlar da ona söğüp saydılar. Sa'd bin Ubade asabî bir adamdı. Sa'd bin Mu'az ona: Sen onlarla söğüp sayışmağı bırak, onlarla aramızdaki iş söğüp sayışmaktan daha büyük ve önemlidir, dedi. Bundan sonra her iki Sa'd arkadaşları ile birlikte Tanrı elçisinin katına gelerek ona selâm verdikten sonra: Bu Yahudiler Azal ve El-Kare uruglarının benzerleridir. Bu iki urug Er-Recei olayında Tanrı elçisinin sahabelerine bu cümleden Hubeyb bin Adi ile arkadaşlarına gadr ve ihanet etmişlerdi. Tanrı elçisi delegelerin bu sözlerini işittikten sonra: Tanrı uludur, ey müslüman topluluğu! sevininiz, dedi. Bunun üzerine zorluk ve korku arttı. Düşmanlar, Müslümanlara her taraftan saldırdılar. Müslümanlar bile türlü düşüncelere daldılar. Munafıklardan bazıları nifaklarını açığa vurdular. Beni Amr bin Avf'ların kardeşleri olan Mu'attib bin Kuşayr: Muhammed bize kisra ve kayserlerin hazinelerine sahip olacağımızı söylüyordu, halbuki, bizden biri büyük abdestini bozmak üzere çıkmak kudretinde bile değildir diye söyledi. Beni Hârise bin Hâris'lerden Evs bin Kayzıy: Ey Tanrı elçisi! bizim evlerimiz, içlerinde erkekler bulunmadığı için düşmanın baskısına maruzdur dedi. O, bu sözlerini kendi kavminden olanların önünde söyledi ve: Bize izin ver de ailelerimiz yanına gidelim, çünkü bizim evlerimiz şehir haricindedir, diye

ilâve etti. Tanrı elçisi bir ara yakın bir müddet kâfirlere karşı koydu. İki arada savaş olmadı, ancak oklarla atışmaktan ve kuşatılmaktan ibaret kaldı. Tanrı elçisi, asker şiddetli hallere katlandıktan sonra Gatafanların komutanlarına tevzitta bulunmak üzere elçi gönderdi. Bize bu haberi İbn Humeyd söyledi, o ve arkadaşları Muhammed bin Müslim bin Şihab Zühri'den şunu rivayet ederler: Tanrı elçisi Uyeyne bin Hısn ile Hâris bin Avf bin Ebi Hârise Mürri'ye elçi gönderdi. Onlar Gatafan'ların komutanları idiler. Tanrı elçisi onlara çekilip gitmeleri şartiyle Medine bağlarının meyvalarının üçte birini vereceğini vadetti. Tanrı elçisi ile sahabeleri haberleştiler, arada barış bile yapıldı, barış mukavelesi yazıldı. Fakat bunlardan her biri oyalamadan ibaret olup fiil ve amel sahasına aşmak için gereken tanıklar tanıklık etmemiş ve mukavele tasdik edilmemişti. Tanrı elçisi mukaveleyi tasdik etmek istediği vakit Sa'd bin Ubade ile Sa'd bin Mu'az'ı yanına çağırttı. Onlara bunu anlatarak istişarede bulundu. Onlar: Ey Tanrı elçisi! sen bu mukaveleyı aktetmeği arzu ediyorsan biz de bunu isteriz, bunu Yüce Tanrı emrettiği için yapıyorsan, bu takdirde bunu yapmamız elbette lâzımdır, yahut bunu bizim için mi yapıyorsun? diye sorduklarında o: Evet, bunu sizin için yapıyorum, Arap'ların sizi bir yaydan oka tutmakta, yani bütün Araplar'ın birleşerek size saldırmakta olduklarını gördüğümde, ben onların şevketlerini kırmak ve bir müddet için bu şekilde hareket etmek is-

tedim. dedi. Bunun üzerine Sa'd bin Mua'z: Ey Tanrı elçisi! biz ve onlar Tanrıya ortak kattığımız. putlara taptığımız ve Tanrıyı tanımadığımız vakitlerde, onlar, konuk etmemiz haricinde, bir tane hurmamızı olsun parasını ödemeden almağa cesaret edemezlerdi. Tanrı bizi İslâmiyetle şereflendirdikten, bizi hak yola sevkedip seninle bizi aziz eyledikten sonra mı onlara mallarımızı vereceğiz? Bizim bunu yapmağa ihtiyacımız yoktur, Tanrı adına andiçerek, kılıcımızın çalım yerinden başkasını yemiyeceğimizi teyit ederiz. Tanrı kendisi bizimle onlar arasında hükmünü yerine getirir, cevabında bulundular. Bunun üzerine Tanrı elçisi: Bu sizin ihtiyarınızda olan bir iştir, dedikten sonra Sa'd mukavele kâğıdını alarak yırttı, ve: Onlar bize bütün kuvvetleri ile saldırsınlar, dedi. Tanrı elçisi ve Müslümanlar kendilerini koruyarak bulundukları yerde kaldılar. Düşmanlar onları kuşatmışlardı. Fakat iki arada savaş olmadı. Ancak Kureyş'in süvarileri, bu cümleden Âmir bin Lu'ey'lerin kardeşi Amr bin Abdivedd (= Vüdd) bin Ebi Kays ve her ikisi Mahzum'lardan olan İkrime bin Ebi Cehl ile Hubeyre bin Ebi Vehb, sonra Navfel bin Abdullah ve Beni Muharib bin Fihr'lerin kardeşleri olan Zırar bin Hattab bin Mirdaslar, savaşmak üzere atlarına bindiler ve beni Kinane'lerin yanına gelerek: Ey Kinane oğulları! savaşa hazırlanınız; siz bugün süvarilerin kimler olduğunu anlıyacaksınız, dedikten sonra hendeğe doğru ilerlediler. Hendeğin yanında durarak göz-

den geçirdikten sonra: Tanrı adına andiçerek bunun Arabın bilmediği bir hiyle olduğunu teyit eyleriz dediler. Bundan sonra hendeğin dar yerini araştırmağa koyulclular. Dar yere geldikten sonra atlarını kamçılayarak zorlukla öbür tarafa geçtiler ve hendekle Seli dağı arasındaki çorak yerde dolaşmağa başladılar. Ali bin Ebi Talip Müslümanlardan birkaç adamla meydana çıkarak onların geçmiş oldukları gediği tuttu. Süvariler süratle onların üzerine yürüdüler. Bu süvarilerden Amr bin Abdivedd Bedir'de savaşarak ağır yaralanmış, bundan dolayı Uhud savaşına katılmamıştı. O, Handek olayında bulunduğu ve savaştığı yer bilinsin için, bir işaret takarak meydana çıktı. Ali ona: Ey Amr! sen Tanrı adına andiçerek, Kureyş'ten biri tarafından iki şeyden birine çağrıldığın takdirde, bu ikiden birini kabul edeceğini bildirmiştin, dediğinde, o: Evet, sözün doğrudur, cevabında bulundu. Bunun üzerine Ali: Ben seni Yüce Tanrı'ya ve elçisine imana ve İslâmiyete çağırıyorum, dediğinde o: Benim için bunların gereği yoktur, cevabında bulundu. Ali: O halde ben seni çarpışmağa çağırıyorum, dediğinde, o: Ey kardeşimin oğlu! ne diye beni çarpışmağa çağırıyorsun? Tanrı adına andiçerek seni öldürmek istemediğimi teyit ederim, cevabında bulundu. Ali: Tanrı adına andiçerek seni öldürmek istediğimi temin eylerim, dedi. Bunun üzerine Amr kızdı, atından inerek atının ayak damarlarını kestikten sonra atının yüzüne vurdu. Bundan sonra çarpışmak üzere Ali'ye yaklaştı, defalarca

dolandılar, nihayet Ali (Ona Tanrının selâmı olsun) onu öldürdü. Bunun üzerine kalan süvariler yenilerek çekildiler, kaçarak zorlukla hendeği geçtiler. Amr ile birlikte daha iki tanesi öldürüldü ki, biri Münebbih bin Osman bin Ubeyd bin Sebbal bin Abdüddar olup ona bir ok isabet etmişti, o, Mekke'ye döndükten sonra öldü. Diğeri Beni Mahzum'dan Navfel bin Abdullah bin Mugire'dir. O zorlukla hendeği geçerken aşağıya yuvarlanmış, müslümanlar onu taşa tutmuşlardı. O, taşa tutulurken: Ey Araplar! öldürülmek bundan daha iyidir, dediğinde Ali hendeğe inerek onu öldürdü. Müslümanlar onun nâşını ele geçirdiler ve Tanrı elçisinden, onun nâşını satmak üzere müsaade istediler. Tanrı elçisi: Bize onun nâşının da parasının de gereği yoktur, bu sizin ihtiyarınızda olan bir iştir, diyerek onları bu hususta serbest bıraktı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Beni Hârise'li Ebu Leylâ Abdullah bin Sehl bin Abdurrahman bin Sehl bin Ensarî'den, o da Müminler anası Ayşeden nakleder: O Hendek olayı sırasında Beni Hârise'lerin kalesinde bulunuyordu. Bu en Müstahkem kalelerdendi. Sa'd bin Mu'azın anası da onunla birlikte bu kalede bulunuyordu. Ayşe, bu hadisenin Hicab emredilmeden önce cereyan etmiş olduğunu söyler. Sa'd üzerinde baldır ve bacaklarından yukarıya doğru çekip sıvanmış zırh olduğu halde yanımızdan geçti. Bütün bal-

dırı zırhından dışarıya çıkmıştı, elinde mızrağı vardı ve şu beyti okudu:

«Azıcık dur, şiddetli savaşa katılır ve saldırırsın, ecel geldiğinde ölmekte bir beis yoktur.»

Ona anası: Ey sevgili oğlum! doğru söylüyorsun, geç kaldın, dedi. Ayşe diyor: Ben Sa'dın anasına: Sad'ın zırhının daha uzun olmasını çok isterdim, dediğimde anası: ok isabet ettiğinde zırhı ona hafif gelir cevabında bulundu. Sa'd bin Mu'az'a bir ok isabet ederek kolundaki bir damarı kesildi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Asım bin Ömer bin Katade'den rivayet eder: Beni Amir bin Lu'eyden Habban bin Kays bin El-Arka tarafından atılan ok Sa'da isabet ettiğinde o: Al sana, ben El-Arkaa'nın oğluyum, dedi. Sa'd da ona: Tanrı senin yüzünü cehennem ateşinde terletsin, Ey Rabbim! Kureyş'le aramızda herhangi bir savaş bıraktı isen bu savaşa katılmak üzere beni sağ bırak, çünkü elçine eziyet eden, seni yalanlıyan ve onu memleketinden çıkaran kavimler içerisinde en ziyade severek savaşacağım kavim Kureyş'tir, ey Rabbim! Eğer Kureyş ile iki aramızdaki savaşlara son vermişsen bana şehitlik derecesini ve beni Kureyş'ten gözlerim aydın olmadan önce öldürme, diye dua etti. Bize Süfyan bin Vaki söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Bişr, onlara da Muhammed bin Ömer (Vakidî), o babasından, babası da Alkama yoliyle Ayşe'den şunu rivayet eder: Ben Hendek olayı sırasında

bulunduğum yerimden çıkarak bu savaşa katılanların izlerini takip ediyordum, bu sırada arkamda bir hareket ve yerde bir deprenme duydum, arkama dönerek baktığımda Sa'dı gördüm ve hemen yere oturdum, onun yanında Tanrı elçisiyle birlikte Bedir Gazasına katılmış olan kardeşi Hâris bin Evs vardı. Bu haberi bize Muhammed bin Ömer söyledi: Hâris'in elinde kalkan vardı, Sa'd demirden yapılma zırh giymişti. Onun âzaları zırhın dışarısına çıkmıştı. Ayşe: O, insanların en büyüğü ve en uzunu idi, der. Ben onun vücudunun zırh dışında kalan kısmına ok isabet etmesinden, yahut açıkta kalan âzalarının başka bir aletle kesilmesinden ve yaralanmasından korkuyordum. Sa'd şu beyti okuyordu:

> «Azıcık dur, şiddetli savaş başlıyacaktır, o vakit sen de saldır, ecel geldikten sonra ölüm ne güzel bir şeydir.»

Ayşe sözüne devam ederek diyor: Sa'd yanımdan geçip gittikten sonra oturduğum yerden kalktım. zorlukla bir bahçeye giderim, orada Müslümanlardan birkaç kişi, bu cümleden Ömer bin Hattap ile tulgasından ancak gözleri görünen biri bulunuyordu. (Müellif burada Tasbiga tabirini kullanıyor ki, ancak gözleri gösteren tulga demektir.) Ömer beni görünce: Sen atılgan ve cesursun, seni buraya ne gibi bir şeyin getirmiş olduğunu biliyor musun? Burada kıvrılır yahut bir belâya çatabilirsin, diye beni azarlamağa devam etti, Ömer'in yanında bulunan zat tulga-

sını açtığı vakit onun Talha olduğu anlaşıldı. Bana Muhammed bin İshak söyledi, o, Asım bin Ömer bin Katade ile Muhammed bin Müslim bin Şihab Zührî'den şunu rivayet eder: Talha, Ömer'e: Sen kaçmak ve kıvrılmak tabirlerini çok kullandın, yalnız Yüce ve aziz olan Tanrı'ya sığınılır, dedi. O gön Sa'da bir ok isabet etti. Ok (Habban) İbn El-Arkaa adında biri tarafından atılmıştı. O, ok isabet ettikten sonra: Al sana, ben El-Arkaa'nın oğluyum, diye seslendi. Sa'd da: Tanrı senin yüzünü cehennem ateşiyle terletsin, diye beddua etti. Ok Sa'dın kolundaki üç damarın ortasındaki bir damara isabet ederek kesmişti. Söylediklerine göre bu damar kesilince durmadan kan akarak o kimseyi öldürür. Sa'd: Ey Rabbim! gözlerim Beni Kurayza'nın felâketini görerek aydın oluncaya kadar beni sağ bırak, diye dua etti. Beni Kurayza'lar cahiliyyet çağında onun müttefik, ahidli ve azadlıları idiler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Yahya bin Abbad bin Zübeyr'den, o da babası Abbad'dan şunu rivayet eder: Abdülmuttalib'in kızı Safiyye, Hendek olayı sırasında Hussan bin Sâbit'in Fari adı verilen kalesinde bulunuyordu. Safiyye diyor: Hassan kadınlar ve çocuklar arasında bu kalede kalmıştı. Yahudilerden biri kalenin yanına gelerek çevresinde dolaşıyordu. Beni Kurayza'lar Tanrı elçisi ile yaptıkları andlaşmayı ve sözü bozmuşlar, Müslümanlarla savaş halinde idiler. Kalede bizi koruyacak kimse

yoktu. Çünkü Tanrı elçisi ile Müslümanlar düşman karşısında oulunuyorlar, düşman karşısından çekilerek bizi koruyacak bir halde değildiler. Bunun üzerine ben Hassan'a: Ey Hassan! bu yahudi gördüğün gibi kalenin etrafında dolaşmaktadır, ben onun arkasındaki yahudilere kalenin zayıf noktalarını göstermesinden korkuyorum, sen in de onu öldür, dedim. O: Ey Abdülmuttalib'in kızı! Tanrı seni yarlıgasın, ben bunu yapacak bir durumda değildim, cevabında bulundu. Ben onda bunu yapabilecek bir hal görmeyince elime bir kazık alarak kaleden indim, Yahudiyi öldürünceye kadar bu kazıkla vurdum. Yahudinin işini bitirdikten sonra kaleye döndüm. Hassan'a: Kaleden inde yanında nesi varsa al benim onu soymama ancak erkek olması mâni oldu, dedim. Hassan: Benim onu soymağa ihtiyacım yoktur, cevabında bulundu. İbn İshak sözüne devam edip diyor: Tanrı elçisi ve Müslümanlar Tanrı kitabında tavsif edildiği gibi düşmanları kuvvetli olup her taraftan onları çevirmiş oldukları için korku içinde ve zor durumda bulunuyorlardı. Bu sırada Nu'aym bin Mes'ud bin Amir bin Üneyf bin Sa'lebe bin Kunfuz bin Hilâl bin Halave bin Eşcaa bin Reys bin Gatafan Tanrı elçisinin katına gelerek: Ey Tanrı elçisi! Ben müslüman oldum, kavmim benim müslümanlığımı bilmiyor, bana arzu ettiğin emirleri ver, dedi. Tanrı elçisi ona: Sen tek bir adamsın kudretin yettiği kadar kavmini çekilip gitmeğe isteklendir, çünkü savaş düşmanı bir defa aldatmakla sona erer, dedi. Nu'aym bin Mes'ud Tanrı

elçisinin katından çıktıktan sonra Beni Kurayza'ların yanına geldi. O, cahiliyyet çağında onlarla sohbet ederdi. Onlara: Ey Kurayza'nın oğulları! Benim sizi sevdiğimi, size olan samimi dostluğumu biliyorsunuz, dediğinde, onlar: Doğru söylüyorsun, sen bizim aramızda itham edilmiş bir kimse değilsin, cevabında bulundular. Nu'aym: Kureyş ve Gatafan'lılar Muhammed'le savaşmak üzere geldiler, siz onlara arka oldunuz, sizin hal ve durumunuz Kureyş ile Gatafan'ların hallerine benzemez, burası sizin memlektinizdir, mal, servet ve çoluk -çocuklarınız buradadır, siz buradan başka bir yere çekilip gidebilecek bir durumda değilsiniz. Kureyş ile Gatafan'lara gelince onların mal ve servetleri, evlâd ve kadınları başka bir memlekettedir, onlar fırsat bulup ganimet ele geçirdikleri yahut yenildikleri takdirde memleketlerine dönerler, sizi Muhammed'le başbaşa bırakırlar, halbuki siz müslümanlara karşı koyabilecek kudrette değilsiniz, siz onlardan eşraflarını size rehin olarak vermelerini isteyiniz, ancak bu takdirde güvenerek Muhammed'le savaşabilirsiniz, onlar size eşraflarını rehin vermeden önce Muhammed'le savaşmayınız, diye tavsiyelerde bulundu, Yahudiler onun bu sözlerini işittiklerinde: İsabetli bir fikir verdin, iyi nasihatlerde bulundun, dediler. Nu'aym onların yanından çıktıktan sonra Kureyş'lilerin yanına geldi. O, Ebu Süfyan bin Harb'le onun yanında bulunanlara: Ey Kureyş topluluğu! benim size olan sevgi ve dostluğumu ve Muhammed'den yüz çevirmiş olduğumu bili-

yorsunuz, ben bir haber işittim, size bir nasihatim ve irşadım olmak üzere size bu haberi söylemeği bir borç ve vazife biliyorum. Fakat bunu kimseye söylemiyeceksiniz, biliniz ki, Yahudiler Muhammed ile aralarındaki andlaşma ve ahdi bozduklarına pişman olarak ona elçi göndermişler, ona: Biz yaptığımıza pişiman olduk; seni memnun etmek üzere Kureyş ile Gatafan eşrafından rehineler alarak onları sana teslim etmek fikrindeyiz, sen onların başını kesersin, bundan sonra kalanlarına karşı seninle birlikte savaşırız, vaadinde bulunmuşlar, Muhammed de onların bu tekliflerini kabul etmiştir. Yahudiler size adam göndererek eşrafınızdan rehineler vermenizi isterlerse tek bir adam olsun vermeyiniz, diye tavsiyelerde bulundu. Nu'aym onların yanından çıkarak Gatafan'ların yanına geldi. Onlara: Ey Gatafan topluluğu! siz benim aslım ve aşiretimsiniz, benim nazarımda insanların en sevgilisi sizsiniz, beni itham etmiyeceğinize kaniim, dediğinde onlar: doğru söylüyorsun, cevabında bulundular. O, benim söyliyeceklerimi kimseye açmayınız, dedi. Onlar buna söz verdiler. Bundan sonra, o, onlara Kureyşe söylediklerini söyledi, Kureyş'i sakınmağa çağırdığı gibi onları da sakınmağa çağırdı. Yüce ve Ulu Tanrının elçisine bir lûtfu olmak üzere Ebu Süfyan ile Gatafanların büyükleri, hicretin 5. yılı Şevval ayının Cumartesi gününde Beni Kurayza Yahudilerine Kureyş ve Gatafan'dan birkaç adamla birlikte İkrime bin Ebi Cehl'i göndererek onlara şunları söylettiler: Biz burada

kalacak değiliz, tırnaklı hayvanlarımız mahvoldu, savaşa hazırlanınız, Muhammed'le karşılaşarak, onunla iki aradaki ihtilâfa son vereceğiz. Beni Kurayza'lar onlara: Bugün cumartesi günüdür, aramızdan bugün iş gören biri, sizin de bildiğiniz gibi bu suçundan dolayı büyük bir felâkete uğradı. Bununla beraber siz büyük adamlarınızdan bize rehineler vermediğiniz takdirde sizinle birlikte Muhammed'le savaşacak değiliz, bu rehinelerinız mukavele hükümlerini yerine getirmeniz için bizim yanımızda kalırlar, bundan sonra biz de güvenerek sizinle birlikte savaşırız, çünkü biz savaş zor geldiği yahut muvaffakiyetsizliğe uğradığınız takdirde süratle memleketinize dönmenizden ve bizi yurdumuzda Muhammed'le başbaşa bırakmanızdan korkuyoruz, biz kendi başımıza Muhammed'e karşı koyabilecek bir durumda değiliz, cevabında bulundular. Delegeler Kureyş ile Gatafan'ların yanlarına dönerek Yahudilerin cevabını anlattıklarından onlar birbirlerine: Tanrı adına andiçerek, Nu'aym'in söylediklerinin doğru olduğunu teyit eyleriz, dediler. Bunun üzerine yahudilere adam göndererek: Tanrı adına andiçerek size bir tek adam olsun rehine vermiyeceğimizi teyid eyleriz, savaşmak isterseniz meydana çıkınız, savaşınız, diye söylettiler. Beni Kurayza elçilerin bu sözlerini işittikten sonra birbirlerine: Tanrı adına andiçerek Nu'aym bin Mes'udun sözlerinin doğru olduğunu teyit ederiz, onlar ne olursa olsun savşmak istiyorlar, fırsat bulurlarsa bundan faydalanacaklar, muvaffakiyetsizliğe uğradıkları takdirde

süratle memleketlerine çekilip gideceklerdir. onları Muhammed'le başbaşa bıraklım. diye konuştular, Kureyş ile Gatafan'a adam göndererek: Tanrı adına andiçerek teyit eyleriz ki, rehineler vermeden önce sizinle birlikte savaşamıyacağız, diye onların tekliflerini kabul etmediler. Böylece Tanrı onların aralarını açarak kendilerini zelil etti. Yüce Tanrı şiddetli kış gecelerinde onlara rüzgârları musallat etti, fırtına onların tencerelerini deviriyor, çadırlarını yıkıyordu. Tanrı elçisi aralarında türeyen bu ihtilâflardan ve Tanrı'nın onların topluluklarını dağıtmış olduğundan haber aldıktan sonra Huzayfe bin El-Yeman'ı geceleyin onların ne yaptıklarını anlamak üzere gönderdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme, İbn İshak'a da Yezid bin Ziyad söylemiş, o Muhammed bin Kâb Kurazi'den şunu rivayet eder: Küfe ahalisinden bir genç Huzayfe bin El-Yeman'dan: Ey Abdullah'ın babası! siz Tanrı elçisini gördünüz ve onunla sohbet ettiniz değil mi? diye, sorduğunda, o: Evet, ey kardeşimin oğlu! diye cevap verdi. Genç: Onu gördüğünüzde ne yapıyordunuz? diye sorduğunda Huzayfe: Kudretimiz dahilinde onu memnun etmeğe çalışıyorduk, cevabında bulundu. Genç: Tanrı adına andiçerek temin ederim ki, ona kavuşabildiğimiz takdirde yere basarak ayağiyle yürütmeden kendisini enselerimiz üzerinde taşırdık, diye mukabelede bulundu. Huzayfe ona: Ey kardeşimin oğlu! biz Tanrı elçisi ile birlikte Handekte bulunduğumuzda, o,

gecenin bir kısmını namaz kılarak geçirdikten sonra yüzünü bize doğru çevirdi, ve: Düşmanların ne yaptığını anlayarak bize haber verecek kimse var mı? dedi ve Tanrının o kimseyi cennetlik edeceği vaadinde bulundu ise de kimse cevap vermedi. Tanrı elçisi yine namaz kılmağa başladı, gecenın bir kısmını namaz kılmakla geçirdikten sonra yine yüzünü bize doğru çevirerek aynı sözleri tekrarladı. Kimse ayağa kalkıp çağrıyı kabul etmemiş olduğunu bildirmedi. Bundan sonra Tanrı elçisi yine bir müddet namaz kıldıktan sonra yüzünü bize doğru çevirerek: Aranızda düşmanın ne yaptığını anlayarak bize haber getirecek kimse var mı? Tanrı'dan, o kimseyi cennete arkadaşım yapmasını dileyeceğim, dedi ise de düşman korkusu büyük. açlık ve soğuk çok şiddetli olduğundan ayağa kalkarak: Ben gideceğim, cevabında bulunan olmadı. Nihayet Tanrı elçisi beni yanına çağırdı, o çağırdıktan sonra kalkarak yanına gitmekten başka çare yoktu. Yanına vardığımda: Ey Huzayfe! git de düşmanların arasına sokul, ne yapmakta olduklarını gözden geçir, bizim yanımıza gelmeden önce kimseye bir şey söyleme, dedi. Ben düşmanın ordugâhına gittim, rüzgâr ve Tanrının orduları onlara musallat olmuş, tencerelerini deviriyor, ateşlerini uçurtuyor, çadır ve sığınaklarını yıkıyordu. Bu sırada Ebu Süfyan ayağa kalkarak onlara: Ey Kureyş toplulukları! Herkes kendisinin arkadaşına baksın, dedi. Bunun üzerine ben yanımda bulunan birinin elinden tutup: Sen kimsin? diye sordum, o: Ben filân oğlu filânım, cevabında

bulundu. Ebu Süfyan: Siz oturulabilecek bir yerde ve durumda değilsiniz, ayaklı ve tırnaklı hayvanlar mahvoldu, Beni Kurayza bize olan ahdini bozdu. Onlardan bizi iğrendiren ve kızdıran haberler aldık, bu fırtınalar bizi gördüğünüz gibi mahvetti, tencerelerimiz yerinde durmuyor, ateşlerimiz uçup gidiyor, çadır ve sığınaklarımız yıkılıyor, göç ediniz, ben göç ediyorum, dedikten sonra ayağı bağlı olduğu halde devesine bindi. Devesini kamçıladı, devesi üç defa sıçradı, o ancak bundan sonra devesinin ayak bağını ayakta bulunduğu halde çözdü. Tanrı elçisi, katına gelmeden önce bir şey söylemememi emretmemiş olsa idi, ben bu müjdeyi ilân etmiş, istediğim takdirde Ebu Süfyan'ı bir okla öldürmüş olurdum. Huzayfe sözüne devam ederek şöyle diyor: Ben yanına geldiğimde Tanrı elçisi kadınlarından birinin yünden örülmüş giyimine bürünerek namaz kılıyordu. O, beni gördüğünde iki ayağı arasına aldı, bürünmüş olduğu giyimin bir kısmiyle beni örttü, bundan sonra rükûa vardı, secdeye kapandı, namazını bitirdikten sonra ona gördüklerimi anlattım. Gatafan'lar Kureyş'lin çekilip gittiğini işittiklerinde onlar da memleketlerine dönmek üzere hemen yola çıktılar. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'dan naklen Seleme şunu söylemiştir:Tanrı elçisi sabahleyin Hendekten Medine'ye döndü. Müslümanlar üzerlerinden silâhlarını çıkardılar.

Beni Kurayza gazası.

Cebrail öğle vakti Tanrı elçisinin (ona salâvat ve selâmlar olsun) katına geldi. Buna dair haberi bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshâk'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi İbn Şihab Zührîden şöyle rivayet eder: Cebrail kalın dibadan olan sarığını çene altından geçirmeden sardığı halde katıra binerek geldi, eğeri üzerine kalın dibadan yapılmış kadife konmuştu. O, Tanrı elçisine: Ey Tanrı elçisi! silâhlarını çıkardın mı? dediğinde, o: Evet çıkardım, cevabında bulundu. Cebrail: fakat melekler silâhlarını çıkarmadılar, şimdi takip edeceğin ve araştıracağın bir kavim kaldı, Ey Muhammed! Tanrı sana Beni Kurayza üzerine yürümeni emrediyor, ben Beni Kureyza'lar yurduna gidiyorum dedi. Bunun üzerine Tanrı elçisinin münadisi halka: Emri dinleyen ve emre itaat eden herkes ikindi namazını ancak beni Kurayza'lar yurdunda kılacaktır, diye ilân etti. Tanrı elçisi sancağiyle Ali'yi önden gönderdi. Ahali de çarçabuk Beni Kurayza'ya gitmek üzere yola çıktılar. Ali bin Ebi Talib ilerledi, kalelerine yaklaştığında kaleden Tanrı elçisi hakkkında söylenen kötü ve kabih sözleri işitti. Bunun üzerine Ali arkasına dönerek Beni Kurayza toprağına gelmekte olan Tanrı elçisiyle görüştü. O: Ey Tanrı elçisi! bu habislerin kalelerine yaklaşman doğru değildir dedi. Tanrı elçisi: neden yaklaşmayayım, sen onların ağır sözlerini işitmiş olacaksın dediğinde,

Ali: Evet, Ey Tanrı elçisi dedi. Tanrı elçisi: Onlar beni görünce o kötü sözleri söylemiyeceklerdir, diye mukabelede bulundu. O, kaleye yaklaşıp: Ey maymun evlâdı! Tanrı sizi zelil edip size azabını indirmedi mi? dediğinde onlar Ey Kasım'ın babası! sen bu hali bilmez değilsin, diye mukabelede bulundular: Tanrı elçisi Beni Kurayza'ların kalelerine gelmeden önce Savreyn'den geçerken ahalisinden: Benden önce yanınızdan biri geçti mi? diye sordu. Onlar: Evet, bizim yanımızdan Dihye bin Halife El-Kelbî geçti, o, beyaz bir katıra binmiş eğeri üzerine kalın dibadan kadife komuştu, cevabında bulundular. Tanrı elçisi: O, Cebrail olup, Beni Kurayza'ya gönderilmiştir, onların kalelerini alt üst edecek, onların gönüllerine korku salacaktır, buyurdu. Tanrı elçisi Beni Kurayza'ya geldiğinde mülklerinin bir tarafında bulunan bir kuyunun yanına indi. Bu kuyu Enna adını taşır. Tanrı elçisinin arkasından başkaları da geldiler. Halkın bir kısmı yatsı namazından sonra geldi. Suçlarından dolayı onlarla savaşmak gerekli olduğu için, Tanrı elçisi: İkindi namazı ancak Beni Kurayza yurdunda kılınır demişti, bundan dolayı onlar ikindi namazını kılmışlardı. Tanrı bundan dolayı onları kitabında ayıplamadı ve azarlamadı. Onlar ikindi namazını yatsı namazından sonra kıldılar. Bu hadîsi Muhammed bin İshak babasından, babası da Ma'bed bin Malik Ensarî'den rivayet etmiştir.

Bize İbn Veki söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Bişr, onlara Muhammed bin Amr,

ona babası söylemiş, o, babası Alkama yoliyle Ayşeden şunu rivayet eder: Tanrı elçisi gazadan döndükten sonra (Hendek gazasında yaralanmış olan) Sa'd için mescidde bir çadır diktirdi, silâhlarını çıkardı. Fakat Cebrail (A. M.) gelerek ona: Siz silâhlarınızı çıkardı iseniz de melekler Hendek olayından sonra silâhlarını çıkarmadılar. Sen Beni Kurayza üzerine yürü, onlarla savaş! diye emretti. Bunun üzerine Tanrı elçisi zırhını getirtti ve giydikten sonra yola çıktı. Müslümanlar da onlarla birlikte hareket ettiler. Tanrı elçisi yolda giderken Beni Ganm'lar yurdundan geçti. Onlardan: Sizin yanınızdan kim geçti? diye sorduğunda, onlar: Dihya El-Kelbî geçti cevabında bulundular. Dihya'nın yüzü, sakal ve çehresi Cebrail'e benzetilirdi. Tanrı elçisi yoluna devam edip Beni Kurayza'lar yurduna geldi. Bu vakit Sa'd mesciddeki çadırında bulunuyordu. Tanrı elçisi onları bir ay yahut 25 gün kuşattı. Kuşatma şiddetli tesirini gösterdikten sonra onlara: Siz Tanrı, elçisinin hükmünü kabul edip kalenizden ininiz denildi. Fakat Ebu Lübabe bin Abd-ı Münzır, hükmün ölüm olacağını işaretle bildirdi. Onlar: Biz Sa'd bin Mu'azın hükmüne inceğiz teklifinde bulundular. Tanrı elçisi onlara: Onun hükmüne ininiz cevabında bulundu. Bunun üzerine onlar Sa'dın hükmüne indiler. Tanrı elçisi Sa'dı getirmek üzere hurma lifinden yapılmış palan ile birlikte bir eşek gönderdi. Sa'd bu eşeğe bindirilerek getirildi. Ayşe: bu sırada onun yarası iyileşmiş olup ancak küçük bir halka

gibi gözüküyordu, der. Şimdi tekrar İbn İshak'ın rivayetine gelelim: Tanrı elçisi yahudileri 25 gün kuşattı. Kuşatılma onlara zor geldi. Tanrı onların kalblerine korku saldı, Huyey bin Ahtab, Kureyş çekilip gittikten sonra onların kalelerine gireceğine söz vermişti. O, bu ahdini yerine getirmek üzere onların kalelerine girmişti. Tanrı elçisinin kaleleri çevresinden çekilip gitmiyeceğini açık bir surette bildikten sonra Kâ'b bin Esad onlara: Ey Yahudi topluluğu! gördüğünüz bu hal başınıza geldi. Ben size üç nesne arzedeceğim, siz bu üç şıktan hangisini isterseniz kabul edersiniz, dediğinde, onlar: bu üç nesne nedir? diye sordular. O: Bu adama tâbiiyet edip onu tasdik edeceğiz, Tanrı adına andiçerek onun Tanrı tarafından gönderilen peygamber olduğunu açık olarak bildiğimizi teyit edeceğiz, siz onun vasıflarını kitabınızda okuyorsunuz, ona iman ettiğiniz takdirde kanlarınız akıtılmıyacak, mal ve servetleriniz elinizde kalacak, kadın ve evlâtlarınız esir edilmiyecektir, dedi. Yahudiler: Biz hiçbir zaman Tevrat'ın hükmünden ayrılıp onun hükümlarini başka bir dinle değiştirecek değiliz, cevabında bulundular. O: bunu kabul etmediğiniz takdirde haydi evlâtlarımızı ve kadınlarımızı öldürelim de yalın kılıç Muhammed ve arkadaşlariyle çarpışalım, bu takdirde arkamızda önem vereceğimiz ağır yükler bırakmamış oluruz, Tanrı, Muhammed'le aramızda hükmünü yerine getirir. Mahv ve helâk olursak arkamızda korkacağımız birşey bırakmamış oluruz, galebe çalarsak kadın ve evlât bulabiliriz, de-

di. Yahudiler: Bu masum kadın ve evlâtlarımızı nasıl öldürebiliriz? onlar öldükten sonra hayatın önemi yoktur, diye cevap verdiler. Kâ'b: O halde ben size üçüncü bir fikir arzedeceğim. Bu gece cumartesi gecesidir. Muhammed ile arkadaşları cumartesi gecesi olduğu için bizim harekete geçmiyeceğimizden emin olabilirler, haydi kaleden inerek üzerlerine saldıralım, Muhammed ile arkadaşlarını gafil avlamamız ümit olunur, diye fikrini açıkladı. Yahudiler: Cumartesi gönümüzün hürmetini gidererek bizden önce yapılmayan bir iş mi ihdas edeceğiz? bu gibi bid'atleri ihdas edenler senin de bildiğin gibi maymun ve domuz suretine tebdil edilmişlerdir, diye fikrini reddettiler. Bunun üzerine Kâ'b: Sizin aranızdan kimse anasından doğduğu gündenberi akıl ve düşünce ile iş görmemiştir, dedi. Onlar bundan sonra Tanrı elçisine (ona salâvat ve selâmlar olsun) adam göndererek: Bize Beni Amir bin Avf'ların kardeşi olan Ebu Lübabe bin Münzir'i gönder, onunla istişarelerde bulunacağız, dediler. Beni Nazır'lar Evs'lerin müttefikleri ve ahidlileri idiler. Tanrı elçisi Yahudilerin bu arzularını yerine getirerek Ebu Lübabe'yi onların yanına gönderdi. Erkek, kadın ve çocuklar onu gördükleri vakit sevinerek karşıladılar. Onun önünde ağlıyorlardı. Ebu Lübabe onlara acıdı. Onlar: Ey Ebu Lübabe! Kalemizden Muhammed'in hükmüne inmemizi uygun buluyor musun? diye sorduklarında, o: Evet, dedikten sonra eliyle boğazına işaret ederek öldüreceklerini anlattı. Ebu Lübabe: Ayağımı bastığım yerden

kaldırmadan önce bu hareketimle Tanrı'ya ve elçisine ihanet etmiş olduğumu anladım, diyor. O, bundan sonra Tanrı elçisi yanına dönmeden dosdoğru mescide gitti, kendisini mescidin sütunlarından birine bağlayarak: Tanrı bu günahımı affetmeden önce bağlarımı çözemiyeceğim, dedi, ve hiçbir vakit Beni Kurayza'lar ülkesine ayak basmıyacağına andiçti. Tanrı, beni kendisine ve elçisine ihanet etmiş olduğum bir yerde görmiyecektir, dedi. Ebu Lübabe'nin katına dönmesi geciktikten ve ne yapmış olduğundan haber aldıktan sonra Tanrı elçisi ona: Yanıma gelirse Tanrı'dan onu yarlıgamasını dilerim, fakat, bu günaha katlandıktan sonra Tanrı tarafından yarlıganmadan önce onun bağını çözecek değilim, buyurdu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Yezid bin Abdullah bin Kusayt'tan rivayet eder: Tanrının Ebu Lübabe'yi yarlıgamış olduğuna dair ayet Tanrı elçisi Ümm-i Seleme'nin evinde bulunduğu vakit inmiştir. Ümm-i Seleme şöyle diyor: Ben seher vaktinde Tanrı elçisinin güldüğünü ışittiğimde ondan: Ey Tanrı elçisi! niçin gülüyorsun. Tanrı seni dişlerin gözükünceye kadar güldürsün, diye sorduğumda, o: Tanrı Ebu Lübabe'yi affetti. Buna sevinerek güldüm, cevabında bulundu. Ben: Ey Tanrı elçisi! onu bununla müjdeliyeyim mi? diye sorduğumda o: Arzu edersen müjdele, cevabında bulundu. Bunun üzerine Ümm-i Seleme odasının kapısında durarak: Ey Ebu Lübabe:! sevin, Tanrı seni yar-

ligadı, diye seslendim. O zaman henüz hicap âyeti inmemişti. Bunun üzerine kişiler onun bağını çözmek üzere yanına koştular. O: Tanrı elçisi bizzat kendisi gelerek bağımı çözmeden önce kimseye bağlarımı çözmeğe müsaade etmiyeceğim, cevabında bulundu. Tanrı elçisi sabah namazına çıktığı vakit yanından geçerek onun bağlarını şözdü. İbn İshak diyor: Sa'lebe bin Sa'ye ile Said bin Sa'ye, Beni Kurayza'nın Tanrı elçisinin hükmüne indikleri gece müslüman oldular. Onlar Beni Nazır'dan da Beni Kurayza'dan da değildiler, nesebleri bakımından onların daha uzak akrabalarından olup, onların amcalarının oğullarıdırlar. Beni Kurayza'dan Amr bin Su'da, kalesinden çıkarak Tanrı elçisinin karakolu yanından geçti. O gece karakolların başında Muhammed bin Mesleme Ensarî bulunuyordu. O, onu gördüğünde, kim o? diye seslendi. Amr: benim, cevabında bulundu. Amr, Beni Kurayza'nın ahidlerini bozarak Tanrı elçisine karşı yaptıkları ihanetlerine katlımamış ve: Ben hiçbir vakit Muhammed'e ihanet etmiyeceğim, diye onların tekliflerini reddetmişti. Muhammed bin Mesleme onu görünce: Ey Rabbim! beni saygılı insanların hatalarından mahrum eyleme, diye dua ettikten sonra onu serbest bıraktı. Amr yoluna devam edip Tanrı elçisinin mescidine geldi, geceyi mescidde geçirdi ve sabahleyin çıktı. Onun nereye gitmiş olduğu bugüne kadar belirsiz kalmıştır. Tanrı elçisine onun hali anlatıldığında o: Tanrı o adamı ahdimize sadakatinden dolayı kurtardı, buyurdu. İbn İshak bu münase-

betle şöyle diyor: Beni Kurayzalar kalelerinden Tanrı elçisinin hükmüne indiklerinde, Amr da onlarla birlikte inmiş onlar bağlandığı vakit Amr bir çürük iple bağlanmıştı. O, sabah olduğunda bağlanmış olduğu çürük ipin bir tarafa atılmış olduğunu gördü. Amr kendisi ortadan kaybolmuştu. Tanrı elçisi yukarıda anılan sözünü söylemiş, yani Tanrı onu ahdinden ve sadakatinden dolayı kurtardı, demiştir. Tanrı, kendisi bilir. İbn İshak sözüne devam edip diyor: Beni Kurayza'lar sabahleyin kalelerinden Tanrı elçisinin hükmüne indiler. Onlar kalelerinden indiklerinde Evs'ler yerlerinden sıçrayarak: Ey Tanrı elçisi! bunlar Hazrec'lerin değil, bizim azatlılarımızdırlar, sen Hazrec'lerin azadlılarını ölüm cezasından affetmiştin dediler. Tanrı elçisi bundan önce Hazrec'lerin ahidlileri olan Beni Kaynükaa'ları kalelerinde kuşatmış, onlar Tanrı elçisinin hükmüne inmişler, Abdullah bin Übey bin Selûl Tanrı elçisinden onları kendine bağışlamasını istemiş, Tanrı elçisi onları ona bağışlamıştı. Evs'ler de Beni Kurayza'ları kendilerine bağışlamasını istedikleri vakit Tanrı elçisi onlara: Ey Evs topluluğu! onlar hakkında aranızdan birinin hükmüne razı mısınız? diye sordu. Onlar da: Evet razıyız cevabında bulundu. Tanrı elçisi: Bu hakem Sa'd bin Mu'azdır, dedi. Tanrı elçisi Sa'd (Hendek olayında yaralandıktan sonra) müslüman kadınlardan Rüfeyde adlı birinin çadırında mescitte yerleştirmişti. Kadın kutsal savaşlarda yaralanan müslümanları sevap için tevdavi ederdi. Tanrı elçisi, Sa'd yaralandıktan

sonra onun aşiretine: Sa'dı ben dönünceye kadar Rüfeyde'nin çadırına yerleştiriniz, ben dönünceye kadar orada kalsın, ben çok geçmeden döncrim, demişti. Kavmi Sa'dı sahtiyandan yapılmış bir döşek döşiyerek bir eşeğin üzerinde adı geçen kadının çadırına kaldırdılar, Sa'd büyük gövdeli bir zattı. Tanrı elçisi onu hakem tâyin ettikte onu Tanrı elçisinin katına getirdiler. Kavmi ona: Ey Amr'ın babası! azatlılarına iyilikte bulunursun, Tanrı elçisi seni onlara hakem tâyin etti, diyorlardı. O, kavmi bu sözleri defalarca tekrarladıktan sonra: Ben Sad'ım, ben Tanrı rızalığı için kimsenin azarına önem vermiyorum, cevabında bulundu. Yanında bulunanlardan biri onun bu sözünü işittikten sonra Sa'd gelmeden önce Beni Abdüleşhel'lerin avlusuna gelerek onun Beni Kurayza'dan olan erkeklerin öldürülmeleriyle hükmedeceğini haber verdi. Ebu Ca'fer diyor: Sa'd, Tanrı elçisi ile müslümanların yanlarına geldiğinde Tanrı elçisi: Ayağa kalkınız, ulunuz yahut hayırlınız geliyor, demiştir. Bize bunu Veki söyledi, o, babası yoliyle Alkama'dan, o Ebu Sa'id El-Hudri'den rivayet eder: Tanrı elçisi ona bunlara hükmet, dediğinde Sa'd: ben, savaşan erkeklerinin öldürülmeleri, kadın ve çocuklarının esir edilmeleri ve mal servetlerinin müslümanlar arasında bölünmesiyle hükmediyorum, dedi. Tanrı elçisi ona: Sen bunlar hakkında Tanrı elçisinin hükmüyle hükmettin, demiştir. Yine İbn İshak tarafından rivayet edilen hadîse gelelim: İbn İshak bu hususta rivayet ettiği hadîsinde şöyle diyor: Sa'd

Tanrı elçisiyle müslümanların yanına geldiğinde Tanrı elçisi: Ulunuz geliyor, ayağa kalkınız, dedi. Müslümanlar ayağa kalkarak onu karşıladılar. Müslümanlar ona Ey Amr'ın babası! Tanrı elçisi azatlılarına hükmetmek üzere seni seçti, dediklerinde, o: Benim vereceğim hükme razı olup, hükmümün doğru olduğunu kabul edeceğinize söz veriyor musunuz? diye hitap etti. Onlar: Evet, söz veriyoruz, cevabında bulundular. Bundan sonra o Tanrı elçisinin bulunduğu tarafa yüzünü çevirerek aynı sözleri tekrarladı, O, saygı ve hürmet göstererek Tanrı elçisinin yüzüne bakmıyordu. Tanrı elçisi de: Evet, söz veriyoruz, buyurdu. Bundan sonra Sa'd: Ben erkeklerinin öldürülmesiyle, mal ve servetlerinin bölünmesiyle, kadın ve çocuklarının esir sayılmasiyle hükmediyorum, dedi. Bize İbn, Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Asım bin Ömer bin Katade'den, o da Abdurrahman bin Amr bin Sa'd bin Mu'az yoliyle Alkama bin Vakkas Leysî'den rivayet eder: Tanrı elçisi Sa'd'a: Yedi kat göğün fevkinden gelen Tanrı'nın hükmüyle hükmettin, dedi. İbn İshak sözüne devam edip diyor: Bu hüküm verildikten sonra Beni Kurayza'lar kalelerinden indirildiler. Tanrı elçisi onları Beni Neccar'dan Hâris'in kızının avlusunda hapsetti. Bundan sonra Tanrı elçisi bugün dahi pazar yeri olan Medine'nin pazar yerine çıktı. Pazar yerinde hendekler kazdırdı. Bundan sonra erkekleri getirildi. Bu hendeklerin içinde (erkeklerinin) başları

kesildi. Onların sayısı yedi yahut altı yüz idi. Tanrı düşmanı Huyey bin Ahtab'la onların başkanı Kâ'b bin Esed'ler de onların arasında bulunuyordu. Sayılarını daha çok gösterenler, sekiz yüzle dokuz yüz arasında (erkek) olduklarını söylerler. Yahudiler bölük bölük olarak Tanrı elçisinin katına getirilirken aralarında bulunan Kâ'b'dan: Ey Kâ'b! Muhammed bize ne yapacaktır? diye soruyorlardı. O: Bulunduğunuz yeri akıl ile düşünmüyorsunuz, görmüyorsunuz ki, çağrının arkası kesilmiyor, götürülen kimse de geri dönmüyor, Tanrı adına andiçerek cezanın ölüm cezası olduğunu teyid eylerim, cevabında bulundu. Tanrı elçisi onların hepsine de ölüm cezasını tatbik edinceye kadar bu şekilde hareket edildi. Tanrı düşmanı Huyey bin Ahtab getirildi. O, ihram ile bürünmüş, onu parça parça ederek her parmağının uclarına varıncıya kadar örtmüştü. Bundan maksadı, ellerinin iple boynuna doğru çekip bağlanmasına mâni olmaktı. Tanrı elçisi ona baktığında: kendimi sana düşman kesilmiş olduğumdan dolayı azarlamıyorum, Tanrı tarafından rezil edilen hakir ve rezil olur, dedikten sonra halka bakarak: Bu, Tanrı'nın emir ve kitabında tesbit edilen hükmü olup, İsrail oğullarına takdir edilmiştir, dedi ve Huyey'in başı kesildi. Cebel bin Cevval Sa'lebî bu münasebetle şöyle diyor:

Başımın sağlığına andiçerek söylüyorum ki, İbn Ahtab kendisini azarlamadı, çünkü Tanrı onu rezil etmişti. Tanrı tarafından rezil edilen kimse-

nin, rezil ve hakir düşeceği tabiidir. Huyey kendisini mâzur görecek derecede varıncaya kadar çekişti, o izzet ve kuvvet kazanmak üzere her yerde seyahat etti, dolaştı.

Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed Bin İshak'tan naklen seleme söylemiş. İbni İshak bu haberi Muhammed bin Ca'fer bin Zübeyir yoliyle Ayşeden rivayet eder: Benî Kurayza kadınlarından biri öldürüldü. Tanrı elçisi erkekleri pazar yerinde öldürtürken bu kadın benimle konuşuyor, içinden ve dışından gülüyordu. Münadi onun adını anarak, filânın kızı filân nerede? diye seslendi, o: Buradayım diye cevap verdi. Ben ondan: Yazıklar olsun, seni niçin çağırıyorlar? diye sorduğumda, o: Öldürüleceğim diye cevap verdi. Ben niçin öldürülüyorsun? diye sordum. O: Bir suç işledim de ondan, dedi. Kadının kafası kesildi. Ayşe: Ben bu kadının hoş gönüllüğünü, çok güldüğünü hiç unutmam. O öleceğini bildiği halde bu şekilde hareket ediyordu, der. Sabit bin Kays bin Şemmaz, Zübeyr bin Bat'a Kurazî'nin yanına geldi. O Ebu Abdurrahman Kays künyesini taşırdı. Zübeyir cahiliyet çağında Sabit Bin Kay'sa iyilik etmişti. Muhammed: Bana Zübeyr oğullarından birinin söylediğine göre, Bu'as savaşında esir edildikten sonra onun alın saçı kesilmiş ve serbest bırakılmıştır der. Sabit'in yaşı çok ilerlemişti. Sabit: Ey Abdurrahman'ın babası Beni tanıyor musun? diye sorduğunda, o: Benzerim senin benzerini unutur, merd olan isnan civanmerd ihsanlarda bulunur diye karşıladı. Bun-

dan sonra Sâbit Tanrı elçisinin yanına giderek: Ey Tanrı elçisi! Zübeyr bana iyilikte bulunmuştu, ben onun minneti altındayım, ona bir iyilikte bulunmak istiyorum, sen onun kanını bana bağışla dedi. Tanrı elçisi: Ben onu sana bağışladım, dediğinde, o: Ben yaşım ilerlemiş bir adamım, çoluk çocuğum esir bulunduktan sonra yaşayıp da ne yapacağım, diyerek Tanrı elçisinin bu ihsanını reddetti. Bunun üzerine Sâbit Tanrı elçisinin katına giderek: Onun aile ve evlâdını da bana bağışlamanı rica ederim, dedi. Tanrı elçisi: Onları da sana bağışladım, dedi. Sâbit müjdelemek üzere Zübeyr'in yanına geldi. Ona: Tanrı elçisi bana eşini ve çocuklarını da bağışladı, dediğinde, Zübeyr: Bir aile Hicaz ülkesinde mal ve servetsiz nasıl yaşayabilir? diye karşıladı. Sâbit yine Tanrı elçisine başvurdu. Zübeyr'in malını kendisine bağışlamasını rica etti. Tanrı elçisi ona: Malını sana bağışladım, cevabında bulundu. Sâ'bit Zübeyr'e bunu da müjdeledi. O: Ey Sâbit! Yüzü Çin aynası gibi parlayan ve uruğun kızları tarafından kendisine ayna gibi bakılan Kâ'b bin Esed ne halde? diye sorduğunda, Sâbit: O öldürüldü, dedi. Zübeyr: Göçebe ve yerleşik halkların ulusu olan Huyey bin Ahtab'a ne oldu? diye sorduğunda Sabit: Öldürüldü, dedi. Saldırdığımız zaman bizim öncümüz, çekildiğimiz zaman artcımız olan Azzal bin Şamuvel'e ne oldu? diye sordu. Sabit: Öldürüldü, cevabında bulundu. Bundan sonra Zübeyr: İki meclise, yani Beni Kâ'b bin Kurayza ile Beni Amr bin Kurayza'lara ne oldu? diye sorduğunda Sâbit: Dünyadan göçüp

gittiler, öldürüldüler, cevabında bulundu. Bunun üzerine Zübeyr ona: Sebkat etmiş olan iyiliğim hürmetine beni onlara kavuşturmanı rica ediyorum. Tanrı adına andiçerek, onlardan sonra hayatın mânasız ve faydasız olduğunu teyid eylerim, ben kuyudan kova ile su çekerek, tekerleğin bir defa dönmesi kadar dahi olsa dostlarıma kavuşmadan yaşamağa sabır ve tahammül edemem, dediğinde, Sabit onu önüne geçirdi ve kılıçla vurarak başını kesti. Ebu Bekir onun: Dostlarla konuşmadan duramam, diye söylediğini işittiğinde: Onlarla cehennemde görüşür, orada birlikte ebedî azab içinde yaşarlar, dedi. Sabit bin Kays Bin Şemmas, Zübeyr bin Bat'a'yı şu beyitlerinde anıyor:

Ben kavmimin sabır ve dayanıklık yolundan saptığı vakit sabredip ahdimi yerine getirdim, Zübeyr'in bana büyük bir iyliği sebkat etmişti. O esir edilerek iki bileğinin iki yanındaki kemiklerinden bağlandığında, Tanrı elçisinin katına giderek, onun bağlarını çözmesini rica ettim, Tanrı elçisinin bize olan bağışları büyük ırmağa benziyor, iyilikleri bize doğru akıyordu.

İbni İshak Tanrı elçisinin avret yerinde kıl biten erkeklerin öldürülmesini emretmiş olduğunu söyler. Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş. İbn İshak Beni Adi bin Neccar'ların kardeşleri olan Eyyüp bin Abdurrahman bin Abdullah bin Ebi Sa'saadan şunu rivayat eder: Sulayt bin Kays'ın kız kardeşi ve Kays'ın kızı olan

Selma Ümmülmünazir, Tanrı elçisinin teyzelerinden biri olup, Akabe biati sırasında, Tanrı elçisiyle birlikte namaz kılmış ve ona, kadınlara mahsus olan şekilde biat etmişti. O: Ey Tanrı elçisi, bana Beni Kureyza'dan Rifaa bin Şamuel'i bağışla, dedi. Bu kimse Selma'nın yanına sığınmıştı. Rifaa bundan önce de onları tanıyor, onlarla birlikte deve eti yiyordu. Bunun üzerine Tanrı elçisi ona Rifaa'yi bağışladı, Selma onu sağ bıraktı. İbni İshak sözüne devam ediyor: Tanrı elçisi beni Kurayza'nın mal ve servetlerini, kadın ve çocuklarını müslümanlar arasında böldü. Bölerken bir at için iki pay, süvari için bir pay, atı bulunmayanlara birer pay verdi. Bu ganimetlerden (islâm devleti payı olmak üzere) beşte birini ayırdı. Ganimetleri bu şekilde bölmek ve Tanrı elçisinin bu hususdaki işleri, amel edilen bir sünnet oldu. İkiden fazla atı olan gazilere ancak iki at için hisse ayırdı. Müslümanların Beni Kurayza gazasında 36 atı vardı. İlk önce bu gazada atlara iki hisse (ve beşte bir) ayrıldı. Bundan sonra Tanrı elçisi Beni Abdüleşhel'lerin kardeşleri olan Sa'd bin Zeyd Ensarî'yi Beni Kurayza'dan alınan esirleri satmak üzere Necd'e gönderdi. Bu esirlerin satışından ele geçen paralarla at ve silâh satın alındı. Tanrı elçisi, Beni Amr bin Kureyza'dan Amr bin Cenafe'nin kızı Reyhane'yi kendisi için seçti. O, eceliyle ölünceye kadar Tanrı elçisinin katında yaşadı ve mülkünde kaldı. Tanrı elçisi ona evlenmek teklifinde bulunmuş perde arkasına almak istemişti. O: Ey Tanrı elçisi! beni kendi mülkünde bir cari-

yen halinde bırak: mülkünde kalmak benim için de senin için de daha hafiftir, dedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi onu kendi haline bıraktı. Reyhane ilk esir edildiği vakitlerde İslâmiyeti kabulden çekinmiş, Yahudiliğinde ısrar etmişti. Bunun üzerine Tanrı elçisi onunla münasebette bulunmamış ve bundan dolayı müteesir olmuştu. Tanrı elçisi günün birinde sahabeleri ile bir yerde otururken bir ayak sesi işitti ve: Bu Sa'lebe bin Sa'yenin ayak sesi olup, o, Reyhane'nin İslâmiyeti kabul etmiş olduğunu haber verecek ve müjdeleyecektir dedi. Sa'lebe gelerek: Ey Tanrı elçisi! Reyhane müslüman oldu, dedi. Tanrı elçisini bu sevindirdi.

Beni Kurayza işi sona erdikten sonra Sa'd bin Mu'azın yarası açıldı. Bana bu haberi İbn Veki söyledi. Ona ve arkadaşlarına İbni Bişr, onlara Muhammed bin Ömer söylemiş, o bu haberi Alkama yoliyle babasından, o da Ayşe'den rivayet eder. Sa'd Beni Kurayza hakkında hükmünü verdikten sonra: Ey Rabbim, peygamberini yalanlamış olan kavimle savaşmanın benim için en sevgili bir iş olduğunu biliyordun, ey Rabbim, elçin için Kureyş ile savaşa son vermeden onlarla bir çarpışma olacaksa, beni o savaşa katılmak üzere sağ bırak, eğer Kureyş'le savaş olmıyacaksa canımı al, diye dua etti ve hemen yarası açıldı. Tanrı elçisi onu, mescide diktirmiş olduğu çadıra gönderdi. Ayşe sözüne devamla: Tanrı elçisi Ebu Bekir ve Ömerle onu yoklamak üzere mescide geldiler. Bu sırada ben odamda bulunuyordum. Muhammed'in vücudunu kendi kudreti te-

sirinde bulunduran Tanrı adına andiçerek temin ederim ki, Ebu Bekir'in ağlamasını Ömer'in ağlamasından farkettim. Yüce Tanrı kitabında anlattığı gibi sahabeler bir birini esirgerlerdi, dedi. Alkama ona: Ey anamız Tanrı elçisi bu gibi hallerde ne yapıyordu? diye sordu. Ayşe ona: Tanrı elçisi gözlerinden yaş akıtmaz, birine çok acırsa, yahud, darılırsa sakalını tutardı, cevabında bulundu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiştir: Hendek olayında müslümanlardan altı kişi şehid düştü, Tanrı'ya ortak katanlardan üç kişi öldürüldü. Beni Kuzaa olayında Hallad bin Süveyd bin Sa'lebe bin Amr bin Belharis bin Hazreç öldürüldü. Onun üzerine yüksek bir yerden (el değirmeni taşı) atıldı, taş onu şiddetli bir surette ezdi. Tanrı elçisi Beni Kurayza'yı kuşatırken, Beni Esed bin Huzeyme'lerin kardeşi Ebu Sinan bin Mihsan bin Hursan öldü. O, Beni Kurayza bölgesinde bir kabristana gömüldü. Tanrı elçisi Hendek savaşından döndükten sonra: Artık biz onların üzerine yürür, fakat onlar bizim üzerimize yürümezler, dedi. Gerçekten de bundan sonra Kureyş'ler müslümanların üzerine yürümediler, müslümanlar onların üzerine yürüdüler. Tanrı elçisi tarafından Mekke fethedilinceye kadar bu hal devam etti. Beni Kurayza yurdu zilkâdede yahut zilhiccenin ilk günlerinde fethedilmiştir. Bu, İbn İshak'ın rivayetidir. Vakidî ise bu münasebetle şöyle diyor: Tanrı elçisi zilkâde ayının sona ermesine birkaç gün kala Be-

ni Kurayza'lar üzerine yürüdü. Tanrı elçisi onları (esir ettikten sonra) içinde öldürmek için çukurlar kazılmasını emretti. Kendisi bir yerde oturdu ve Ali ile Zübeyr'e kendi önünde başlarını kesmelerini emretti. Vakidî: o gün Tanrı elçisinin emriyle öldürülen kadının adı, El-Hakem Kurazi'nin eşi Bunane idi, der. Çünkü o yukarıdan taş (el değirmeni taşı) yuvarlatarak Hallad bin Süveyd'i öldürmüştü. Tanrı elçisi, cezasını çekmesi için onu getirtti, huzurunda başı kesildi.

Tanrı elçisinin Beni Mustalık üzerine ne vakit yürümüş olduğu hakkında ravilerin fikirleri türlü türlüdür. Bu gaza El-Muraysi gazası adiyle de anılır. El-Muraysi, Huzaa'lara ait surlardan biri olup Kuday'din deniz sahili tarafındadır. İbn İshâk'ın buna dair olan sözlerini bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme şunu söylemiş: Tanrı elçisi Beni Kurayza'lar işini Zilkade ayının sonlarında yahut Zilhicce'nin ilk günlerinde tamamladıktan sonra Zilhicce, Muharrem ve iki Rebi aylarını Medine'de geçirdi. Hac işleri hicretin 5. yılında Tanrı'ya ortak katanlar tarafından idare edildi.

Hicretin 6. yılında cereyan eden hâdiseler.

Beni Lihyan gazası: Ebu Ca'fer diyor ki: Tanrı elçisi Beni Kurayza zaferinin altıncı ayının başında cümadelulâ ayında Medine'den yola çıktı. Maksadı Erraci'de öldürülen Hubayb ile arkadaşlarının kaatillerini araştırmaktı. Tanrı elçisi onları gafil avlamak maksadiyle kendisinin Şam üzerine

yürüyeceği haberini yaydı. Medine'den çıktıktan sonra şehrin etrafında ve Şam yolu üzerinde olan Gurab dağı yolunu takip edip Mahiz'a, oradan da El Betra'ya vardı. Oradan Zatül-Yesar'a saptı, oradan da Suhayratülyemam'a geldi. Bundan sonra doğu yolu takip ederek Mekke yolundaki El-Mahacce üzerinden geçti. Oraya geldikten sonra süratle ilerlemeğe başladı. Nihayet Guran'a indi. Orası Beni Lihyan'ların konak yerleridir. Guran, Beled'e doğru Emec ile Usfan arasında bir ovadır. Orası Sâye adını da taşır. Onlar, Tanrı elçisi ile müslümanların üzerlerine yürüyeceklerini düşünerek ihtiyat tedbirleri almışlar, dağlara sığınmışlardı. Böylece Tanrı elçisi onları gafil avlıyamadı, onların bu tedbirleri almaları onu yanılttı. O, oraya indikten sonra arkadaşlarına: Biz Usfan'a inersek Mekkeliler bizim Mekke üzerine yürümekte olduğumuza hükmedeceklerdir, dedikten sonra sahabelerinden 200 süvari ile Usfan'a vardı. Onlardan iki süvari gönderdi, onlar Kara'ülgamim'e kadar ilerledikten sonra geri döndüler. Bundan sonra Tanrı elçisi Medine'ye dönmek üzere oradan ayrıldı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, o, Beni Lihyan gazasına dair hadîsi Asım bin Ömer bin Katade ile Abdullah bin Ebi Berk'den, o da Ubeydullah bin Kâ'bdan rivayet eder. İbn İshak diyor ki: Tanrı elçisi geri döndükten sonra ancak birkaç geceyi Medine'de geçirdi. Bu sırada Uyeyne bin Hısn bin Huzayfe Fezyarî Gaftafan'lardan

mürekkep bir takım süvarilerin başında olduğu halde Tanrı elçisinin El - Gabe otlaklarında otlayan develerini sürüp götürdü. Bu develerin başında Beni Gifar'dan bir erkekle bir kadın bulunuyordu. Onlar erkeği öldürdüler: kadınını sağmal develerle birlikte götürdüler.

Zu - Kared gazası

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Asım bin Ömer bin Katade ile Abdullah bin Ebi Berk ve yalancılıkla itham etmediği birinden, o, Ubeydullah bin Kâb bin Malik'ten rivayet eder. Bunların hepsi de Zu - Kared gazasına dair olan hadîsin bir kısmını rivayet etmişlerdir. Onların rivayetlerine göre ilk önce bu yağmayı Seleme bin Esleme El - Ekvaa haber vermiştir. O, sabahleyin yayını kuşanarak ve oklarını alarak El - Gabe'ye gidiyordu. Yanında Talha bin Ubeydullah'ın kölesi bulunuyordu. Seleme bin El-Ekvaa'ın Tanrı elçisinin Hudeybe'den döndükten sonra bu gazada bulunduğuna dair olan rivayeti doğru olduğu takdirde, bunun hicretin 6. yılı Zilhicce ayında yahut 7. yılında cereyan etmiş olması icabeder. Çünkü Hudaybe barışı 6. yıl Zilhicce ayında aktedilmiştir. İbn İshak'ın Zu - Kared gazası için tâyin ettiği vakitle Seleme bin El - Evkaa'nın rivayeti arasında altı aya yakın bir fark vardır. Bize Seleme bin El - Ekvaa'nın hadisîni Hasan bin Yahya söyledi. Ona ve arkadaşlarına Ebu Amir

Akadi, onlara da İkrime bin Ammar Yemânî söylemiş o, İyas bin Seleme yoliyle babasından şunu rivayet eder: Biz, Tanrı elçisi ile birlikte Hudaybe barışından sonra Medine'ye döndük. Tanrı elçisi kendi hayvanına bindirerek kölesi Ribâh'ı gönderdi. Ben de Talha bin Ubeydullah'ın atına binerek yola çıktım. Sabahleyin kalktığımızda Abdurrahman bin Uyeyne'nin Tanrı elçisinin bütün binek hayvanlarını sürüp götürmüş olduğu anlaşıldı. Abdurrahman, Tanrı elçisinin çobanını öldürmüştü. Ben Ribah'a: Bu ata bin de git Talha'ya ve Tanrı elçisine, Tanrı'ya ortak katanların onun otlatmakta olan hayvanlarını sürüp götürmüş olduklarını haber ver, dedim. Kendim: Sabah baskınına uğradık, diye üç defa seslendikten sonra hayvanları sürüp götürenleri arkalarından takibe koyuldum. Onları oka tutarken şu beyti okuyordum.

Ben Ekvaa'nın oğluyum, bugün analarından hasis ve alçak olarak doğanların ölüm günüdür.

Tanrı adına andiçerek onları oka tuttuğumu ve yaraladığımı teyit eylerim. Bu sırada onlardan bir süvarinin arkasına dönerek bana doğru gelmekte olduğunu gördüm. Bunun üzerine ben bir ağacın yanına gelerek dibine oturdum, oka tutarak onu yaraladım. Onlar dağın dar yerine girdiklerinde ben dağın üzerine çıkarak üzerlerine taşlar yuvarlamağa başladım. Tanrı adına andiçerek, Tanrı elçisinin (ona salâvat ve selâmlar olsun) binek develerinden bir tanesini olsun bırakmadan hepsini kurtarmış olduğumu temin

ederim. Onlar bu hayvanları bırakarak çekilip gittiler. Arkalarında da otuzdan ziyade süngü ile otuzdan ziyade hırka bırakmak zorunda kaldılar ki, bundan maksatları yüklerini hafifleterek kaçmağı kolaylaştırmaktı. Ben, Tanrı elçisi ve sahabeleri görsünler diye bunları sahra ve çöllerde yolu göstermek için dikilen minareler şeklinde bir araya topladım. Yağmacılar yokuşun boğazına geldiklerinde onlara yardımda bulunmak üzere Uyeyne bin Hısn bin Bedr geldi. Bundan sonra onlar bir yere oturdular ve beni ok yağmuruna tutmağa başladılar. Ben de onların yukarısındaki küçük bir dağın üzerine çıktım ve oturdum. Üyeyne bana bakıp: Kimi görüyorum? dediğinde arkadaşları: Bu adam bizi şiddetli hallere katlandırdı, Tanrı adına andiçerek tanyeri açılmağa başladığındanberi arkamızı bırakmadan bizi oka tuttuğunu ve ele geçirdiğimiz her şeyi elimizden aldığını teyid eyleriz, dediler. O: Yerinizden kalkarak üzerine saldırın, diye emretti. Onlardan dördü birden üzerime saldırmağa başladılar, benimle konuşabilecek bir yere geldiklerinde ben onlara: Beni tanıyor musunuz? dedim. Onlar: Sen kimsin? dediler. Ben :Selem: bin El - Ekvaa'yım, Muhammed'in yüzünü aydın ve saygılı eden Rabbin adına andiçerek teyit eylerim ki, sizden hanginizi takip edersem arkasından yetişeceğim, sizden biriniz beni takip ederse, arkamdan yatişemiyecektir, dedim. Aralarından biri: Ben arkadan yetişebileceğimi sanıyorum, dedi. Bundan sonra onlar benim yanımdan ayrıldılar.

Ben bulunduğum yerden ayrılmadan önce Tanrı elçisinin süvarilerinin ağaçlar arasından gelmekte oldukları görüldü. Önlerinden Ahram Esedî, onun arkasından sırasiyle Ebu Katade Ensarî, Mikdad bin Esved Kindî'ler geliyorlardı. Ben Ahram'ın atının dizginlerinden yakaladıktan sonra; Ey Ahram! kavmin sayıları azdır [*] sakın seni parçalamasınlar bu takdirde bizimle birlikte Tanrı elçisinin katına dönme şerefinden mahrum kalırsın, dedim. O: Ey Seleme! Eğer sen Tanrı'ya ve ahiret gününe inanıyor, cennet ile cehennemin varlığını biliyorsan, benim şehitlik derecesini kazanmama engel olma, dedi. Ben de bunun üzerine onun atının dizginini bıraktım. O, Abdurrahman bin Uyeyne ile karşılaştı, o, Abdurrahman'ın atını yaraladı. Abdurrahman onu süngüleyerek öldürdü. Abdurrahman, Ahram'ın atına bindi. Ebu Katade arkasından yetişerek onu süngüledi ve öldürdü. Abdurrahman da Ebu Katade'nin atını yaralamıştı. Ebu Katade (Abdurrahman'ı öldürdükten sonra) Ahram'ın atına bindi. Yağmacıların kalanları kaçtılar. Seleme diyor: Muhammed'in yüzünü aydın ve saygılı eden Rabbin adına andiçerek yaya olarak yağmacıları arkalarından takip ettiğimi ve Muhammed (A. M.) in arkamdan gelmekte olan sahabelerini ve onların tozlarını bile görmemiş olduğumu temin ederim. Yağmacılar güneş batınadan

[*] Metinde bu şekildedir (Fe Kûltü ya Ahram! inne el-kavme halilûn).

önce Zu Kared adiyle anılan suyu bulunan bir dağ yoluna saptılar. Onlar susamış oldukları için su içeceklerdi. Onlar benim arkalarından koşup kendilerine yaklaşmakta olduğumu gördüklerinde bir damla olsun su içmeden savuşup gittiler. Onlar Zi Useyr yokuşuna arkalarını dayadılar, aralarından biri üzerime yürüyordu, okum onun ensesindeki Kuturdak'ı üzerine isabet ederken ben şu beyti okuyordum:

Ben, Ekvaa'nın oğluyum, bugün analarından hasis ve alçak olarak doğanların ölüm günüdür.

O: Ey Ekvaa! bugünün erken sabahından beri bizi takip eden sen misin? diye sorduğunda ben: Ey kendi kendinin düşmanı olan adam! evet, benim cevabında bulundum. Bu sırada yokuşun üzerinde iki at bulunduğunu gördüm. Bu atları yediyerek Tanrı elçisinin yanına getirdim. Amcam Âmir hava kararıktan sonra birinde su karıştırılmış süt, diğerinde su bulunan iki tulum ile yanıma geldi. Abdest alarak namaz kıldıktan sonra bunları içtim. Bundan sonra Tanrı elçisinin yanına geldim, O, düşmanları kovduğum Zu Kared'deki suyun başına inmişti. Tanrı elçisi benim düşman elinden kurtarmış olduğum develeri, süngü ve abaların hepsini de almış, Bilâl de tarafından kurtarılmış olan develerden birini kesmiş, Tanrı elçisi için bu devenin ciğer ve hörgücünü kavuruyordu. Ben: Ey Tanrı elçisi! sahabelerinden yüz tane adam seçmeme müsaade et, düşmanı arkasından takip edip onlarda görebilecek göz bırakmıyacağım, dediğimde Tanrı elçisi razı

oldu, dişleri gözükünceye kadar güldü ve: Sen bunu yapabilir misin? dedi. Ben: Seni saygılı eden Tanrı adına andiçerek bunu yapabileceğimi temin ederim dedim, Tanrı elçisi ertesi günün sabahında: Onlar Gatafan topraklarında olup ziyafet çekiyorlar dedi. Gatafan'lardan biri gelerek onlar için develer kesilmiş olduğunu, fakat develerin derileri yüzüldüğü vakit tozların havaya yükselmekte olduğunu gördüklerinde: Yakalandık, diyerek oradan kaçmış olduklarını haber verdi. Tanrı elçisi sabahleyin: Bugün süvarilerimizin en hayırlısı Ebu Katade, yayalarımızın en hayırlısı Seleme bin El - Ekvaa'dır, dedi. Tanrı elçisi bana hem süvari hem yaya yayını verdi ve beni El - Azba adlı devesine kendi arkasında bindirerek Medine'ye getirdi. Yolda giderken Ensar'dan biri: Benimle yarışacak kimse var mı? diye seslendi. Onun bindiği deve kimseyi önüne geçirmezdi. Ensari bu sözünü defalarca tekrarladıktan sonra ben ona: Civanmerde saygı göstermiyor ve şeref sahibinden korkmuyor musun? dedim. O, hayır. ancak Tanrı elçisine saygım yerindedir, ancak ondan korkarım, cevabında bulundu. Ben Tanrı elçisine anam ve babam feda olsun, müsaade et de şu adamla yarışayım, dedim. O: Arzu edersen yarış, diye muvafakat etti. Ben onunla yarıştım, bir yahut iki seğirte kadar koşturduktan sonra onun arkasından yetiştim, iki kürek kemiği arasına vurdum, ve: Tanrı adına andiçerek seni geçtim, dedim, o da: zannetmem, diyordu. Ben Medine'ye ondan önce geldim. Bu seferimizden

döndükten sonra Medine'de ancak üç gün kaldık. Bundan sonra Hayber üzerine yürüdük. Yine İbn İshak tarafından rivayet edilen hadîse gelelim: Seleme bin El - Ekvaa, yanında Talha bin Ubeydullah'ın kölesi bulunduğu halde yağmacıları takibe çıktı. Kölesi Talha'nın atını yedekte götürüyordu. Seleme, Seli dağının bir tarafına çıktığında düşmanın süvarilerini gördü ve: Sabah baskınına uğradık diye seslenmeğe başladı. O, yırtıcı bir hayvan gibi yağmacıların üzerine saldırıyor, ok attığı vakit: Al sana ben El - Ekvaa'nın oğluyum, bugün hasis ve alçak adamların mahvolacağı gündür, beytini okuyordu. Onların aralarından biri: Sen bizi erkenden heybetinle korkutuyorsun, diyordu. Tanrı elçisi Seleme'nin yardım istiyerek seslendiğini işittiğinde: Tehlikeli hal var, diye yardıma çağırdı. Bunun üzerine süvariler biribiri arkasından Tanrı elçisinin katına geldiler. Süvarilerden ilk gelen Mikdad bin Ömer oldu. Ondan sonra Ensar'dan Abbad bin Bişr bin Vakş bin Zugbe bin Za'ura geldi. O, Beni Abdüleşhel'lerin kardeşidir. Ondan sonra Beni Kâ'b bin Abdüleşhel'lerin kardeşleri olan Sa'd bin Zeyd, Beni Hârise bin Hârislerin kardeşlerinden Üseyd bin Zuheyr geldi. Fakat ravi son sözünü şek ve şüphe ile söylüyor. Beni Esed bin Huzeyme'lerin kardeşi olan Ukkaşe bin Mihsan, Beni Esed bin Huzeyme'lerin kardeşi olan Muhriz bin Nazla, Beni Seleme'lerin kardeşi olan Ebu Katade Hâris bin Rib'i ve Ebu Ayyaş'lar geldiler. Bu zat Beni Zürayk'lerin kardeşi olup

Ubeyd bin Zeyd bin Sa'it adını taşıyor. Tanrı elçisinin yanına süvariler geldikten sonra, o, Sa'd bin Zeyd'i onların başına geçirdi. Ona: Sen baskıncıları araştır, ben sahabelerimin başında arkadan gelirim, dedi. Bana Beni Züreyk'ten bazılarının söylediklerine göre Tanrı Ebu Ayyaş'a: atını kendinden daha iyi binen birine versen de düşmanın arkasından yetişse, dedi. Ebu Ayyaş diyor: ben: Ey Tanrı elçisi, ben en iyi bir süvariyim, dedikten sonra atımı kamçıladım, fakat, elli arşın bile gitmeden atım beni yere attı. Ben ancak bundan sonra Tanrı elçisinin: Atını kendinden daha iyi bir süvariye ver, demesinin mânasını ve kendimin: Ben insanların en iyi süvarisiyim, dememin yanlış olduğunu öğrendim ve taacüp ettim. Beni Zürayk'tan bazıları Tanrı elçisinin Ebu Ayyaş'ın atını Muaz bin Ma'işe yahut A'iz bin Ma'is bin Kays bin Halde'ye vermiş olduğunu söylerler. O, Tanrı elçisinin katına gelen süvarilerin sekizincisi idi Bazıları ise Seleme bin El - Akvaa'ın, gelen adamdan biri olduğunu söylerler. Seleme ise bu gazaya süvari olarak katılmamıştır. Yayalardan buna ilk katılan Seleme idi. Süvariler baskıncıları araştırmak üzere harekete geçtiler ve arkalarından yetiştiler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Asım bin Ömer bin Katade'den rivayet eder: Baskıncıların arkasından ilk yetişen Beni Esed bin Huzeymelerin kardeşi olan Muhriz bin Nazle olmuştur. Muhriz, Ahram adiyle anıldığı gibi ona Kumeyr de derler-

di. Düşman tarafından kaçırılan atların kişnemeleri işitildiğinde Muhammed İbni Mesleme'nin atı duvar'ın içinde dolaşmağa başladı, bu güzel huylu ve dinç bir attı. Beni Abdüleşhel'lerden bir kadın atın bağlanmış olduğu hurma kütüğünü sürükliyerek avluda dolaştığını görünce: Ey Kumeyr, bu ata binerek kutsal savaşta bulunmak üzere Tanrı elçisi ile müslümanlara katılmıyacak mısın? dediğinde, o: Evet, katılacağım, dedi. Kadın ona bu atı verdi. At dinçliği ile süratle ilerlediği için, o, çok geçmeden, önce ilerlemiş olanların arkalarından yetişerek onlara: Ey Leki'a oğulları, Muhacir ve Ensar'lar arkanızdan yetişinceye kadar burada durunuz, onları bekleyiniz, dedi. Bu sırada yağmacılardan biri ,üzerine saldırarak onu öldürdü. Atı meydanda dolaştı. Onu yakalamak imkânını bulamadılar. At kendisinin Beni Abdüleşhel'lerdeki ahırı yanında durdu. Bu gazada müslümanlardan ondan başka kimse öldürülmedi. Mahmud'un bu atı Zillime (yelesi kulak yumuşağından aşağıya sarkan) diye anılırdı. Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi yalancılıkla itham etmediği birinden, o da Abdullah bin Kâb bin Malik'ten rivayet eder: Muhriz, Ukkaşe bin Mihsan'ın El-Cemah adiyle anılan atına binmişti. Muhriz, öldürüldü, at düşmanların eline geçti. Süvariler yardıma geldikten sonra Beni Seleme'lerin kardeşleri olan Ebu Katade Hâris bin Rib'i, Habib bin Uyeyne bin Hısn'ı öldürdü ve naşını

abasiyle örttükten sonra arkadaşlarının yanına döndü. Tanrı elçisi ile müslümanlar ilerlediklerinde bu naşın Ebu Katade'nin abasiyle örtülmüş olduğunu gördüler ve: Biz Tanrı kulları, hep Tanrı katına döneceğiz, ayetini okuduktan sonra: Ebu Katade öldürülmüştür, dediler. Tanrı elçisi ise: Hayır, Ebu Katade öldürülmedi, bu kimse ancak Ebu Katade tarafından öldürüldü ve kendisi tarafından öldürümüş olduğunu anlatmak için naşı abasiyle örtmüştür, dedi. Ukkaşe bin Mihsan, Evbar ile oğlu Ömer'in arkasından yetişti. Onlar ikisi bir deveye binmişlerdi O, mızrağını birden her ikisinin vücutlarından öte geçirmek suretiyle her ikisini öldürdü. Bu saldırış neticesinde sağmal develerden bir kısmını kurtardılar. Tanrı elçisi ilerledi, Zu Kared mevkiindeki bir dağa indi. Sahabeleri de onun arkasından geldiler. Tanrı elçisi orada bir gün bir gece kaldı. Seleme bin El-Ekvaa ona: Ey Tanrı elçisi! beni yüz kişi ile gönderdiğin takdirde ben sürüp götürülen bu hayvanların kalanlarını da kurtarır, onların boyunlarından yakalarım, dediğinde Tanrı elçisi: Bana erişen habere göre onlar şimdi Gatafan'larda akşam meşrubatını içmektedirler, cevabında bulundu. Tanrı elçisi her yüz kişilik bir kümeye bir deve kestirdi. Onlar bir müddet orada kaldılar. Bundan sonra Tanrı elçisi Medine'ye dönmek üzere yola çıktı. Medine'ye döndükten sonra Cümadelâhir ayının bir kısmını ve Receb ayını orada geçirdi. Bundan sonra hicretin 6. yılı Şa'-

ban ayında Huzaa'dan Beni Mustalık'lar üzerine yürüdü.

Beni Mustalık gazasına dair olan haberler.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme bin El - Fazl ile Ali bin Mücahid söylemiş, İbn İshak bu haberi Asım bin Ömer bin Katade'den, o da Abdullah bin Ebi Berk ile Muhammed bin Yahya bin Habban'dan rivayet eder. İbn İshak: Bana bunlardan herbiri, bu hadîsin bir parçasını söylediler, der. Onlar şöyle diyorlar: Tanrı elçisi Mustalık'ların, sonradan eşi olan Cüveyre'nin babası Hâris bin Ebi Zırar komutasında bir araya toplanmış olduklarını işittikten sonra onlar üzerine yürümek maksadiyle Medine'den yola çıktı.O, onlarla kendilerinin El - Müraysi adını taşıyan suları etrafında karşılaştı. Orası Kudayde'nin deniz sahili tarafındadır. Her iki taraf birbiri üzerine yürüyerek şiddetli bir surette savaştılar. Yüce Tanrı Beni Mustalık'ı bozguna uğrattı. Onlardan bir kısmı öldürüldü, evlâd, kadın ve malları ganimet olarak ele geçirildi. Tanrı, müslümanlara bunları ganimet olarak bağışladı. Müslümanlardan Beni Kelb bin Avf bin Amîr bin Leys bin Bekr'den Hişam bin Subabe, Ensar'dan Abbade bin Samit tarafından düşman sayılarak yanlışlıkla öldürüldü. Müslümanlar bu suyun başında bulunurken, askerlerin sucuları su almak üzere geldiler, Ömer bin Hattab da yanında Beni Gifar'dan ücretle çalışan biri olduğu halde suyun başına geldi.

Onun adı Cahcaha bin Sabit olup o atını yedeyerek gelmişti. Cahcaha ile Beni Avf bin Hazrec'lerin ahitlisi olan Sinan Cüheni suyun başında birbiriyle çekiştiler, döğüştüler. Cüheni, Ensar'ı yardıma çağırarak seslendi, Cahcaha da muhacirleri yardıma çağırdı. Yanında kavminden bir topluluk bulunan Abdullah bin Übeyy bin Selûl onlara kızdı. Abdullah'ın yanında, Zeyd bin Arkam adında bir genç bulunuyordu. Abdullah: Bunlar gördüğünüz bu işi yaptılar, asalet ve şerefte size üstünlük davasında bulundular, çoklukla size galebe çaldılar, bizim düşmanlarımız Kureyş toplulukları değil bunlardır, meşhur meselde olduğu gibi köpeği semirtirsen seni yer, agâh olun ki, Medine'ye döndükten sonra aziz olanların, zelil ve hakir kimseleri (muhacirleri) şehirden çıkaracaklarını Tanrı adına andiçerek temin ederim, dedikten sonra kavminden yanında bulunanlara hitap ederek şunları söyledi: Bu, sizin kendi aleyhinizde yaptığınız bir iştir, siz onlara memleketinizi teslim ettiniz, mal ve servetlerinizi onlarla bölüştünüz, elinizde bulunan malları vermemiş olsaydınız, onlar başka bir memlekete giderlerdi. Abdullah bin Übeyy'nin bu sözlerini Zeyd bin Arkam işitti. Tanrı elçisinin yanına gelerek söylediklerini ona hikâye etti. O zaman Tanrı elçisi düşmanı yenmiş onunla olan işini bitirmişti. Zeyd bunları Tanrı elçisine anlattığı vakit Ömer bin Hattab onun huzurunda bulunuyordu. Ömer ona: Ey Tanrı elçisi! Abbad bin Bişr bin Vakş'a emret de onu öldürsün dedi. O: Ey Ömer! onu öldür-

türsek halk: Muhammed kendi yanında bulunanları öldürmeye başladı, derler fakat sen halka ilân et de göç etsinler, dedi. Halbuki o zaman Tanrı elçisinin göç etmek mutadı olmayan bir vakit idi. Bu emir üzerine halk göç etti. Abdullah bin Übeyy bin Selûl, kendisinin bu sözlerinin, Zeyd bin Arkam tarafından Tanrı elçisine hikâye edilmiş olduğunu işittikten sonra huzuruna gelerek bu sözleri söylememiş olduğuna andiçti. Abdulllah bin Übeyy kendi kavmi tarafından ulu görünürdü, kavmi arasında derece ve şerefi büyüktü. Tanrı elçisinin katında bulunan Ensar'lar: Ey Tanrı elçisi! Bu gencin, yani Zeyd'in, vehme kapılarak söylemiş ve onun sözlerini iyicene ezberlememiş olması mümkündür, diye Abdullahı esirgiyerek ve onu koruyarak sözler söylediler. Tanrı elçisi konak yerinden göç edince Üseyd bin Huzayr onun yanına gelerek Ey Tanrı elçisi: diye hitap ile onu selâmladıktan sonra ona: Mutadın olmayan bir vakitte ve iyi olmayan bir saatte göç ettin, dedi. Tanrı elçisi ona: Arkadaşınızın söylediği sözleri işitmedin mi? dediğinde, o: Ey Tanrı elçisi! hangi arkadaşımız? diye sordu. Tanrı, elçisi: Abdullah bin Übeyy, cevabında bulunduğu vakit, o: Ne söylemiş? diye sordu. Tanrı elçisi: Aziz olan zelil ve hakir olanı elbette şehirden çıkaracaktır, demiştir, cevabında bulundu, Üseyd: Tanrı adına andiçerek temin ederim ki, arzu ettiğin takdirde onu şehirden çıkarabilirsin o zelildir, sen azizsin, her halde sen ona mülâyemetle muamele et, Tanrı seni Medine'ye getirdiği vakit o,

taç giymek üzere mücevherlerden diziler hazırlıyordu. O, hükümdarlığını elinden çekip aldın sanmaktadır. Tanrı elçisi o gün ve o gece yoluna devam edip ancak ertesi gün güneş yükselerek eziyet vermeğe başladıktan sonra bir yere indi. Halk çok yorulmuş oldukları için yere ayak bastıkları gibi hemen uykuya daldılar. Tanrı elçisinin maksadı halkı dün Abdullah bin Übeyy tarafından söylenen sözlerle meşgul olmaktan alıkoymaktı. Tanrı elçisi bu konak yerinden kalktıktan sonra Hicaz yoluna saptı, yoluna devam edip En - Naki mevkiinden azıcık yüksekte bulunan Nak'a adlı bir suyun başına indi. Orada iken şiddetli bir fırtına eserek halkı rahatsız etti. Halk korktu. Tanrı elçisi halkın bu halini gördüğünde: korkmayınız, bu fırtına kâfirlerin büyüklerinden birinin ölümü dolayısiyle kopmuştur, dedi. Medine'ye döndüklerinde Kaynükaa'ların ulularından Rifaa bin Zeyd bin Tabut'un ölmüş olduğu anlaşıldı. O, Yahudilerin büyüklerinden ve munafıkların sığınaklarındandı. O, şiddetli fırtına koptuğu gün ölmüştü. Abdullah bin Übeyy bin Selûl ve onun benzerleri hakkında Münafıkun suresi indi ki, bu: «Ey Muhammed! münafıklar senin yanına geldikleri zaman senin Tanrı elçisi olduğuna tanıklık ederiz, derler, Tanrı bilir ki, sen onun elçisisin, Tanrı tanıklık eder ki, münafıklar yalancıdırlar...» diye başlar. Tanrı elçisi bu sure indiğinde Zeyd bin Arkam'ın kulağından tutarak işte bu adam kulağiyle işiterek Tanrı'ya vefâkarlık etmiştir, dedi. Bize Ebu Küreyb söyledi, ona ve arkadaşlarına

Adem bin Yahya, onlara İsrail söylemiş, o, İbn İshak'tan, o, Zeyd bin Arkam'dan şunu rivayet eder: Ben amcamla birlikte bir kutsal savaşa katılmıştım. Ben Abdullah bin Übeyy bin Selûl'ün: Tanrı elçisinin yanında bulunanlara ihsan ve iyiliklerde bulunmayınız, Tanrı adına andiçerek Medine'ye döndükten sonra aziz olanın zelili şehirden çıkaracağını temin ederim, diye söylediğini işittim, bunu amcama anlattım, amcam Tanrı elçisine söylemiş Tanrı elçisi benden sordu, Ben işittiğim sözleri ona anlattım, o, Abdullah bin Übeyy ile arkadaşlarını da çağırttı, onlar söylememiş olduklarına andiçtiler, Tanrı elçisi beni yalanladı, Übeyy'in sözlerini tasdik etti. Onun bu yalanlamasından dolayı hayatımda mâruz bulunmadığım kaygı ve hayret içinde kaldım. Amcam: Tanrı elçisinin seni yalanlamasını istemezdim, dedi. Nihayet *Münafikun* suresini indirdi. Tanrı elçisi bu sureyi okuduktan sonra bana: Ey Zeyd! Tanrı senin sözlerini tasdik etti, dedi. Yine İbn İshak tarafından rivayet edilen hadîse gelelim: Abdullah bin Übeyy'in oğlu Abdullah babasının sözlerini işittiğinde Tanrı elçisinin katına geldi. Buna dair olan haberi bize İbn Humeyd söyledi, naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Asım bin Ömer bin Katade'den rivayet eder: Abdullah bin Übeyy bin Selûl'ün oğlu Abdullah babasının Tanrı elçisi ve müslümanlar aleyhinde söylediği sözleri işittikten sonra Tanrı elçisinin katına gelerek: Ey Tanrı elçisi! ben senin Abdullah bin Übeyyyi öldürmek istediğini işittim. Eğer onu öldüreeck-

sen ben onun başını keserek sana getireceğim. Tanrı adına andiçerek temin ederim ki, Hazrec'ler babasına karşı benden daha şefkatli ve iyi niyetli kimse bulunmadığını bilirler. Senin onu öldürmeğe benden başkasını memur etmenden korkuyorum, çünkü memur ettiğin kişi onu öldürdükten sonra ben onun yüzüne nasıl bakabilirim? Ben kaatili öldürür böylece bir kâfirin yerinde bir müslümanı öldürmek şuçuna katlanmış olur ve cehennem ateşinde yanarım, dedi. Tanrı elçisi ona: Hayır, onu öldürmek fikrinde değilim, dedi. Tanrı elçisi ona: mülayemetle muamele eder, bizimle beraber yaşadıkça onunla güzel sohbet ederiz, cevabında bulundu. Bu hâdiseden sonra Abdullah bin Übeyy inkâr edilecek bir söz veya bir iş işlediğinde onu bizzat kendi kavmi azarlar, ona sert sözlerle hitap eder ve korkutulardı. Bundan sonra Tanrı elçisi Ömer bin Hattab'a: Ey Ömer! sen bana onu öldürmeği tavsiye ettiğin vakit öldürmüş olsaydım hamiyetler kaynar, korkulu haller doğardı. Onu bugün öldürmemi tavsiye edersen öldürürüm, dedi. Ömer: Tanrı elçisinin iş ve düşüncesinin benimkinden hayırlı ve bereketli olduğunu bildim, dedi. Zahirine bakıldığında Mikyes bin Subabe müslüman olduğunu açıklıyarak Mekkeden gelmişti ve: Tanrı elçisi! ben müslüman olarak ve aynı zamanda yanlışlıkla öldürülen kardeşimin kan pahasını talebetmek üzere geldim, dedi. Tanrı elçisi ona kardeşi Hişam bin Subabe'nin kan pahasının ödenmesini emretti. O, Tanrı elçisinin yanında çok kalmadı (yanlışlıkla) arka-

daşını öldüren adama saldırarak onu öldürdükten sonra mürted, diğer tabirle kâfir olduğu halde Mekke'ye kaçtı. O, bu halini şu beyitlerle tavsif etmektedir:

Onu öldürmekle ve onu sahra bir yerde arkasını yere dayadığı ve şahdamarlarına bitişik damarları kesilen adamlar gibi giyimleri kana bulaşmış olduğu halde bırakmakla kalbim şifa buldu. Kardeşimi öldüren adamı öldürmeden önce kalbim kaygu ile dolar, bu kaygu beni yatak üzerinde uyutmazdı, Ben onu öldürmekle öcümü aldım ve aynı zamanda onun kan pahasını da ödettim. Ben putlara tapmak üzere dönenlerin ilki oldum. Ondan kahredip öcümü aldım kan pahasını da Fari kalesinin sahipleri olan Beni Neccar'ın eşrafından ödettim.

Şu beyitler de Mikeys bin Subabe'nindir:

Ben ona öyle bir vuruşla vurdum ki, bunun tesiri ile kanlar boşalmağa başladı. İç taraftan akan öldürücü kanlar yükseliyor ve kesiliyordu. Bunun üzerine ben: ölüm onun ta içini bürüdü dedim. Siz, zulme mâruz bulundukları vakit Beni Bekir'in öc almasından emin olmayınız.

Bu savaşta Beni Mustalık'tan birçok adam öldürüldü. Ali bin Ebi Talib onlardan Malik ile oğlunu öldürdü. Tanrı elçisi birçok esirler aldı. Bu esirler müslümanlar arasında bölündü, herkese isabet etti. Bu esirlerden biri Hâris bin Ebi Zirar'ın kızı Cüveyre olup Tanrı elçisi sonradan onunla evlenmiştir. Bize İbn Humeyd söyledi,

ona ve arkadaşlarına Muhammmed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş ,İbn İshak bu haberi Muhammed bin Ca'fer bin Zübeyr'den, o da Urve yoliyle Tanrı elçisinin eşi Ayşe'den rivayet eder: Tanrı elçisi bu esirleri böldüğü vakit Hâris'in kızı Cüveyre, Sabit bin Kays bin Şemmas'ın, yahut onun amcasının oğlu hissesine isabet etmişti. O, parasını ödeyerek esirlikten kurtulmak maksadiyle efendisine pahasını yazdırdı ki, tâyin edilen parayı öderse o zaman esirlikten kurtulacaktı. Cüveyre tatlı, güzel ve zarif bir kadın olup gören herkesin kalbini kendisine çekerdi. Cüveyre kendisi için takdir edilen parayı ödemek üzere Tanrı elçisinden yardım istemek maksadiyle kapıya geldi. Ben onu kapının önünde gördüğüm gibi ondan iğrendim, Tanrı elçisinin de onda benim gördüğüm hali göreceği kanaatinde idim. Cüveyre, Tanrı elçisinin yanına girerek: Ben kavmimin ulusu Hâris bin Ebi Zirar'ın kızıyım, senin de bildiğin gibi bu belâya katlandım, Sabit bin Kays bin Şemmas'ın yahut onun amcasının oğlunun payına isabet ettim, onunla mukavele yaptım, takdir edilen kıymeti ödediğim takdirde esirlikten kurtulacağım, senden yardım istemek üzere huzuruna geldim, dedi. Tanrı elçisi ona: Bundan daha hayırlısını istemez misin? dediğinde, o: Bundan daha hayırlısı nedir? diye sordu. Tanrı elçisi: Ben mukavele ile ödemeği üzerine aldığın parayı öder ve seninle evlenirim, dedi. Cüveyre: Razıyım, diye muvafakat etti. Ayşe sözüne devam edip diyor: Tanrı elçisinin Cüveyre ile evleneceği haberi halk arasında yayıldıktan

sonra elinde esir bulunan herkes: Onlar Tanrı elçisinin akrabaları, diyerek ellerindekilerini serbest bıraktılar. Ayşe: Tanrı elçisinin Cüveyre ile evlenmesinin bir sonucu olarak Beni Mustalık'dan yüz aile esirlikten kurtuldu, kendi kavmi için Cüveyre'den daha hayırlı ve bereketli kadın görmedim, diyor.

İlk (iftira) meselesi.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş o, Tanrı elçisinin bu seferden dönüşü hakkındaki haberi İbn İshak yoliyle Zührî'den, Zührî, Urve yoliyle Ayşe'den rivayet eder. Ayşe Tanrı elçisiyle birlikte bu sefere çıkmıştı. Tanrı elçisi Medine'ye yaklaştığı vakit yalandan iftirada bulunanlar Ayşe hakkındaki iftiralarını yaydılar. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Zührî'den o da Alkama bin Vakkas Leysî ile Sa'id bin Zübeyr'den o, Ubeydullah bin Abdullah bin Utbe'den rivayet eder. Zührî bunlardan her birinin bu hadîsin bir parçasını naklctmiş olduğunu, bazılarının hafızalarının diğerlerine nisbetle daha iyi olduğunu söyler, ve: Ben bu kitleden bana söyliyenlerin hepsinin sözlerini bir araya topladım, der. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Yahya bin Abbad bin Abdullah bin Zübeyr'den o, babası yoliyle Ayşeden rivayet eder. Muhammed bin İshak diğer senetle Abdullah bin Ebi Berk

bin Muhammed bin Amr bin Hazm Ensarî'den, o, Abdurrahman'ın kızı Umre yoliyle Ayşe'den rivayet eder. Bu ravilerden her birinin senedi Ayşeye ulaşır. Ayşeye yalandan iftirada bulunanların ki, onlar Ehl-i İfk, yani yalandan iftiracılar adiyle anılırlar, Ayşe hakkında söyledikleri sözler Ayşe'den rivayet edilen bu hadîste toplanmıştır, bu ravilerden bir kısmı diğerlerinin rivayetinde bulunmayan bazı sözler naklederler. Bunlardan her biri sözlerine güvenilen kişiler olup hepsi de bu hadîsi Ayşe'den işitmişlerdir. Ayşe şöyle diyor: Tanrı elçisi herhangi bir sefere çıktığında eşleri arasında kur'a çekerdi. Kur'a kime isabet ederse, o, Tanrı elçisi ile birlikte yola çıkardı. Beni Mustalık gazasına çıkarken âdeti olduğu gibi eşleri arasında kur'a çektirdi. Kur'a bana isabet ettiği için, Tanrı elçisi ile birlikte yola çıktım. O zaman kadınlar şişmanlıktan sakınarak etten hoşlanmaz, ancak kahvaltı gibi hafif yemeklerle kanaatlenirlerdi. Ben devem hareket etmeden önce koçumun içinde oturur koçumu deveme yükleyecek olanlar alt tarafından tutarak yukarıya kaldırırlar ve devemin üzerine yerleştirir, iplerle bağlar, bundan sonra devemin dizgininden tutarak yollarına devam ederlerdi. Tanrı elçisi Medine'ye dönmek üzere hareket etti. Medine'ye yaklaştığında bir yere indi. Orada gecenin bir kısmını geçirdikten sonra münadisi aracılığiyle göç emrini verdi. Ben asker göç etmeden önce abdest bozmak üzere bir tarafa çekildim. Boynumda zafer boncuğundan dizilmiş gerdanlığım vardı. Abdestimi bo-

zarak döndükten sonra gerdanlığımın bağı çözülerek düşmüş olduğunu anladım. Gerdanlığımı araştırarak buldum. Kervanı arkasından takibedenler ve benim devemi hareket ettirenler koçumu yükleterek devemi hareket ettirmişler, beni bir âdetim olduğu gibi koçumun içinde sanmışlardı. Ben gerdanlığımı bulduktan sonra ordugâha döndüm. Fakat ordugâhta ses ve sada yoktu, asker göç etmiş bulunuyordu. Ben üstelik giyimimle örtünerek koçumun bulunduğu yere yattım. Çünkü beni koçum içinde bulamadıkları vakit ordugâha gelerek beni arayacaklarını biliyordum. Ben uzanmış bir halde bulunduğum vakit Safvan bin Mu'attal Sülemr yanımdan geçti. O, bazı işlerinden dolayı askerden arkada kalmış, geceyi askerle birlikte ordugâhta geçirmemişti. O, benim yerde yattığımı gördüğünde yanımda durdu, beni tanıdı. Çünkü, kadınlar hicap altına alınmadan önce olduğu için yüzümü görüyordu. O, beni gördüğünde taaccüp ederek: «Biz Tanrının kullarıyız, hepimiz de Tanrı katına döneceğiz» âyetini okudu ve: Tanrı elçisinin kocusu, dedi. Ben üstelik bürünmüş bir halde idim. O: Tanrı seni esirgesin, neden böyle arkada kaldın? diye sordu. Ben hali anlattım. O, bundan sonra devesini bana yaklaştırdı (çöktürdü) ve: Tanrı seni esirgesin bin dedi. O, arkaya çekildi, ben deveye bindim. O, devenin dizgininden tutarak askerin arkasından yetiştirmek üzere süratle ilerledi. Biz ancak sabah vaktinde askerin arkasından yetişebildik. Asker konak yerine inerek yerleşirken Safvan devesini dizginin-

den tuttuğu halde konak yerine geldi. Bu münasebetle yalandan iftirada bulunanlar (Ehl-i İfk) hakkımdaki iftiralarını yaydılar. Bu münasebetle ordugâh çalkanmış, fakat bundan benim haberim yoktu. Medine'ye döndükten sonra şiddetli bir hastalığa tutuldum. Benim hakkımda söylenen bu sözlerin hiç birinden haberim yoktu. Tanrı elçisi ile babam ve anam bu iftira haberini işitmişler, fakat bana hiç de bahsetmiyorlardı. Ancak Tanrı elçisinin evvelce bana göstermekte olduğu lutûf ve iltifatından mahrumdum, onun bu hareketini inkârla karşılıyordum. O, bundan önce hasta olduğumda bana şefkat ve merhametle muamele ederdi, bu hastalığımda ise yanıma girdiğinde ancak: Şu kadın nasıl? diyerek halimi soruyordu. Anam bana bakıyordu. Onun bu cefasından çok müteessir olduğumda ben ona: Ey Tanrı elçisi! müsaade edersen anamın evine gider, hastalığımda o bana bakar, dediğimde o bana anam yanına gitmeme müsaade etti. Anamın evine geldim. Olup bitenlerden haberim yoktu. Ben 20 ve birkaç gün sonra hastalığımı atlattım, biz Araplar o vakitlerde, kokusundan iğrendiğimiz için evlerimizde ayak yolu bulundurmaz, sahra bir yere çıkardık, kadınlar ancak günde bir defa olmak üzere geceleri çıkarlardı. Ben gecelerin birinde yanımda Ebu Rühm bin Muttalib bin Abdümenaf'ın kızı Ümm-i Mistah bulunduğu halde sahra bir yere çıkmıştım. Onun anası Sahra bin Amir bin Kâ'b bin Sa'd bin Teym'in kızı olup o, Ebu Bekr'in teyzesidir. O, benimle birlikte yürürken ayağı etekli-

ğine takıldı ve: Mistah'dan felâket ayrılmasın, diye seslendi. Ben: Tanrı seni başkasının yardımına muhtaç eylemesin, sen çok kötü bir söz söyledin, muhacirlerden olan ve Bedir kutsal savaşına katılan bir zat hakkında bu söz söylenir mi? dediğimde o: Ey Ebu Bekir'in kızı! sen o kötü haberi işitmedin mi? dedi. Ben: ne haberi? diye sorduğumda o bana yalandan iftiralarda bulunanların yaydıkları sözleri hikâye etti. Ben: Böyle bir söz söylendi mi? diye sorduğumda o, Tanrı adına andiçerek bu sözlerin söylenmiş olduğunu temin etti. Bunun üzerine ben abdestimi bozmadan eve döndüm, bundan müteessir olarak o kadar çok ve şiddetli bir surette ağladım ki, ciğerlerim parçalandı sandım. Anama: Tanrı seni yarlıgasın, halk arasında bu sözlerin söylendiğini ve siz bunu işittiğiniz halde bana birşey söylemediniz, dedim. Anam bana: Ey sevgili kızım! buna o kadar büyük önem verme; Tanrı adına andiçerek teyit ederim ki, kocası tarafından sevilen, güzel ve ortakları bulunan hiç bir kadın bu gibi sözlerden kurtulmuş değildir, senin durumunda olan kadınlardan kimsenin bundan hali olmadığını da bilmiyorum, ortakları ve halk, onun hakkında bu kabilden birçok sözler söylerler, dedi. Bu iftira münasebetiyle Tanrı elçisi ahaliye hitap edip bir hutbe söylemiş, ben onun bu hutbesini işitmedim. O hutbesinde: Ailem hakkında bana eziyet veren sözler söyleyenler ne yapyorlar? ailem hakkında hakikate uymayan sözler söylüyorlar, ben onun hakkında hayır ve iyilikten baş-

ka birşey duymadım. Bu kötülüğe öyle bir adamı karıştırıyorlar ki, Tanrı adına andiçerek o kimsede hayır ve iyilikten başka birşey görmediğimi teyit eylerim, bu kötülüğün isnat edildiği adam, benim evlerimden hiç birine ben bulunmadığım vakit girmiş değildir, demiştir. Abdullah bin Übeyy bin Selûl ile Hazrec'lerden onun fikrinde olanlar bu işi büyüttüler. Önce bu iftirayı Mıstah ile Cahşın kızı Hamne yaydılar. Hamne'nin kız kardeşi Zeynep Tanrı elçisi ile evli idi. Onun maksadı ortağım olan Cahş'ın kızı Zeyneb'e olan rekabetimi ortadan kaldırmak ve beni zarar ve ziyana uğratmaktı. Böylece Hamne azgınlık yoluna sapmış oldu. Tanrı elçisi bu sözleri söyledikten sonra Beni Abdüleşhel'lerin kardeşleri olan Üseyd bin Huzayr: Ey Tanrı elçisi! bu yalan iftirada bulunanlar Evs'den iseler biz onların haklarından geliriz, eğer onlar Hazrec'lerden iseler onlar hakkında bize emir ver, biz emrini yerine getiririz, Tanrı adına andiçerek yalan iftiralarda bulunan bunlar başları kesilmeğe müstehaktırlar, dediler. Bu hâdiseden önce salih bir adam gibi gözüken Sa'd bin Ubade ayağa kalkarak: Tanrının bakasına andiçerek senin yalan söylediğini ve onların başlarını kesmiyeceğini teyit eylerim, sen bu sözü, iftiracıların Hazrec'lerden olduklarını bildiğin için söylüyorsun, onlar kendi kavminden oldukları takdirde sen bu sözü söylemezdin, diye mukabelede bulundu. Üseyd: Tanrının bakasına andiçerek senin münafık olduğunu ve münafıkları korumak maksadiyle söylediğini temin ederim,

dedi. Onlar birbiri üzerine yürüdüler, Hazrec-lerle Evs'ler arasında az kalsın kötü bir hâdise çıkacaktı. Tanrı elçisi minberinden indi, yanıma geldi. Bundan sonra Ali bin Ebi Talib ile Üsâme bin Zeyid'i çağırttı. Onlarla istişarelerde bulundu. Üsâme hakkımda hayırlı sözler söyledi ve Ey Tanrı elçisi! Ailendir, biz ailen hakkında hayırdan başka birşey bilmiyoruz, bu sözler hep iftiradır, yalandır, dedi. Ali'ye gelince, o: Ey Tanrı elçisi! kadınlar çoktur, sen onun yerini tutacak kadın bulacaksın, ceriyeden sor, o sana doğrusunu söyler, dedi. Tanrı elçisi sorularda bulunmak üzere Berire'yi çağırdı. Ali (doğrusunu söylemek maksadiyle) Cariye'yi şiddetli bir surette döverek: Tanrı elçisine doğrusunu söyle dedi. Berire ise Tanrı adına andiçerek onun hakkında hayırdan başka bir şey görmemiş olduğumu teyit ederim, ancak ben hamurumu yuğurduktan sonra hamurumu muhafaza etmeği ona bırakır, o uyur, o, uyuduktan sonra eve alışık olan hayvan gelerek hamuru yerdi, cevabında bulundu. Bundan sonra Tanrı elçisi yanıma geldi, anam ile babam da yanımda bulunuyordu, yanımda Ensar'dan bir kadın vardı. Ben ağlıyor, o da ağlıyordu. Tanrı elçisi oturdu, Tanrıya hamdü senada bulunduktan sonra bana hitap: Ey Ayşe! adamların hakkında söyledikleri sözleri işitmişsindir, Tanrı'dan sakın, eğer bir günaha katlandı isen Tanrı'ya tövbe et. Tanrı kullarının tövbelerini kabul eyler, dedi. Tanrı elçisi bu sözleri söyledikten sonra gözümden akan yaşlarım tamamiyle kesildi, göz yaşları dam-

ladığını hiç de duymuyordum, babam ve anamın ona cevap vereceklerini bekledim. Onlar bir söz olsun söylemediler. Tanrı adına andiçerek ben kendimi hakkımda âyet inmeden küçük ve hakir sayıyordum, yüce ve aziz olan Tanrı'nın mescide ve namazlarda okunacak âyet indirilmesini hiç de düşünmüyordum, ancak Tanrı elçisinin uykuda iken düşünde Tanrının bu iftiracıların sözlerini yalanlamasını yahut haber vermesini ümit ediyordum. Babamla anamın bir söz olsun söylemediklerini görünce onlara: Tanrı elçisine cevap vermiyecek misiniz? dedim. Onlar: Biz, nasıl cevap vereceğimizi bilmiyoruz, dediler. Ayşe: ben Ebu Bekr ailesinin o günlerde çektikleri ıstırapları hiçbir ailenin çekmediğini biliyorum. Baba ve anamın sustuklarını görünce gözlerimden yaşlar aktı, ağladım ve: Tanrı adına andiçerek tövbe etmiyeceğimi teyit eylerim, ben halk ağzında dolaşan bu sözleri «doğru» der ve yapmadığım bu işi üzerime alırsam, Tanrı benim bundan temiz olduğumu biliyor, fakat sen, elbette bu sözümü tasdik etmiyeceksin, dedim. Bundan sonra Yakup adını anmak istedi isemde aklıma gelmedi, nihayet bu ismi Yusuf'ın babası diye anlattım ve: Ey Rabbim, bana güzel sabır ihsan eyle, onlar bana isnat ettikleri nesneler hususunda ancak senden yardım dilerim, dedim. Tanrı elçisi oturduğu yerinden ayrılmadan önce âdette onu saran hal onu bürüdü. O, giyimiyle örtündü. Ben de sahtiyandan yapılmış koltuk yastığını onun başı altına koydum, onun halini gördüğümde hiç de korkmadım ve önem

vermedim. Çünkü ben kendimin temiz olduğumu ve Tanrı'nın bana zulmetmeyeceğini biliyordum. Babam ve anama gelince onlar çok korkmuşlar: Ayşe'nin vücudu onun kudreti tesirinde olan Tanrı adına andiçerek, ben onların Tanrının halk ağzında dolaşan bu sözlerin doğru olduğunu bildireceğinden korktukları için canları çıkacak sandığımı teyit eylerim, nihayet Tanrı elçisinden bu hal zail oldu, şiddetli bir kış günü olmasına bakmadan onun alnından inci taneleri gibi terler dökülüyordu. O, alnından terlerini sildi ve: Ey Ayşe sevin! Tanrı seni tebrie ederek ayet indirdi, dedi. Ben de: Beni tebrie ve onları zemmeden Tanrı'ya hamdü senalar olsun, dedim. Tanrı elçisi bundan sonra halkın yanına çıkarak onlara bir hutbe söyledi ve Yüce Tanrının hakkımda indirdiği Kur'an ayetlerini okudu. Mıstak bin Üsas ile Hassan bin Sabit ve Cahş'ın kızı Hamne'lere şer'i kamçı vurulmasını emretti. Onlara şer'i kamçı vuruldu.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak babasından, babası Beni Neccar'dan bazılarından şunu rivayet eder: Ümm-i Eyyub Ebu Eyyub Halid bin Zeyd'den, kendi eşi: Ey Eyyub'un babası! Halkın Ayşe hakkında söylemekte oldukları sözleri işitiyor musun? diye sorduğunda, o: Evet işitiyorum, bu sözler yalandır. Ey Eyyub'un anası, sen bu kötülüğü yapar mısın? diye sorduğunda, o: Tanrı adına andiçerek söylüyorum ki, yapmazdım cevabında bulundu. Ebu Eyyub: Ayşe senden daha hayırlıdır, dedi. İnmiş

olan Kur'an ayetlerinde yalandan iftirada bulunanların sözleri anlatıldı. Ayetler şudur: «Yalandan iftirada bulunanlar sizden bir kitledir. Siz bu iftirayı hakkınızda bir fenalık sanmayınız. O hakkınızda hayırlıdır. Her birinizin yaptığı günahın cezasını kendisi çeker. O kitleden sözün büyüğünü ve en çirkinini söyleyen için büyük bir azab vardır. Bu iftirayı işittiğiniz zaman erkek ve kadın olan müminler kendi aileleri hakkında hüsnü zanda bulunarak: bu aşikâr bir iftiradır, demeliydiler. Onlar bu sözlerine dört tanık getirmeli idiler. Madem ki, tanıklar getiremediler, onlar Yüce Tanrı katında yalancıdırlar» (Nur: 11-12). Ayşe ve ona iftirada bulunanlar hakkında bu âyetler indikten sonra Ebu Bekir akrabasından olan Mıstak'a kardeşliğinden ve fakirliğinden dolayı yapmakta olduğu yardımı kesti, ve: Tanrı adına andiçerek bir vakit bir şey vermiyeceğim, o bizi bu kadar büyük ıstıraplara katlandırdı ve iftirada bulundu, dedi. Tanrı bu hususta şu ayeti indirdi: «Sizden, fazilet ve kemal sahibi ve maddi halleri geniş olanlar akrabalara fakirlere ve Tanrı rızası için hicret edenlere bağış ve ihsanda bulunmamağa andiçmesinler, affetsinler. Yüce Tanrının sizi affedip yarlıgamasını arzu etmez misiniz? Yüce Tanrı esirger ve yarlıgar» (Nur : 22). Ebu Bekir bu ayet indikten sonra Tanrı'nın beni yarlıgamasını ümit ederek eskisi gibi Mıstak'a bağış ve yardımlarda bulunmağa başladı ve Tanrı adını anarak: Bundan sonra hiçbir vakit yardımımın arkasını kesmiyeceğimi teyit eylerim, dedi. Safvan bin Mu'attal da

hakkında söyledilerini işittikten sonra kılıcı elinde olduğu halde Hassan bin Sabit'in yolunu kesti. Bundan başka Hassan bir şiir söyliyerek İbn Mu'attal ile islâmiyeti kabul etmiş olan Muzar'lara dokunmuştu. Şiir şudur:

> Şuradan buradan gelmiş olan topluluklar kuvvet ve şevket kazandılar ve çoğaldılar. İbn El Fürey'a (Fürey'a adlı kadının oğlu) yani Hassan bin Sabit, şehrin ulusu oldu. Ona arkadaşlık eden kimseyi anası kaybetsin yahut aslan pençesine tutulsun. Benim tarafımdan öldürülen kimse için kan pahası ödenmediği gibi, öcü de alınmaz. Halbuki ben öcümü o günün sabahında alırım. Rüzgârlar kuzey tarafından eserken, gök yüzünü bulut kaplıyarak ve hava karardığı zaman sahillere köpükler atan deniz bile, içim kızgınlık ve hiddetle dolup taştığında benden daha kuvvetli ve üstün değildir. Ben o vakit dolu yağdıran bir bulut kesilirim.

Safvan bin Mu'attal, Hassan bin Sabit'in yolunu keserek onu kılıçla vurduktan sonra, o, bize İbni Humeyd'in Seleme yoliyle İnbi İshak'tan naklettiği şu beyti söyledi:

> «Sen kılıcının yüzünü karşılayarak al. Çünkü ben hicv edildiğim vakit şair değil kuvvetli bir gencim.»

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'dan naklen Seleme

söylemiş, o bu haberi Muhammed bin İbrahim bin Hâris Teymi'den rivayet eder: Safvan, Hassan bin Sabit'i kılıçla vurduktan sona Belharis bin Hazreç onun üzerine atıldı, iki elini boynuna doğru yukarı çekerek bağladıktan sonra onu Beni Hâris bin Hazreçlerin avlusuna getirirken yolda ona Abdullah bin Ravha rasgeldi. O, bu ne hal? diye sordu. Belhars: Onun Hassan bin Sabit'i kılıçla vurmuş olmasına şaşmıyor musun? cevabında bulundu. Abdullah bin Ravha ona: Tanrı elçisinin bundan haberi var mı? diye sorduğunda, o: Hayır, bundan haberi yok, dedi. Bunun üzerine Abdullah: Sen buna nasıl cüret ettin? diye Safvan'ı serbest bıraktı. Onlar bundan sona Tanrı elçisinin katına gelerek olup biteni anlattılar, bunun üzerine Tanrı elçisi Hassan ile Safvan'ı katına çağırttı. Savfan ona: ey Tanrı elçisi! O bana eziyet etti, hicvetti, hiddet galebe çaldı da, kılıçla vurdum, cevabında bulundu. Tanrı elçisi Hassan'a: Ey Hassan! Sen, Tanrı onları İslâmiyetle şereflendirdikten sonra onların yüzlerini çirkinleştirdin, sen onun bu vuruşunu bir iyilik olmak üzere affet, dediğinde, o: Ben bu hakkımı sana bağışladım, cevabında bulundu.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'dan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Muhammed bin İbrahim bin Hâris'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Hassan'a bu hakkının bir karşılığı olmak üzere Bereha'yı verdi. Orası önce Ebu Talha bin Sehl' in malı olup bunu Tanrı elçisine bağışlamıştı. Tanrı

elçisi de bu yeri Hassan'a vurulmasının bir karşılığı olarak verdi. Tanrı elçisi ona bundan başka Kıbtî bir cariye olan Sirin'i de verdi. Hassan'ın bu cariyeden Abdurrahman adlı oğlu oldu. Ayşe bu münasebetle şunu söyler: Safvan bin Mu'attal'ın erkeklik hali soruşturulduğunda onun şehvetsiz ve cinsî münasebette bulunmak kudretinde olmadığı belli olmuştur, o, sonradan kutsal savaşlardan birinde şehit düşmüştür. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'dan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Abdülvahid bin Hamza'dan rivayet eder. Ayşe bu hadîsi Umret el-Kaza (Umre Hacci Kazası) sırasında söylemiştir. Ebu Cafer diyor: Bundan sonra Tanrı elçisi Ramazan ve Şevval aylarını Medine'de geçirerek, hicretin 6. yılı Zilkade ayında Umre haccı kılmak niyetiyle yola çıktı.

Tanrı elçisinin Umre haccı kılmak üzere Mekke'ye seferi, Tanrıya ortak katanların onu Kâbe'yi tavaf etmekten alıkoymaları. Bu hâdiseye Hudaybe olayı denir.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına El-Hakem bin Bişr, onlara Ömer bin Zerr Hemedanî söylemiş, o, Mücahid'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi üç defa Umre haccı kıldı. Bu hacların hepsi de Zilkade ayında oldu ve her üç Umre haccından sonra Medine'ye döndü. Bize İbn Humeyd söyledi, o, Seleme yoliyle İbn İshak'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Umre haccı kılmak niyetiyle Zilka'de ayında yola çıktı. O, savaş-

mak istemiyordu. Arapları ve Medine etrafında yaşayan göçebeleri kendisiyle birlikte yola çıkmağa çağırdı. O, Kureyş tecavüzlerde bulunduğu için, onların üzerine saldırmalarından korkuyordu. Göçebe Araplardan çoğu onun bu davetine icabet etmedi. Tanrı elçisi yanında Muhacir, Ensar ve çağrısına icabet eden göçebe Araplarla ve kurbanlık hayvanlarla birlikte yola çıktı. Mekkelilerin, savaşmıyacağından emin olmaları için Umre haccı niyetiyle İhram bağladı. Maksadı Kâbeyi ulu görerek ziyaret ve tavaf etmek üzere gelmiş olduğunu ilân etmekti. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söyledi, İbn İshak Muhammed bin Müslim Zührî'den, o da Urve bin Zübeyr'den, o, Misver bin Mahreme ile Mervan bin Hakem'den şunu rivayet eder: Misver ile Mervan her ikisi de ona şunu söylemiştir: Tanrı elçisi Hudaybe olayı yılında Kâbeyi ziyaret etmek maksadiyle yola çıktı. O, savaşmak fikrinde değildi. Kendisiyle birlikte yetmiş tane kurbanlık deve getiriyordu. Bu sefere 700 kişi katılmış olduğuna göre her on kişiye bir deve isabet ediyordu. Abdülâ'lâ tarafından rivayet edilen hâdisi bize Muhammed bin Sevr söyledi, o, Ma'mer'den, o, Urve bin Zübeyr'den o, Misver bin Mahreme'den de nakleder. Bana Ya'kub söyledi, ona Yahya bin Sa'id onlara Abdullah bin Mübarek söylemiş, o: bana Zührî'den naklen Ma'mer söyledi, der. O, Urve bin Zübeyr'den, o, Misver bin Mahreme ile Meryan bin Hakem'den rivayet ederek: Tanrı elçisi bin ve birkaç

yüz sahabesiyle Hudaybe'ye gitmek üzere yola çıktı, dedikten sonra hadîsin kalan kısmını nakletti. Bize Huseyn bin Yahya söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Âmir, onlara İkrime bin Ammar Yemamî söylemiş, o, bu haberi İyas bin Seleme yoliyle onun babasından, yani Seleme'den rivayet eder: Biz, Tanrı elçisiyle birlikte bin ve birkaç yüz kişi olduğumuz halde Hudaybe'ye geldik. Bize Yusuf bin Musa Kattan söyledi, ona ve arkadaşlarına Hişam bin Zübeyr söylemiş, o, Câbir'in: biz Hudaybe olayında 1400 kişi idik, demiş olduğunu rivayet eder. Bana Muhammed bin Sa'd söyledi, o: bana babam söyledi, der. Babası amcasından nakleder, amcası: bana babasından naklen babam söyledi, der. O, İbn Abbas'ın: Tanrı elçisine ağaç (Şecere) altında biat edenlerin sayısı 1525 kişi idi, diye söylemiş olduğunu rivayet eder. Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Davud, onlara Şu'be'den naklen Amr bin Mürre şunu söylemiştir: Ben Abdullah bin Ebi Evfa'nın: biz Şecere, yani Hudaybe bi'ati sırasında 1300 kişi idik, eslemler muhacirlerin sekizde birini teşkil ediyordu, diye söylediğini işittim. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'dan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Ameş'den, o da Süfyan'dan, o Cabir bin Abdullah Ensarî'den naklederek: Hudaybe olayında hazır olanların sayısı 1400 kişi idi, der. Zührî bu münasebetle şöyle diyor: Tanrı elçisi Medine'den yola çıktı. Usfan'a geldiğinde Bişr bin Süfyan Kâ'bî'ye rasladı. Bişr

ona: Ey Tanrı elçisi! Kureyş'liler senin Medine'den yola çıktığını işitmişler, yeni doğmuş yavruları yanlarında bulunan yırtıcı hayvanlarla, yani dehşet verici ve saldırıcı askerle şehirden çıkmışlar, kendileri kaplan derileri giymişler, Zi Tova'ya inmişlerdir. Onlar Tanrı adına andiçerek seni hiçbir vakit Mekke'ye sokmıyacaklarını söylüyorlar. Halid bin Velid süvarilerinin komutanı olup onu önlerinden Kura'ülgamime göndermişler. diye haber verdi. Ebu Ca'fer diyor ki: ravilerden bazıları Halid bin Velid'in bu olayda Tanrı elçisinin yanında bulunduğunu söylerler. Bu haberi rivayet edenler şunlardır:

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Yakup Kumınî söylemiş, o, bu haberi Ca'fer'den, yani Ebu El-Mugire'den, o da Ebzadan rivayet eder: Tanrı elçisi kurbanlıklarla yola çıktı, Zilhulayfe'ye geldiğinde Ömer ona: Ey Tanrı elçisi! seninle savaş halinde bulunan bir kavmin yurduna silâhsız ve atsız olarak giriyorsun, dediğinde Tanrı elçisi Medine'ye adam göndererek Medine'de silâh ve binek hayvan bırakmadan hepsini getirtti. O, Mekke'ye yaklaştığında onu şehre sokmadılar. O, Mina'ya geldi, oraya indi. Göndermiş olduğu ajanı dönerek İkrime bin Ebi Cehl'in 500 kişinin başında olduğu halde müslümanlara karşı koymak üzere şehirden çıkmış olduğunu haber verdi. Bunun üzerine Tanrı elçisi Halid'e: Ey Halid! amcanın oğlu (İkrime) süvarilerin başında olarak sana karşı harekete geçmiştir, dediğinde Halid: Ben Tanrının ve onun elçisi-

nin kılıcıyım, beni istediğin yere gönder cevabında bulundu. Bu sözünden sonra Halid'e Tanrı ve elçisinin kılıcı adı verildi. Tanrı elçisi onu Kureyş süvarilerine karşı gönderdi, İkrime ile iki dağ arasında karşılaştı, Halid onu yenerek Mekke'nin duvarları içine çekilmeğe mecbur etti. İkrime ikinci defa meydana çıktığında Halid onu bu defasında da Mekke'nin duvarları içine çekilmek zorunda bıraktı. İkrime üçüncü defa karşılaştığında Halid onu bu defasında da Mekke'nin duvarları içine sığınmağa mecbur etti. Bu münasebetle Yüce Tanrı şu âyetleri indirdi: «Mekke kâfirleri üzerine sizi üstün kıldıktan ve zafer kazandırdıktan sonra, Mekke'nin haremi dahilinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi barış yoliyle onlardan çeken odur. Tanrı bütün yaptıklarınızı görür, Tanrı'ya ortak katanlar ve sizi kutlu mescidinden ve hareme hediye edilen kurbanlarınızı yerinde kesmekten menedenler onlardı, içlerinde kâfirlere karışmış oldukları için tanımadığınız bir takım mümin erkek ve kadınlar olmadığı takdirde savaşa müsaade edilmiş olurdu. Siz onları bilmiyerek çiğnediğiniz vakit çok teessüf edecek ve kaygulanacaktınız, Tanrı, elçisini lûtuf ve merhameti içine almak üzere ellerinizi onlardan çektirdi. Onlar birbirinden ayırt edilse idi, küfürlük yoluna sapanlar şiddetli azaba çarptırılırlardı» (Fetih: 24-25). Yani Mekke'de kâfirler arasında birtakım müslümanlar kalmıştı, zafer kazandığınız vakit onların bilmeden atların ayakları altında çiğnenmeleri mümkündü ki, bu arzu edilmezdi.

Yine İbni İshak tarafından rivayet edilen hadîse gelelim: Tanrı elçisi Kureyş'e: Yazıklar olsun ki, savaş onları yemiştir. Onlar beni diğer Araplarla baş başa bırakırlarsa ne olurdu? Araplar beni yener ve öldürürlerse onlar maksatlarına ermiş olurlardı. Çünkü maksatları da budur. Yüce Tanrı beni Araplara karşı muzaffer kılarsa, onlar hepsi de İslâmiyeti kabul ederler, İslâmiyeti kabul etmek istemedikleri takdirde savaşırlar. Çünkü kuvvet sahibidirler. Kureyş'liler ne düşünüyorlar? Tanrı tarafından yaymak üzere gönderilmiş bulunduğum dini üstün kılıncaya yahut yalnız bu ümmet hâkim oluncaya kadar savaşacağım, dedi. Bundan sonra Tanrı elçisi: Bizi onların bulundukları bir yoldan götürebilecek kim var? diye sordu. Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbni İshak bu haberi Abdullah bin Ebi Bekirden rivayet eder: Eslemlerden biri ayağa kalkarak: Ey Tanrı elçisi! Ben götüreceğim cevabında bulundu. O, askeri dağlar arasındaki sarp ve geçilmesi zor bir yoldan götürdü, müslümanlar zorlukla bu yoldan ilerliyerek ovanın nihayet bulduğu bir yerde düz bir araziye çıktılar. Tanrı elçisi onlara: Ey Rabbimiz, senden af ve yarlıgamanı diler, bütün günahlarımızdan tövbe ederiz, diye dua ediniz, dedi. Müslümanlar onun emrini yerine getirdiler. Tanrı elçisi: İsrail oğullarından istenilen dua da bu idi, fakat onlar bu sözü söylemekten çekindiler, buyurdu. İbn Şihab şöyle diyor: Bundan sonra Tanrı elçisi müslümanlara, El-Hamz'ın arka tarafından geçen dağ yolunu takip etmelerini emretti. Bu yol

onları Hudaybe'nin iniş yerinde, Mekke'nin aşağı tarafında bulunan Seniyyet el-Mürar'a ulaştıracaktı. Müslümanlar bu yola saptıktan sonra Kureyş'liler müslümanları göremedikleri için Mekke'ye döndüler. Tanrı elçisi bu yolu takip ederek Seniyyet El-Mürar'a vardığında, devesi çöktü. Halk: deve harunluk etti, dediler. Tanrı elçisi: Harunluk etmek onun âdeti değildir, onu filleri Mekke üzerine yürütmekten alıkoyan kudret durdurdu, Kureyş'lilere bugün, kardeşlik bağlarını sağlamlaştıracak olan istedikleri her şeyi vereceğim, dedi ve müslümanlara inmelerini emretti. Ona: Ey Tanrı elçisi! suyu olmıyan bir ovaya iniyoruz, dediklerinde, ok çantasından bir ok alarak sahabelerinden birine verdi. Sahabesi oradaki eski kuyulardan birine giderek oku kuyunun içine batırdı, su o derece çoğaldı ki, askerler çukur kazarak onu bile su ile doldurdular. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak ilim ehlinden birinden şunu rivayet eder: İslâmiyeti kabul etmiş olan birinin söylediğine göre Tanrı elçisinin okunu alarak kuyuya inmiş olan kişinin adı Naciye bin Umeyr bin Ya'mr bin Darim olup, o, Tanrı elçisinin kurbanlıklarını sürüp getiren zat idi. İlim mensuplarından bazısının bana söylediğine göre, Bera bin Azib: Tanrı elçisi tarafından verilen okla kuyuya ben indim, diye söylerdi. Esleme uruğundan olanlar Naciye tarafından söylenen bir şiiri okurlar ve Tanrı elçisinin oku ile kuyuya inenin Naciye olduğunu bu şiirle ispat

ederlerdi. Ensar'dan bir genç kız kovasını alarak kuyuya yaklaştığı vakit Naciye kuyu içinde olup eliyle kovalara su dolduruyordu. Cariye onu gördüğünde şu beyitleri söyledi:

«Ey kovalara su dolduran zat! benim kovam yanındadır.Ben kişilerin seni övdüklerini işitiyorum. Onlar, seni hayırla anıyor ve ululuyorlar.»

Naciye kuyu içinde iken şu beyitleri söylüyordu:

«Yemenli genç kız benim kovalara su doldurduğumu ve adımın Naciye olduğunu bildi. Ben bir sızıntı yerine düşmanların göğüsleri altına sapladığım gibi ok saplayarak su fışkırttım.»

Bize Muhammed bin Abdülâ'lâ San'anî söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Sevr söylemiş, o, Ma'mer'den o da Zührî'den, o, Urve yoliyle Misver bin Mahreme'den rivayet eder. Bana Ya'kub bin İbrahim söyledi, ona ve arkadaşlarına Yahya bin Sa'id Kattan, onlara da Abdullah bin Mubarek, onlara Ma'mer söylemiş, o. Zührî yoliyle Urve'den, o, Misver bin Mahreme ile Mervan bin Hakem'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Hudaybe'nin en uzak bir tarafında, suyu az ve ancak sızıntı halinde akan bir yere indi. Asker azar azar aldıkları halde çok geçmeden kuyunun suyu tükendi. Askerler Tanrı elçisine susuzluktan şikâyet ettiklerinden, o, çantasından bir ok alarak bunu su sızan yere batırmalarını em-

retti. Tanrı adına andiçerek söylüyorum ki, su fışkırarak akmağa başladı, askerler kanıncaya kadar aldılar. Bu sırada Büdeyl bin Verka kavminden birkaç adamla birlikte Tanrı elçisinin katına geldi. Onların mensup oldukları Huzaa urugu Tanrı elçisinin yakın kişilerinden ve samimi sırdaşlarından idiler. Onlar Tihameden gelmişlerdi. Budeyl, Tanrı elçisine: Ben Kâ'b bin Lü'ey'lerle Amir bin Lü'eylerin Hudeybe'deki suların her birinin başına inmiş olduklarını gördüm. Onlar, yeni doğmuş yavruları yanlarında bulunan yırtıcı hayvanlarla, yani şiddetle koruyan ve sa'dıran askerlerle gelmişler ve seninle savaşacaklar, seni Kâbe'yi ziyaretten alıkoyacaklardır, dedi. Tanrı elçisi ona: Biz savaşmak üzere değil, ancak Umre haccı kılmak üzere geldik, Kureyş savaşa düşkün olmuş ve bundan dolayı zarar ve ziyana uğramıştır, arzu ederlerse belli bir müddetle mütareke aktederiz, onlar beni Araplarla baş başa bırakırlar, galebe çalarsam isterlerse onlar da, diğerlerinin kabul ettiği dini kabul ederler, yoksa Muhammed'in vücudunu kudretinin tesiri altında bulunduran Tanrı adına andiçerek, bu dini yaymak üzere ve yalnız bu din hâkim oluncuya kadar onlarla savaşacağını teyit eylerim, dedi. Büdeyl: Senin bu sözlerini onlara anlatırım, dedi, O, Kureyş'lilerin yanına giderek: Ben sizin yanınıza öteki adamın, yani Muhammed'in yanından geliyorum, biz onun sözlerini işittik, arzu ederseniz size de anlatırım, dediği vakit aralarında ahmakları: Onun sözlerini işitmek istemiyoruz, söyleme, dediler. Akıl sahip-

leri ise: Haydi işittiğini bize anlat dediler. Büdeyl, Tanrı elçisinin sözlerini onlara hikâye etti. Urve bin Mes'ud Sakafî onlara: Ey kavmim! ben baba değil miyim! dediğinde onlar: Evet dediler. Ben Kureyş'.n bir çocuğu değil miyim? dediğinde onlar: Evet cevabında bulundular. O: Beni itham ediyor musunuz? diye sorduğunda: Hayır, dediler, Uzak ahalisini seferber eden ben değil miyim? onların bana baş eğmesinden sonra ailem, evlâdım ve kendime itaat edenlerle gelen ben değilmiyim? dediğinde: Evet, cevabında bulundular. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Zührî'den naklettiği hadîsinde anar. Bu rivayete göre Urve bin Mes'ud, Abdişems'in kızı Sübey'a ile evli idi. Yine İbn Abdülâ'lâ ile Ya'kub tarafından rivayet edilen hadîse gelelim: Urve: bu adam size doğru bir yolu gösteriyor, siz onun bu teklifini kabul ediniz, müsaade ediniz de ben yanına gidip onunla konuşayım, dedi. Urve, Tanrı elçisinin yanına geldi ve onunla konuşmağa başladı. Tanrı elçisi ona da Büdeyl'e söylemiş olduğu sözleri söyledi. Bunun üzerine Urve: Ey Muhammed! Sen kavmini büsbütün mahvetmek mi istiyorsun? Senden önce Araptan bir kimsenin kendi kavmini mahv ve helâk etmiş olduğunu işittin mi? Etbanın yüzlerine baktığımda öyle yüzler ve şuradan buradan toplanmış adamlar görüyorum ki, yenildiğin takdirde onlar kaçacak ve seni bırakarak çekilip gideceklerdir, bu sözlerimin doğruluğunu andiçerek te-

min eylerim, dedi. Orada hazır bulunanlardan Ebu Bekir: Sen Lât'ın dilciğini em, biz mi kaçarak onu bırakacağız? cevabında bulundu. Lât, Sakif uruğunun taptığı bir puttur. Urve: Bu sözleri söyleyen kimdir? diye sorduğunda, cevap verenin Ebu Bekir olduğunu söylediler. Bunun üzerine o: Vücudumu kudretinin tesirinde bulunduran Tanrı adına and içerek söyliyorum ki sebkat etmiş iyiliğin bulunmadığı takdirde ben sana bunları söylemene müsaade etmez, münasip cevabını vermiş olurdum dedi, ve Tanrı elçisiyle konuşmağa devam etti. Urve, bir söz söyledikçe Tanrı elçisinin sakalını tutuyordu. Mugire bin Şube Tanrı elçisinin başı üzerinde ayakta duruyor, tulga giymiş, elinde kılıcı vardı. Urve Tanrı elçisinin sakalına elini uzattıkça o, kılıcının sapı ile onun eline vuruyor ve: Elini çek, diyordu. Bunun üzerine Urve başını kaldırarak: Bu adam kimdir diye? sordu. Ona: Bu zat Mugire bin Şu'bedir, dediler. Urve: Ey gadır ve hiyanetin kaynağı! ben senin hiyanetinin yükünü hâlâ da çekmekte değil miyim? dedi. Çünkü Mugire cahiliyyet çağında bir grupla arkadaşlık ederken onları öldürdükten sonra mallarını almış, sonra da gelerek müslüman olmuştu. Tanrı elçisi sözüne devam edip diyordu: Biz islâmiyeti kabul edenleri müslüman sayarız. Biz onların mal ve paralarını kabul edecek değiliz, çünkü bu mallar zulüm yoliyle elde edilmiştir, bize bu malların gereği yoktur, dedi. Urve, Tanrı elçisinin sahabetlerine hafifçe baktığı zaman gördü ki, onlar, Tanrı elçisi öksürüp aksırdığı vakit bur-

nundan ve ağzından çıkan balgam ve sümüklerin üzerine uçuşuyorlar, herkes bu balgam ve sümüklerle yüzünü ve derisini oğuşturuyordu. Bir şey emrederse hemen o kişi yapıyor, abdest alırsa onun yıkandığı su için az kalsın birbirini öldürüyorlardı. Onun önünde söz söyledikleri vakit ona saygı göstererek hafifçe konuşuyor, keskin bakışlarla bakmıyorlardı. Tanrı elçisinin ve müslümanların bu hallerini gören Urve arkadaşları yanına döndüğünde onlara: Ey kavim! ben delege olarak hükümdarlar katında bulundum,kisra, kayser ve Necaşi'lerin huzurlarında bulundum. Tanrı adına andiçerek temin ederim ki, bu hükümdarların tebaa ve yanlarında bulunanlarının, Muhammed'i sahabelerin ulululadığı gibi ululadıklarını görmüş değilim, Muhammed öksürüp aksırdığı vakit herhangi birinin avucuna sıçrayan balgam ve sümükle yüzlerini ve derilerini oğuşturuyorlar, bir şey emrederse çarçabuk yapıyor, abdest alırsa onun yıkandığı su için az kalsın biribirini öldürüyorlar, onunla konuştukları vakit hafif sesle konuşur, onu saydıkları için keskin bakışlarla yüzüne bakmıyorlar, o, size doğru ve uygun bir teklifte bulundu, siz onun bu teklifini kabul ediniz, diye sözlerini bitirdi. Bundan sonra Kinane'den biri: Ben de gidip onunla görüşeyim, dediğinde Kureyş'liler: Olur, sen de gidip konuş, dediler. Kinane'li Tanrı elçisine ve sahabelerine yaklaştığında Tanrı elçisi: Bu filân kimsedir, o, kurbanlıklara hürmet eden bir kavimdendir, kurbanlıkları ona doğru sürünüz buyurdu. Sahabe-

lerden bir kitle hac sırasında okunan: Lebbeyk Allahümme Lebbeyke-Ey Rabbim! ben her vakit senin emirlerine itaat ve icabet ediyorum, diye karşıladılar. Kinane'li onların bu halini gördüğünde taaccüp ederek: Bu kavim Kâbe'yi ziyaretten men edilmemelidir dedi. Bize İbn Humeyd söyledi ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Zührî'den rivayet ederek bu hadîsinde şöyle der: Bundan sonra Kureyş'liler Tanrı elçisinin katına El-Huleys bin Alkame yahut İbn Zebban'ı gönderdiler. Bu zat, o zaman Ehabiş'in ulusu idi. O, Belharis bin Abdimenât bin Kinane oğullarındandır. Tanrı elçisi onu gördüğünde: bunlar ibadete verilmiş adamlardır, kurbanlıkları onun önüne doğru sürünüz ki, kurbanları görsün, dedi. O, kurbanlık olduklarını gösteren belgelerle belgelenmiş olan hayvanların ovanın yöresinden sel gibi aktıklarını gördü. Hayvanlar uzun müddet bir yerde kaldıkları için tüylerini yemişlerdi. O, Kureyş'lilerin yanına döndüğünde: Ey Kureyş topluluğu! ben kurbanlık olduklarını gösteren damgalarla damgalanmış olup da bir yerde alıkonuldukları için tüylerini yiyen hayvanları gördüm, bunları vacib olan yerlerinde kesilmekten alıkoymak doğru değildir, dedi. Kureyşler ona: Sen bir göçebe Arabsın, sen bu işten anlamazsın yerinde otur, dediler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Abdullah bin Ebi Bekir'den rivayet eder: Kureyş'ler kendisine bu

sözleri söyledikten sonra Huleys onlara kızarak: Ey Kureyş topluluğu! biz sizinle bu şartlara göre andlaşmadık, Kâbe'yi kutlu ve ulu sayarak ziyarete gelenleri ziyaretten alıkoymak üzere ittifak da aktetmedik. Huleys'in vücudunu kudretinin tesiri altında bulunduran Tanrı adına andiçerek teyit eylerim ki, Muhammed'le Kâbe'yi ziyaret etmek üzere gelenleri bu ziyaretten menetmemenizi istiyorum, yoksa bütün Ehabiş'le birlikte hep bir arada ve tek bir insanmışız gibi çekilip gideceğiz, dedi. Kureyş'liler ona: Sus, kendimiz için istediğimiz teminatı alıncaya kadar bizi serbest bırak, dediler. Yine Abdülâ'lâ ile Ya'kub tarafından rivayet edilen hadîse dönelim: Aralarından Mikrez bin Hafs adında biri ayağa kalkarak: Ben de Muhammed'in katına gideceğim, dediğinde ona da: Git, diye Tanrı elçisinin katına gitmesine müsaade ettiler. O, İslam ordugâhına yaklaştığında Tanrı elçisi: Mikrez bin Hafs geliyor, o kötü bir adamdır, buyurdu. Mikrez geldi. O, Tanrı elçisi ile konuşurken Süheyl bin Ömer de geldi. Eyyub'un İkrime'den olan rivayetine göre Tanrı elçisi onun gelmesi münasebetiyle: İşiniz kolaylaştırıldı, demiştir. Bana Muhammed bin Umare Esedî ile Muhammed bin Mansur söyledi, fakat hadîsin ibaresi İbn Umare rivayetine göre zaptedilmiştir. Onlara Ubeydullah bin Musa, onlara da Musa bin Ubeyde söylemiş o, İyas bin Seleme bin El-Ekva'dan, o da babasından şunu rivayet eder: Kureyş'liler Süheyl bin Amr ile Huvaytıb bin Abdül'uzza ve Hafs bin filânı barış akdetmek üzere Tanrı elçisinin

katına gönderdiler. Tanrı elçisi aralarında Süheyl de bulunan bu grupu gördüğünde: Tanrı sizin işinizi kolyalaştırdı, onlar kardeşliği vesile ederek sizden barış istiyeceklerdir, kurbanlıkları serbes bırakınız, (hacda okunan) Lebbeyk... — Ey Rabbimiz! senin emirlerine itaat ve icabet ediyoruz, duasını okuyunuz, belki de bu şekilde hareket etmeniz onların kalblerini yumuşatır, dedi. Arkadaşları bu emir üzerine ordugâhın çevresinde tekbir okudular, sesleri yükseldi. Delegeler Tanrı elçisinden barış istediler, müslümanlar arasında Tanrı'ya ortak katanlar bulunduğu gibi kâfirler arasında da müslümanlar vardı. İki taraf böylece mütareke akdettiği sırada Tanrı elçisi (ve müslümanlar) üzerine Ebu Süfyab saldırdı, ova asker ve silâhla dolup taştı. İyas babası Seleme'nin kendisine şunları söylemiş olduğunu anar: ben silâhlı altı kâfiri sürerek getirdim, onlar ne zarar ne de faydası dokunabilecek birşey yapmak kudretinde değildi. Ben onları Tanrı elçisinin katına getirdim, Tanrı elçisi onların ne silâh ne de eşyalarını aldı, onları öldürmedi, affetti. Bize Hasan bin Yahya söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Amir, onlara İkrime bin Ammar Yemânî söylemiş, o, İyas bin Seleme'den, o da babasından, yani Seleme'den şunu rivayet eder: Bizim taraf Mekke ahalisi ile mütareke akdettiken sonra ben bir ağacın yanına giderek altındaki dal ve dikenleri sürüp gölgesi altına uzandım, bu sırada yanıma Mekke ahalisinden dört kâfir geldi, onlar Tanrı elçisine dil uzatmağa başladılar, ben onların bu sözlerine kıza-

rak diğer bir ağacın altına gittim. Kâfirler silâhlarını ağacın dallarına astıktan sonra uzandılar, onlar bu halde iken ovanın aşağı tarafından bir ses geldi. Biri: İbn Züneym öldürüldü, diye sesleniyordu. Ben kılıcımı kınından sıyrıp uykuda olan öteki dört kâfirin üzerine yürüdüm, ağacın yanına gelerek onların silâhlarını aldım, bu silâhları bir demet haline getirdim ve Muhammed'in (S. A. M.) yüzünü saygılı ve aydın kılan Rabbimin adına andiçerek teyit eylerim ki, hanginiz başınızı yukarı kaldırsa keseceğim, dedim ve onları önüme katarak Tanrı elçisinin katına götürdüm, bu sırada amcam Amir de, Abelât'dan Mikrez adında birini getirdi. Mikrez çoka giymişti. Biz bu esirlerimizle Tanrı elçisinin yanına geldiğimizde onun önünde yetmiş kâfir yanına toplanmıştı. Tanrı elçisi onları gözden geçirince: Bunları serbest bırakınız, mütareke önce onlar tarafından bozulsun, dedi. Onları affetti. Bu münasebetle Yüce Tanrı şu âyeti indirdi: «Mekke ovasında sizin elinizi onlardan ve onların ellerini sizden çektiren odur...». Muhammed bin Umare ile Muhammed bin Mansur'un Ubeydullah'tan rivayet ettikleri hadîse gelelim: Seleme diyor: Tanrıy'a ortak katanların ellerinde bulunan müslümanları kurtarmak üzere onlara saldırdık, ellerinde bir tek müslüman bırakmadan hepsini kurtardık. Elimizde bulunan kâfirleri zapt ve idaremiz altına aldık. Bundan sonra Kureyş'liler Süheyl bin Amr'la Huvaytıb'ı barış akdine memur edip Tanrı elçisinin katına gönderdiler. Tanrı elçisi de barış akdet-

mek üzere Ali'yi (ona Tanrının selâmları olsun) gönderdi. Bize Bişr bin Mu'az söyledi, ona ve arkadaşlarına Yezid bin Zürayi, onlara da Sa'id söylemiş, o, Katade'den şunu rivayet eder: Bize söylediklerine göre Tanrı elçisinin sahabelerinden Züneyn adında bir zat Hudeybe'deki yokuşa çıkmıştı, Tanrı'ya ortak katanlar oka tutarak onu ö'dürdüler. Bunun üzerine Tanrı elçisi süvariler gönderdi. Onlar kâfirlerden on iki süvariyi yakalıyarak onun katına getirdiler. Tanrı elçisi onlara: Sizinle aramda andlaşma var mı yahut siz Zimmî, yani müslümanların himayesinde misiniz? diye sordu. Onlar: Hayır aramızda böyle birşey yok, İslâm himayesinde de değiliz, cevabında bulundular. Tanrı elçisi buna bakmadan onları serbest bıraktı. Bu münasebetle: Yüce Tanrı: «Onların ellerini sizden ve sizin ellerinizi onlardan çektiren odur» ayetini indirdi. İbn İshak'a gelince o bu münasebetle şöyle diyor: Ku eyş Süheyl bin Amr'ı barış şartlarını görüşmek üzere, ancak Tanrı elçisi Osman bin Affan'ı Mekke'ye gönderdikten sonra göndermişlerdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'dan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak ilim mensuplarından birinden şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Hiraş bin Ümeyye Huzaî'yi çağırttı, onu kendisinin Sa'leb tilki adiyle anılan devesine bindirerek Mekke'ye gönderdi. Tanrı elçisinin maksadı Kureyş eşrafına ne için gelmiş olduğunu anlatmaktı. Kureyş'liler Hiraş'ın bindiği ve Tanrı elçisine ait olan deveyi yaraladılar, kendisini öldürmek istediler. Ancak

Ehabiş mâni olduktan sonra onu serbest bıraktılar. O, Tanrı elçisinin yanına döndü. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Se'eme söylemiş, İbn İshak yalancılıkla itham etmediği birj yoliyle İbn Abbas'ın azatlısı olan İkrime'den şunu rivayet eder: Kureyş'liler kırk yahut elli kişi gönderdiler, onlara Tanrı elçisinin ordugâhı etrafını dolaşarak Tanrı elçisinin sahabelerini yakalayıp getirmelerini emrettiler. Fakat onlar müslümanlar tarafından ele geçirilerek Tanrı elçisinin katına getirildiler. Tanrı elçisi onları affetti ve serbest bıraktı. Onlar Tanrı elçisinin ordugâhını taşa ve oka tutmuşlardı. Bundan sonra Tanrı elçisi Kureyş eşrafına niçin geldiğini anlatmak üzere Ömer bin Hattab'ı Mekke'ye göndermek istedi, onu katına çağırttı. Ömer: Ey Tanrı elçisi! ben Kureyş'in üzerime saldırmasından korkuyorum, Beni Adi bin Kâ'blardan Mekke'de beni koruyacak kimse yoktur. Kureyş, benim kendilerine olan düşmanlığımı ve şiddetle hareket ettiğimi bilirler. Fakat ben sana Kureyş'ler arasında benden daha aziz olan Osman bin Affan'ı göndermeni tavsiye ediyorum, dedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi Osman bin Affan'ı çağırttı, onu Ebu Süfyan ile Kureyş eşrafına kendisinin savaşmak üzere gelmediğini, ancak kutluluğu için Kâbe-'yi ziyaret etmek maksadiyle gelmiş olduğunu bildirmeğe memur etti. Osman Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı, Mekke'ye girdiği sırada Eban bin Sa'id bin El-As'a rasgeldi. Eban hayvanından indi, Osman'ı ensesine bindirdi, Tanrı elçisinin memur

ettiği vazifesini yerine getirinceye kadar onu himayesine aldı. Bundan sonra Osman yoluna devam edip Mekke'ye geldi, Ebu Süfyan ve Kureyş büyükleri ile görüştü. Tanrı elçisinin sözlerini onlara eriştirdi. O, elçilik vazifesini övdükten sonra Kureyş uluları ona: Arzu edersen Kâbe'yi tavaf edebilirsin, teklifinde bulundu iseler de, o, Tanrı elçisi tavaf etmeden önce Kâbe'yi tavaf etmiyeceğini bildirdi. Bundan sonra Kureyş'liler onu hapsettiler. Tanrı elçisi ile müslümanlara, Kureyşlilerin Osman'ı öldürmüş oldukları haberi işitildi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshaktan naklen Sel me söylemiş, İbn İshak bu haberi Abdullah bin Ebu Bekir'den rivayet eder: Tanrı elçisi Osman'ın öldürülmüş olduğu haberini işittikten sonra: Ben, Kureyş'le karşılaşmadan önce bulunduğum şu yerden ayrılmıyacağım, diyerek kendisine bi'ate çağırdı. Bunun üzerine bir ağacın altında Biat-i Rızvan (Tanrı ve elçisinin razı olduğu kimesler biati) adiyle anılan biat yapıldı. Bana İbn Ümare Esedî söyledi, ona Ubeydullah bin Musa söylemiş o. Musa bin Ubeyde'den, o da İyas bin Seleme'den şunu rivayet eder: Seleme bin El-Ekvaa bu münasebetle şu sözleri söyledi: Biz, Hudaybe'den dönerken Tanrı elçisi münadisi vasıtasiyle: Ey müslümanlar! Tanrı ve elçisine bi'ate acele ediniz, mukaddes ruh (Cebrail) indi, yani bana biat emrini getirdi, diye ilâve etti. Bunun üzerine biz çarçabuk Tanrı elçisinin katına geldik, o bir ağacın altında oturuyordu. Bu Semüre (adı verilen, çölde biten

ve Mugaylan cinsinden bir ağaç) tır. Biz bu ağacın altında Tanrı elçisine bi'at ettik. Bu bi'at şu ayette hikâye edilmektedir: «Sana bi'at edenler Yüce Tanrı'ya biat etmiş sayılırlar. Yüce Tanrının eli onların elleri üstündedir. Her kim ahdini, verdiği sözü bozarsa, zararı kendi nefsinedir. Her kim Yüce Tanrı'ya olan ahdini ve verdiği sözü tutarsa Tanrı onu büyük bir sevap ve mükâfatla mükâfatlandırır». (Fetih: 10-13). Bize Abdülhamid bin Beyyan söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Yezid söylemiş, o, İsmail bin Halid'den, o, Âmir'den, Rızvan bi'atinde Tanrı elçisine ilk önce Beni Esed'den Ebu Sinan bin Vehb'in bi'at etmiş olduğunu rivayet eder. Bana Yunus bin Abdülâ'lâ söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Vehb, onlara Kasım bin Abdullah bin Ömer söylemiş, o. Muhammed bin Münkedir'den, o da Cabir bin Abdullah'dan şunu rivayet eder: Hudaybe olayında hazır bulunanların sayısı 1400 kişi idi. Biz. El-Cedd bin Kays hariç olmak üzere, hepimiz de bi'at ettik. O, bi'atten kaçarak devesinin karnı altına saklanmıştı. Biz Tanrı elçisine, düşmandan kaçmamak üzere bi'at ettik, ölüme bi'at etmemiştik. Bu biate dair diğer bir haber Hasan bin Yahya senediyle rivayet edilmektedir. Bu haberi ona ve arkadaşlarına Ebu Âmir onlara İkrime b'n Amar Yemanî söylemiş, o bu haberi İyas bin Seleme bin El-Ekvaa'dan, o da babası Seleme'den rivayet eder: Tanrı elçisi bir ağacın altında iken bizi bi'ate çağırdığında ilk önce ben biat ettim. Benden sonra biri arkasından diğeri olmak üzere müslümanlar

biate devam ettiler, Tanrı elçisi bu topluluğun ortasına geldiğinde bana: Ey Seleme biat et, dedi. Ben: Ey Tanrı elçisi! ben sana ilk önce biat ettim, dediğimde o: Yine biat et, dedi. Tanrı elçisi benim silâhsız olduğumu gördüğünde bana deriden yapılma bir kalkan verdi. Tanrı elçisine hazır olanlardan sonuncuları biat ederken bana: Ey Seleme! biat etmiyecek misin!? dedi. Ben: İlk önce ve ortadakilerle birlikte iki defa biat ettim, dediğimde, o: Yine biat et, buyurdu. Ben onun bu emri üzerine üçüncü defa olarak biat ettim. Tanrı elçisi benden: Sana vermiş olduğum deri kalkan nerede? diye sorduğunda, ben: Amcam Âmir'in silâhsız olduğunu görünce kalkanı ona verdim, cevabında bulundum. Bunun üzerine Tanrı elçisi gülerek: Senin halin, eskilerden birinin: Ey Rabbim! benim için bir dost araştırıp bul, o, dost bana kendimden daha sevgili olur, diye dua eden kimsenin haline benzer, dedi. Yine İbn İshak tarafından rivayet edilen hadîse dönelim: Bu olayda hazır olanlar Tanrı elçisine biat ettiler. Hazır olan müslümanlardan Beni Seleme'lerin kardeşi olan El-Cedd bin Kays hariç olmak üzere herkes biat etti, der. Hadîsi rivayet eden Cabir: Ben El-Cedd'in, devesinin buduna yapışarak halktan saklanmış olduğunu hâlâ görüyor gibi oluyorum, derdi. Fakat bundan sonra Osman'ın Kureyş'ler tarfından öldürüldüğü hakkındaki haberin asılsız olduğu anlaşıldı. İbn İshak, Zührî'nin şunu söylemiş olduğunu anar: bundan sonra Kureyş'liler Beni Âmir bin Lüey'lerin kardeşi olan Süheyl bin Amr'ı Tanrı elçisinin

katına gönderdiler. Ona: Muhammed'in yanına git de onunla barış yap, diye emrettiler. Arapların: Muhammed gelerek zorla Kâbe'yi ziyaret etti, diye söylememeleri için bu barış, Muhammed'in Mekke'ye girmeden çekilip gitmesi şartını içine alsın, dediler. Tanrı elçisi Süheyl bin Amr'ın gelmekte olduğunu gördüğünde: Kureyş'ler barış istedikleri için bu adamı gönderdiler. dedi. Süheyl, Tanrı elçisinin katına geldi, konuştu, konuşma uzun sürdü, onlar birbirine teklifte ve taleblerde bulunıdular. Ancak bundan sonra barış kararlaştı, barış şartlarını yazı ile tesbit etmek işi kalmıştı. Bu sırada Ömer bin Hattab yerinden sıçradı, Ebu Bekir yanına geldiğinde Ömer ondan: Ey Ebu Bekir! Muhammed Tanrı elçisi değil mi? diye sordu. Ebu Bekir: Evet, dedi. Ömer: Biz müslüman değil miyiz? dedi. Ebu Bekir: Evet müslümanız, cevabında bulundu. Ömer: Kureyş'liler Tanrıya ortak katan kâfirlerden değil midirler? dediğinde Ebu Bekir: Evet, diye mukabelede bulundu. Ömer: O halde neden dolayı din işimizde aşağılık ve zayıflık gösteriyoruz? dedi. Ebu Bekir: Onun her emir ve yasağını olduğu gibi kabul et, çünkü ben onun Tanrı elçisi olduğuna tanıklık ederim dedi. Ömer de aynı sözü tekrarlayarak: Ben de onun Tanrı elçisi olduğuna tanıklık ederim, dedi. Bu sırada Tanrı elçisi onların yanına geldi. Ömer ona: Sen Tanrı elçisi değil misin? diye hitap ettiğinde, o: Evet, ben Tanrı elçisiyim, cevabında bulundu. Ömer: Biz müslüman değil miyiz? dediğinde, Tanrı elçisi: Evet, müslümanız, dedi, Ömer:

Onlar, Tanrı'ya ortak koşan kâfir değil midirler? dediği vakit, Tanrı elçisi: Evet, diye karşıladı. Ömer: O halde neden dinimizde aşağılık ve zayıflık gösteriyoruz? dediğinde o: Ben Tanrının kulu ve elçisiyim, Tanrının emrine aykırı hareket edemem, o, beni korumak hususunu ihmal ederek beni mahvedecek değildir, cevabında bulundu. Ömer: Ben, ağzımdan kaçırdığım bu sözlerin uygunsuzluğundan korkarak hayır ve af ümidiyle devamlı bir surette oruç tuttum, namaz kıldım, sadaka verdim, köleler azad ettim, diyor. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Büreyde bin Süfyan bin Ferve Eslemî'den, o da Muhammed bin Kâ'b Kurazî'den, o Alkama bin Kays Naha'î yoluyla Ali bin Ebi Talib'den rivayet eder: Barış şartları kararlaştıktan sonra Tanrı elçisi beni yanına çağırarak: Esirgeyen ve yarlıgayan Tanrının adiyle başlarım, diye yaz, dedi. Süheyl! Biz, bu cümleyi bilmiyoruz, sen: Ey Tanrım! senin adınla başlarım, diye yaz diye dikte ettiğinde Tanrı elçisi o şekilde yazmamı emretti. Ben de: Ey Tanrım! senin adınla başlarım diye yazdım, der. Ben bu cümleyi yazdıktan sonra Tanrı elçisi: Bu Tanrı elçisi Muhammed'in Süheyl bin Amr'la yaptığı barış mukavelesidir, diye yaz, diye emrettiğinde Süheyl: Ben senin Tanrı elçisi olduğuna inandığım takdirde seninle savaşmazdım, sen ancak: Muhammed bin Abdullah ile Sehl bin Amr arasında yapılan barış kâğıdıdır, diye yaz, dedi. Onlar on yıl müddetle savaşmamak üzere

barıştılar, bu müddet içinde her iki taraf emniyet içinde yaşayacaktır, birbirlerine el uzatmıyacaklardır, Kureyş'lerden biri velisinin izni olmaksızın Muhammed'in yanına gelirse Muhammed o kimseyi velisine iade edecektir, müslümanlardan biri Kureyş'lere gelirse, o kimse Muhammed'e teslim edilmiyecektir, her iki taraf bu barış ile birbirlerine olan kin ve düşmanlığı, kulbları birbirine geçirilerek bağlanmış olan bir heybenin içine koymuşlardır, yani bu barış şartları hiç bir sebeple bozulmayacak, iki taraf da birbirini aldatmayacak ve birbirine gadir ve hiyanet etmiyecektir. Arap urugları ve Araptan herkes bu iki taraftan arzu ettiği tarafla andlaşma ve ittifak akdedebilecektir, Tanrı elçisi ile andlaşmak isteyen, Tanrı elçisiyle, Kureyş'lilerle andlaşmak isteyenler Kureyş'lilerle andlaşmak hususunda serbesttirler. Tanrı elçisiyle Kureyş'liler arasında bu barış yapıldıktan sonra Huzaa'lar: Biz Tanrı elçisiyle ittifakı seçiyoruz, diyerek müslümanlarla andlaştılar. Beni Berk'ler ise hemen Kureyş'lilerin ahid ve ittifakına dâhil oldular. Kureyş'liler barışın bir şartı olarak şunu da kabul ettirdiler: sen bu yıl Mekke'ye girmeden Medine'ye döneceksin, gelecek yıl, biz Mekke şehrinden çıkacak, sen sahabelerinle birlikte şehre girecek, şehirde üç gün kalacaksın, şehre girenler ancak kınları içinde olmak şartiyle kılıç taşıyabilecekler, yanlarında kılıçlarından başka hiçbir silâhları bulunmıyacaktır. Barış şartları böylece tesbit edilirken Ebu Cendel bin Süheyl bin Amr vurulmuş olduğu bukagularını sürükliyerek Tanrı

elçisinin katına geldi. O, Mekke'lilerin ellerinden kaçarak kurtulmuştu. Sahabeler Tanrı elçisinin uykuda iken gördüğü bir rüyasından dolayı zaferden emin olarak yola çıkmışlardı. Onlar barış şartlarını öğrendikten ve Mekke'ye girmeden Medine'ye döneceklerini ve Tanrı elçisinin üzerlerine ağır şartlar yüklendiğini anladıktan sonra büyük ve zor bir işle karşılaştılar. Bundan dolayı az kalsın mahvoluyorlardı. Süheyl, Ebu Cendel'i gördüğünde ayağa kalktı. Ebu Cendel'in yüzüne vurdu, onun boğazından tuttu ve: Ey Muhammed! barış bu adam senin yanına gelmeden önce yapıldı, dediğinde Tanrı elçisi: Doğru söylüyorsun, cevabında bulundu. Bunun üzerine Süheyl, Ebu Cendel'i Kureyşlilere iade etmek üzere boynundan yakalıyarak çekmeğe başladı. Bunun üzerine Ebu Cendel yüksek bir sesle: Ey müslümanlar! ben Tanrı'ya ortak katanlara iade ediliyorum, onlar dinimi bıraktırmak maksadiyle beni zorlayacaklardır, beni fitnelere katlandıracaklardır, diyordu. Bu hâdise zaten bozuk olan durumu daha ziyade bozdu, kötülüğü arttırdı. Tanrı elçisi Ebu Cendel'e: Ey Ebu Cendel! Yüce Tanrıdan ecir ve sevap ümit et, çünkü Yüce Tanrı seni ve seninle birlikte Mekke'de bulunan, zayıf sayılan ve zulme mâruz kalan müslümanları sevinçli hallere kavuşturacak ve bu kötü halden kurtuluş yolunu gösterecektir, biz, onlarla barış yapmış, onlara bu hususta söz vermiş bulunuyoruz, biz onlara gadr ve ihanet etmek istemiyoruz, dedi. Bunun üzerine Ömer bin Hattab yerinden sıçradı,

Ebu Cendel'in yanında yürümeğe başladı ve Ebu Cendel'e: Ey Ebu Cendel sabret, dayan onlar Tanrıya ortak katan kâfirlerdir, onlardan birinin kanı köpek kanı gibidir, yani onları öldürmek caizdir, diyor, aynı zamanda kılıcının sapını ona yaklaştırıyordu. Ömer diyor: Ben Ebu Cendel'in kendisine yanaştırmakta olduğum kılıcı alarak babasını (yani Sühey'li) bu kılıçla vurmasını arzu ediyordum, fakat Ebu Cendel, babasına kıyamadı, der. Andlaşmanın yazısı tamamlandıktan sonra müslümanlardan ve kâfirlerden bir kitle tanıklık edip imzaladılar. Ebu Bekir bin Ebi Kuhafe, Ömer bin Hattab, Abdurrahman bin Avf, Abdullah bin Süheyl bin Ebi Vakkas, Abdüleşhel'lerin kardeşi Mahmud bin Mesleme, Ali bin Ebi Talib. kâfirlerden Beni Amir bin Lüey'lerin kardeşi Mikrez bin Hafs bin El-Ahyef tasdik edip imzaladılar. Andlaşma Ali bin Ebu Talib'in kalemiyle yazıldı. Bize Harun bin İshak söyledi, ona ve arkadaşlarına Mus'ab bin Mikdam, onlara da Süfyan bin Veki, onlara babası Veki, onlardan her ikisine İsra'il söylemiş, o, Ebu İshak yoliyle Bera'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Umre haccı niyetiyle Zilkade ayında ihrama girmişti. Fakat, Mekke'liler, müslümanlarla Mekke'de üç günden ziyade kalmamak şartiyle andlaşma aktetmeden önce, onu (ve müslümanları) Mekke'ye sokmadılar. Tanrı elçisi barış şartları kararlaştıktan sonra andlaşma yazılırken: Bu andlaşma Tanrı elçisi Muhammed bin Abdullah... ile şeklinde yazılmasını emretti, kâfirler: Biz senin Tanrı elçisi olduğu-

nu bildiğimiz takdirde senin Mekke'ye girmene mâni olmazdık, sen ancak Abdullah'ın oğlu Muhammed'sin, diye itiraz ettiklerinde, o: Ben Tanrı elçisiyim ve Abdullah'ın oğlu Muhammed'im, dedikten sonra Ali'ye: Tanrı elçisi ibaresini sil, diye emrettiği vakit Ali: Tanrı adına andiçerek teyit eylerim ki, bu ibareyi silmiyeceğim, cevabında bulundu. Bunun üzerine Tanrı elçisi andlaşma kâğıdını adı ve Muhammed diye yazdı. O, iyice yazı yazmasını bilmiyordu. Andlaşmanın kalan kısmı Ali tarafından şu şekilde yazıldı: Muhammed, Mekke'ye silâh namına yanında ancak kınları içine sokulmuş kılıç bulunmak, Mekke'den çıkarken kendisiyle birlikte çıkmak istiyenlerden hiç kimseyi yanına almamak ve kendisiyle birlikte Mekke'ye girenlerden Mekke'de kalmak istiyenlerin Mekke'de kalmalarına mâni olmamak şartiyle anlaştı. Bir yıl sonra Tanrı elçisi (ve arkadaşları) Mekke'ye girdiler, Mekke'liler üç gün geçtikten sonra Ali'nin yanına gelerek: Arkadaşına söyle, üç gün geçti, şehirden çıksın, dediler. Bunun üzerine Tanrı elçisi şehirden çıktı. Bize Muhammed bin Abdülâ'lâ söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Serv söylemiş, o, Ma'mer'den, o, Zühri'den, o da Urve bin Züheyr'den Misver bin Mahreme'den rivayet eder. O, bize Ma'mer'den naklen Zühri söyledi, der, o, Urve'den, o Misver bin Mahreme'den, o da Mervan bin Hâkem'den naklen Hudeybe olayını şöyle hikâye eder: Tanrı elçisi andlaşma işini tamaladıktan sonra sahabelerine: kalkınız, kurbanlarınızı

kesiniz, bundan sonra traş olunuz, diye hitap etti, fakat bu sözünü üç defa tekrarladığı helde kimsenin yerinden kalkmamış olduğunu Tanrı adına anarak teyit eylerim, Tanrı elçisi Ümm-i Seleme'nin yanına girdi, ona sahabelerinin emrini yerine getirmemiş olduklarını anlattı. Ümm-i Seleme ona: Ey Tanrı elçisi! sen onların emrini yerine getirmelerini istiyorsan çadırından çık da kurbanlık deveni kes, berberini çağırarak traş ol, dedi. Tanrı elçisi çadırından çıktı, kurbanlık devesini kesti, berberini çağırarak traş oldu, kimseye bir söz söylemedi. Sahabeleri Tanrı elçisinin bu işlerini gördükten sonra yerlerinden kalkarak kurbanlıkları kestiler, birbirini traş etmeğe başladılar, fakat çok kaygılı oldukları için kaygu ve hasretleriyle az kalsın birbirini öldüreceklerdi. İbn Humeyd kendisine Seleme'nin Seleme'ye de İbn İshak'ın şunu söylemiş olduğunu anar: Bana söylediklerine göre o gün Tanrı elçisini Hiraş bin Ümeyye bin El-Fazl Huza'î traş etmiştir. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Abdullah bin Ebi Nüceyh'den o da Mucahid yoliyle İbn Abbas'dan şunu rivayet eder: Hudeybe olayında sahabelerden bir kısını traş oldu, bir kısmı ancak saç ve sakallarını kısalttı, Tanrı elçisi: Traş olanları Tanrı esirgesin, dediğinde orada hazır bulunanlar: Ey Tanrı elçisi! saç ve sakallarını kısaltanları da Tanrı esirgesin, diye dua et, dediler. Bunun üzerine Tanrı elçisi: Tanrı, saç ve sakallarını kısaltanları da esirgesin, diye hayır duada

bulundu. Yanında onlanlar: Ey Tanrı elçisi! neden hayır duanı traş olanlara tahsis edip saç ve sakallarını kısaltanlar hakkında hayır duada bulunmadın diye sorduklarında, o: Çünkü traş olanlar şek ve şüpheden uzaktırlar, diye cevap verdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme söylemiş İbn İshak bu haberi Abdullah bin Ebi Nüceyh'den, o da Mücahid yoliyle İbn Abbas'dan rivayet eder: Tanrı elçisi, Tanrıya ortak katanları kızdırmak maksadiyle devesinin burnuna gümüş halka geçirmişti. Yine Zührî tarafından rivayet edilen Hadîs'e gelelim. Biz bu hadîsi önce nakletmiştik: bundan sonra Tanrı elçisi Medine'ye döndü. İbn Humeyd, Seleme'nin İbn İshak yoliyle Zührî'den rivayet ettiği hadîsine şunu da eklediğini anar: o güne kadar İslâmiyet çağında Hudeybe olayından kazanılan zafer derecesinde büyük bir zafer kazanılmamıştı. Çünkü bundan önce iki asker karşılaştığında ancak savaşlar cereyan ederdi. Başka bir netice alınmazdı. Hudeybe mütarekesi aktedilerek savaşlara son verildikten ve bütün insanlar birbirinden emin olarak emniyet içinde yaşamağa başladıktan ve birbirleriyle konuşarak fikirler alışmağa ve münakaşalara başladıktan sonra aklı başında olan herkes İslâm kelimesini ağzına alır almaz İslâmiyeti kabul etti. Emniyet içinde geçen bu iki yıl içinde bundan önceki yıllarda müslüman olanların sayıları kadar yahut daha ziyade kâfirler müslüman oldular. Bu hadîsi Zührî yoliyle Urve'den, Misver ve Mervan'dan rivayet edenlerin her

biri, Tanrı elçisinin Medine'ye gelmesinden sonra Kureyş'lilerden Ebu Busayr'in Medine'ye gelmiş olduğunu anarlar. İbn İshak, Ebu Busayr'in Utbe bin Üseyd bin Cariye'ye dair olan rivayetinde onun müslüman olarak Medine'ye gelmiş olduğunu anar. O, Mekke'de mahpus bulunuyordu (mahpus olduğu yerden kaçarak Medine'ye gelmişti). O, Tanrı elçisinin katına geldikten sonra Ezher bin Abdiavf ile Ahmes bin Şurayk bin Amr bin Vehb Sakafî onu iade etmesini talep edip Tanrı elçisine mektup yazdılar ve kendilerinin azatlıları ile birlikte Beni Amir bin Lüey'den birini gönderdiler. Onlar, adları geçen iki kişinin mektubu ile Tanrı elçisinin katına geldiler. Bunun üzerine Tanrı elçisi ona: Ey Ebu Busayr! senin de bildiğin gibi biz Kureyş'lilerle bir mütareke akdettik, dinimizde gadır ve hiyanet caiz değildir, Yüce Tanrı ve seninle birlikte zayıf sayılarak işkence altında bulunanları sevinçli hallere kavuşturacak ve bundan kurtuluş yolunu kolaylaştıracaktır, dedi. Bunun üzerine Ebu Busayr kendisini teslim alanlarla birlikte yola çıktı, o, Zilhulayfe'ye geldiklerinde bir duvarın yanına oturdu. Onu Mekke'ye görürmekte olanlar da onun yanına oturdular. Ebu Busayr Beni Âmir'den olanından kılıcın keskin mi? diye sorduğunda o: keskindir, cevabında bulundu. Ebu Busayr müsaade et de bakayım, dedi. O kılıcını ona verdi. Ebu Busayr, kılıcın kınından çekip çıkardıktan sonra yukarıya kaldırarak onu vurdu ve öldürdü. Bunun üzerine azadlı süratle yoluna devam edip Tanrı elçisinin katına geldi. Tanrı

elçisi o esnada mescitte oturuyordu ve onun geldiğini görünce: Bu adam korkunç bir hal ile karşılaşmış, dedi. Azadlı Tanrı elçisinin katına geldiğinde ondan: Yazıklar olsun sana, ne var diye sordu. Azadlı: Adamınız arkadaşımı öldürdü, diye olup biteni anlattı. Bu sırada kılıcı kuşandığı halde Ebu Busayr Tanrı elçisinin yanına geldi ve önünde durarak: Ey Tanrı elçisi! sen mütareke ile üzerine aldığın şartı yerine getirdin, beni onlara teslim ettin, yüce Tanrı beni onların elinden kurtardı, dedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi: Anasına yazıklar olsun ki, savaş ateşini körükleyen doğurmuştur, dedi. İbn İshak ise rivayetinde: Yanında arkadaşları bulunduğu takdirde savaş ateşini körükleyen ve kızıştıran kimse, tabirini kullanıyor. Ebu Busayr, Tanrı elçisinin bu sözlerini işittiğinde onun kendisini Kureyş'lilere teslim edeceğini anladı ve Tanrı elçisinin katından çıktı. Deniz sahilindeki Zilmerve bölgesine gitti. El-İs adını taşıyan bir yere indi. Orası Kureyş'lilerin Şam ile olan ticareti yolu üzerindedir. Tanrı elçisinin Ebu Busayr hakkında söylemiş olduğu bu sözleri Mekke'de mahpus olan müslümanlara işittirildi. Bunun üzerine Mekke'de mahpus bulunan müslümanlar Ebu Busayr ile birleşmek üzere Mekke'den çıktılar. Bu cümleden Ebu Cendel bin Süheyl bin Amr da Mekke'den kaçarak onun yanına geldi. Böylece Ebu Busayr'in yanında 70 kadar kişi toplandı. Onlar, Kureyş'lileri büyük zorluklara katlandırdılar. Tanrı adına andiçerek teyit eylerim ki, onlar Kureyş'in Şam'a gitmekte olan ker-

vanı hakkında haber alarak onların yolunu kesmişlerdir. Onlar, kervanda olanları öldürüyor, mal ve eşyalarını ele geçiriyorlardı. Bunun üzerine Kureyş'liler Tanrı adına andiçerek ve kardeşlik hürmetini anarak haber yolladılar ve Mekke'den kaçarak yanına giden müslümanların iadesini talep etmiyeceklerini, onların emniyet içinde yaşayacaklarını bildirdiler. Bunun üzerine Tanrı elçisi Mekke'den gelenleri yanına kabul etti, onları medine'de yerleştirdi. Bundan sonra (kurtulabilen) müslümanlar Medine'ye geldiler. İbn İshak rivayet ettiği hadîsine şunu da ekler: Süheyl bin Amr, Ebu Busayr'in Kureyş tarafından (Medine'ye gönderilmiş olan) Amirî'yi öldürdüğünü işittikten sonra arkasını Kâbe duvarına dayıyarak: Amirî'nin kan bahasını ödetmeden önce arkamı Kâbe duvarından çekmiyeceğim, dedi. Ebu Süfyan: Tanrı adına andiçerek temin ederim ki, bu ahmakça bir harekettir, dedi. Abdülâ'lâ ile Yakub bu olayla ilgili olan hadîslerinde şunu da anarlar: Bu sıralarda Tanrı'ya ve elçisine iman etmiş olan kadınlar(yolunu bularak Mekke'den) Medine'ye geldiler. Bu münasebetle şu âyetler indi: «Ey müminler! Mü'min kadınlar sizinle savaş halinde bulunan bir kavmin yurdundan (Dar-i Harbten) hicret edip size gelirlerse onları sınarsınız, Tanrı onların imanlarını daha iyi bilir. Onların mümin olduklarını anlarsanız kendilerini kâfirlere iade etmeyiniz. Ne bu kadınlar onlara, ne de onlar bu kadınlarla helâl olmaz. Onların bu kadınlar için sarfetmiş olduklarını onlara veriniz, mihir-

lerini kendilerine verdiğiniz takdirde onlarla evlenmenizde sizin için bir beis yoktur. Kâfir kadınları nikâhınız altında tutmayınız. Bu kadınlara vermiş olduğunuz mihri onlarla evlenenlerden isteyiniz, onlar dahi müminler yanına gelen eşlerine verdiklerini onlarla evlenen müminlerden. istesinler. Tanrının hükmü budur. Tanrı aranızda bu suretle hükmeder. Tanrı hakkiyle bilir; o, hikmet sahibidir. Kâfirler yanına giden ve onlarla birleşen eşlerinizin mihrinden alacağı olup da kâfirler onu vermezlerse, kâfirleri takip edip ganimet aldığınızda eşleri kâfirlerle birleşen kimselere matlupları kadar ganimet malından veriniz. İman etmiş olduğunuz Tanrı'dan sakınınız. Ey Tanrı elçisi! mümin kadınlar sana gelip de yaradana hiçbir ortak katmamak, hırsızlık ve zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleri ve ayakları arasına bıraktıkları zaman aldıkları çocuğu eşlerine nisbet edip iftirada bulunmamak, emrettiğin güzel işlerde sana asi olmamak şartiyle sana bi'at ederlerse; onlarla bi'at et. Onlar için Tanrıdan yarlıgamasını dile. Tanrı yarlıgar ve esirger» (Mümtehane: 10-12). Bu ayetler indikten sonra Ömer bin Hattab eski Arap dininden olan iki eşini boşadı. Bu ayetle mümin kadınları iade etmek yasak edildi. Eski kocalarının verdikleri mihirleri geri vermek de emredildi. Biri Zührî'den: Bu ödeme cinsî münasebetin bir karşılığı olmak üzere mi veriliyor diye sorduğunda, o: Evet, diye cevap verdi. Ömer'in boşadığı bu iki kadından biriyle Muaviye bin Ebi Süfyan, diğeri ile Safvan bin

Ümeyye evlendi. İbn İshak rivayetinde sözlerine şunu da ekler: Bu müddet içinde Mekke'den hicret eden kadınlardan bir de Ukbe bin Ebi Mu'aytin kızı Ümm-i Gülsûm'dir. Onun Mekke'ye iadesini talep etmek üzere Ukbe'nin oğulları olan kardeşleri Umare ile El-Velid geldiler. Onlar, Tanrı elçisinden aradaki andlaşmaya dayanarak kardeşlerini kendilerine teslim etmesini istediler. Tanrı elçisi Tanrının hükmiyle kardeşlerini onlara iade etmedi. İbn İshak sözüne devam edip şöyle diyor: Ömer bin Hattab'ın boşadığı kadınlardan biri Ebu Ümeyye bin Mugire'nin kızı Kuraybe olup, Mu'aviye bin Ebi Süfyan onunla evlendi. O zaman Mua'viye Tanrı'ya ortak katanlardandı. Ömer bin Hattab'ın boşadığı ikinci kadının adı Ümm-i Gülsum olup, Huzaa'dan Amr bin Cervel'in kızıdır. Bu kadın Ömer'in oğlu Ubeydullah'ın anasıdır; sonra kendi kavminden Ebu Cehm bin Huzafe bin Ganim'le evlendi. Onların her ikisi de kâfirdi ve Mekke'de evlenmişlerdi.

Vakidî, Tanrı elçisinin Akkaşe bin Mihsan'ı kırk kişinin başına geçirerek bu yıl Rebiülâhir ayında El-Gamr'a göndermiş olduğunu anar. Sabit bin Akraa ile Şucaa bin Vehb, gönderilen bu 40 kişi arasında bulunuyorlardı. Akkaşe süratle yol aldı. Fakat Araplar onların üzerlerine yürüdüğünü duydular ve korkarak kaçtılar. Akkaşe onların suları başına indi, keşif kolları gönderdi. Onlar bir ajanı yakaladılar. Ajan müslümanlara onların bir kısım hayvanlarının bulunduğu yeri gösterdi, çeteciler onların 200 devesini ele geçirdi-

ler ve Medine'ye götürdüler. Tanrı elçisi, Muhammed bin Mesleme idaresinde bu yıl Rebiülevvel ayında on kişiden mürekkep bir çete gönderdi. Fakat düşmanlar onlara karşı pusu kurdular, Muhammed ile arkadaşları uyuduktan sonra ansızın onların üzerine saldırdılar, Muhammed bin Mesleme'nin arkadaşlarını öldürdüler, kendisi yaralı olduğu halde kurtuldu. Vakidî, Tanrı elçisinin Ebu Ubeyde idaresinde bu yıl Rebiülahir ayında geceleyin Zilkassa'ya bir çete göndermiş olduğunu anar. Bu çete kırk kişiden mürekkep olup geceleyin yaya olarak yollarına devam ettiler, tan yeri ağarmadan önce Zilkasse'ye geldiler ve baskında bulundular. Ahalisi dağlara kaçtı. onlar koyunlarla eski püskü ev eşyaları ele geçirdiler, bir kişi esir aldılar. Adam müslüman oldu. Bunun üzerine Tanrı elçisi onu serbest bıraktı. Zeyd bin Hârise idaresindeki Cumum'a karşı bu yıl çete gönderildi. Zeyd Hüzeyne'den Halime adında bir kadını yakaladı. Kadın onlara Beni Süleym'in toplandığı yerlerden birini gösterdi. Çeteciler orada hayvan, koyun ele geçirdiler, esirler aldılar. Halime'nin kocası da alınan bu esirler arasında bulunuyordu. Tanrı elçisi, çete ganimetlerle Medine'ye döndüğünde Helimenin kendisini serbest bırakmaktan başka kocasını da ona bağışladı. Yine Zeyd bin Hârise idaresinde bu yıl Cümadelulâ ayında El-İs'e karşı bir çete gönderildi. Ebu El-As bin Er-Rebi'nin mal ve eşyası bu çete tarafından ele geçirilmişti. Ebu El-As, Tanrı elçisinin kızı Zeynebin himayesine sığındı. Zeyneb onu hi-

mayesine aldı. Yine Zeyd bin Hârise idaresinde bu yıl Cümadelahire ayında Beni Sa'lebelere karşı 15 kişilik bir çete gönderildi. Onlar, El-Taraf'da bulunuyorlardı. Göçebeler kaçtılar, onlar, üzerlerine bizzat Tanrı elçisinin yürüdüğünü zannederek korkmuşlardı. Zeyd onların hayvanlarından 20 deve ele geçirdi. Çetenin bu seferi dört gün sürdü. Yine Zeyd bin Hârise bu yıl Cümadelahire ayında Hisma üzerine yürüdü. Bu hâdisenin nasıl başlamış olduğuna dair haberi bana Musa bin Muhammed söyledi, o da babasından şöyle rivayet eder: Dihye El-Kelbî, Kayser'ın nezdinden dönüyordu, Kayser ona mal ihsan etmiş, libaslar giydirmişti. O, yoluna devam edip Hisma toprağına geldiğinde Cüzam urugundan bir kitle ile karşılaştı, onlar, onun yolunu keserek yanında nesi varsa hepsini de aldılar, O, Medine'ye gelince, evine dönmeden önce Tanrı elçisinin katına gelerek olup biteni anlattı. Bunun üzerine Tanrı elçisi Zeyd bin Hârise idaresinde bir çete gönderdi. Onlar Hisma üzerine yürüdüler. Ömer bin Hattab, Asım bin Sabit'in kız kardeşi Cemile ile evlendi. Cemile, Sâbit bin Ebi El-Aklah'ın kızıdır. Ömer'in ondan Asım adlı bir oğlu oldu. Ömer boşadıktan sonra, onunla Yezid bin Cariye evlendi. Yezid'in ondan Abdurrahman adlı oğlu oldu. Zeyd bin Hârise komutasında bu yıl Receb ayında Vadilkura'ya bir çete gönderildi. Abdürrahman bin Avf idaresinde bu yıl şaban ayında Davmet el-Cendel'e bir çete gönderildi. Yola çıkarken Tanrı elçisi ona: sana itaat ederlerse, hükümdarlarının

kızı ile evlen, dedi. Ahalisi müslüman oldu. Abdurrahman hükümdarı olan El-Asbag'ın kızı Temazr ile evlendi. Bu kadın Ebi Seleme'nin anasıdır. Onun babası, Davmet el-Cendel ahalisinin başkanı ve hükümdarı idi. Bu yıl şiddetli bir kuraklık hüküm sürdü. Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) ahali ile birlikte Ramazan ayında yağmur duasına çıktı. Ali bin Ebu Talib idaresinde bu yıl Şa'ban ayında Fedek'e karşı bir çete gönderildi. Bana Abdullah bin Cafer söyledi, o, Ya'kub bin Utbe'den şunu rivayet eder: Ali bin Ebu Talib yüz kişi ile Fedek'de yaşayan Beni Sa'd bin Berk boylarından birinin üzerine yürüdü ki, sebebi şudur: Tanrı elçisi onlardan bir topluluğun Hayber Yahudilerine yardımda bulunmak istediklerini işitti ve buna mâni olmak maksadiyle Ali komutasında bir çete gönderdi. Ali geceleri yoluna devam edip gündüzleri saklanıyordu. Ali onlardan bir ajanı ele geçirdi. Ajan, kendisinin Beni Sa'd bin Bekir boyundan olup Hayber'in meyveleri kendilerine verilmek şartiyle yahudilere yardımda bulunacaklarını vadetmek üzere Hayber Yahudilerine gönderilmiş olduğunu itiraf etti. Zeyd bin Hârise komutasında bu yıl Ramazan ayında Ümm-i Kirfe'ye karşı bir çete gönderildi. Ümm-i Kirfe bu yıl öldürüldü. O, Rabi'a bin Bedr'in kızı olup adı Fatma'dır. Zeyd onu pek işkenceli bir surette öldürdü, onun ayağına (iki) ip taktıktan sonra ipleri iki deveye bağladı, develeri iki tarafa sürmek suretiyle onun vücudunu parçalattı. O, Pek yaşlı bir kocakarı idi. Onun kıssasını bize İbn Humeyd

söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan nakleden Seleme söylemiş, İbn İshak bu haberi Abdullah bin Ebu Bekir'den rivayet eder: Tanrı elçisi Zeyd bin Hârise'yi Vadi el-Kura'ya gönderdi. Zeyd orada Beni Fezare'lerle karşılaştı. Cereyan eden çarpışmada onun arkadaşlarından birkaç adam öldürüldü. Zeyd kendisi ölüm derecesinde ölüler arasından kaldırıldı. Bu çarpışmada Beni Sa'd bin Hüzeym'den Verd bin Amr, Beni Bedr'den biri tarafından öldürüldü. Zeyd Medine'ye döndükten sonra Beni Fezare üzerine yürümeden önce cenabetlikten dolayı başına su dokundurmıyacağına andiçti. Yarası kapandıktan ve iyileştikten sonra Tanrı elçisi onu bir bölük askerin başına geçirerek Fezare'lere karşı gönderdi. Zeyd onlarla Vadi el-Kura'da karşılaştılar, onlardan bazılarını öldürdü. Kays bin Müsehhir Ya'merî, Mesede bin Hakeme bin Mâlik bin Bedr'i öldürdü. Ümm-i Kirfe'yi esir aldı. Onun adı Fatıma olup Rabi'a bin Bedr'in kızıdır. O, Mâlik bin Huzayfe bin Bedr'le evli idi. O çok ihtiyarlamıştı. Ümm-i Kirfe'nin kızı ile Abdullah Mesede de esir edildi. Zeyd, Ümm-i Kirfe'nin öldürülmesini emretti. O, pek işkenceli bir surette öldürüldü. Onun iki ayağına iki ip bağladıktan sonra ipleri iki deveye takıldı, develerin ikisi iki tarafa sürülmek suretiyle koca karının vücudu ikiye bölündü. Ümm-i Kirfe'nin kızı ile Abdullah bin Mesede Tanrı elçisinin katına getirildiler. Ümm-i Kirfe'nin kızı, Seleme bin Amr bin El-Ekvaa tarafından esir edilmiş olduğu için ona ait oldu. Ümm-i Kirfe kavminin en şerefli

bir ailesinden idi. Araplar: sen, Ümm-i Kirfe'den daha aziz olursan, bundan fazlasını isteme, derlerdi. Seleme, Tanrı elçisinden Ümm-i Kirfe'nin kızını kendisine bağışlamasını istemiş, Tanrı elçisi de vermişti. Seleme bu kızı dayısı Hazn bin Ebi Vehb'e hediye etti. Hazn'ın bu kızdan Abdurrahman adlı oğlu oldu. Seleme bin El-Ekvaa yoliyle rivayet edildiğine göre, bu çetenin komutanı Ebu Bekir bin Ebi Kuhafe idi. Bize Hasan bin Yahya söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Amir, onlara da İkrime bin Ammar söylemiş o, İyas bin Seleme yoliyle onun babasından, yani Sleme'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi bizim bölüğün komutanlığına Ebu Bekir'i tâyin etti. Biz, Beni Ferare'den bu topluluğun üzerine yürüdük, onların sularına yaklaştığımızda Ebu Bekir gece sonuna doğru istirahat etmek üzere bir yere inmemizi, sabah namazını kıldıktan sonra onları basmamızı emretti. Bu emir üzerine onların sularının başına geldik, bir kısmını öldürdük. Ben bu sırada bir topluluğun koşmakta olduğunu gördüm, aralarında kadın ve çocuklar da vardı. Onlar az kalsın biz arkalarından yetişmeden önce dağa varacaklardı. Ben ok atarak dağa çıkmalarına mâni oldum, onlar ok atıldığını görünce durdular. Ben onları sürerek Ebu Bekir'in yanına getirdim. Bunlar arasında Feraze'den üstüne meşinden eski bir elbise giymiş bir kadın, onun yanında Arap kadınlarının en güzellerinden bir kız da vardı. Ebu Bekir bu kızı ganimet malı olarak bana verdi. Medine'ye döndüğümde Tanrı elçisi pazarda bana rasgelerek: Tanrı

babanı mükâfatlandırsın, bu kadını bağışla, dedi. Ben ona: Ey Tanrı elçisi! Kadın benim hoşuma gitmişti, onun giyimini bile açtığım yok, cevabında bulundum. Bunun üzerine Tanrı elçisi sustu. O, ertesi gün sabahleyin yine pazarda bana rasgelerek dünkü sözünü tekrarladı, ben de :Ey Tanrı elçisi! ben giyimini bile açmadım, sana olsun, diye muvafakat ettim. Tanrı elçisi bu kadını Mekke'ye gönderdi. Onun bir karşılığı olarak Mekke'deki müslüman esirleri kurtardı. Bu müslümanlar, Tanrıya ortak katan kadınların ellerinde esirdiler. Bu rivayet Seleme'nindir. Muhammed bin Ömer (Vakidî), Kürz bin Câbir Fihrî idaresinde, Tanrı elçisinin çobanını öldürerek develerini sürüp götüren Ureyne'lilere karşı gönderilen çetenin, bu yıl Şevval ayında yola çıktığını söyler. Tanrı elçisi Kürz'ü yirmi süvari ile göndermişti. Vakidî, Tanrı elçisinin İslâmiyeti kabule çağırmak üzere bu yıl Zilhicce ayında elçiler göndermiş olduğunu söyler. Bunlar altı kişiden mürekkepti, üç kişi Lahm uruğundan Beni Esed bin Abdulluzza'ların ahidlisi olan Hatib bin Belta'a'ya arkadaşlık ediyordu. O, El Mukavvis'e gönderilmişti. Tanrı elçisi, Beni Esed bin Huzayme'li Harb bin Ümeyye oğullarından Şücaa bin Vehbi, Gassanî hükümdarlarından Hâris bin Ebi Şemir'e, Dihye bin Halife Kelbî'yi Kayser'e, Sülayt bin Amr Amirî Amir bin Lüey'i Hanife'lerin emiri olan Havza bin Ali'ye, Sehm oğullarından Abdullah bin Huzayfe'yi Kisra'ya, Amr bin Ümeyye Zamrî'yi Necaşiye gönderdi. İbn İs-

hak'ın bu hususta ki rivayetini bize İbn Humeyd anlattı. Ona ve arkadaşlarına İbni İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiştir: Tanrı elçisi Hudeybe olayı ile vefatı arasındaki yıllarda sahabelerinden birkaç tanesini İslâmiyeti kabule çağırmak üzere Arap ve Arap olmıyan kavimlerin hükümdarlarına göndermişti. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbni İshak Yezid bin Ebi Habib Mısrî'den şunu rivayet eder: Ben bir kitap buldum, bu yazıda Tanrı elçisi tarafından kâfirlerin hükümdarlarına gönderilmiş olan elçilerin adları anılmakta ve Tanrı elçisinin, gönderirken onlara söylediği sözler nakledilmektedir. Mısırlı bu yazıyı ahaliden güvendiği birinin aracılığı ile İbni Şihab Zühri'ye göndermişti. Mektubunda şu yazılı idi: Tanrı elçisi bir gün sabahleyin sahabeleri yanına çıktı, onlara: Ben ilâhî bir rahmetle bütün kavimlere Peygamber olarak gönderildim. Siz İsa bin Meryem hakkında havarilerin ihtilâfa düştükleri gibi, hakkımda ihtilâflara katlanmayınız, dedi. Sahabeler: Onların ihtilâfları neden ibarettir? diye sorduklarında, O şunu anlattı: Ben sizi, yaymakta olduğum dine davet etmek üzere, etrafa gönderdiğim gibi, İsa da Havari'lerini aynı maksatla yollamak istediğinde, yakın yere gönderilecek olanlar sevinerek kabul ettiler. Uzak yerlere gidip dine çağırmağa memur olanlar zorlandılar, kabul etmek istemediler. İsa, Havarilerin bu hallerinden Tanrı'ya şikâyet etti. İsa'nın Rabbisine şikâyet ettiği o geceden itibaren, onlardan

her biri, hangi kavme gönderilmelerine karar verildi ise o kavmin dili ile konuşmağa başladılar. Bunun üzerine İsa onlara: Tanrı size bu vazifeyi görmeyi kesin olarak emrediyor, vazifeleriniz başına gidiniz, diye bildirdi. İbni İshak sözüne devam edip şöyle diyor: Bundan sonra Tanrı elçisi sahabeleri arasında vazife bölümü yaptı. Beni Amir bin Lüey'lerin kardeşi olan Sülâyt bin Amr bin Abdişems bin Abdi Vedd (= Vüdd) i Yemâme sahibi Havza bin Ali'ye, El-Hazramî'yi Abdülkays'lerin kardeşi Münzir bin Sava'ya, Amr bin El-As'ı Cağfer bin Celenda ile Abbad bin Celenda'lara gönderdi. Onlardan her ikisi de Ezd'lerden olup Oman sahibidirler. Hâtıb bin Beltaa İskenderiyye sahibi Mukavvis'e gönderildi. Hâtıb ona Tanrı elçisinin mektubunu verdi. Mukavvis onun aracılığiyle Tanrı elçisine dört cariye armağan etti ki, bunlardan biri Tanrı elçisinin oğlu İbrahim'in anası Marya'dır. Tanrı elçisi Kelb urugundan ve Hazrec'lerden olan Dihye bin Halife'yi Kayser'e gönderdi ki, o, Herakl'dır. Herakl (Herakliyüs) Tanrı elçisinin mektubunu alıp gözden geçirdikten sonra onu iki baldırı ile beli arasına soktu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, İbn Şihab Zührî'den, o da Ubeydullah bin Abdullah bin Utbe bin Mes'ud yoliyle Abdullah bin Abbas'dan şunu rivayet eder: Bana Ebu Süfyan bin Harb şunu söyledi: Biz tüccar bir kavimdik, Tanrı elçisi ile aramızdaki savaş bazan bir tarafın bazan da öteki tarafın

galebesi ile sona erer ve devam ederdi. Tanrı elçisi bizi kuşatmış (yani Ticaret yollarımızı kesmiş) olup, alış verişte bulunmadığımız için servetimiz tükenmişti. İki arada (Hudaybe) mütarekesi yapıldıktan sonra emin olduğumuz için Kureyş tüccarlarından birkaç adamla, alış verişte bulunmak üzere Şam'a gittik. Biz, Gazze'ye gidip alış veriş ediyorduk. Biz, Şam'a Herakl'in zaferinden ve Farsları kendisine ait olan topraklardan çıkarıp (ellerine geçmiş olan) büyük haçı kurtardıktan sonra Şam'a gitmiştik. O, zafer ve büyük haçın Fars'lar elinden kurtarılması haberini işittikten sonra bunun için bir şükranda bulunmak üzere Beyt El-Makdis'de namaz kılmak ve ibadetlerde bulunmak maksadiyle başşehri olan Hims'den yaya olarak İlya, yani Beytel-Makdis'e gelmişti. O, gelirken yollara halı ve kilimler döşenmiş, güller ve çicekler serpilmişti. Herakl, İlya'ye gelerek mabedinde namazını kıldı ve ibadetlerini bitirdi, komutanlar ve Rum eşrafı onun yanında bulunuyorlardı. O, kaygulu idi ve gözlerini göğe dikmişti. Komutanları ona: Tanrı adına andiçerek teyit ederiz ki, bugün senin sabahı kaygulu bir halde karşılamış olduğunu görüyoruz, dediler. O: Evet, kayguluyum çünkü rüyamda, sünnet edilmeyi âdet bilen bir kavmin içinde bir hükümdarın zuhur etmiş olduğunu gördüm, diye cevap verdi. Komutanlar ona: Ey hükümdar! biz, Yahudilerden başkasının sünnet olduğunu bilmiyoruz, onlar ise senin idaren ve elin altındadırlar, memleketinin her tarafındaki vali ve memurlara emret de, ida-

releri altında bulunan bütün Yahudilerin başlarını kessinler, böylece onlardan kurtulmuş ve istirahat etmiş olursun, dediler. Onlar konuşarak bu hususta tedbirler alırken, Busra sahinbinin elçisi, yanında bir Arap bulunduğu halde onun yanına geldi. Hükümdarlar aralarında haber alışırlar, olup bitenleri birbirlerine bildirdilerdi. Elçi Herakl'e: Ey hükümdar! bu adam koyun ve develer besliyerek geçinen Arap kavminden olup memlektinde husule gelen acayip bir hâdiseyi anlatmaktadır, sen ondan bu hususta sor, dedi. Busra sahibinin elçisi bu Arabı onun katına getirdikten sonra o tercümanına: Bu Araptan, memleketinde husule gelen bu işin iç yüzünü sor, dedi. Arap: Bizim aramızda kendisinin Tanrı elçisi olduğunu iddia eden biri zuhur etti. Araplardan bazıları ona iman edip onunla birleştiler, halkın bir kısmı ona muhalif olup iki arada birtakım büyük savaşlar cereyan ediyor. Ben anların bu hallerinde bıraktım, cevabında bulundu. Herakl ondan bu sözleri işittikten sonra: Onu soydurunuz diye emretti. Arabın üzerinden giyimleri çıkarıldığında sünnetli olduğu görüldü. Herakl: Benim düşümde gördüğüm hükümdar işte budur, sizin dediğiniz gibi o hükümdar yahudilerden değildir. Giyimlerini kendisine veriniz, gitsin dedi. O, bundan sonra jandarma komutanını çağırtarak: Şam'ın hiçbir yerini bırakmadan arayıp Tanrı elçisi olduğunu iddia eden kimsenin kavminden birini bularak benim katıma getir, diye emretti. Ebu Süfyan sözüne devam edip şöy-

le diyor: Tanrı adına andiçerek teyit ederim ki, Gazze'de bulunduğumuz vakit Herakl'in jandarma komutanı üzerimize yürüdü. O, bizden: Siz Hicaz'da kendisinin Tanrı elçisi olduğunu iddia eden kimsenin kavminden misiniz? diye sordu. Biz de: Evet, onun kavmindeniz, cevabında bulunduk. Jandarma komutanı: O belde benimle birlikte hükümdarın katına gireceksiniz, dedi. Biz Herakl'in katına geldiğimizde, o da bizden, onun kavminden olup olmadığımızı sordu. Onun kavminden olduğumuzu söyleyince bize: Aranızda neseb cihetinden ona en yakınınız kimdir? dedi. Ben ileri atıldım. Ebu Süfyan sözüne devam edip diyor: ben, gördüğüm insanlar arasında bu sünnetsizden, yani Herakl'den daha zekisini ve deha sahibi olanını görmedim, bunu Tanrı adını anarak temin eylerim. Herakl Jandarma komutanına: Onu bana yaklaştır, diye emretti. Komutan beni onun önüne, arkadaşlarımı da arkama oturttu. Herakl arkadaşlarıma: Ben ondan bazı şeyler soracağım, yalan söylerse, onun sözlerini rededer ve yalanlarsınız, dedi. Arkadaşlarımın, yalan söylediğim takdirde dahi beni yalanlamıyacaklarını kesin olarak biliyordum. Fakat, kavmin ulu bir adamı olduğumdan kendimi yalan söylemekten yüksek gördüm, yalanladığım takdirde en hafifi, arkadaşlarımın bu yalanımı hıfzedip benim aleyhimde kullanmaları ve bunu yaymaları idi. Ben, bundan dolayı yalan söylemedim. Herakl bana: Tanrı elçisi olduğunu iddia eden bu adam hakkında bana bilgi ver dediğinde ben onun derecesini ve işini

küçültmek maksadiyle ona: Ey hükümdar! ona ve işine önem verme, onun derece işi sana işitilen dereceden dundur, dedi, isem de, o benim sözlerime kulak asmıyarak: Sen benim sorduklarıma cevap ver, dedi. Ben, Hatırına geleni sor, dedim. O: Aranızda nesep bakımından derecesi nedir? diye sorduğunda ben: nesebi karışık değildir, saf ve temizdir, neseb bakımından orta derecelidir, diye cevap verdim. O: Onun ailesinden ondan önce bu gibi iddiada bulunanlar olmuş mudur? Bu takdirde onlara benzemek istemiş, kendisi için onları örnek edinmiş olabilir, dediğinde, ben: Hayır, dedim. Herakl: O, bir hükümdar olup, elinden hükümdarlığını aldığınız için bu sözleri söyliyerek hükümdarlığını kendisine iade etmenizi mi istiyor? Ben onun bu sorusuna da: Hayır, diye cevap verdim. O: Ona kimler iman etti? diye sorduğunda, ben: Zayıflar, miskinler, gençler ve kadınlar tebaiyet etti, yaşlı ve kavminden şeref sahibi olanlardan kimse ona iman etmedi, cevabında bulundum. O: Ona tebaiyet edenlerin onu sevip sevmediklerini, iman ettikten sonra ondan ayrılıp ayrılmadıklarını haber ver, dediği zaman, ben: Ona tebaiyet edenlerden kimsenin onu terkettiği görülmüş değildir, dedim. O: aranızda cereyan eden savaşlar hakkında da bilgi ver, dedi. Ben: savaşlar bazan onun bazan bizim galebemizle sona eriyor, cevabında bulundum. Herakl: O ahdine ihanet ediyor mu? diye sorduğunda ben: Hayır, cevabında bulundum ve ancak: Biz onunla mütareke halindeyiz, ahdini bozmasından emin

değiliz, cümlesini ekleyebildim. Fakat Tanrı adına andiçerek temin ederim ki, bu sözüme kulak asmadı. Herakl bundan sorna tekrar suallerine dönerek: Ben senden onun nesebini sordum. Sen: Sâf ve temiz orta derecede bir mezhepten olduğunu söyledin. Tanrı elçisini, orta olanlar arasından seçmiştir, ben senden: Ailesinden bu gibi iddiada bulunup bulunmadığını sordum, bu takdirde onlara benzemek istemesi ve onları kendisine örnek edinmiş olması mümkündü. Ben senden: O sizin hükümdarınızdı da hükümdarlığını elinden mi aldınız? diye sordum. Bu takdirde onun hükümdarlığını taleb etmek üzere bu iddiada bulunmuş olması mümkündü. Ben ona kimlerin tebaiyet ettiğini sorduğumda, sen: Zayıflar, miskinler, gençler ve kadınlar olduğunu söyledin. Tanrı elçisine her devirde bu sınıflar iman etmiştir. Ben senden ona tebaiyet etmiş olanların onu sevip sevmadiklerini sorduğumda, sen; Ona tebaiyyet edenlerden kimsenin ondan ayrılmadığını söyledin, imanın tad ve lezzeti kalblerde yerleştikten sonra hiç zail olmaz. Ben onun ahdine ihanet edip etmediğini sordum. Sen: Hayır diye cevap verdin. Eğer senin bu sözlerin doğru ise, o muzaffer oarak şu iki ayağımın bastığı yerleri zaptedecektir. Ben onun yanında bulunarak onun ayaklarını yıkmağı çok arzu ederdim, dedikten sonra, bana: Artık işini gör, dedi. Ben Herakl'in yanıdan bir elimi diğerine vurarak çıktım ve: Ey Tanrı kulları, Ebu Kebşe oğlunun iş büyüdü, sarışın kavimlerin hükümdarları bile onun Şam topraklarını ele geçir-

mesinden korkmağa başladılar, dedim. Bu sırada Tanrı elçisi tarafından dine çağırmak üzere gönderilmiş olan Dihye bin Halife Kelbî onun mektubunu getirdi. Mektup şudur: Esirgeyen ve yarlıgayan Tanrı adiyle başlarım. Bu, Tanrı elçisi Muhammed'in Rumların büyüğü olan Herakl'e yazdığı mektupdur: Tanrı'ya ve hak dine inanıp amel edenler için esenlikler dilerim. İslâm dinini kabul et, selâmet yaşarsın, İslâmiyeti kabul edersen Yüce Tanrı sana iki kat ecir ve sevap bağışlar, İslâmiyeti kabul etmezsen köylü ve çiftçilerin günahları da senin üzerine yüklenir. Bize Süfyan bin Veki söyledi, ona ve arkadaşlarına Yayha bin Âdem, onlara da Abdullah bin İdris, onlara Zührî'den naklen İbn İshak söylemiş, Zührî, Ubeydullah bin Utbe yoliyle İbn Abbas'dan şunu rivayet eder: Bana Ebu Süfyan bin Harb şunu söyledi: Ben, Tanrı elçisi ile aramızda Hudaybe mütarekesi yapıldığı yıl ticaret maksadiyle Şam'a gittim, diye hadîsi sonuna kadar İbn Humeyd'in Seleme'den olan rivayetinde olduğu gibi naklettikten sonra şunu ekler: Herakl, Tanrı elçisinin mektubunu aldı ve iki dizi ile beli arasına koydu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme söylemiştir. İbn İshak: bana İbn Şihab Zührî söyledi, der. O, bu haberi Adbülmelik bin Mervan zamanını idrak etmiş olan hıristiyanların baş papazlarından rivayet eder. Baş papaz, Tanrı elçisinin mektup ve davetçi gönderdiği vakit ve Herakl'in ne yapmış olduğunu idrak ettiğini ve bunları hatırladığını söylemiş ve hâtıralarını şöyle

anlatmıştır: Herakl, Tanrı elçisinin (ona salâvat ve selâmlar olsun) Dihye bin Halife aracılığiyle gönderdiği mektubu aldıktan sonra onu iki dizi ile beli arasına koydu. Bundan sonra İbranice kitapları koydu. Bundan sonra İbranice kitapları okuyan Roma'daki bir bilir kişiye mektup yazarak ona Tanrı elçisinin zuhurunu, işlerini, yazdığı mektubunu anlattı. Roma'daki bilir kişi ona yazdığı cevabında: zuhur eden o zatın, gelmesini beklediğimiz Peygamber olduğu şüphesizdir, sen ona tabi ol, onun Peygamberliğini tasdik et, dedi. Herakl bu mektubu aldıktan sonra komutanlarının toplanmasını emretti. Komutanları bir şatoda toplandılar. Herakl'in emriyle şatonun kapıları kapatıldı; Herakl hayatından korktuğu için binanın bir balkonundan onlara hitap edip şu sözleri söyledi: Ey Rum topluluğu! ben sizi buraya hayırlı bir iş için topladım. Ben Arabistan'da zuhur eden zattan bir mektup aldım, o, beni dinini kabule çağırıyor, ben Tanrı adına andiçerek, onun, tavsiyelerini kitaplarımızda okuduğumuz ve gelmesini beklediğimiz Peygamber olduğunu teyit ederim, haydi bu zata tabi olalım, ona iman edelim, bu takdirde dünya ve ahret mesut oluruz, dediğinde, komutanlar tek bir adammış gibi birden burunlarından homurdandıktan sonra binanın kapılarına doğru koştular. Fakat kapılar kapanmış olduğu için dışarıya çıkmak imkânını bulamadılar. Herakl onların bu halini görünce: Onları geri çeviriniz, diye emretti, o, hayatından korkmuş bir halde idi. Onlara: Ey Rum topluluğu!

ben zuhur etmiş bir adam hakkında işittiğiniz sözlerimi sizin dininize olan bağlılık derecenizi sınamak için söyledim, sizde beni sevindiren bu hali gördüm, dediğinde hepsi de ona secde ettiler. Herakl bundan sonra kapıların açılmasını emretti. Komutanlar onun katından ayrıldılar. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak ilim mebsuplarından birinden şunu rivayet eder: Herakl, Tanrı elçisinin mektubunu getiren Dihye bin Halife'ye: Yazıklar olsun sana, biz seni bana gönderen zatın Tanrı tarafından gelen Peygamber olduğunu biliyor, onun vasıflarını kitabımızda okuyor, onun gönderileceğini bekliyorduk. Fakat, ben Rumların kendimi öldürmelerinden korkuyorum, bu korku olmadığı takdirde ona tebaiyet etmiş olurdum, sen baş papaz Zagatır'ın yanına git de sahibinin zuhurunu ve halini anlat, Tanrı adına and içerek teyit eylerim ki, Rumlar arasında o benden çok sayılır, sözleri benimkinden daha tesirlidir, onun sözlerini dikkatle dinle, dedi. Bunun üzerine Dihye başpapazın yanına giderek, Tanrı elçisi tarafından dine davet etmek üzere gönderilen elçi olduğunu söyledi. Zagatır ona: Tanrı adına andiçerek vasıflarından onun Tanrı elçisi olduğunu biliyoruz, kitaplarımızda onun adını buluyoruz, dedikten sonra üzerindeki siyah giyimlerini çıkararak beyaz giyimler giydi, asâsını alarak kilisede toplanmış olan Rumların yanına gitti. Onlara: Ey Rum topluluğu! Biz Ahmed'in mektubunu aldık, Yüce ve Aziz Tanrı'ya imana çağırıyor,

ben, Tanrı'dan başka mâbud olmadığına ve Ahmed'in Tanrının kulu ve elçisi olduğuna tanıklık ediyorum, dedi. Bunun üzerine kilisede bulunan Rumlar tek bir kişi gibi onun üzerine atılarak öldürünceye kadar onu dövdüler. Dihye Herakl'in yanına dönerek olup bitenleri anlattı. Herakl: Ben sana sahibine inandığımı açıkladığım takdirde hayatının tehlikede olduğunu söylemiştim. Zagatır ise Rumlar katında benden ziyade saygılı ve sözleri benim sözlerimden daha tesirli idi, dedi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Halid bin Yesâr'dan, o da Şam ahalisinin eski adamlarından birinden şunu rivayet eder: Herakl Tanrı elçisinin zuhurunu ve işlerini işittikten sonra Şam'dan kalkarak Kostantiniyye'ye gideceği zaman Rumları bir araya toplayarak: Ey Rum topluluğu! ben size bir takım işler arzedeceğim, benim ne demek istediğimi dikkatle anlamağa çalışınız, dediğinde onlar: söyle dinleyelim, dediler. Herakl: Tanrı adına andiçerek, zuhur eden bu zatın Peygamber olduğunu bildiğinizi teyit eylerim, çünkü biz onu, kitaplarımızda anılan vasıflarından tanıyoruz, haydi ona tabi olup onu tasdik edelim, bu takdirde dünya ve ahret mesut oluruz, dedi. Onlar: biz ona tabi olarak Arapların hükümleri altına mı girelim? halbuki biz gerek devlet ve gerek sayımız bakımından onlardan daha kudretli ve çoğuz, yurt ve memleketimiz de onlarınkinden daha iyidir, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Herakl: o halde haydi her yıl ona kafa

vergisi (cizye) verelim de onun bana olan şevketini kıralım, vereceğimiz bu paralar sayesinde onun üzerimize yürümesinden ve savaşından emin olalım, dediğinde Rumlar: Araplara vergi vererek, boyun eğerek zelil ve hakir mi olalım? halbuki sayımız bakımından Araplardan daha üstünüz, devlet ve kudretimiz daha büyük, memleketimiz daha kuvvetlidir, Tanrı adına andiçerek bunu yapmıyacağımızı teyit ederiz, diye mukabelede bulundular. Herakl: O halde Suriye toprağını vererek barış yapalım, o, bana Şam toprağını bıraksın, dedi. O zaman, ancak Filistin, Ürdün, Dimeşk, Hims bölgeleri ile Derbend'in yani Rum memleketine girecek medhalin öbür tarafları (Hicaza bakan kısmı) Suriye topraklarından, sayılır, Derbend'in bu tarafına Şam adı verilirdi. Rumlar: Şam'ın göbeği olan Suriye toprağını mı Araplara bırakacağız? diye buna da itiraz ettiler, Tanrı adına andicerek Suriye'yi Araplara bırakmıyacaklarını söylediler. Bunun üzerine Herakl Rumlara: Tanrı adına andiçerek teyit eylerim ki, ondan (yahut onun halifelerinden) sakınarak başşehrinize çekilip korunabildiğiniz zamanlarda kendinizi zafer kazanmış sayacaksınız, dedikten sonra katırına binerek yola çıktı, Derbend'lere geldiğinde yüzünü Şam tarafına çevirip: Ey Suriye toprakları! ayrılık selâmı ile sizi selâmlıyorum, dedikten sonra hayvanını segirterek Kostantiniyye'ye doğru ilerledi ve şehre girdi. İbni İshak sözüne devam edip diyor: Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) Beni Esed bin

Huzeme'lerin kardeşi olan Şucaa bin Vehb'i Gassanî hükümdarlarından ve Dimişk sahibı Münzir bin Hâris bin Ebi Şemir'e gönderdi. Muhammed bin Vakidî, onun aracılığıyle Tanrı elçisinin şu mektubu yazmış olduğunu söyler: Tanırnın gösterdiği doğru yoldan ayrılmıyanlara ve ona iman edenlere esenlikler dilerim. Ben seni, ortağı olmayan yalnız bir Tanrı'ya imana çağırıyorum, davetimi kabul edersen devletin elinde kalır. Şucaa, onun katına giderek mektubu okudu. Münzir: Devletimi benim elimden kim çekip alabilir? ben onun üzerine yürüyeceğim, cevabında bulundu. Tanrı elçisi onun bu cevabını işittiğinde: Devleti mahvoldu, buyurdu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Selemeşunu söylemiştir: Tanrı elçisi, Amr bin Ümeyye Zamrî'yi Ca'fer bin Ebu Talib ile arkadaşları işi için Necaşi'ye gönderdi. Tanrı elçisi onun aracılığiyle Necaşi'ye şu şekilde mektup yazdı: Esirgeyen ve yarlıgıyan Tanrı adiyle başlarım. Tanrı elçisi Muhammed'in Habeşistan hükümdarı Necaşi Asham'a yazdığı mektuptur. Sana esenlik dilerim. Ben saıia, hakiki hükümdar olan, kutlu, bütün eksikliklerden uzak, emniyet içinde yaşatan ve her türlü korkulardan koruyan Tanrı'yı överim. Ben, İsa'nın, Tanrının pâk, bakire hoş ve afif olan Meryem'e ulaştırdığı ruh ve sözünden ibaret olduğuna tanıklık ederim ki, bunun sonucu olarak, Meryem ona hamile oldu, Tanrı, Âdem'i kuvvet ve üflemesiyle yarattığı gibi, İsa'yı da ruhundan ve üflemesiyle yarattı. Ben, seni ortaksız

ve tek olan Tanrı'ya imana ve arkasını kesmeden ona itaat ve ibadete, bana tabi olup Tanrı tarafından bana indirilen emir ve hükümlere imana çağırıyorum. Ben, Tanrı elçisiyim. Sana Amcamın oğlu Ca'ferle müslümanlardan birkaç kişi gönderdim, Ca'fer yanına geldiğinde onu konuk et, kibirlenmeği bırak, ben, seni ve askerlerini Tanrı'ya imana çağırıyorum. Sana yeter derecede nasihatlerde bulundum. Tanrının emrini sana eriştirdim, benim bu nasihatlerimi kabul ediniz. Tanrı tarafından gösterilen doğru yoldan sapmıyanlara esenlikler dilerim. Necaşi, Tanrı elçisine şu cevabı gönderdi: Esirgeyen ve yarlığayan Tanrı adiyle başlarım. Bu Necaşi Asham bin Ebcer'in Tanrı elçisi Muhammed'e mektubudur. Ey Tanrı elçisi! sana Tanrı rahmet ve bolluk versin, tek ve ortağı olmayan Tanrı bizi İslâmiyetle şereflendirdi. Tanrı'ya hamdü senadan sonra: Ey Tanrı elelçisi! mektubunu aldım. Göklerin ve yerin Rabbisi olan Tanrı adına andiçerek, senin İsa hakkında söylediğin sözlerin tamamiyle yerinde ve hakikate uygun olduğunu teyit ederim. Bize gönderdiğin mektupta yazdığını ve istediğini anladık, amcanın oğlunu ve arkadaşlarını konuk ettik. Senin Tanrı tarafından gönderilen hak Peygamber olduğuna tanıklık ederim. Sana ve amcanın oğluna bi'at ettim, onun önünde âlemlerin Rabbisine itaat edip müslüman oldum. Huzuruna oğlum Arha bin Asham bin Ebcer'i gönderdim. Ben kendimden başka bir şeye malik değilim, arzu edersen kendim bizzat huzuruna gelirim.

Senin söylediklerinin hak ve doğru olduğuna tanıklık ederim. Ey Tanrı elçisi! sana esenlikler dilerim. İbn İshak: Bana söylediklerine göre o, oğlu ile birlikte bir gemiye binerek altmış adam göndermişti. Denizin orta bir yerine geldiklerinde gemileri battı, hepsi de denizde boğuldular. Bana Muhammed bin Ömer (Vakidî) den naklen şunu söylediler: Tanrı elçisi, Necaşi'ye elçi göndererek kendisinin Ebu Süfyan'ın kızı Ümm-i Habibe ile evlendirilmesini ve akid muamelesini tamamladıktan sonra onu Habeşistan'da bulunan müslümanlarla birlikte Medine'ye göndermesini istemişti. Bunun üzerine Necaşi, Ümm-i Habibe'ye kendisinin Ebrehe adlı cariyesini göndererek Tanrı elçisinin onunla evlenmek talebinde bulunduğunu bildirdi. Ümm-i Habibe Tanrı elçisinin kendisiyle evlenmek talebinde bulunduğundan dolayı çok sevindiği için cariyeye ayak bileziklerini ve büyük yüzüğünü armağan etti. Necaşi ona evlenme akdi yapılmak üzere kendi tarafından bir vekil tâyin etmesini emretti. O, kendi tarafından Halid bin Sa'id bin El-As'ı vekil tâyin etti. Halid de bu taleb üzerine Ümm-i Habibe'nin vekili olarak onu Tanrı elçisi ile evlendirdi. Necaşi mihir olarak 400 dinar gönderdi. Halid dinarları kabzetti ve ona, bu dinarların Ebrehe tarafından getirildiğini söyledi. Ümm-i Habibe bu dinarları alarak 50 miskalini Ebrehe'ye verdi ve: sana bu dirhemlerin hepsini de vermiş olurdum fakat elimde bir şeyim de yoktu, yüce ve aziz Tanrı bunları ihsan etti, dedi. Ebrehe ona:

Hükümdar bana, senden birşey almamamı emretti, senden aldıklarımı da iade ediyorum, ben hükümdarın hoş kokularına yağlarına ve geyimlerine bakıyorum, Muhammed'in Tanrı elçisi olduğunu tasdik edip ona iman ettim, ona benden selâm söylemeni rica ediyorum, dedi. Hükümdar. eşlerine, sana ellerinde mevcut koku ve anberlerden göndermelerini emretti. dedi. Tanrı elçisi Necaşi'nin eşleri tarafından gönderilen bu eşyaları onun yanında görüyor, itiraz etmiyordu. Ümm-i Habibe diyor ki: Biz, Habeşistan'da bulunan müslümanlar iki gemiye binerek yola çıktık, tayfalar gemileri idare ediyorlardı. Kızıl deniz sahilindeki Car limanına vardık, oradan hayvanlara binerek Medine'ye gittik. Biz gelmeden önce Tanrı elçisi Hayber gazasına gitmişti. Ben Tanrı elçisi Hayber'den dönünceye kadar Medine'de kaldım. Seferden Medine'ye döndükten sonra onun yanına girdim. O, benden Necaşi hakkında sualler sordu. Ona Ebrehe'nin selâmını söyledim, Tanrı elçisi ona selâm söyledi. Ebu Süfyan Tanrı elçisinin, kızı, Ümm-i Habibe ile evlendiğini işittiğinde: Bu aygır burnundan çekerek aşmaktan alıkonulmaz, dedi. Tanrı elçisi Kisra'ya bu yıl mektup yazarak Abdullah bin Sehmî Huzafe aracılığı ile gönderdi. Mektup şudur: Esirgeyen ve yarlığayan Tanrı adiyle başlarım. Bu, Tanrı elçisi Muhammed tarafından Fars'ların büyüğü olan Kisra'ya yazılan mektuptur. Tanrı tarafından gösterilen yoldan sapmayın, Tanrı'ya ve elçisine iman eden, bir Tanrı'dan başka hak mabud bulunma-

dığına ve benim bütün insanlara gönderilen Tanrı elçisi olup diri olanları azap ile korkutmak üzere gönderilmiş olduğuma tanıklık edenlere selâmlar olsun. Müslüman ol, selâmetlik ve emniyet içinde yaşarsın. İslâmiyeti kabul etmezsen mecusilerin günahları sana yüklenir. Kisra, Tanrı elçisinin mektubunu parçaladı. Tanrı elçisi bunu işittiğinde: Onun devleti parçalandı, buyurdu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Yezid bin Habib'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Abdullah bin Huzafe bin Kays bin Adi bin Sa'b bin Sehm'i Fars hükümdarı Kisra bin Hürmüz'e gönderdi, Onun eline şu mektubu verdi: Esirgeyen ve yarlığayan Tanrı adiyle başlarım. Bu, Tanrı elçisi Muhammed tarafından Fars'ların büyüğü Kisra'ya yazılan mektuptur. Tanrı tarafından gösterilen doğru yoldan sapmayan, Tanrı ile elçisine inanan, tek ve ortağı olmayan Tanrıdan başka hak mâbud bulunmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna tanıklık edenlere selâmlar olsun. Ben seni Tanrı'ya ibadete çağırıyorum. Ben Tanrının, bütün insanlara ve diri olanları azabla korkutmak üzere gönderdiği elçisiyim. Tanrı'nın kâfirler hakkındaki sözleri elbette yerine gelecektir. Müslüman ol, selâmetlik ve emniyet içinde yaşarsın. İslâmiyeti kabule yanaşmazsan mecusilerin günah ve suçları da sana yükletilecektir. Kisra mektubu okuduktan sonra parçaladı ve: O benim kölem olduğu halde bu mektubu yazıyor, dedi. Bize İbn Hu-

meyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Abdullah bin Ebu Bekirden, o Zührî'den, o, Seleme bin Abdurrahman bin Avf'dan şunu rivayet eder: Abdullah bin Huzafe, Tanrı elçisinin mektubunu Kisra'ya sundu. Kisra mektubu okuduktan sonra parçaladı. Tanrı elçisi bunu işittiğinde: O, devletini parçaladı, buyurdu. Şimdi Yezid bin Habib tarafından rivayet edilen hadîse gelelim: Bundan sonra Kisra kendisinin Yemen valisi olan Bazan'a: Hicaz'da zuhur eden o adamı benim katıma göndermek üzere bahadır iki adam yolla, o Arabı benim katıma getirsinler, diye emretti. Bazan Kisra'nın mektubunu aldıktan sonra vekilharcı Babeveyh ile Fars'lardan diğer birini Medineye gönderdi. Babeveyh Fars dilinde yazı yazar ve hesap bilgini idi. Arkadaşının adı Hurrehusre idi. Babeveyh, onlar aracılığiyle Tanrı elçisine (ona salâvat ve selâmlar olsun) yazdığı mektupta, tarafından gönderilmiş olan bu iki kişi ile birlikte Kisra katına gitmesini emrediyordu. Bazan Babeveyh'e: O adamın şehrine giderek kendidisiyle konuş, haberi bana getir, diye emretti. İki memur yollarına devam edip Ta'if toprağındaki Nehib deresine geldiklerinde Kureyş'den birkaç adama rasladılar ve onlardan Tanrı elçisi hakkında sordular. Kureyş'liler Tanrı elçisinin Medine'de bulunduğunu söylediler ve onların niçin geldiklerini anladıktan sonra sevinerek, birbirlerine: Sevininiz, hükümdarlar hükümdarı olan Kisra Muhammed'e düşman kesilmiştir, artık ondan kur-

tulduk diyorlardı. Bazan'ın adamları Tanrı elçisinin katına geldiler. Babeveyh Tanrı elçisiyle konuşarak: Şahinşah-hükümdarlar hükümdarı Kisra, hükümdar Bazan'a mektup yazarak seni katına getirmek üzere iki adam göndermesini emretmiş, o, beni bu vazifeye memur etti. Sen benimle birlikte Kisra yanına gideceksin, emre itaat edip Kisra huzuruna gidersen, Bazan senin hakkında hükümdarlar hükümdarına mektup yazacak, bu mektup senin işine yarayacak, hükümdarlar hükümdarı sana dokunmayacak, emre itaat edip gitmezsen, bildiğin gibi şevketli bir hükümdar olduğundan seni ve kavmini mahv ve helâk edecek, memleketini yakıp yıkacaktır diye söyledi. Onlar, sakalları tıraş edilmiş, bıyıkları uzatılmış bir halde Tanrı elçisinin huzuruna girmişlerdi, Tanrı elçisi onlara baktığında kıyafetlerinden iğrenerek: yazıklar olsun size, bu nasıl, bir kıyafettir? dediğinde onlar: Bize Rabbimiz yani Kisra bunu emretti, diye cevap verdiler. Tanrı elçisi: Bize Rabbimiz, sakallarımızı uzatmağı ve bıyıklarınızı kısaltmayı emrediyor, diye mukabelede bulundu. Bundan sonra Tanrı elçisi onlara: Bugün konak yerinize dönünüz yarın gelirsiniz, dedi. Tanrı elçisine gökten, Tanrının Kisra'ya oğlu Şireveyh'i musallat edip onu filân ayın filân gecesinde ve gecenin filân saatinde öldürmüş olduğu bildirildi. Vakidî: Oğlu Şireveyh babası Kisra'yı hicretin 7. Yılı 13. Cümadelulâ tarihinde gece saat yedide öldürdü, diyor. Yine Muhammed bin İshak tarafından rivayet edilen hadîse gelelim: o, Yezid bin

Habib'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi sabahleyin onları yanına çağırdı. Onlara Kisra'nın oğlu Şireveyh tarafından öldürülmüş olduğunu haber verdi, onlar Tanrı elçisine: Sen ne söylediğini bilerek mi söylüyorsun? Biz seni daha hafif bir cezaya çarptırmak istiyoruz, bu söylediklerini senin ağzından naklen hükümdara yazalım mı? diye sorduklarında Tanrı elçisi onlara: Bu söylediklerimin, benim dinimin ve hâkimiyetimin Kisra'nın hâkim olduğu memleketlerde ve tırnaklı hayvanların ayak bastığı yerlerde hüküm süreceğini de yazın, dedi. Bazan'a şunu da söyleyiniz ki, müslüman olursa, idaresindeki memleketi onun elinde bırakarak, onu, kendi kavminden olan (Yemen'deki) Ebna'lara hükümdar tâyin edeceğim. Tanrı elçisi bundan sonra Hurrehusre'ye altın ve gümüşle işlenmiş bir kuşak armağan etti. Ona bu kuşağı hükümdarlardan biri armağan etmişti. Onlar, Tanrı elçisinin katından çıktılar, yollarına devam edip Yemen'e Bazan'ın katına geldiler. Ona müşahedelerini ve Tanrı elçisinin sözlerini anlattılar. Bazan onların sözlerini dinletikten sonra: Tanrı adına andiçerek bu sözlerin hükümdarlar sözü olmadığını teyit ederim, bu zat, iddia ettiği gibi Tanrı elçisi olacaktır, Kisra'nın öldürüldüğüne dair sözlerinin neticesini bekliyelim, bunlar doğru çıkarsa, onun Tanrı elçisi olduğu şüphe götürmez bir gerçek olur, doğru çıkmazsa hakkında alacağımız tedbirleri düşünürüz, debi. Bazan çok geçmeden Şireveyh'den şu mektubu aldı: Hamdüsenadan sonra:

Ben Kisra'yı öldürdüm, onu ancak Fars kavmine yaptıklarına, eşrafını öldürdüğünc, ahaliyi sınırlarda topladığına kızarak öldürdüm. Sen mektubumu aldıktan sonra yanında ve idarende bulunanları bana biat ettir, Kisra'nın sana hakkında emirler verdiği adamı korkutma, hakkında emrimi bekle. Bazan, Şirevcyh'in bu mektubunu aldıktan sonra: Bu zat şüphesiz Tanrı elçisidir, dedi ve müslüman oldu. Aslen Farslardan olan Yemen'deki Ebna'lar da İslâmiyeti kabul ettiler. Himyer'ler Hurrehusre'ye El-Mac'eze sahibi lâkâbını takmışlardı.Ma'ceze, Himyercede Arapçadaki mıntıka sözünün karşılığıdır ki, (Türkçesi kuşak demektir). Hurrehusre'ye bu kuşağı Tanrı elçisi vermişti. Hurrehusre'nin evlâdı bugün dahi Hurrehusre zi El-Ma'ceze-kuşak sahibi Hurrehusre oğulları adiyle anılırlar. Babeveyh, Bazan'a: Hayatımda bu zattan daha mehabetli kişi ile konuştuğum yoktu, demiştir. Bazan ondan: O zatın yanında jandarması var mı? diye sorduğunda, Hurrehusre: yoktur, dedi. Vakidî: Tanrı elçisi Kıbti'lerin ulusu olan Mukavvis'e İslâmiyeti kabule çağırarak bu yıl mektup yazdı, o, İslâmiyeti kabul etmedi, der. Ebu Ca'fer diyor ki: Tanrı elçisi Hudeybe gazasından Medine'ye döndükten sonra Zilhicce ayını ve Muharrem ayının bir kısmını Medine'de geçirdi. Bize bu haberi İbn Humeyd söyledi, o, Seleme yoliyle İbn İshak'tan rivayet eder. Hac işleri bu yıl Tanrı'ya ortak katanlar tarafından idare edildi.

Hicretin 7. yılında cereyan eden hâdiseler.

Tanrı elçisi (S. A. M.) Muharrem ayının kalan kısmını Medine'de geçirdikten sonra Hayber üzerine yürüdü. Kendi yerinde Medine'de Sibaa bin Urfuta Gifarî'yi bıraktı. Tanrı elçisi yoluna devam edip askeriyle Er-Reci adlı bir ovanın Hayber'le Gatafan'lara ait kısmı arasındaki bir yerine indi. Bize bu haberi İbn Humeyd söyledi, o, Selceme yoliyle İbn İshak'tan rivayet eder: Tanrı elçisinin ovanın bu kısmına inmesinden maksadı, Gatafan'ların Hayber ahalisine yardımda bulunmalarına mâni olmaktı. Çünkü Gatafanlar Tanrı elçisine karşı Hayber'lilere arka oluyorlardı. İbn İshak sözüne devam edip şöyle diyor: bana erişen haberlere göre Gatafanlar Tanrı elçisinin Hayber üzerine yürüdüğünü işittiklerinde İslâmlara karşı asker topladıktan sonra Hayber ahalisine yardım etmek üzere yola çıktılar. Bir konak yeri yol aldıktan sonra arkalarında bırakmış oldukları mal ve ailelerinin bulunduğu taraftan bir ses işittiler ve bunu, geriden, mal ve aileleri üzerine saldıran müslümanların sesleri sanarak geri döndüler. Bundan sonra aile ve malları yanından ayrılmadılar. Tanrı elçisi ile Hayber Yahudilerini baş başa bıraktılar. Tanrı elçisi Yahudilerin mal ve servetlerini ellerinden almakla işe başladı. Mallarını biri arkasından diğeri olmak üzere ellerinden aldı. Kalelerini biri arkasından biri olmak üzere fethetti. İlk önce Na'im kalesi fetholundu. Yahudiler bu kale fethedilirken yukarıdan (el değirmeni taşı) yuvarla-

mak suretiyle Mahmud bin Mesleme'yi öldürdüler. Bundan sonra El-Kamus kalesi fetholundu. Bu kale İbni Ebu El-Hukayk'a aitti. Tanrı elçisi bu kale fetholunurken esirler ele geçirdi. Huyey bin Ahtab'ın kızı Safiyye alınan bu esirler içerisinde idi. O, Kinane bin Er-Rebi bin Ebu El-Hukayk'la evli idi. Safiyye'nin amcasının kızı da esir alınmıştı. Tanrı elçisi Safiyye'yi kendisi işin seçti. Dihye El-Kelbî Tanrı elçisinden Safiyye'yi kendisi için istemişti. Tanrı elçisi Safiyye'yi kendisi için seçtikten sonra, Safiyye'nin amcasının kızını ona verdi. Hayber'de alınan esirler müslümanların umumuna isabet etti. Bundan sonra Tanrı elçisi yavaş yavaş kale ve mahallelere yaklaşmaya başladı. Bize İbn Humeyd söyledi. O, Seleme yoliyle İbni İshak'tan, o da Abdullah bin Ebu Bekir'den şunu rivayet eder: Müslüman olanlardan birinin bana söylediğini göre, Beni Selım'den İslâmiyeti kabul edenler Tanrı elçisinin (S. A. M.) katına gelerek: Ey Tanrı elçisi biz zor durumda kaldık, elimizde bir şeyimiz yok, dediler. Fakat Tanrı elçisi onlara verecek bir şey bulamadı. Bunun üzerine Tanrı elçisi Rabbine dua ederek: Sen onların hallerini biliyorsun, geçinecek bir şeyleri yoktur, benim de elimde onlara verecek bir şeyim yoktur, Ey Rabbim Yahudilerin yiyecek maddesi ve çervişler bakımından zengin olan kalelerini fethetmeye onları muvaffak eyle, diye dua etti. Onlar Tanrının yardımı ile yiyecek maddesi ve çerviş bakımından en zengin olan kalelerden Sa'b bin Mu'az kalesini fethettiler. Hayber'de, yiyecek

maddesinin çokluğu bakımından bu kaleden daha zengini yoktu. Nihayet müslümanlar Kaleleri fethedip mallar ele geçirdikten sonra El-Vatıh kalesiyle Selâlim kalesine dayanıdılar. Bu ikisi Hayber'de mevcut fethedilmeyen kalelerin sonuncuları idi. Tanrı elçisi bu kaleleri on günden fazla kuşattıktan sonra fethetti. Bize Abdullah bin İbn Humeyd söyledi, ona Seleme, ona Muhammed bin İshak söylemiş, o Sehl bin Abdurrahman bin Sehl'den rivayet eder, bu zat Beni Hârise'lerin kardeşidir, Abdullah da Câbir bin Abdullah Ensarî'den şunu rivayet eder: Merhab, silâhlarını kuşanarak kalesinden çıktı. O, reciz vezninden şu beyitleri okuyordu:

> Hayber ahalisi, benim Merhab adlı bir bahadır olduğumu bilirler, ben silâhları keskin ve tecrübeli bir bahadırım. Ben, birbirleriyle karşılaşarak çarpışan aslanları bazan süngüler, bazan da vururum».

O, bu beyitleri okuyor ve: Benimle çarpışan var mı? diye sesleniyordu. Tanrı elçisi: Bununla kim çaprpışacak? dediğinde Muhammed bin Mesleme ayağa kalkarak: Ey Tanrı elçisi! bu adamla ben çarpışacağım, dün onlar kardeşimi öldürdüler, benim onlardan alacak öcüm var, dediğinde Tanrı elçisi: O halde kalk dedi, ve: Ey Rabbim! düşmanına karşı ona yardım et, diye dua etti. Onlar birbirlerine yaklaştıktan sonra her ikisi tigale nevinden bir sedir ağacına sığındı, rakîbi sığındıkça diğeri kılıçla ağacın dal ve budakla-

rını kesiyordu, nihayet ağaç budanarak ikisi arasında duran bir adam şeklini aldı, bundan sonra Merhab, Muhammed'e kılıcı ile vurdu, fakat Muhammed deri kalkaniyle kendisini korudu, kılıç kalkana saplandı kaldı, bundan sonra Muhammed onu kılıciyle vurarak öldürdü. Merhab öldürüldükten sonra müslümanlarla çarpışmak üzere onun kardeşi Yâsir meydan çıktı, o reciz veznin-den şu beyitleri okudu:

> Hayber ahalisi benim bahadır Yâsir olduğumu bilirler, benim silâhım keskindir, aslanlar birbirleri üzerine yürürken ve ortalığı kırıp geçiren bahadırlar benim saldırışımdan korkarak çekilirken bile ben saldıran ve kırıp geçiren bir bahadırım. Benim tarafımdan korunmakta olan koruluğa saldıranları ölüm bekler».

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Hişam bin Urve'den şunu rivayet eder: Zübeyir bin El-Avvam, Yâsir ile çarpışmak üzere meydana çıktığında Abdülmuttalib'in kızı olan anası Safiyye ona: Ey Tanrı elçisi! Oğlum öldürülecek midir!? dediğinde Tanrı elçisi: Hayır, oğlun onu öldürecektir, cevabında bulundu. Zübeyir şu beyitleri okuyarak meydana çıktı.

> Hayber ahalisi benim dehşet veren bir kahraman olduğumu bilirler. Ben zayıf düşmeyen ve düşmanlarını kaçıran şanlı bir şahsiyetim. Ben, şerefli koruyanların ve en hayırlı

insanların oğluyum. Ey Yâsir seni kâfirlerin topluluğu aldatmasın. Çünkü onların topluluğu serap gibidir, öteye beriye çekilip gider».

Onlar bu beyitlerle övündükten sonra karşılaştılar. Zübeyr onu öldürdü. Bize İbn Beşşar söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Ca'fer, onlara da Avf söylemiş, o Ebu Abdullah Meymun'dan rivayet eder. Abdullah bin Büreyde, Büreyde Eslemî'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Hayber ahalisinin kaleleri etrafında indikten sonra bayrağı Ömer bin Hattab'a verdi, o, kendisiyle birleşenlerle ilerledi, Hayberlilerle karşılaştığında Ömer ve arkadaşları yenilerek Tanrı elçisinin katına döndüler. Ömer arkadaşlarını, arkadaşları onu korkaklıkla itham ediyorlardı. Bunun üzerine Tanrı elçisi: Ben yarın bayrağı Tanrı ile elçisini seven ve Tanrı ile elçisi tarafından sevilen birine teslim edeceğim, dedi. Sabah olduğunda Ebu Bekir ve Ömer uzanarak bayrağa bakıyorlardı. Tanrı elçisi Ali'yi çağırdı. Ali gözünden rahatsızdı. Tanrı elçisi, gözüne tükürdükten sonra bayrağı ona verdi. Ali kendisiyle birleşenlerle ilerledi. Hayber ahalisiyle karşılaştılar. Merhab, reciz vezninden şu beyitleri okuyordu:

Hayber ahalisi benim Merhab adlı bahadır olduğumu bilirler. Benim silâhlarım keskindir, ben tecrübeli bir bahadırım. Aslanlar ateş püskürerek ilerlerken bazan süngüler, bazan da kılıçla vururum».

Ali ile bir-iki defa kılıçla vuruştular, Ali onun tepesine vurdu, kılıç başını yararak azı dişlerine kadar işledi. Ali'nin vuruşunu ordugâhda bulunanlar işittiler. Tanrı, arkadan gelenler yetişmeden önce Ali'ye ve arkadaşlarına zafer kazandırdı. Ali ve arkadaşları kaleyi fethettiler. Bize Ebu Küreyb söyledi, ona ve arkadaşlarına Yunus bin Bükeyr, onlara Müseyyeb bin Müslim Evedi, onlara da Abdullah bin Büreyde söylemiş, o, babası Büreyde'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi bazan yarımca hastalığına (bir nevi baş ağrısı) tutulur ve ve bu bir iki gün sürerdi. Tanrı elçisi Hayber gazası sırasında da bu hastalığa tutuldu ve sahabelerinin yanına çıkmadı. Ebu Bekir, Tanrı elçisinin bayrağını alarak Yahudilerin üzerine yürüdü. Şiddetle savaştıktan sonra ordugâha döndü. Bundan sonra bayrağı Ömer aldı, bundan önceki savaşa nisbetle daha şiddetli bir surette savaştıktan sonra ordugâha döndü. Tanrı elçisine bunu anlattılar. Tanrı elçisi: Ben yarın bayrağı Tanrı ile elçisini seven ve Tanrı ile elçisi tarafından da sevilen birine vereceğim, o, kaleyi zorla ele geçirecektir, dedi. O zaman Ali (ona Tanrının selâmı olsun) henüz Hayber'e gelmemişti. Sabah olduğunda Kureyş'lilerden herkes bayrağın kendisine verilmesini temenni ediyordu. Sabahleyin Ali geldi, devesini Tanrı elçisinin çadırına yakın bir yere çöktürdü. Ali göz ağrısından rahatsızdı ve gözünü kararî kumaşından bir sargı ile sarmıştı. Tanrı elçisi: Gözüne ne oldu? diye sorduğunda, o, hastalığını anlattı. Tanrı elçisi ona: Bana yaklaş ,dedi.

Yaklaşınca Tanrı elçisi onun gözüne tükürdü. Gözü hiç ağrımamış gibi oldu ve işine gitti. Bundan sonra Tanrı elçisi ona bayrağı verdi. Ali bayrağı alarak Yahudilere karşı yürüdü. Ali üzerine erguvanî kırmızı bir elbise giymiş, fakat saçağını çıkarmıştı. Ali, Hayber şehri üzerine yürüdü. Kalenin sahibi Merhab onunla karşılaşmak üzere kalesinden indi. O, başına aspor boyasiyle boyanmış tulga ve bunun üzerine de yumurta şeklinde oyularak taştan yapılmış diğer bir tulga giymişti. O, reciz vezninde şu beyitleri okuyordu:

> Hayber ahalisi benim Merhab adlı bir bahadır olduğumu bilirler, benim silâhlarım keskindir, kendim de tecrübeli bir bahadırım.»

Ali (ona Tanrının selâmları olsun) şu beyti söylüyordu:

> Anam, doğduğum vakit bana arslan adını vermiştir, ben sizi kılıcımla çok hassas bir şekilde ölçerim. Ben, saldırışı şiddetli olan ormanların aslanıyım.»

Onlar, bundan sonra ikişer defa vuruştular, Ali çabuk davranarak kılıçla onun başına vurdu, bir vuruşla başı üzerine geçirdiği taşı yardı, tulgasını kesti, kılıcı onun ta azı dişlerine kadar işledi. Ali, Yahudileri yenerek Hayber şehrini zaptetti. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Abdullah bin Hasan'dan,

o da ailesinden birinden, o, Tanrı elçisinin azatlısı olan Rafi'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Ali'ye bayrağını vererek onu Hayber'in fethine memur ettiğinde, biz Ali ile birlikte Hayber şehrinin üzerine yürüdük. Ali, kaleye yaklaşınca, ahali bizimle savaşmak üzere kalelerinden çıktılar. Yahudilerden biri vurarak onun elindeki kalkanı yere düşürdü. Bunun üzerine Ali kale yanında bulunan bir kapıyı alarak bunu kalkan yerinde kullanmak suretiyle kendisini korudu. O şehri fethedinceye kadar bu kapıyı kalkan edinerek savaştı. Bundan sonra kapıyı yere attı. Biz, sekiz kişi ile birlikte bu kapıyı bütün kuvvetimizle devirmeğe çalıştı isek de deviremedik. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiş: Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) İbn Ebu El-Hukayk'ın kalesi olan El-Kamus'u fethederken, Huyey bin Ahtab'ın kızı Safiyye ile diğer bir kadın Bilâl tarafından Tanrı elçisinin katına getirildiler. Bilâl onları savaşta öldürülen Yahudi ölüleri arasından geçirdi. Safiyye'nin yanında bulunan kadın bu ölüleri gördüğünde bağırıp çağırmaya, elleri yüzüne vurmağa ve başı üzerine toprak serpmeğe başladı. Tanrı elçisi kadının bu halini gördüğünde yanında bulunanlara: bu şeytan kadını yanımdan uzaklaştırınız, diye emretti. Emriyle Safiyye onun arka tarafına yerleştirildi, Tanrı elçisi onun üzerine hırkasını attı. Müslümanlar onun, hırkasını atmasından Safiyye'yi kendisi için seçmiş olduğunu anladılar. Ba-

na erişen haberlere göre Tanrı elçisi Yahudi kadının ölüler arasından geçerken yaptıklarını gördüğünde, Bilâl'e: Senden şefkat ve merhamet duygusu uzaklaşmış mıdır ki, bu iki kadını kendi ölüleri arasından geçirdin, demiştir. Safiyye Kinane bin Ebu-Er Rabi bin Ebu El-Hukayk ile evlendikten sonra düşünde ayın kucağına düştüğünü görmüş, düşünü eşi Kinane'ye anlatmıştı. Kinane ona: gördüğün bu düşün Hicaz hükümdarı Muhammed'le kavuşmağı arzu etmekte olduğunun bir sonucudur, demiş ve onun yüzüne öyle şiddetli bir tokat indirmişti ki, bu tokatın tesiri ile gözünde bir yeşillik husule gelmişti. Tanrı elçisinin katına geldiğinde gözünde bunun izi gözüküyordu. Tanrı elçisi ondan gözündeki bu izin sebebini sorduğunda Safiyye ona olup biteni anlatmıştı. İbn İshak şöyle diyor: Kinane bin Er-Rabi bin Ebu El-Hukayk Tanrı elçisinin katına getirildi. Beni Nazır Yahudilerinin hazinesi onun elinde idi. Tanrı elçisi ondan bu hazineyi istediğinde, o yerini bildiğini inkâr etti. Tanrı elçisinin katına Yahudilerden biri getirildi. O, Tanrı elçisine: Ben Kinane'nin her sabah işte şu harabe etrafında dolaştığını görüyordum, diye haber verdi. Tanrı elçisi Kinane'ye: Senin her sabah dolaştığın yerde Beni Nazır'ın hazinesini bulursak ölüm cezasına çarpılmağa razı mısın? dediğinde o, razıyım cevabında bulundu. Tanrı elçisi yahudi tarafından tarif edilen harabenin kazılmasını emretti. Orada Beni Nazır hazinesinin bir kısmı bulundu. Tanrı elçisi ondan hazinenin kalan kısmı-

nı sordu ise de o inkâr etti. Tanrı elçisi hazinenin nerede bulunduğunu söyletmek üzere onu işkenceye tabi tutmağı Zübeyr'e emretti. Zübeyr elindeki hazinenin nerede bulunduğunu söyletmek maksadiyle onu işkenceye tabi tuttu, bilek kemiği ile göğsüne vurdu. Zübeyr onu ölecek dereceye getirinceye kadar dövdü. Bundan sonra Tanrı elçisi onu Muhammed bin Mesleme'ye teslim etti. Muhammed kardeşi Mahmud bin Mesleme'nin öcünü almak üzere onun başını kesti. Tanrı elçisi kuşatmağa devam edip, Hayber ahalisini El-Vatıh ile Es-Selâlim kalelerinde kuşattı. Yahudiler mahv ve helâk olacaklarını açık bir surette anladıktan sonra kendilerini yurtlarından sürmek ve kanlarını akıtmamak şartiyle teslim olacaklarını bildirdiler. Tanrı elçisi onların bu tekliflerini kabul etti. Tanrı elçisi adı geçen bu iki kale hariç olmak üzere Şıkk, Natat, Ketibe ve sair kalelerde mevcut mal ve eşyayı ele gerçimiş bulunuyordu. Fedek ahalisi Hayber ahalisinin bu şartlarla teslim oldukları haberini işittikten sonra onlar da Tanrı elçisine elçi göndererek yurtlarından sürülmek ve kanları akıtılmamak şartiyle teslim olacaklarını bildirdiler. Tanrı elçisi ile aralarında elçilik eden zat, Beni Hârise'lerin kardeşleri olan Muhayyısa bin Mes'ud idi. Hayber ahalisi bu şartlara göre kalelerinden indikten sonra Tanrı elçisinden, mahsulleri yarı yarıya bölünmek şartiyle mülk ve topraklarını ellerinde bırakmasını istiyerek: biz bahçecilik, ekin ve bayındırlık işlerini sizden daha iyi biliriz, dediler. Bunun üzerine Tanrı elçisi mah-

sulleri yarı yarıya bölünmek şartiyle onlarla barıştı. Fakat biz sizi istediğimiz vakit yurdunuzdan çıkarmak hakkını haiz olacağız, dedi ve bunu bir şart olarak kabul ettirdi. Fedek ahalisi de Tanrı elçisiyle aynı şartlara göre barıştılar. Hayber müslümanların iştirakiyle savaşla fetholunduğu için müslümanların kazandıkları, ortak ganimet malı sayıldı. Fedek ahalisi üzerine at ve sair hayvanlara binerek yürümediği, yani savaşsız olarak fetholunduğu için Tanrı elçisinin malı sayıldı. Tanrı elçisi böylece barış işlerini tamamladıktan sonra Sellâm bin Mikşem'in eşi Hâris'in kızı Zeyneb, ona kızartılmış bir koyun hediye etti. Zeyneb koyunu takdim etmeden önce Tanrı elçisinin koyunun parça ve azalarından hangisini daha ziyade sevdiğini soruşturdu, ona parçalarından yukarı kısmı olduğunu söylediler. O, bunu öğrendikten sonra koyunun her yerini zehirlemekle beraber Tanrı elçisinin sevdiği kısmı daha ziyade zehirledi. Bundan sonra koyunu Tanrı elçisine sundu. Zeyneb, koyunu önüne koyduktan sonra Tanrı elçisi sevdiği kısmı alarak çiğnedi, fakat yutmadı. Yanında bulunan Bişr bin Bera bin Ma'rur, Tanrı elçisi gibi eti ağzına aldı, çiğnedikten sonra yuttu. Tanrı elçisi eti yutmadan ağzından çıkarıp attıktan sonra: Bu kemik bana kendisinin zehirlenmiş olduğunu haber veriyor, dedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi Yahudi karısını çağırttı, soruşturduğunda kadın koyunu zehirlediğini itiraf etti. Tanrı elçisi niçin zehirlediğini, sorunca, o: kavmime neler yapmış olduğunu sen de biliyorsun, ben: bu zat

gerçekten Tanrı elçisi ise, ona koyunun zehirlenmiş olduğu bildirilir, hükümdar ise ondan kurtulmuş oluruz, düşüncesiyle zehirledim dedi. Tanrı elçisi onu affetti. Bişr bin Bera yediği parçaçanın zehiriyle öldü. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshaktan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Mervan bin Osman bin Ebu Sa'id Mualle'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi ölümüne sebep olan hastalığa tutulduktan sonra Bişr bin Bera'nın anası halini sormak üzere onun yanına girmişti. Tanrı elçisi ona: Şu anlarda oğlunla birlikte Hayber'de yediğimiz koyunun zehiri yüzünden yürek damarımın kopmuş olduğunu duyuyorum, buyurdu. Müslümanlar, Tanrı elçisinin Tanrı tarafından Peygamberlikle şereflendirildikten başka şehit olarak da öldüğünü söylerlerdi. İbn İshak diyor ki: Tanrı elçisi Hayber'in fethi işini tamamladıktan sonra oradan kalkarak Vadi El-Kura üzerine yürüdü, ahalisini birkaç gün kuşattıktan sonra Medine'ye döndü.

Tanrı elçisinin (S. A. M.) Vadi El-Kura gazası

Bize İbn İshak söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Sevr bin Zeyd'den, o, Abdullah bin Muti'in azatlısı olan Salim yoliyle Ebu Hüreyre'den şunu rivayet eder: Biz, Tanrı elçisi ile birlikte Hayber'den Vadi El-Kura'ya geldik, ikindi namazının son vakitlerinde güneş batarken çevresine indik. Tanrı elçisi yanında Cuzam uruğunun Zubeyne kolun-

dan Rifaa bin Zeyd tarafından hediye edilmiş bir köle vardı. Biz, Tanrı elçisinin yüklerini indirdiğimiz vakit köleye nerden atıldığı belli olmayan bir ok isabet ederek onu öldürdü. Biz kendi aramızda şehitlik köle için hoş ve tatlı olsun, diye konuşurken, Tanrı elçisi: Hayır, o cennetli değildir. Muhammed'in vücudunu kudretinin tesirinde bulunduran Tanrı adına andiçerek teyit eylerim ki, o şimdi ganimet malından çaldığı ince ihrama bürünmüş olduğu halde ateşte yatmaktadır, dedi. O, bu ihramı Hayber fetholunurken ganimet malından çalmıştı. Tanrı elçisinin bu sözelrini işiten sahabelerden biri: Ey Tanrı elçisi! ben fetih sırasında iki papuç bağı ele geçirmiştim, dediğinde Tanrı elçisi: Cehennemde senin vücudundan bu iki bağ nisbetinde bir kısmı yarılarak alınır, dedi. Bu seferinde Tanrı elçisi ve sahabeleri uykuya dalarak sabah namazı vaktini kaçırmışlardı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Zührî yoliyle Sa'id bin Müseyyeb'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Hayber'den dönerken gecenin son kısmında bir yere indiler. Tanrı elçisi: Uyuyarak sabah namazının vaktini kaçırmamız mümkün, kim bize bekçilik edip sabah namazına kaldıracak? dediğinde, Bilâl: Ey Tanrı elçisi! ben bekçilik edip sabah namazına kaldıracağım, dedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi ve sahabeleri uyudular. Bilâl namaz kılmağa başladı, o, Tanrı arzu ettiği kadar namaz kıldıktan sonra devesine dayanarak sabah namazı vaktini beklemeğe başladı, fakat

uykusu galebe çaldı, uyudu. Tanrı elçisi ve sahabeleri ancak güneşin tesiriyle uyandılar, uykusundan ilk uyanan Tanrı elçisi idi. Tanrı elçisi Bilâl'e: Bu yaptığın nedir? diye hitap ettiğinde, o: Ey Tanrı elçisi seni bastıran şey beni de bastırdı, cevabında bulundu. Tanrı elçisi ona: Doğru söylüyorsun, dedi. Bundan sonra Tanrı elçisi devesini yedeyerek biraz yol yürüdükten sonra devesini çöktürdü, kendisi de sahabeleri de abdest aldılar, Tanrı elçisi cemaate namaz kıldırdı. Selâm verdikten sonra yüzünü cemaate çevirerek: Namaz kılmağı herhangi bir sebeple unutursanız, hatırladığınız vakit kılınız, dedi ve şu âyeti okudu: «Ben ki, yaradanım, benden başka ilâh yoktur. Beni zikir için namaz kılın» (Taha: 111).

İbn İshak diyor ki: Hayber, Sefer ayında fethedildi. Müslüman kadınlardan bazıları bu gazaya katıldılar. Tanrı elçisi onlara ganimet malından paylar ayırmadı. Onlara ancak azar azar bağışlarda bulundu. Süleyman uruğundan Behz boyundan olan Haccac bin İlât Tanrı elçisine: Benim Mekke'de Ebu Talha'nın kızı ve oğlum Mu'arrezin anası Ümm-i Şeybe'nin elinde bıraktığım ve Mekke tüccarlarının elinde dağınık halde bulunan mallarım var, Ey Tanrı elçisi! müsaade edersen bu malları toplamak ve kurtarmak istiyorum, fakat bunları kurtarmak için bazı (uygunsuz) sözleri söylemek zorundayım, dedi. Tanrı elçisi ona: Söyle, buyurdu. Ben Tanrı elçisinin yanından ayrılarak Mekke'ye vardığımda, Kureyş'den bir kitle gelen gidenlerden haber almak

üzere Seniyyet El-Beyza'da bulunuyordu. Onlar, Tanrı elçisinin Hayber üzerine yürümüş olduğunu işitmişler, orasının Hicaz ülkesinin bol mahsul veren ve aynı zamanda müstahkem ve dayanıklı olduğunu da biliyorlar ve savaşın sonucunu öğrenmek istiyorlardı. Onlar beni gördüklerinde bana: Ey Haccac bin İlât! diye hitap ettiler. Onlar benim müslüman olduğumu bilmiyorlardı. Onlar: Biz kardeşlik bağlarını kesmiş olan öteki adamın Hayber üzerine yürümüş olduğunu işittik. Orası bir Yahudi şehri olup Hicaz'ın en bol mahsul veren bir bölgesidir, dediler. Ben onlara: Ben sizi sevindirecek haberler getirdim, dediğimde onlar devemin etrafını sarıp yapıştılar: Ey Haccac! söyle ne haber var? dediler. Ben onlara Muhammed ve arkadaşları görülmemiş ve işitilmemiş bir şekilde bozguna uğradılar, arkadaşları benzerini işittiğiniz bir şekilde öldürüldüler, Muhammed kendisi esir edildi, onlar onu kendileri öldürmeden, sizden öldürdüğü adamların kanlarının bir karşılığı olmak üzere Mekke'ye gönderileceğini ve sizin gözleriniz önünde öldüreleceğini söylüyorlar, dedim. Onlar benim sözlerimi işittikten sonra Mekke'ye gelerek yüksek seslerle: Haber geldi, Esir edilmiş olan Muhammed'in gelmesini bekleyiniz, o, sizin gözleriniz önünde öldürülecektir, diye ahaliye benim söylediklerimi ilân ettiler. Ben onlara: Bana borçlu olanlardan alacaklarımı toplamak için yardım ediniz, ben Hayber'e gidip diğer tüccarlar gelmeden önce Muhammed'le yenilmiş askerinin mal ve eşyalarını ele geçirmek

istiyorum, dedim. El-Abbas bin Abdülmutalib bu haberi işittikten sonra bana yaklaşarak bir tarafımda durdu, ben tüccarlara mahsus çadırlardan birinde bulunuyordum. O, bana: Ey Haccac! bu söylediklerinin aslı var mıdır? diye sorduğunda ben: Sana emanet olarak söyliyeceklerimi saklıyabilir misin? dedim, o buna söz verdikten sonra ben: Sen çekilip git, ben seninle tenha bir yerde buluşurum, gördüğün gibi alacaklarımı toplamakla meşgulüm, dedim. O, benim yanımdan çekilip gitti. Mekke'lilerden bütün alacaklarımı toplayıp yola çıkmağı kararlaştırdıktan sonra El-Abbas'la buluştum. Ey Fazl'ın babası! sana söyliyeceklerimi üç gün içinde kimseye söyleme, çünkü ben Mekke'lilerin arkamdan yetişmesinden korkuyorum, dedim. O, buna söz verdikten sonra ben: Kardeşinin oğlunu Hayber'lilerin hükümdarlarının kızı ile evlenmiş bir güvey halinde bıraktım, yani Huyey bin Ahtab'ın kızı Safiyye ile evlenmiştir. Kardeşinin oğlu Hayberi fethedip bütün mal ve servetlerini ele geçirdi, bu servetler onun ve sahabelerinin mülkü oldu, dediğimde o: Ey Haccac! bu sözlerin doğru mudur? diye sordu. Ben: Tanrı adına andiçerek sözümün doğru olduğunu teyit ederim. Sen bu sözlerimi sakla, ben müslüman oldum, zayi olmasından korkarak ancak mallarımı kurtarmak üzere geldim, üç gün geçtikten sonra bu haberi yayabilirsin, kardeşinin oğlu seni sevindirecek haldedir, dedim. El-Abbas, bu müddet geçtikten sonra libasını giydi, en kıymetli halûk kokularından süründü, anasını alarak evin-

den çıktı, Kâ'beyi tavaf etti. Kureyş'liler onu bu halde gördüklerinde: Ey Fazl'ın babası! senin bu halin kaygu ve hasret içinde kuvvet ve bahadırlık göstermektir, dedilerse de o: Hayır, onun size andiçerek söylediklcri doğru değildir. Muhammed Hayber'i fethetmiş, size yalandan haber veren kimse onu hükümdarlarının kızı ile evlenmiş bir halde bırakmıştır, Muhammed Hayber'in mal ve servetlerini ele geçirmiştir, Hayber onun ve arkadaşlarının mülküdür, cevabında bulundu. Kureyş'liler ondan: Sana bunu kim haber verdi? diye sorduklarında o: Size yalandan o haberi getiren kimse söyledi, o müslüman olarak gelmiştir. Mallarını kurtardıktan sonra savuşup gitmiştir, dedi. Kureyş'liler El-Abbas'ın bu sözlerini işittikten sonra: Ey Tanrı kulları ailesi! Tanrı düşmanı kaçıp kurtulmuştur, bunu bilmiş olsaydık, onunla aramızda büyük bir hâdise cereyan etmiş olurdu, diyerek teessüf ettiler. Çok geçmeden kendileri de Tanrı elçisiyle müslümanların zaferleri hakkında haber aldılar. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Abdullah bin Ebu Bekirden şunu rivayet eder: Hayber'de alınan ganimet malları bölünürken, Şıkk, Netat müslümanların paylarına isabet etti. Ketibe, ganimetlerin beşte biri hesabına olmak üzere Yüce ve aziz Tanrı ile elçisinin, akraba, yetim, miskin ve fakir misafirlerin, Tanrı elçisinin eşlerinin ve Tanrı elçisiyle Fedek ahalisi arasında aracılık edenlerin, bu cümleden Muhayyı-

sa bin Mes'ud'un hakkı ve geçinme vasıtaları olmak üzere alıkondu. Tanrı elçisi Muhayyısa'ya Ketibe'nin mahsulünden otuz *vask* (*vask* bir deve yüküdür) arpa, otuz vask hurma verdi. Hayber ganimetleri, Hudaybe gazasına iştirak edenlerden Hayber savaşına katılan ve katılmıyanlar arasında bölündü. Hudaybe gazasına iştirak edip de Hayber savaşına yalnız Cabir bin Abdullah bin Haram Ensarî katılmamıştı. Tanrı elçisi ona da başkaları gibi pay ayırdı. Tanrı elçisinin Hayber'in fethini tamamlamış olduğunu işiten Fedek ahalisinin kalblerine Tanrı korku saldı, bunun üzerine onlar, Tanrı elçisine elçi göndererek Fedek'in bütün mahsulleri yarı yarıya bölünmek şartiyle barış yapmak istediler. Tanrı elçisi Hayber'de, yahut yolda iken veya Medine'ye döndükten sonra onların elçileri geldi, Tanrı elçisi onların bu tekliflerini kabul etti. Fedek atlara vesair hayvanlara binilerek savaş ile fetholunmadığı için, oradan alınan ganimet malı yalnız Tanrı elçisinin mal ve mülkü sayıldı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'dan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Muhammed bin Ebu Bekir'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi, Abdullah bin Ravaha'yı Hayber topraklarından elde edilen mahsülleri takdir edip bunları müslümanlarla Yahudiler arasında bölmeğe memur etti. O, elde edilen mahsulleri müslümanlarla Yahudiler arasında bölüyordu. Yahudiler ona: bizim hakkımıza girdin derlerse o: İstediğinizi seçiniz, derdi, Yahudiler

de; onun bu hareketini: Gök ve yer adalet kanuniyle kaimdir, diye karşılar, yani: Âlemin düzenini kendisine tabi kılan adaletle iş gördün, cevabında bulunurlardı. Abdullah bin Ravaha, Mute meydan savaşında şehit düşünceye kadar bu vazifeyi gördü. O, öldükten sonra Beni Hârise'lerin kardeşleri olan Abdullah bin Sehl bu vazifeye tâyin edildi. Abdullah bin Sehl Tanrı elçisinin sağlığında Yahudiler tarafından öldürülünceye kadar, müslümanlar yahudilerin harcket ve muamelelerinden şikâyet etmiyorlardı. Tanrı elçisi ve müslümanlar, Yahudileri adı geçen Abdullah'ı öldürmekle itham ettiler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İsha'tan naklen Seleme şunu rivayet eder: Ben, İbn Şihab Zühri'den: Tanrı elçisi Yahudilere hurmalıklarını kendisi ölünceye kadar kesin olarak mı yahut herhangi bir zaruret sevkiyle mi vermiştir? diye sorduğumda İbn Şihap bana şu cevabı verdi: Tanrı elçisi Hayber'i savaşarak kılıç kuvvetile fethetti. Savaşla fetholunduğu için Hayber müslümaların ganimet malı sayıldı, ancak genimetin beşte biri (islâmların ihtiyaç ve menfaatlerine sarfedilmek üzere) Tanrı elçisine ait oldu. Tanrı bu ganimetleri müslümanlar arasında böldü. Hayber ahalisinden arzu edenler, yenildikten sonra yurtlarından sürülmek şartını kabul edib kalelerinden indiler. Tanrı elçisi onları katına çağırarak: isterseniz bu topraklar üzerinde çalışarak mahsul elde edildikten sonra meyvelerin yarısı size, yarısı bize olmak şartiyle bu

mülkleri elinizde bırakalım, Tanrı irade ettiği müddet bu mülkleri elinizde bırakırız, teklifinde bulundu. Onlar bu teklifi kabul ettiler. Onlar bu şart üzerine bağ ve toprakları işliyorlar, Tanrı elçisi mahsulleri bölmek üzere Abdullah bin Ravaha'yı gönderiyor, o, mahsulleri adaletle takdir ediyordu. Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) öldükten sonra, Ebu Bekir de ölünceye kadar bu mülkleri onların ellerinde bıraktı, Tanrı elçisi nasıl muamele etti ise, o da o şekilde hareket etti. Ömer de halifeliğinin ilk günlerinde aynı şekilde muamele etti. Fakat bir müddet geçince, Tanrı elçisinin ölüm hastalığına tutulduktan sonra: Arap yarım adasında iki din bir arada hüküm sürmez hadîsini söylemiş olduğunu işitti. Ömer, bu hadîsin doğru olup olmadığını inceledi. Hadîsin doğru olduğuna kani olduktan sonra Yahudilere adam göndererek: Tanrı bana sizi yurdunuzdan çıkarmak iznini verdi, bana Tanrı elçisinin: Arap yarım adasında iki din bir arada hüküm sürmez, dediğini haber verdiler. Aranızda birinin elinde Tanrı elçisi tarafından verilmiş ahid ve tavsiye varsa, getirsin, bu ahdi yerine getireceğim, elinde bu gibi senet bulunmayan Yahudiler Hicaz'dan göç etmek hazırlığını görsünler, diye emretti. Ömer, ellerinde Tanrı elçisi tarafından verilen senet bulunmıyanları Arap yarımadasından çıkardı. Ebu Ca'fer (Taberî) bundan sonra Tanrı elçisinin Medine'ye dönmüş olduğunu anar. Vakidî, Tanrı elçisinin, kızı Zeyneb'i El-As bin Rabi'aya bu yıl Muharrem ayın-

da iade etmiş olduğunu söyler. Hatıb bin Beltas Mukavkis'in katından bu yıl döndü. O, Mukavkis tarafından Tanrı elçisine armağan edilen Marya ile onun kız kardeşi Sirin'i Düldül adlı katırı, Ya'fur adlı eşeği ve gönderilen giyimleri getirdi. Mukavkis onlarla birlikte iki hadım ağası göndermişti. Bu ağalar onlarla birlikte yaşadılar. Tanrı elçisi bu iki cariyeyi Milhan'ın kızı Ümm-i Süleym'in yanına yerleştirdi. Hatıb bu iki cariyeyi İslâmiyete davet etmiş, Marya ve kız kardeşi Medine'ye gelmeden önce müslüman olmuşlardı. Marya güzel bir kadındı. Tanrı elçisi Marya'nın kız kardeşini Hassan bin Sa'bite gönderdi. Hassan'ın ondan Abdurrahman adlı oğlu oldu. Tanrı elçisi bu yıl minber yaptırdı. Bu minberin üzerinde hutbe söylüyordu. Minber iki basamaklı olup oturulacak yeri de vardı. Rivayete göre Tanrı elçisi bu minberi hicretin 8. yılında yaptırmıştır. Bizim kanaatimize göre en doğrusu budur. Vakidî sözüne devam edip diyor: Tanrı elçisi Ömer bin Hattab idaresinde Türebe'de bulunan Acz-i Hevazin'e karşı otuz kişiden mürekkep bir çete gönderdi. Ömer, Beni Hilâl'den bir rehberin delâletiyle yoluna devam etti. Onlar gündüzleri saklanıyorlar, geceleri yolarına devam ediyorlardı. Fakat Hevazinler bundan haber aldıktan sonra kaçtılar. Bunun üzerine Ömer hiyle ve kötü hallere mâruz kalmadan Medine'ye döndü. Ebu Bekir bin Ebu Kuhafe idaresinde bu yıl Şaban ayında Necd'e bir çete gönderildi. Seleme bin El-Akvaa kendilerinin Ebu Bekir komutasında

gazada bulunduklarını söyler. Ebu Ca'fer bu çeteye dair olan haberin yukarıda nakledilmiş olduğunu anar. Vakidî, Beşir bin Sa'd idaresinde bu yıl Şaban ayında Fedek'de yaşayan Beni Mürre'lere karşı bir çete gönderilmiş olduğunu söyler. Beşir'in arkadaşları öldürüldü. Kendisi ölüm halinde ölüler arasından kaldırıldı. Beşir sonradan Medine'ye döndü. Ebu Ca'fer, Galib bin Abdullah komutasında bu yıl Ramazan ayında Meyffa'ya karşı bir çete gönderilmiş olduğunu anar. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Abdullah bin Ebu Bekir'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) Galib bin Abdullah Kelbî'yi Beni Mürre'ler toprağına göndermişti. Galib orada Cüheyne'nin Huraka boyundan onların ahidlisi olan Mirdas bin Nüheyk'i ele geçirdi. Onu Üsame bin Zeyd'le Ebsar'dan biri öldürdüler. Üsame: biz onu her tarafından kuşattıktan sonra o: Bir Tanrıdan başka hak mabud bulunmadığına tanıklık ederim, diye tanıklık kelimesini okudu. Fakat buna bakmadan onu öldürdük. Biz, Tanrı elçisinin katına döndükten sonra Tanrı elçisi bana: Ey Üsame! Tanrı'dan başka hak mabud yok diyen adamı öldürmenin sorumluluğunu ne yapacaksın? dedi. Vakidî, Galib bin Abdullah komutasında Beni Abd bin Sa'lebelere karşı bu yıl bir çete gönderilmiş olduğunu söyler. O, bu haberi kendisine Abdullah bin Ca'ferin İbn Ebu Avndan naklen söylemiş olduğunu

anar. O, Ya'kub bin Utbe yoliyle Tanrı elçisinin azatlısı Yesar'dan rivayet eder. Yesar, Tanrı elçisine: Ben Beni Abd bin Sa'lebeleri aldatma yolunu biliyorum, dediğinde Tanrı elçisi onu Galib bin Abdullah ile birlikte onlara karşı gönderdi. Çete 130 kişiden mürekkepti. Onlar, Beni Abd'ları bastılar, deve ve koyunlarını sürüp Medine'ye getirdiler. Tanrı elçisi Beşir bin Sa'd komutasında Yümmü ve Cinab'a hicretin 7. yılı Şavval ayında bir çete gönderdi. Vakidî bu haberin kendisine Yahya bin Abdülaziz bin Sa'd tarafından söylenmiş olduğunu anar. Yahya: Sa'd bin Abbad'dan, o da Beşir bin Muhammed bin Abdullah bin Zeyd'den şöyle rivayet eder: Bu çetenin gönderilmesinin sebebi şudur: Tanrı elçisi Hayber üzerine yürüdüğü vakit kendisine rehberlik etmiş olan Huseyl bin Nuveyre Eşca'î, Tanrı elçisinin katına gelmişti. Tanrı elçisi ondan: Arkanda ne var? diye sorduğunda o: Ben buraya gelirken Gatafan'dan bir topluluk Cinab'da toplanmış bir halde idi. Uyeyne bin Hıns onlara elçi göndererek üzerinize yürümeği emretmiş, dedi. Bu ihbar üzerine Tanrı elçisi Beşir bin Sa'dı yanına çağırdı. Beşir Huseyl bin Nüveyre'yi kılavuz yaparak onların üzerine yürüdü. Onlar, deve ve koyunlar ele geçirdiler, Uyeyne bin Hıns'ın bir kölesine rasgelerek onu öldürdüler. Bundan sonra Uyeyne komutasındaki toplulukla karşılaştılar, Uyeyne bozguna uğradı ve çekilip gitti. Hâris bin Avf yenilerek çekilip giderne: Ey Uyeyne! karşılaşmakta olduğun bu hali

bırakmanın vakti gelmiştir, dedi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, Muhammed bin İshak'tan neklen şunu söylemiştir: Tanrı elçisi Hayber gazasından döndükten sonra Rebiülevvel, Rebiülahir, Cümadelulâ, Cümadelahir, Receb, Şa'ban, Ramazan ve Şavval aylarını Medine'de geçirdi. O, bu müddet içinde askeri bölük ve çeteler göndermeğe devam etti. Kendisini, Tanrı'ya ortak katanlar Mekke'ye girmekten alıkoydukları için Zilkade ayında, geçen yıl fevtetmiş olan Umre haccı kazasını ödemek üzere yola çıktı. Bu hicretin 7. yılı idi. Geçen yıl bu sefere katılmış olan müslümanlar da onunla birlikte yola çıktılar. Mekke ahalisi müslümanların Umre haccı kılmak üzere gelmekte olduklarını işittiklerinde (mütareke şartlarına riayet edip) Mekke şehrinden çıktılar. Kureyş'liler kendi aralarında: Muhammed ile arkadaşları zorluk içindeler, diye konuşuyorlardı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Hasan bin Umare'den, o da Hakem bin Uteybe'den, o, Miksem yoliyle İbn Abbas'dan şunu rivayet eder: Kureyş'liler Tanrı elçisi ile sahabelerini görmek üzere Darünnüdve önünde saflar teşkil etmişlerdi. Tanrı elçisi mescide gitdikten sonra ihramını koltuğu altından geçirerek sağ kolunu ihramının dışına çıkardı, arkadaşlarına: Bu gün Kureyş'lilere kendisinin kuvvetli olduğunu gösteren kimseyi Tanrı esirgesin, dedi. Rükn (Hacer-i Esved) ü öptükten sonra yelerek koşmağa başladı.

böylece Kâbe'yi üç defa tavaf etti. Diğer dört defasını yürüyerek tavaf etti. İbn Abbas diyor: Kureyş'ler Tanrı elçisiyle müslümanların bu şekilde tavaf edebilmek kudretinde olmadıkları fikrinde idiler, Tanrı elçisi Kureyş'lilerin bu sözleri söylediğini işittiği için bu şekilde yelerek tavaf etmiştir, öleceği yıl kıldığı veda haccındaki tavaflarında ise süratle yürüdü. Bu yıl böylece sona erdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Abdullah bin Bekirden şunu rivayet eder: Tanrı elçisi bu Umre haccını kılmak üzere Mekke'ye girdiği vakit Abdullah bin Ravaha Tanrı elçisinin bindiği devenin yularından tutmuş ve şu beyitleri okuyordu:

> Ey kâfirlerin oğulları! siz onun geçeceği yoldan çekiliniz, ben onun Tanrı elçisi olduğuna tanıklık ediyorum, yoldan çekiliniz, bütün hayır Tanrı elçisinin şahsında toplanmıştır. Ey Rabbim! ben onun tarafından söylenen sözlere inanıyorum. Onun sözlerini kabul etmenin Tanrı hakkını tanımak olduğunu da biliyorum. Biz sizi, Tanrı sözlerinin ne maksadla söylenmiş olduğunu ve ne gibi anlamları ifada ettiğini inceleyerek öldürdük. Biz sizi, Kur'anın hüküm ve emriyle başları vücutlarından ayıran ve dostları unutturan vuruşlarla vurduk».

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'dan naklen Seleme

söylemiş, İbn İshak Eban bin Salih ile Abdullah bin Ebu Nüceyh'den, o da Ata bin Rebah ve Mücahid yoliyle İbn Abbas'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Hâris'in kızı Meymune ile bu seferinde ihramda bulunduğu vakit nişanlandı. Tanrı elçisini aracılık edip onunla evlendiren El-Abbas bin Abdülmuttalib idi. İbn İshak diyor: Tanrı elçisi Mekke'de üç gün kaldı. Huvaytıb bin Abdüluzza bin Ebi Kays bin Abdi Vedd (= Vüdd) bin Nasr bin Mâlik bin Hisl, bir kaç kişi ile birlikte üçüncü gün Tanrı elçisinin katına geldi. Kureyş'liler onu Tanrı elçisiyle müslümanları Mekke'den çıkarmağa memur etmişlerdi. Huvaytıb ile arkadaşları ona: Mütcrake şartlarına göre tâyin edilen müddet geçti, artık şehirden çık, dediler. Tanrı elçisi onlara: Beni şehrinizde bir müddet bırakırsanız size zararım dokunmaz, sizin aranızda evlenir, sizin için yemek hazırlar, siz de bu yemekte hazır bulunurdunuz, dediğinde, onlar: Senin yemeğinin bize gereği yok, sen şehrimizden çık, dediler. Bunun üzerine Tanrı elçisi ve Müslümanlar şehirden çıktılar. Tanrı elçisi azatlısı Ebu Rafi'i Meymune'yi arkasından getirmek üzere Mekke'de bıraktı. Ebu Rafi Tanrı elçisi Şerif'e geldiğinde Meymune'yi getirdi. Tanrı elçisi Serif'de onunla zifaf oldu. Develer az olduğu için Mekke'ye sevkedilen kurbanlıkların değiştirilmesini emretti. Kendisi de sahabeleri ile birlikte kurbanlıklarını değiştirdi. Deve yerine sığır kurban edilmesine izin verdi. Bundan sonra Tanrı elçisi Zilhicce ayında Medine'ye döndü. O, bu ayın kalan gün-

leriyle Muharrem, sefer, iki rebî aylarını Medine'de geçirdi. Bu yıl hac işleri Tanrı'ya ortak katanlar tarafından idare edildi. Tanrı elçisi Mute'de öldürülen askerlerini bu yıl Cumadelûlâ ayında Şam'a göndermişti. Vakidî: bunu bana İbn Ebi Zi'b söyledi, der, o, Zührî'den şunu rivâyet eder: Tanrı elçisi Hudaybe mütarekesiyle gelecek yıla bırakılmış olan Umre haccı için yola çıkmağı ve kurbanlıkların getirilmesini emretti. Müslümanlar mütareke hüküm ve şartına göre Mekke'lilerin Mekke'ye girmekten menettikleri ayda Umre haccı kılabileceklerdi. Vakidî: bize göre İbn Ebi Zi'bin fikri daha ziyade kabule şayandır, çünkü müslümanlar alıkonulmuş oldukları için Kâbe'yi ziyaret ve tavaf etmek imkânını bulamamışlardı, der. Vakidî, Ubeydullah bin Abdurrahman bin Mevhib'den, o da Muhammed bin İbrahim'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Umre kazası haccında Mekke'ye 60 deve kurbanlık getirdi. Bana Mu'az bin Muhammed söyledi, o, Asım bin Ömer bin Katade'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Umre kazası haccına giderken silâh, zırh ve süngüler götürdü. 70 tane at da yedekte götürüldü. O, Silâhlara bakmağa Beşir bin Sa'dı, atlara bakmağa Muhammed bin Mesleme'yi memur etti. Kureyş'liler bunu işittiklerinde korktular. Bu hususu görüşmek ve anlaşmak üzere Mikrez bin Hafs bin Ahyef'i gönderdiler. O, Tanrı elçisiyle Merri Ez-Zahraa'da görüştü. Tanrı elçisi ona: Ben gerek küçüklüğümde ve gerek büyüdükten sonra ancak vefakârlık ve

doğru sözlükle tanındım. Ben Mekke'ye silâhla girmek istemiyorum, fakat silâhlarının kendime yakın bir yerde bulunmasını arzu ediyorum, cevabında bulundu. Mikrez Mekke'ye dönerek Kureyş'lilere Tanrı elçisinin bu sözlerini hikâye etti. Vakidî diyor: Süleym'den İbn Ebu El- Avca, Beni Süleym üzerine bu yıl zilkade ayında yürüdü. Tanrı elçisi Mekke'den Medine'ye döndükten sonra onu 50 kişi ile birlikte göndermişti. (Vakidî) onlara karşı çıktı (tabirini kullanıyor). Ebu Ca'fer: onlarla karşılaştı, ibaresini kullanıyor. Ebu Ca'fer, bize İbn Humeyd söyledi, der. Ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Abdullah bin Ebu Bekir'den olan rivayetinde: Ebi El-Avca, Beni Süleym'lerle karşılaştı, kendisi ve bütün akadaşları öldürüdü, der.

Hicretin 8. yılında olanlar.

Vakidî'nin söylediğine göre Tanrı elçisinin kızı Zeyneb bu yıl öldü. Vakidî bu haberi Yahya bin Abdullah bin Ebu Katade'den, o da Abdullah bin Ebu Bekir'den rivayet eder. Tanrı elçisi, Galib bin Abdullah Leysî'yi bu yıl Sefer ayında Kedid'de yaşıyan Mülevvih'lere karşı göndererek, onlara baskınlarda bulunmasını emretti. O, yola çıktı. Ben onun çetesinde bulunuyordum. Kedid'e vardığımızda Hâris bin Malik'i yakaladık. O, İbn El-Bersa adiyle tanınmıştır. O: ben İslâmiyeti kabul etmek maksadiyle yola çıkmıştım, dedi. Galib bin Abdullah ona: Bizim yanımıza müslüman olarak gelmişsen bir gece ve bir gündüz bağlı

olarak kalmanın sana zararı dokunmaz, eğer İslâmiyeti kabul etmemişsen biz senden güven verecek belge ve delil isteriz, dedikten sonra onu sağlam bir surette bağladı. Bundan sonra siyahlardan küçük boylu birini onun muhafazasına memur etti. Ona: Biz gelinceye kadar onun yanında bulun, o, seninle çekişirse, başını kes, diye emretti. Biz bundan sonra yolumuza devam edip Kedid'in iç tarafına geldik ve indikten sonra akşamleyin bir yere indik, arkadaşlarım beni karakol olarak gönderdiler. Ben akşamdan biraz önce gelenleri görebilmek üzere bir tepeye çıktım ve yüzüstü uzanarak yattım. Ahalisinden biri çıkarak etrafa baktığı vakit beni gördü. Adam karısına: Ben bu tepenin üzerinde bir karaltı görüyorum, bu karaltı sabahleyin yoktu. Sakın köpekler senin tabak çanaklarından bir şeyler götürmüş olmasınlar, dediğinde eşi: Benim her şeyim yerinde, kaybolan bir şeyim yok, cevabında bulundu. Adam karısına: Yay ile iki ok getir, dedi. Karısı istediklerini ona getirdikten sonra oklardan birini alarak bana attı, ok bir yanıma saplandı. Bu oku çekip çıkardım, yerimden kımıldamadım. Adam ikinci okunu attığında oku ensemin baş tarafına isabet etti. Bu oku da çekip çıkardım, yine de yerimden kımıldamadım. O: Tanrı adına andiçerek oklarımın isabet etmiş olduğunu temin ederim, Karakol olduğu takdirde kımıldardı, sabahleyin gidip oklarımı al, sakın köpekler çiğnemesinler, dedi. Biz onları kendi hallerine bıraktık. Akşamleyin hayvanları geldi,

sütlerini sağdılar, hayvanlar ağıllarına girdi, sükünet husule geldi. Biz onları gecenin ilk üçte biri geçtikten sonra bastık, ahalisinden bir kısmını öldürdükten sonra develerini sürüp götürdük. Medine'ye dönmek üzere yola çıktık. Bu sırada yardıma çağırmaya çıkanların sesleri yükseldi. Biz de süratle yürümeğe başladık, arkamızda bıraktığımız Hâris bin Malik bin El-Bersa ile onu Muhafazaya memur ettiğimiz adamın yanlarına geldik. Bu sırada yardıma çağıran adam karşı koyamayacağımız bir kuvvetle üzerimize yürüdü. Aramızda ancak derenin iç tarafı kalmıştı. Bu sırada yüce ve aziz Tanrı bundan önce eserini bile görmediğimiz bir bulut göndererek öyle kuvvetli bir yağmur yağdırdı ki, onlardan kimse ilerlemek imkânını bulamadı. Biz ise hayvanları süratle sürüp götürdük. Böylece El-Müşellel'e geldik, oradan geçerek yolumuza devam ettik, takipçileri arkamızdan yetiştirmedik. Bu sırada hayvanları teranelere sürüp getiren müslümanlardan birinin reciz vzeniyle şu beyitleri okuduğunu unutmuyorum:

Ebu El-Kasım, yani Hazreti Muhammed, senin bana yaş ve otları kuvvetli ve kalın olarak büyüyen ve baş tarafları altınlaşmış gibi sarışın olan bir yerde galebe çalmanı istemedi».

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Eslem'lerden bir ihtiyardan rivayet edip Tanrı elçisinin sahabelerinin o gece aralarında Emet Emet parolasını kullandıklarını

söyler. Vakidî, Galib bin Abdullah komutasında gönderilen çetenin on ve birkaç kişiden mürekkep olduğunu söyler. Tanrı elçisi -El Alâ bin Hazramî'yi Abd oğullarından Münzir bin Sava'ya bu yıl gönderdi ve ona şu mektubu yazdı: Esirgeyen ve yarlığayan Tanrı adiyle başlarım. Bu, Tanrı elçisi ve habercisi Muhammed'in Münzir bin Sava'ya mektubudur. Ben sana tek ve ortağı olmıyan Tanrı'yı överim. Hamdü senadan sonra: elçilerin geldiler, mektubunu aldım. Bizim gibi namaz kılan, kestiğimiz hayvanların etlerini yiyen yüzünü kıblemize çevirerek namaz kılan kimse müslümandır, o kimse lehde ve aleyhte olmak üzere her cihetten diğer müslümanlarala müsavi derecededir. İslâmiyeti kabul etmiyen kişi kafa vergisi (cizye) öder. Vakidî, Tanrı elçisinin, Münzir'in elçileri ile mecusilerin kafa vergisi ödemeleri, kestikleri hayvanların yenmemesi ve kadınları ile evlenilmemesi şartlariyle barış yaptığını söyler. Tanrı elçisi Amr bin El-As'ı Oman'da hüküm süren Celenda oğullarından Ca'fer ile Abbad'a gönderdi. Onlar, Muhammed'in Tanrı elçisi olduğuna ve ona indirilen hüküm ve emirlere iman ettiler. Mallarından zekât ve sadaka verdiler. Mecusilerinden kafa vergisi ödettirildi. Tanrı elçisi Şucaa bin Vehb komutasında Beni Âmirlere karşı bu yıl Rebiülevvel ayında bir çete gönderdi. Çete 24 kişiden mürekkepti. Şucaa onları bastırdı, o ve arkadaşları deve ve koyunlar ele geçirdiler. Alınan ganimetlerden çetecilerin her birine onbeşer deve isabet etti. Amr bin Kâ'b Gifarî komutasında

Zat-i Atlah'a karşı bu yıl 15 kişilik bir çete gönderildi. Çeteciler Zat-i Atlah'a vardılar, orada büyük bir topluluğa rasgeldiler, onları İslâmiyeti kabule çağırdı iseler de onlar müslüman olmadılar. Amr'ın arkadaşlarınadn hepsi de öldürüldü. Amr kendisi zorlukla Medine'ye dönebildi. Vakidî, Zat-i Atlah'ın Şam tarafından olup ahalisinin Kuzaa uruğundan olduğunu söyler. Onların başkanları Sedvus adında biri idi. Amr bin El-As müslüman olarak Tanrı elçisinin katına geldi. O, Necaşî huzurunda müslüman olmuştu. Osman bin Talha Abderi ile Halid bin Velid bin Mugire de onunla birlikte Safer ayında Medine'ye geldiler. Ebu Ca'fer, Amr bin El-As'ın İslâmiyeti nasıl kabul etmiş olduğuna dair haberi İbn Humeyd nakleder der, o, Seleme yoliyle İbn İsahk'tan, o da Yezid bin Ebu Habib'den, o, İbn Ebu Evs'den rivayet eder, o: Amr bin El-Aas kendi ağziyle bana söyledi, ben kulağımla onun şunları söylediğini işittim, der: Ehzab, yani İslâmlar aleyhinde birleşmiş olan partileriyle birlikte Hendek olayından döndükten sonra, ben Kureyş'lilerden fikirdaşlarımı ve sözlerimi kabul edenleri bir araya toplayarak, onlara: Muhammed'in işi ve daveti, şaşılacak ve inanılmıyacak derecede süratle kuvvetlenmekte ve yayılmaktadır, ben birşey düşündüm, siz ne diyeceksiniz? dedim. Onlar benden: Ne düşündün? diye sorduklarında, ben Neçaşi'nin katına giderek onun yanında kalmaktır, Muhammed kavmimizi yenerse, biz Neçaşi'nin yanında kalırız, bizim için Neçaşi'nin idaresinde bulunmak

Muhammed'e boyun eğmekten daha iyidir ve matlubdur. Kavmimiz Muhammed'i yenerse, onlar bizi tanırlar, onların bize ancak hayır ve iyilikleri dokunur, dedim. Onlar: Doğru ve isabetli bir fikirdir, dediler. Arakdaşlarım ona takdim etmek etmek üzere hediyler hazırlamağa başladılar. Necaşi kendisine memleketimizden katıklıklar hediye edilmesini severdi. Biz ona takdim etmek üzere pek çok katıklık topladık. Bundan sonra yola çıktık. Biz katına vardığımız vakit Amr bin Ümeyye Zamrî onun yanında bulunuyordu. Tanrı elçisi onu Necaşi'ye, Ca'fer bin Ebu Talib ile arkadaşlarının işi için göndermişti. Amr, Necaşi'nin katına girdi. O, onun yanından çıktığında ben arkadaşlarıma: işte bu adam Amr bin Ümeyye Zamri'dir, ben Necaşi'nin katına girerek onu bize teslim etmesini istiyecek, Necaşi onu bize teslim ettikten sonra onun başını keseceğim, bunu yaparsam Kureyşli'ler Muhammed'in elçisini öldürdüğümden dolayı yeter derecede memnun olacaklardır, dedikten sonra Necaşi'nin katına girdim. Eskidenberi bir âdetim olduğu gibi ona secde ettim. O: Dostum hoş geldin, memleketinden bana hediyeler getirdin mi? diye sordu. Ben: Ey hükümdar! evet, ben sana pek çok katıklıklar getirdim. dedikten sonra katıklıkları ona sundum, katıklıklar hoşuna gitti. İştaha ile yedi. Bundan sonra ben ona: Ey hükümdar! senin katından birinin çıktığını gördüm, o, bizim düşmanımızın elçisidir, sen onu bana teslim et, ben onu öldüreceğim, çünkü o, bizim eşraf ve hayırlı kişilerimizden

bir takımlarını öldürdü, dediğimde Necaşi şiddetli bir surette kızdı. Elini kaldırarak burnuna öyle bir vuruş vurdu ki, burnu kırıldı sandım. Ben çok korktum, bundan dolayı yer yarıldığı takdirde yerin yarığına girecek derecede idim. Ben: Ey hükümdar! Tanrı adına adiçerek temin ederim ki, bundan dolayı darılacağını bilmiş olsaydım senden o adamı istememiş olurdum, dedim. Necaşi: Sen benden öldürmek için Musa'ya gelen Cebrail'le görüşen adamın elçisini mi istiyorsun? dedi. Ben: Ey hükümdar! ona, Musa'ya gelen Cebrail mi geliyor? dediğimde, o: Ey Amr! yazıklar olsun sana, Tanrı adına andiçerek onun hak Peygamber olduğunu temin ederim, Musa Firavun ile ordusuna galebe çaldığı gibi, o da kendisine muhalefet edenlere galebe çalmıştır, dedi. Bunun üzerine ben: o halde sen beni müslüman olmak üzere ona biat ettir, dedim. O: Olur, dedikten sonra elini uzattı, ben de İslâmiyeti kabul etmiş olduğuma dair ona söz verdim. Bundan sonra arkadaşlarımı yanına çıktım. Benim fikrim, imanım büsbütün değişmişti. Müslüman olduğumu arkadaşlarımdan sakladım. Bundan sonra müslüman olmak üzere Tanrı elçisinin yanına gitmek maksadiyle yola çıktım. Yolda Halid bin Velid'e rasgeldim, o zaman Mekke fethedilmiş değildi. Halid Mekke'den geliyordu. Ben ona: Ey Süleyman'ın babası! nereye gidiyordun? diye sordum. O: Hedef doğrulandı, yani doğru yola saptık, bu zatın Tanrı elçisi olduğu şüphesizdir, ben onun yanına gidip müslüman olacağım, ne

vakte kadar bu halimiz devam edecek? cevabında bulundu. Ben de ona: Ancak müslüman olmak üzere gelmekte olduğumu temin ederim, diye mukabelede bulundum. İkimiz birlikte Tanrı elçisinin yanına gittik, Halid bin Velid ilerledi, müslüman oldu, Tanrı elçisine biat etti. Bundan sonra ben de ona yaklaşarak: Ey Tanrı elçisi! ben bundan önce katlandığım suç ve günahlarımı af ettirmek üzere sana biat edeyim mi? dediğimde o: Ey Amr! biat ve İslâmiyet, müslüman olmadan önceki suç ve günahları kökünden söküp atar, hicrette böyledir, dedi. Biat ettikten sonra yanından çıktım, Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş, o, İbn İshak'tan o da yalancılıkla itham etmediği birinden, Osman bin Talha bin Ebu Talha'nın Amr bin El - As ve Halid bin El - Velid'le birlikte İslâmiyeti kabul etmiş olduğunu rivayet eder.

Hicretin 8. yılında cereyan eden hâdiselere dair rivayet edilen haberler.

Bu yıl cereyan eden hâdiselerden biri de, Tanrı elçisinin Amr bin El-As'ı Huzaa'lar ilinin bir parçası olan Selâsil'e göndermiş olmasıdır. Tanrı elçisi onu bu yıl Cümadelahire ayında 300 kişi ile göndermişti. Rivayete göre tahsisen onu bu bölüğün başına geçirmesi, onun büyük babası Va'il'in eşi ve El-As'ın anasının Huzaa'lı olmasından ileri gelmişti. Tanrı elçisi Amr'ın bu akrabalığından istifade edip onları kendi tarafına meylettirmek ve İslâmlara karıştırmak istiyordu. Tanrı e.-

çisi Amr bin El-As'la birlikte muhacir ve ensar' dan şeref sahiplerini de göndermişti. Sonra Amr Tanrı elçisinden yardımcı kuvvetler gönderilmesini istediğinden, ona yardıma Ebu Ubeyde bin Cerrah komutasında muhacir ve ensar'dan 200 kişi yolladı. Ebu Bekir ile Ömer de bu gönderilen asker arasında bulunuyorlardı. Böylece Selâsil'e gönderilen kuvvetin sayısı 500 ü bulmuştu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Abdullah bin Ebu Bekir'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Amr bin El-As'ı Beliyy ve Uzre'ler toprağına göndermişti. Maksadı Şam üzerine yürümek için onlardan asker toplamak, onları seferber etmekti. Tanrı elçisinin bu kuvvetin başına Amr bin El-As'ı geçirmesi büyük babası Va'il'in eşi ve El-As'ın anasının Beliyy'li olmasından ileri gelmişti. Tanrı elçisi onun bu akrabalığından istifade ederek o kavmi kendi tarafına meylettirmek, onları kendisine alıştırmak istiyordu. Amr, Cüzam'lar toprağındaki Selâsil adh suyun başına geldiğinde korktu ve adam göndererek Tanrı elçisinden yardımcı kuvvetler göndermesini rica etti. Bunun üzerine Tanrı elçisi Ebu Ubeyde bin Cerrah komutasında ilk muhacirlerden mürekkep bir kuvvet gönderdi. Ebu Bekir ile Ömer de (hepsinden Tanrı razı olsun) bu askerlerin arasında bulunuyorlardı. Tanrı elçisi Ubeyde'yi gönderdiği vakit ona: Amr ile aranızda ihtilâfâ meydan vermeyiniz, demişti. Ebu Ubeyde askeriyle yoluna devam edip Amr'la birleşti. Amr ona: Asıl komutan

benim, sen ancak yardımcı olarak geldin, dediğinde Ebu Ubeyde ona: Ey Amr! Tanrı elçisi ihtilâf olmasın diye buyurdu. Eğer sen bana isyan edersen ben sana itaat ederim, cevabında bulundu. Amr: Ben emîrim, yani baş komutanım, sen yardımcımsın, dediğinde, Ebu Ubeyde ona: Öne geç, dedi. Amr bunun üzerine imam olarak cemaate namaz kıldırdı. Vakidî diyor: El-Habat gazası bu yıl cereyan etti. Bu gazada askerin komutanı Ebu Ubeyde bin Cerrah idi. Tanrı elçisi onu Muhacir ve Ensar'dan 300 kişi ile Receb ayında Cüheyne'ler tarafına göndermişti. Onlar bu seferlerinde şiddetli bir kıtlık ve açlığa tutuldular, hurmaları aralarında sayı hesabiyle bölerek yediler. Bize İbn Ahmed bin Abdurrahman söyledi, ona ve arkadaşlarına amcası söylemiş, o, Abdullah bin Vehb'den, o, Amr bin Hâris'den rivayet eder, o: bana Amr bin Dinar söyledi der, ona Câbir bin Abdullah şunu söylemiştir: Biz Ebu Ubeyde bin Cerrah komutasında yola çıktık. Bölüğümüz üçyüz kişiden mürekkepti. Biz aç kaldık, üç ay yalnız habat yiyerek geçindik (yaprak, ağaçlarından silkinerek yere döküldükten sonra kurutularak un gibi ufatılır, un yahut başka bir madde karıştırıldıktan sonra üzerine su dökülür ve hamur gibi bir hale getirilir ve yenir, âdette Habat develere yedirilir.) Biz bu ağır halde iken denizden Anber adı verilen bir hayvan çıktı. Biz, bu hayvanın etini yiyerek onbeş gün geçindik. Bundan sonra ensardan biri bir kaç deve keserek bize etini yedirdi. Ensarî ertesi gün yine deve kesti. Bundan sonra Ebu Ubey-

de onu bundan menetti. Ensarî emre itaat etti. Amr bin Dinar sözüne devam edip diyor: Ben, Zekvan Ebu Salih'in: deve keserek etini askere yediren zat, Kays bin Sa'd idi, diye söylediğini işittim. Amr: Bana Berk bin Sevad Cüzamî söyledi, der, o, Ebu Cumre'den, o da Câbir bin Abdullah'dan aynı hadîsi rivayet eder. O, Cehedu (pek büyük zorluklara katlandılar) tabirini kullanır. Bu bölüğün başında Kays bin Sa'd bulunuyordu. O, asker için dokuz tane deve kesti. Ebu Ubeyde onları denizin arka tarafındaki bir yere göndermişti. Deniz onlar için sahile bir hayvan attı. Onlar bu hayvanı yiyerek üç gün geçindiler. Bu hayvanın (balığın) etini yiyorlar, kokluyorlar, avuçlarını doldurarak yağını alıyorlardı. Onlar Medine'ye Tanrı elçisinin katına döndükten sonra Kays bin Sa'dın develerini keserek askere yedirdiğini söylediklerinde, Tanrı elçisi: Cömertlik bu ailenin tabiatındandır, buyurdu. Câbir bin Abdullah balık hakkında: Oradan hareketimizden önce yetiştirerek alabildiğimiz takdirde, bu balıktan bir paraça olsun elde etmek isriyorduk, diyor. O, Habat ve başka şeyler hakkında birşey söylemiyor. Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Zehhâk bin Mahled söylemiş, o, İbn Cüreyc'den rivayet eder. Ona Ebu Zübeyr haber vermiş o, Câbir bin Abdullah'tan şunu işitmiştir: Tanrı elçisi bize yiyecek olarak bir dağarcık hurma vermişti. Ebu Ubeyde ilk önce bu hurmadan parmaklarının uçları ile alarak veriyordu, sonradan tane tane vermeğe başladı.

Biz bu hurmayı emiyorduk, bundan sonra ağaçları silkerek yapraklarını toplamağa başladık. Burada deniz ölü bir balığı sahile attı. Ebu Ubeyde: siz açsınız balığı yiyiniz, dedi. Balık o kadar büyüktü ki, Ebu Ubeyde bu balığın kaburgalarından birini diker, deveye binen kişi devesine bindiği halde onun altından geçer, onun göz çukurunda beş asker oturabilirdi. Biz, onun etini yedik yağını süründük, bu sayede vücutlarımız kuvvetlendi, iç yağlarımız çoğaldı, der. Câbir Medine'ye döndükten sonra bunu Tanrı elçisine söyledi, o: Yiyiniz, bu yüce ve aziz Tanrının sizin için denizden çıkardığı rızkınızdır, dedikten sonra: Birinizde bu balığın parçası varsa bana versin, dedi. Aramızdan biri ona bu balıktan bir parçasını gönderdi. Tanrı elçisi bu parçadan yedi. Vakidî: bu gazanın Habat adiyle anılması (yukarıda anlattığımız) Habat yemiş olmalarından ileri gelmiştir, onlar bunu yedikleri için dudakları dikenli ağaç ve otlar yiyen deve dudağı gibi olmuştu, der. Tanrı elçisi Ebu Katade komutasında bu yıl Şaban ayında bir çete gönderdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Yahya bin Sa'id Ensarî'den, o, Muhammed bin İbrahim'den, o da Abdullah bin Ebu Hâdred Eslemî'den şunu rivayet eder: Ben kendi kavmimden olan bir kadınla evlenmiş, mihir olarak ona 200 dirhem verecek olmuştum. Evlenmeme yardım etmesini rica etmek üzere Tanrı elçisinin katına geldim, Tanrı elçisi benden: Ne kadar mihir verdin? diye sordu.

Ben: 200 dirhem cevabında bulunduğumda o, taaccüp ederek: Subhanallah, siz dirhemleri bir ovanın içinden aldığınız takdirde dahi bundan fazlasını vermezdiniz, dedi ve Tanrı adına andiçerek: Elimde sana yardım için param bulunmadığını temin ederim, cevabında bulundu. Ben, bu halimde birkaç gün yaşadıktan sonra Beni Cüşem bin Mu'aviyelerden Rifaa bin Kays yahut Kays bin Rifaa adında biri kavmi Cüşem'lerden sayıları çok olan bir boy ile gelerek El-Gabe mevkiine indi. O, Tanrı elçisi ile savaşmak için Kays'ları bir araya toplamıştı. Rifaa, kavmi arasında ad ve şeref sahibi bir kişi idi. Tanrı elçisi beni ve müslümanlardan iki kişiyi çağırarak: Bu adamın yanına gidip ya kendisini benim yanıma yahut onun hakkında bana haber getiriniz ve bilgi veriniz, dedi. Tanrı elçisi bize zayıf, koca ve ihtiyar bir deve verdi. Birimizi bu deveye bindirmişti. Fakat deve çok zayıf olduğundan yerinden kalkmadı, ancak adamlar, elleriyle arkasından ittikten sonra zorlanarak yerinden kalktı. Tanrı elçisi: İşte bu deveye nöbetleşerek binip onun katına gidiniz, dedi. Bundan sonra biz yay, ok ve kılıçlarımızı alarak yola çıktık, güneş batarken onların obalarına yakın otları zayıf olan bir çayırlığa indik. Ben bir tarafta saklandım. Arkadaşlarıma da bir tarafta saklanmalarını emrettim. Onlara: ben tekbir okuyarak onların ordugâhlarına saldıracağım vakit, tekbir okuduğumu işittiğinizde, siz de tekbir okuyarak benimle birlikte onların üzerine saldırınız, dedim. Biz onların gafil oldukları bir vakti bekli-

yerek saklandığımız yerlerde kaldık, böylece gecenin üçte biri geçti. Onların bir çobanları vardı. O, hayvanlarını bu bölgede otlatıyordu. O, mutat olduğu vaktinde gelmedikten sonra onun akibetinden korktular. Başkanları Rifaa bin Kays kılıcını alarak boynuna astıktan sonra kendisi bizzat onu aramak üzere çıktı. O, Tanrı adına andiçerek çobanımızın izini takip edeceğimi temin ederim, dedi. Fakat onun yanında bulunanlardan birkaç tanesi ona: onu araştırmaya çıkmıyacaksın, biz, seni bundan müstağni kılacağız, dedi iseler de; o: Tanrı adını anarak benden başka kimse çıkmıyacak, arkamdan da hiç biriniz gelmiyecektir, dedikten sonra çobanı aramağa çıktı. O, saklandığım yerin yakınına ve okla atabileceğim bir yere geldiğinde ben ok atarak, tam kalbine isabet ettirdim. O, bir söz söylemeden önce üzerine sıçradım, başını kestim. Bundan sonra ordugâhlarının bir tarafına saldırdım, tekbir okudum, arkadaşlarım da tekbir okuyarak ordugâha saldırdılar. Bunun üzerine onlar ele geçirebildikleri hafif eşyalarla, kadın çocuklarını alarak savuşup gitmekten ve kaçıp kurtulmaktan başka bir şey düşünmediler. Biz birçok deve ve koyun ele geçirdik, bu hayvanları sürüp götürdük. Ben, Rifaa'nın başını yükliyerek Tanrı elçisinin katına geldim. Tanrı elçisi bu develerden on üç tanesini vermek suretiyle bana yardımda bulundu. Bundan sonra ben ailemi yanımda topladım. Vakidî kendisine bu haberin Muhammed bin Yahya bin Sehl bin Ebu Hasme tarafından söylenmiş olduğunu

anar. O, babası Yahya'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi (S. A. M.) Ebu Katade komutasında gönderdiği bölükle birlikte İbn Ebu Hadred'i de yollamıştı. Bu çete 16 kişiden mürekkepti. Çetenin seferi 15 gün sürdü. Ele geçirdikleri ganimet mallarından çetede bulunanların her birine 12 şer deve isabet etti. Her deve 20 koyun değerindedir. Onlar yollarına devam ederken on dört kadına rasgeldiler. Aralarından en güzeli Ebu Katade'ye ait oldu. Medine'ye döndüklerinde Mahmiye bin Cüzi bu hususu Tanrı elçisine açıkladı. Tanrı elçisi Ebu Katade'den bunu sorduğunda o: ben bu kadını ganimet malından satın aldım, cevabında bulundu. Tanrı elçisi ondan bu kadını kendisine bağışlamasını rica etti. fakat sonra onu Mahmiye bin Cüzi Zübeydî'ye verdi. Tanrı elçisi Ebu Katade idaresinde Batn-ı İzam'a bir çete gönderdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Yezid bin Abdullah bin Kusayt'den, o, Ebu El-Ka'kaa bin Abdullah bin Ebi Hadred Eslemî'den, diğer ravilere göre İbn El-Ka'kaa'dan o, babası Abdullah bin Hadred'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi bizi İzam'a gönderdi. Ben, aralarında Ebu Katade El-Hâris bin Rebi ile Muhallim bin Cüsame bin Kays Leysî'nin bulunduğu birkaç müslümanla yola çıktım. Batn-ı İzam'a geldiğimizde yanımızdan Âmir bin Azbat Eşca'î geçip gitti. O, kendisinin iş devesine binmiş, yanında eşyası ve süt tulumu da vardı. O, yanımızdan geçerken bizi

müslümanlara mahsus selâmla selâmladı. Biz, bundan dolayı ona dokunmadık, fakat Muhallim bin Cüsame Leysî aralarındaki bir husumetten dolayı üzerine saldırarak onu öldürdü, devesini ve metaını aldı. Tanrı elçisinin yanına geldiğimizde bu olup biteni ona haber verdik. Bu münasebetle şu âyet indi: «Eğer müminlerden iki kitle birbirleriyle savaşırlarsa, aralarını bulunuz, biri diğerine tecavüzde ısrar ederse tecavüz eden taraf ile Yüce Tanrının emrine başvuruncaya kadar savaşınız, Tanrı emrine başvururlarsa aralarını adaletle ıslah ediniz. Her hususta doğruluktan ayrılmayınız. Tanrı doğrulukla iş görenleri sever» (Hücürat: 9). Vakidî, Tanrı elçisinin bu çeteyi Mekke'yi fethetmek üzere yola çıktıktan sonra Ramazan ayında göndermiş olduğunu söyler.

Mute gazasına dair haberler.

İbn İshak'ın buna dair rivayetini bize İbn Humeyd söyledi, o, bu haberi ondan Seleme yoluyle rivayet eder: Tanrı elçisi Hayber savaşından döndükten sonra iki Rebi ayını Medine'de geçirdi. Bundan sonra orada felâkete uğramış olan askerlerini Cümadelulâ ayında Muteye gönderdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, bu haberi Muhammed bin Ca'fer bin Zübeyr'den, o da Urve bin Zübeyr'den rivayet eder: Tanrı elçisi Mute'ye gönderdiği askerini hicretin 8. yılı Cümadelulâ ayında yollamış, ordusunun başına Zeyd bin Hârise'yi ge-

çirmiş, o, şehit düşerse yerine Ca'fer bin Ebu Talib'in geçeceğini, Ca'fer de öldürüldüğü takdirde Abdullah bin Ravaha'nın baş komutanlık vazifesini göreceğini söylemişti. Askerler sefer hazırlıklarını gördüler, Medine'den ayrılmağa hazırlandılar. Bu ordu 3000 kişiden ibaretti. Yola çıkarken ahali komutanları selâmladı, onlarla vedalaştılar. Abdullah bin Ravaha, diğer komutanlarla birlikte ahali ile vedalaşırken ağladı. Ona: Ey Ravaha'nın oğlu! niçin ağlıyorsun? diye sorduklarında, o: Tanrı adına andiçerek, dünyayı sevdiğim ve sizi özliyeceğim için ağlamadığını teyit eylerim, fakat, ben, Tanrı elçisinin şu ayeti okuduğunu işittim, Tanrı bu ayetinde cehennem azabını anarak şöyle diyor: «Biz ateşe atılmağa en ziyade müstahak olanları biliriz. Sizden o ateşe uğramıyacak kimse yoktur. Yüce Tanrının kesin olan emri o yolda taallûk etmiştir. Sonra Tanrı'dan sakınanları kurtaracağız...» (Meyrem: 70-72); ben, bu ateşe uğradıktan sonra nasıl çıkacağımı bilmiyorum, cevabında bulundu. Müslümanlar onlara: Tanrı sizi korusun, sizi bize sağ selâmet kavuştursun, diye dua ettiler. Abdullah bin Ravaha şu beyitleri okuyordu:

> Ben Tanrı'dan ancak beni yarlıgamasını ve iki elimle, kanlar fışkırtan yahut bağırsak ve diğer azaları delip geçen öldürücü vuruşlarla vurmağa muvaffak eylemesini dilerim. Tâ ki kabrimin yanından geçip gidenler: Yüce Tanrı bu gaziye doğru yolu göstermiş,

o da doğru yoldan ayrılmamış, diye dua etsinler».

Sefer hazırlıkları bittikten sonra Abdullah bin Ravaha Tanrı elçisinin katına gelerek onunla vedalaştı. Asker hareket ederken, Tanrı elçisi onları teşyie çıktı, vedalaştıktan sonra şehre döndü. Abdullah bin Ravaha vedalaşırken şu beyti okudu:

> Ben, En-Nahl'de vedalaştığım insanların ve beni teşyi edenlerin en hayırlısı olan samimî dosta esenlikler dilerim».

Ordu yoluna devam edip Şam toprağındaki Ma'ana vardı. Askerler, oraya vardıklarında Herakl'in El-Belka toprağındaki Meab'a gelmiş olduğunu, idaresinde 100 bin Rum askeri olduktan başka Lahm, Cüzam, Belkayn, Behra ve Beliyy'lerden ibaret olan Müsta'ribe Araplarından 100 bin kişinin Rumlarla birleşmiş oldukları haberi işitildi. Bu Arap ordusunun başında Beliyy oğulunun Eraşe kolundan Malik bin Rafile bulunuyordu. Müslümanlar bu haberi işittikten sonra iki gün Ma'anda kalarak ne yapacaklarını konuştular. Müslümanlar: Tanrı elçisine mektuplar yazarak düşman sayısının çokluğunu bildirelim, o bize yardıma asker göndersin, yahut emir versin de emrini yerine getiririz, diye konuştular. Abdullah bin Ravaha ise bu fikre itiraz edip şöyle dedi: Siz şehidlik derecesini istiyerek buraya geldiniz, sizin düşmanla karşılaşmaktan iğrenmeniz, şehidlik derecesini istemenizle telifi kabil olmıyan bir düşün-

cedir. İnsanlar sayılarının ve kuvvetlerinin çokluğu ile galebe çalmazlar, biz ancak Tanrının bizi şereflendirdiği dinin kuvvetiyle savaşıyor ve galebe çalıyoruz, düşmanla karşılaşmak üzere ilerleyiniz, bu savaşımızda ya zafer kazanacağız, yahut şehit düşeceğiz, dedi. Askerler: Tanrı adına andiçerek Abdullah'ın sözlerinin doğru olduğunu tasdik ederiz, dedikten sonra düşmanla karşılaşmak üzere ilerlediler. Abdullah, ilerlerken şu şiiri okuyordu:

Biz, binerek savaşacağımız atlarımızı, aslanlar yatağı olan koruluklardan getirdik. O atlar için bağ ve yük halinde kuru otlar hazırlanıyor. Biz bu atlar için çakmak taşından nallar ölçüp biçtik ki, bu nalların yüzleri sahtiyan gibi parlak ve kaygındır. Bu atlar Ma'an etrafında iki gece kalarak dinlendikten sonra kuvvetlendiler. Biz belgelenmiş olan atlarımıza binerek ilerledik. Onlar burun deliklerinden öldürücü Semun, yani yakıcı rüzgârlar fışkırıyorlar, asker orada Rum ve Arap orduları bulunmasına bakmadan Ma'an'e gitmek hususunda ısrar etti. Biz atlarımızı dizginlerinden idare ettik onlar kızgın ve çatık yüzlü oldukları halde ilerlediler. Biz ilerlerken Ma'an'ın üzerini kat kat toz tabakaları örttü. Uğultu ve bağırışlar yükseldi. Başlarının tepeleri üzerinde gözüktüğünde askerlerin tulgaları, yıldızlar gibi parlıyordu. Geçinmelerinden memnun olan kadınlarını bizim süngülerimiz bu ya-

şayıştan ayırdı. Onlar bundan sonra ya evlenir, yahut dul ve yetim olarak yaşarlar. Bundan sonra asker ilerledi».

Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan nakledip Selcme söylemiş, İbn İshak Abdullah bin Ebu Bekir'den rivayet eder, ona Zeyd bin Erkam şunu söylemiştir: Ben yetim bir çocuk olup Abdullah bin Ravaha'nın terbiyesinde idim. O, bu seferine çıkarken beni de devesinin eğerinin arkasına bağlanmış olan torbası üzerine oturtarak kendisi ile birlikte götürmüştü. Onun, bir gece, yoluna devam ederken şu beyitleri okuduğunu işittim:

Ey sevgili, sen Hisa mevkiinden dört günlük yol yürüdükten sonra bana yol eşyamı verdin ve yükledin. Hoşça kal, zemmedilmekten uzak olarak yaşa. Artık ben geri dönerek aileme kavuşacak değilim. Müslümanlar geldiler, Onlar beni arzu edilir bir halde hoşça yaşamak üzere Şam toprağında bıraktılar. Seni bütün akrabaların Tanrının himaye ve lûtfunda bıraktılar. Sen kardeşlik bağların kesilmiş olduğu halde yaşayacaksın, orada defnedildikten sonra, benim için orada hurma ve sair ağaçların bitip bitmemesinin önemi yoktur. Çünkü gömüldüğüm toprağın aşağı tarafı nemlidir, yani hoş ve lâtiftir».

Ben onun bu beyitlerini okuduğunu işittikten sonra ağlamaya başladım, o beni kırbaçlıya-

rak: Ey ahmak: niçin ağlıyorsun? Tanrı bana şehitlik derecesini ihsan edecek, sen de eğerin iki çatalı arasında oturarak memleketine döneceksin, dedi. Abdullah reciz vezninde söylediği beyitlerinden birinde şöyle diyor:

> «Ey pejmürde ve yaramaz Ya'melât'ın Zeyd'i, gece uzun sürdü, varacak yerine geldin, artık konak yerine in».

Bundan sonra asker ilerledi. El-Belka sınırlarına vardıklarında El-Belka köylerinden Meşarif adlı birinde, Herakl'in Rum ve Araplardan mürekkep ordusiyle karşılaştılar. Müslümanlar askerlerini savaş nizamı üzerine tertiplediler, sağ kanadlarının başına Beni Uzre'den Kutbe bin Katade'yi, sol kanadlarının başına ensar'dan Abaye bin Malik'i geçirdiler. Düşmanla karşılaşarak savaştılar. Zeyd bin Hârise Tanrı elçisinin bayrağını yükselterek düşmanla savaştı, düşmanların süngüleri arasında karıştı ve öldürüldü. Bundan sonra bayrağı Ca'fer bin Ebi Talib aldı. O, şiddetli bir surette düşmanla çarpıştı, savaş kızıştıktan sonra kendisinin Şakra (Al) adlı atından inerek atının ayak damarlarını kesti ve şehit düşünceye kadar düşmanla çarpıştı. Ca'fer İslâmiyet çağında ilk defa olarak atının ayak damarlarını kesmiş olan zattır. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan nakledip Seleme ile Ebu Tümeyl söylemiş, İbn İshak Yahya bin Abbad'dan, o da babasından rivayet eder: beni beslemiş olan babam Yahya, Beni Mür-

re bin Avf'dandır. O, Mute gazasında bulunmuştu. Babam bana şunu söyledi: Tanrı adına andiçerek temin ederim ki, Ca'fer'in Şakra adı verilen atından inerek onun ayak damarlarını kesmekte olduğunu halen görür gibi oluyorum. Ca'fer bundan sonra öldürülünceye kadar düşmanlarla çarpıştı. Ca'fer öldürüldükten sonra sancağı Abdullah bin Ravaha aldı. O, atına binmiş olduğu halde ilerledi. O nefsi ile çekişiyordu, biraz tereddüt içinde idi. Nihayet şu beyitleri söyledi:

> Ey nefsim, ya bana itaat edip, yahut zorla atından ineceksin, askerler bağırışıyor, şiddetle sesleniyorlar, neden sen cennetli olmağı arzu etmiyorsun?. Şek ve şüphesiz olarak bildiğin halde, senin erişmen çok uzun sürdü. Sen ancak küçük ve eskimiş tulumun içinde bir su parçasından ibaretsin. O, şu iki beyti de söyledi:
>
> Ey nefs, şimdi öldürülmediğin takdirde ölmiyecek misin? ölüm, kaza ve kaderin sıcaklığını tattırmıştır. Arzu ettiğin şehitlik derecesi sana verilmiştir. Sen de onlar, yani Zeyd ile Ca'fer gibi hareket edip onların yaptıklarını yaparsan hak ve doğru yola sapmış olursun.

Abdullah bundan sonra hayvanından indi. Bu sırada amcasının oğlu ona etli bir kemik sunarak: Bunu yiyerek kendini kuvvetlendir, çünkü sen bugünlerde eziyet çektin, dedi. Abdullah etli kemiği onun elinden alarak dişleriyle ısırdıktan sonra savaşmakta olan asker saflarının bir

tarafında bozgunluk sesi işitti ve: Sen hâlâ dünyadasın, dedikten sonra kemiği yere attı, kılıcını eline alarak ilerledi, ölünceye kadar düşmanla çarpıştı. Bundan sonra sancağı Beliyaclan'ların kardeşleri olan Sabit bin Arkam aldı ve: Ey müslümanlar, aranızdan birini başkomutan yapmak hususunu kararlaştırınız, dediğinde askerler: Seni başkomutanlığa seçiyoruz, dediler. O: Ben bu vazifeyi göremem, cevabında bulunduktan sonra askerler Halid bin Velid'i başkomutan seçtiler. Halid sancağı aldıktan sonra onları korudu. Askeri bir tarafa çekti, savaş meydanından ayrıldı, kıvrıldı, bundan sonra geri çekildi. Bana Kasım bin Bişr bin Ma'ruf söyledi, ona ve arkadaşlarına Süleyman bin Harb söylemiş. O, bana Halid bin Sümeyr'den nakledip Esved bin Şeyban şunu söyledi der: Bizim yanımıza Abdullah bin-Rebah Ensarî geldi, Ensarlar onu en ileri gelen bilir kişilerden sayarlardı. Halk etrafını sardıktan sonra, o: Bana Tanrı elçisinin süvarisi olan Ebu Katade şunu söyledi, dedi: Tanrı elçisi emirler ordusunu, yani, içinde birkaç başkomutan bulunan orduyu gönderdi. Onlara: Zeyd bin Hârise'yi size başkomutan tâyin ediyorum, o, öldürülürse ordunun başına Ca'fer bin Ebu Talib geçer, o da öldürülürse Abdullah bin Ravaha başkomutan olur, dediğinde Ca'fer yerinden sıçrayarak: Ey Tanrı elçisi Zeyd'i benden üstün başkomutan tâyin edersen, bu sefere çıkmıyacağım, dedi. Tanrı elçisi ona: İtiraz etme, sen hangisi hayırlı olduğunu biliyorsun, dedi. Ordu, yola çıktı. Tanrı'nın arzu et-

tiği kadar bir müddet geçtikten sonra Tanrı elçisi mimbere çıktı, namaza! diye seslenerek müslümanların toplantıya çağrılmasını emretti. Ahali toplandıktan sonra Tanrı elçisi onlara hitap edip: *Babün Hayrün* (Hayırlı kapı) cümlesini üç defa tekrarladıktan sonra: Size, gazaya girmiş olan ordunuzun âkıbetini anlatacağım, diye söze başladı: Askerler yollarına devam edip varacak yerlerine vardılar. Düşmanla karşılaştılar. Zeyd şehit düştü, dedikten sonra Tanrı'dan onu esirgemesini diledi. Bundan sonra sancağı Ca'fer aldı. O, düşman üzerine saldırdı. O da şehit düştü, dedikten sonra onun da şehit olduğuna tanıklık etti, Tanrı'dan onu yarlığamasını diledi. Ondan sonra Abdullah bin Ravaha sancağı aldı. O, şehit düşünceye kadar sebat etti dedikten sonra Tanrı'dan onu da yarlığamasını diledi. Ondan sonra sancağı Halid bin Velid aldı. O, benim tarafımdan tâyin edilen emirlerden, yani başkomutanlardan değildi, o, kendi kendini başkomutan yaptı. Ey Rabbim! Halid senin kılıçlarından biridir, ona yardım edesin, dedi. O günden itibaren Halid Seyfullah-Tanrı kılıcı adiyle anılmağa başlandı. Tanrı elçisi sözüne devam edip: «Acele ediniz, kardeşlerinize yardıma koşunuz, kimse arkada kalmasın» diye emretti. Bu emir üzerine herkes, atlı ve yaya olarak yardıma koştu. Havalar çok sıcaktı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak. Abdullah bin Ebu Bekir'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi, Ca'fer'in şehit düştüğü haberi geldi-

ğinde: Ca'fer, dün iki kanadlı ve kanadları kana bulaşmış birkaç melekle birlikte buradan geçip gitti. Onlar, Yemendeki Riyşe ovasına gidiyorlardı, dedi. Müslüman askerinin sağ kanadının komutanı olan Kutbe Müsta'ribe araplarından Malik bin Rafile'nin üzerine atılarak onu öldürdü. Hades boyunun kadın kâhini Tanrı elçisi askerlerinin ilerlemekte olduklarını işittiğinde kavmine: Ben sizi gözlerinin ucları ile sık sık bakan, kuyrukları kesilmiş atları yedekte getiren ve yaralayarak kanlar akıtan kavminden sakınmağa çağırıyorum, dedi. Onlar Hades'lerin Beni Ganm kolundan olup kadın kâhinlerinin bu tavsiyesiyle Lahm'lerden ayrılarak bir tarafa çekildiler. Onlar daima Hades'lerin en zenginlerinden idiler. Bu savaşta Hades'lerden şiddetle savaşanlar, Beni Sa'lebe obası olmuştur. Bu hâdiseden sonra onların sayıları azalmakta devam etti. Halid bin Velid orduyu düşman karşısından çektikten sonra Medine'ye dönmek üzere yola çıktı. Bize İbn Humeyd söyledi. ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Muhammed bin Ca'fer bin Zübeyr yoliyle Urve bın Zübeyr'den şunu rivayet eder: Ordu Medine'ye yaklaştığında Tanrı elçisi ve müslümanlar onları karşılamak üzere şehirden çıktılar. Çocuklar koşarak onları karşıladılar, Tanrı elçisi bir hayvana binmiş olduğu halde askerle birlikte ilerlemekte idi. Tanrı elçisi askere: Çocukları kendinizle birlikte hayvanlara bindiriniz. Bana da Ca'fer'in oğlunu veriniz, dediğinde Ca'fer'in Abdullah adın-

daki oğlunu yanına getirdiler. Onu yanına aldı, hayvanına bindirdi. Ahali cepheden dönenlerin yüzlerine toprak serpiyorlar ve: Ey Tanrı yolunda savaştan kaçanlar, diye sesleniyorlardı. Tanrı elçisi ise: Onlar kaçak değil, Tanrı irade ettiği zaman saldıranlardır, diyordu. Bana İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Abdullah bin Ebu Bekir yoliyle Abdullah bin Zübeyr'den, o da Hâris bin Hişam ailesinden birinden rivayet eder. Hişam ailesi onun dayıları idi. O, Tanrı elçisinin eşi Ümm-i Selemeden şunu rivayet eder: O, Seleme bin Hişam'ın eşinden: Neden eşin Seleme Tanrı elçisi ve müslümanlarla birlikte namaz kılmak için mescide gelmiyor? diye sorduğunda, eşi: O evinden çıkmıyor, çünkü evinden çıktığında ahali ona: siz Tanrı yolunda düşmanla çarpışmaktan mı kaçtınız? diye sesleniyor, bundan dolayı, o, evinden ayrılmaz oldu, cevabında bulunmuştur. Tanrı elçisi bu yıl Mekke ahalisi ile savaştı.

Mekke'nin fethine dair haberler

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak şunu söylemiştir: Tanrı elçisi (S. A. M.) Mute'ye asker gönderdikten sonra Cümadelahir ve Receb aylarını Medine'de geçirdi. Bu sıralarda Beni Bekir bin Abdimenât bin Kinâne'ler, Huzaa üzerine saldırdılar. Onlar bu sırada kendilerinin Mekke'nin aşağı tarafındaki El-Vetir adlı suları başında bulunuyorlardı. Beni

Bekir'lerle Beni Huzaa'lar arasında cereyan eden bu savaşın doğmasından Beliyy Hazramî'lerden Mâlik bin Abbad'ın öldürülmesi bir âmil olmuştur. O Esved bin Rezin (Rüzeynin) idi, alış verişte bulunmak üzere yurdundan çıkmıştı. O, Huzaa'lar toprağının orta bir yerine geldiğinde Huzaa'lar, üzerine saldırarak onu öldürmüşler ve malını almışlardı. Bunun üzerine Beni Bekir'ler de Huzaa'dan birini öldürmüşlerdi. Bundan başka Huzaa'lar İslâmiyetten biraz önce Beni Esved bin Rezin'ler üzerine yürümüşlerdi. Onlar Beni Bekir'lerin ulularından ve eşrafından olup, Beni Esved'den Selma, Gülsûm ve Züreyb'i harem sınırlarını göstermek üzere dikilmiş olan işaretler yanında öldürmüşlerdi. Bize İbn Humeyd söyledi ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Beni Diyl'li birinden unu rivayet eder: Beni Esved'den biri öldürülürse, şeref ve meziyetlerinden dolayı, başka urug ve kabilelerden öldürülenlere birer diyet ödediği halde, öldürülenlerin her biri için iki adamın diyeti ödetilirdi. Beni Bekir'lerle Huzaa'lar böylece savaş halinde iken İslâmiyet zuhur ederek herkesi meşgul ettiği için bu savaşlara ara verildi. Tanrı elçisi ile Mekke'liler arasında Hudaybe mütarekesi yapıldıktan sonra Arap uruglarının, istedikleri her iki taraftan birinin ittifakını seçebilmesi şart edildi ki, bize bu haberi İbn Humeyd söyledi, o bunu Seleme yoliyle İbn İshak'tan rivayet eder, bn İshak Muhammed bin Müslim bin Abdullah bin Şihap Zührî'den, o, Urve bin Zübeyr'den, o,

Misver bin Mahreme ile Mervan bin Hakem'den ve başka bilir kişilerimizden rivayet ederek: bu mütarekenin şartlarından biri, her Arap urugunun, iki taraftan birinin ittifakına girmeği seçmekte serbest olması idi, der. Bu mütareke hükümlerine göre isteyen, ya Tanrı elçisinin, yahut Kureyş'in ittifakına girebilecekti. Beni Bekir'ler Kureyş'lilerin Huzaa'lar ise Tanrı elçisinin ittifakına girdiler. Bu mütarekenin yapılmasını fırsat bilen ve bundan istifade etmek isteyen Beni Bekir'lerden Beni Diyl'ler (İslâmiyetten bir az önce) Esved bin Rezin'lilerden öldürülenlerin öclerini almak istediler. O zaman onların komutanı ve başkanları olan Navfel bin Mu'aviye Deylî, Deyl'lerin başında olduğu halde harekete geçti. Fakat onun bu hareketine Beni Bekir'in hepsi katılmadı. O, El-Vetir adı suları başında bulunan Huzaa'lar üzerine saldırdı. Onlardan birini öldürdükten sonra her iki taraf çekildiler. Bekir'lere silâh vermek yoliyle yardımlarda bulundular. Kureyş'ten bazıları geceleri hüviyetlerini belli etmeden onlar tarafında savaştılar, nihayet Huzaa'ları (savaş yasak olan) harem sınırlarına sığınmak zorunda bıraktılar. Vakidî, Kureyş'lilerden, Beni Bekir tarafından Huzaa'lara karşı o gece hüviyetlerini belli etmeden Safvan bin Ümeyye, İkrime bin Ebi Cehl, Sehl bin Amr ve başkalarının ve kölelerinin savaşmış olduklarını anar. Yine İbn İshak tarafından rivayet edilen hadîse gelelim: Huzaa'lar Hareme girdikten sonra Beni Bekir'ler Navfel'e: Ey Navfel: biz hareme

girdik, Tanrının hakkına riayet et, savaşma, dediklerinde Navfel: Bugün ilâh yoktur dedi ve pek kötü sözler söyledi: Ey Bekir oğulları! öcünüzü alınız, başımın sağlığına and içerek söylüyorum ki, (kötü işlerde bulunmak yasak olan) Harem sınırları içinde hırsızlık ettiğiniz halde, neden düşmanlarınızdan öcünüzü almaktan çekiniyorsunuz? Dedikten sonra gece baskını ile onlardan Münebbih adında birini öldürdüler. Huzaa'lar o zaman El-Vetir adlı sularının başında bulunuyorlardı. Münebbih kalbinden rahatsızdı. O, kavminden Temim bin Esed adında biriyle yola çıkmıştı. Münebbih arkadaşına: Ey Temim! sen kaçıp kurtul, beni ister sağ bıraksınlar, ister öldürsünler herhalde ölüme mahkûmum, kalbim sıkıntı içindedir, dedi. Bunun üzerine arkadaşı çekilip gitti. Münebbih'in arkasından yetişerek onu öldürdüler. Huzaa'lar Mekke'ye girdikten sonra Huzaa'dan Büdeyl bin Verka ile kendilerinin azadlıları olan Refi'in avlularına sığınmışlardı. Kureyş'liler, Huzaa'ları yenerek öldürebildiklerini öldürdükten ve böylece Tanrı elçisi ile iki arada yapılan ahid ve mütareke hükümlerini bozduktan sonra Huzaa'nın Beni Kâb kolundan Amr bin Salim Mekke'den kalkarak Tanrı elçisinin katına Medine'ye geldi. Onun Tanrı elçisinin katına gelerek müslümanlardan yardım istemesi Mekkenin fethinde bir âmil oldu, Amr geldiği vakit Tanrı elçisi mescitte sahabeleri arasında oturuyordu. Amr Tanrı elçisinin önünde durarak şu beyitleri okudu:

Ey Tanrım! Ben Muhammed'e benim ve onun ataları arasındaki ahit ve andlaşmamızı hatırlatıyor ve senin adına andiçerek onu yardıma çağırıyorum. Biz baba, sen çocukken size inkiyat ettik, biz o gündenberi bu ittifaka sadık kaldık. Ey Tanrı elçisi! bize yardıma yetiş, Tanrı kullarını bize yardıma çağır, onlar bizim yardımımıza yetişsinler aralarında yukarıya yükselen ve dolun aya benzeyen Tanrı elçisi bulunduğu halde yardıma gelsinler. O, bir zulme uğrarsa yüzü bozulur, o büyük ordu ile engin deniz gibi köpükler saçarak dehşetle ilerlesin. Çünkü Kureyş'li gibiler sana olan tekitli ahitlerini ve mütareke hükümlerini bozdular. Onlar bizi Keda (Arafe) de gözetliyerek üzerimize saldırdılar. Onlar, beni kimseyi yardıma çağırmıyacak sandılar. Onlar çok zayıf olup sayıları da azdır. Onlar, biz uykuda iken geceleyin El-Vetir'de bizi bastırdılar. Secde ve rükûda iken, yani müslüman olduğumuz halde bizi öldürdüler.

Tanrı elçisi onun bu beyitlerini dinledikten sonra: Ey Amr bin Salim, yardıma nail oldun, cevabında bulundu. Bu sırada Tanrı elçisine gökten bir bulut arzedildi. Bunun üzerine Tanrı elçisi: İşte bu bulut Beni Kâ'ba yardımda bulunmak üzere şiddetli bir yağmur yağdıracaktır, buyurdu. Bundan sonra Büdeyl bin Verka da Huzaa'dan bir kitle ile birlikte Tanrı elçisinin katına Medineye geldiler. Onlar da Tanrı elçisine kendilerinden

öldürülenleri ve Kureyş'lilerin Beni Bekir'e olan yardımlarını anlattıktan sonra Mekke'ye dönmek üzere Medineneden ayrıldılar. Bu sıralarda Tanrı elçisi müslümanlara: Sözü ve mütarekeyi sağlamlaştırmak ve mütarekenin müddetini uzatmak üzere Ebu Süfyan'ı katınıza gelmiş gibi görüyorum, çünkü onları Beni Bekir'e yaptıkları yardım korkutmuştur. Ebu Süfyan yolda ona raslıyarak, Medine'den Tanrı elçisinin katından dönüyor zannniyle: Ey Büdeyl nerden geliyorsun? diye sordu. O: Şu sahilde şu ovanın içinde yaşıyan Huzaa'ların yanından geliyorum, cevabında bulundu. Ebu Süfyan: (Medine'den geliyorsa, orada iken devesine ufaltılmış hurma çekirdeği yedirmiş olur diye düşünürken) devesini çöktürmüş olduğu yere gitti. Devesinin tezeklerini karıştırdığında, içinde çekirdekler gördü ve: Tanrı adına and içerek onun Medine'den gelmekte olduğunu temin ederim, dedi. Ebu Süfyan yoluna devam edip Tanrı elçisi ile görüşmek üzere Medine'ye geldi. Tanrı elçisinin eşi olan Ümmi-i Habibe'nin odasına girdi. Ebu Süfyan oturmak istediğinde kızı döşemeleri çekti ve dürdü. Bunun üzerine Ebu Süfyan: Ey sevgili kızım, Tanrı adına andiçerek temin ederim ki, senin bu yatağa beni oturtmak istemediğinden mi yahut yatağı bana lâyık görmediğinden mi altımdan çekmiş olduğunu bilemedim, dediğinde, kızı ona: Bu yatak Tanrı elçisinin yatağıdır, sen Tanrı'ya otrak katan bir kişi olduğun için pissin, bundan dolayı seni bu yatağa oturtmak istemedim, diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebu Süf-

yan kızına: Benim yanımdan ayrıldıktan sonra sana bir kötülük isabet etmiştir, dedikten sonra onun yanından çıkarak Tanrı elçisinin katına gitti. Tanrı elçisiyle mütarekeyi yenilemek hususunda konuşmak istedi, fakat Tanrı elçisi ona cevap vermedi, o, bundan sonra Ebu Bekir'in yanına geldi. Ondan Tanrı elçisi ile ahdi yenilemek hususunda konuşmasını rica ettiğinde, Ebu Bekir Ben bunu yapamam, cevabında bulundu. Bundan sonra Ebu Süfyan, Ömer bin Hattab'ın katına geldi. Ondan ricada bulunduğunda Ömer: Ben mi senin için Tanrı elçisinden şefaat dileyeceğim? Tanrı adına andiçerek teyit ederim ki, sizinle savaşmak için bir şey bulamadığım takdirde, tozlarla olsa dahi sizinle savaşacağım, cevabında bulundu. Ebu Süfyan, nihayet Ali bin Ebu Talib'in (Tanrı ondan razı olsun) yanına geldi. Fatıma, Ali'nin yanında bulunuyor, küçük yaşta bir çocuk olan Hasan bin Ali anasının önünde yavaş yavaş geziyordu. Ebu Süfyan ona: Ey Ali! bunlar arasında en yakın kardeş sensin, ben senin katına bir rica ile geldim. Beni hasret içinde geri döndürme, Tanrı elçisinden bizim için şefaat dile, dediğinde, Ali ona: Yazıklar olsun sana, biz, Tanrı elçisi bir şeye kesin olarak kararını verdikten sonra ona bu hususta söz söylemek kudretinde değiliz, cevabını verdi. Bundan sonra Ebu Süfyan yüzünü Fatıma'ya çevirerek: Ey Muhammed'in kızı! sen bu çocuğuna emir versen de, iki arayı ıslah etmek maksadiyle onların himayesine alsa, bununla kıyamete kadar Arap kavminin ulusu olmak şerefini kazanır, de-

di. Fatıma ona: Benim çocuğum daha iki araya girerek Tanrı elçisine karşı halkı himayesine alacak yaşa gelmedi, diye mukabelede bulundu. Bunun üzerine Ebu Süfyan tekrar Aliy'e başvurarak: Ey Hasan'ın babası! işlerin zorlaştığını görüyorum. Sen bana nasihatlerde bulun, dediğinde Ali: Seni bu durumdan kurtarmak için bir şey bilmiyorum, fakat sen Kinanelerin ulususun, mescide git de ayağa kalkarak iki arayı ıslah etmek üzere himayene almış olduğunu ilân et, bundan sonra Mekke'ye dön, diye cevap verdi. Ebu Süfyan, Ali'den: Bu hareketimin bizi az çok koruyacağına kani misin? diye sorduğunda, Ali: Zannetmem, fakat senin için bundan başka bir yol bulamıyorum dedi. Bundan sonra Ebu Süfyan mescide gitti, ayağa kalkarak: Ey ahali! ben iki arayı ıslah etmek üzere onları himayeme aldım, diye ilân ettikten sonra devesine binerek yola çıktı. Mekke'ye döndüğünde Kureyş'liler ondan: Arkanda ne var? diye sorduklarında, o: Muhammed'le görüştüm, o, bana hiçbir cevap vermedi. Bundan sonra İbn Ebu Kuhafe ile görüştüm, ondan da hiçbir hayırlı söz işitmedim. İbn Hattab'la da görüştüm. Onu aralarında bize en düşman olarak buldum. Bundan sonra Ali bin Ebu Talib'in yanına geldim. Onu aralarında en mülâyimi olarak buldum. O, bana bir tavsiyede bulundu. Onun bu tavsiyesini yerine getirdim. Kureyş'liler ondan: Bu tavsiyesi ne idi? diye sordular. O: Ali bana mescide giderek iki arayı ıslah etmek üzere himayeme almış olduğumu ilân etmemi tavsiye etmişti. Bunun hayrı

dokununp dokunmıyacağını bilmiyorum, dedi. Kureyş'liler: Yazıklar olsun sana, Ali ancak sana bir oyun oynamış, senin bu hareketinin bizim için hiçbir faydası yoktur, dediler. Ebu Süfyan: Bundan başka bir çare bulamadım, diye sözüne son verdi. Tanrı elçisi müslümanlara sefer hazırlığı görmelerini emretti. Ailesine de, kendisi için yol hazırlığını görmelerini emretti. Bu sırada Ebu Bekir, kızı Ayşe'nin evine girmişti. Ayşe Tanrı elçisinin bazı eşyalarını karıştırıyordu. Ebu Bekir ondan: Ey sevgili kızım, Tanrı elçisi size sefer hazırlıklarını görmenizi mi emtetti? diye sorduğunda kızı: Evet, diye cevap verdi. Bundan sonra Tanrı elçisi halka Mekke üzerine yürüyeceğini, ciddiyetle hazırlanmalarını emrederek. Ey Rabbim! Bizi ajanların ve habercilerin Kureyş'lilere haber vermesinden koru ki onları ansızın bastırabilelim, diye dua etti. Müslümanlar hazırlandılar. Hassan bin Sabit de şu şiiri ile müslümanları bu sefere isteklendiriyor ve (müslümanların ahidlileri ve müttefikleri olan) Huzaa'lardan öldürülenleri anıyordu:

Ben gözümle görmedim, fakat Mekke'nin Batha (çakıl taşlı) kumluğunda Beni Kâ'bdan olanların kılıçlarını kınlarından çıkarmamış oldukları halde Kureyş'lilerin eliyle öldürülmüş oldukları haberi geldi. Orada birçok adamlar öldürülmüş onların giyimleri bile örtülmüş değildir. Benim yardımımla Süheyl bin Amr'ın şiddetli cezalara çarptırılmış olduğunu bilseydin ne iyi olurdu. İşte oradan dönerken Safva'nın götünün

etrafı kesilmiştir. Şimdi savaş vaktidir, savaşın sarığı başına sarılmıştır. Ey Huzaa'lar bu hâdiselerden dolayı sabırsızlık edip kaygu ve hasret çekmeyiniz ki, bizim kılıçlarımızın öldürücü vuruşları vardır. Bu vuruşlar ölümün kapılarını açarlar.

Hassan burada «kılıçları kınlarından çıkarılmamış olduğu halde bir takım adamlar tarafından öldürüldüler» tabirini kullanıyor ki, maksat Kureyş'tir. Şiirdeki Ümm-i Mücalid-in oğlundan maksad da, İkrime bin Ebi Cehl'dir. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, o, Muhammed bin Ca'fer bin Zübeyr yoliyle Urve bin Zübeyrle başka bilir kişilerimizden rivayet eder. Bunlardan her biri hâdiseyi şöyle hikâye ederler. Tanrı elçisi Mekke üzerine yürümek kararını verdikten sonra Hatib bin Ebi Beltaa Tanrı elçisinin bu kararını bildirerek Kureyş'e bir mektup yazdı. Mektubu Kureyş'lilere götürmek üzere bir kadına verdi, ona bu hizmetinin karşılığı olarak belli bir ücret verdi. Kadın mektubu saçları arasına sakladıktan sonra mektubu göstermemek maksadiyle üzerinden saçlarını örgülere bölerek ördü, bundan sonra yola çıktı. Tanrı elçisine bu hâdise gökten haber verildi. Tanrı elçisi kadının arkasından yetişerek yakalamak üzere Ali bin Ebu Talib'le Zübeyr bin El-Avvam'ı gönderdi. Tanrı elçisi onlara: Hatib bin Beltaa tarafından Kureyş'lilere bizim Mekke üzerine yürüyeceğimizi bildirerek yazılan mektubu götürmekte olan kadının arkasından yetişiniz, diye emir verdi. Onlar, İbn Ebi

Hulayfe Ahmed'e nisbet edilen El-Hulayfe mevkiinde onun arkasından yetiştiler. Kadını hayvanından indirdiler. Eşyalarını araştırdı iseler de birşey bulamadılar. Nihayet Ali bin Ebi Talib: Ben Tanrı elçisinin yalan söylememi olduğunu Tanrı adına andiçerek teyit ederim, sen, elbette mektubu çıkaracaksın yoksa, seni çırılçıplak bir hale getirmek suretiyle mektubu senin elinden alacağız, dedikten sonra kadın ona: Sen bir tarafa çekil, dedi. Ali bir tarafa çekildikten sonra kadın örgülerini söküp mektubu örgüleri arasında çıkararak Ali'ye verdi. Ali mektubu Tanrı elçisine sundu. Bundan Sonra Tanrı elçisi Hatib bin Beltaa'yı çağırttı. Ona: Ey Hatib! seni bu işi yapmağa sevkeden sebeb nedir? diye sorduğunda, o: Ey Tanrı elçisi! Tanrı adına andiçerek, kendimin Tanrı'ya ve elçisine iman etmiş bir adam olduğumu, inanımı değiştirmediğimi temin ederim, fakat ben Kureyş'liler arasında aşireti ve kimsesi bulunmayan bir kişiyim, aile ve çocuklarım onlar arasında yaşamaktadır, bunu Kureyş'lilere yaranmak maksadiyle yaptım, diye cevap verdi. Orada hazır bulunan Ömer bin Hattab: Ey Tanrı elçisi! bana müsaade et de onun başını keseceğim, çünkü münafıklık gösterdi dedi. Tanrı elçisi ona: Ey Ömer! sen ne biliyorsun ki, Tanrı Bedir gazasına katılanların günah ve kusurlarını Bedir olayı gününde bildiği halde yarlığamış olacaktır, siz istediğinizi yapınız, ben sizi affettim, buyurdu. Tanrı bu münasebetle Hatib hakkında şu âyetleri indirdi: «Ey Müminler! düşmanımı, düşmanınızı dost edin-

meyin, siz onlara dostluk gösteriyorsunuz, halbuki onlar size gelen Kur'anı red ve inkâr ettiler. Rabbiniz olan Yaradana iman ettiğiniz için elçisini ve sizi Mekke'den çıkarıyorlar, siz yurdunuzdan yolumda kutsal savaşta bulunmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız niçin onlara gizlice dostluk gösteriyorsunuz? Halbuki, ben sizin gizlediğiniz ve açık gösterdiğiniz her şeyi bilirim. Sizden her kim bunu bir daha yaparsa doğru yoldan sapmış olur» diye Mümtehine'nin (1-13) ayetlerinde bununla ilgili olan hal ve hükümleri anlatır. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Muhammed bin Müslim Zührî'den, o da Ubeydullah bin Abdullah bin Utbe bin Mes'ud yoliyle İbn Abbas'tan şunu rivayet eder: Hazırlıkları bittikten sonra Tanrı elçisi yola çıktı, kendi yerine Ebu Rühm Külsüm bin Husayn bin Halef Gifarî'yi Medine'de bıraktı. Tanrı elçisi Ramazanın 10 unda yola çıktı. Tanrı elçisi ve onunla birlikte müslümanlar oruç tuttular. Tanrı elçisi Usfan ile Emec arasındaki Kudeyd mekiine geldiğinde orucunu bozdu. Oradan kalkarak 10 bin müslümanın başında olduğu halde Merre Ez-Zahran'a geldi. Süleym uruğunun sayısı 700 ü, Müzeyne'nin sayısı 1000 buldu. Ensar ve Muhacirler Tanrı elçisinin etrafında toplandılar, onlardan kimse arkada kalmadı. Tanrı elçisi Merre Ez-Zahran'a gelinceye kadar Kureyş'liler Tanrı elçisi ve müslümanların hal ve hareketinden habersizdiler, Tanrı elçisinin ne yaptığını bilmiyorlardı.

Tanrı elçisi Merre Ez-Zahran'a indiği gece Ebu Süfyan bin Harb'le Hakîm bın Hizam'lar müslümanların hal ve hareketinden haber almak ve işitmek maksadiyle şehirden çıkmışlardı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme söylemiş, o: bana Abbas bin Abdullah bin Ma'bed bin El-Abbas bin Abdülmuttalib'den naklen Ebu İshak söyledi, der. Abbas, İbn Abbas'dan şunu rivayet eder: Abbas bin Abdülmuttalib, Tanrı elçisini yolda bir yerde karşılamıştı, Ebu Süfyan bin Harb ile Abdullah bin Ebi Ümeyye bin Mugire, Nik el-Ukab'da Tanrı elçisiyle görüşmek istediler, orası Mekke ile Medine arasında bir yerdir. Ümm-i Seleme Tanrı elçisinden onlar için izin istedi ve: Ey Tanrı elçisi! biri amcanın oğlu, diğeri halanın oğlu ve akrabandırlar, seninle görüşmek istiyorlar, onları huzuruna kabul et, dediğinde, Tanrı elçisi: Onlarala görüşmek istemem, amcamın oğlu olanı şeref ve namusuma dokundu. halamın oğluna gelince o, ben Mekke'de iken hakkımda ağzına gelenleri söyledi, cevabında bulundu. Onlara Tanrı elçisinin bu sözleri haber verildi. Ebu Süfyan'ın yanında küçük bir çocuğu vardı. O: Tanrı elçisi katına girmeğe müsaade edecektir, yoksa şu küçük çocuğumun elinden tutarak susuzluktan ve açlıktan ölünceye kadar yer yüzünde dolaşacağım. dedi. Onun bu sözleri Tanrı elçisine hikâye edildiğinde, o, onlara acıdı ve her ikisine katına girmeğe müsaade etti. Her ikisi de katına girerek müslüman oldular. Ebu Süfyan kendisinin müslümanlığı kabul keyfiyetini

ve bundan önce yaptığı kötülüklerden dolayı özür dileyerek şu beyitleri söyledi:

«Ben, başım sağlığına andiçerek teyit ederim ki, Kureyş'lilerin bayraktarı olarak Lât putunun, yani bu puta tapanların süvarilerini Muhammed'in süvarilerine üstün kılmak için savaştım. Bana hak ve doğru yol gösterilip hak dini kabul ettiğim sırada, karanlıkta bütün gece yoluna devam ettikten şaşırıp nereye gideceğini bilmeyen bir adam gibi idim. Bana hidayet yolunu gösteren ve Tanrı'yı tanıtan zat, kovarak kendimizden sürdüğüm bir zattır. Ben ondan yüz çeviriyor, Muhammed'i zarar ve zorluklara katlandırarak ondan uzaklaşıyor, ad ve nesebimle çağrılıyordum. Fakat Muhammed'e intisab etmiyordum. Mekke'liler bulundukları durumda yaşıyorlar, onların batıl sözlerini söylemiyen kimse, akıl ve fikir sahibi olsa dahi azarlanıyor ve takbih ediliyordu. Ben kalbimden onların topraklarına kavuşmak istiyor, fakat bana her hususta hidayet yolu gösterilmeden önce onlara kavuşamıyordum. Sakif'lere söyle ki, ben onlarla savaşmak istemiyorum, yine Sakif'lere söyle ki, korkutulacak kimse de ben değilim, başkasıdır. Ben Âmir'i öldüren asker arasında bulunmadığım gibi, dil ve el de uzatmış değilim. onlar uzaktan gelmiş uruğlar olup. Sulhan ve Sürded'lerden getirilen cins develere benzerler».

İbn Ishak sözüne devam edip şöyle diyor: Raviler, Ebu Süfyan'ın Bana Tanrı'yı ve onun hak dinini tanıtan kimse, kovarak memleketinden sürdüğüm zattır, mısrasını okuduğunda, Tanrı elçisinin, onun göğsüne vurarak: Beni her çeşit tehditle yurdumdan süren sensin, demiş olduğunu anarlar. Vakidî diyor: Tanrı elçisi (S. A. M.) yola çıktığında, halkın bir kısmı Tanrı elçisinin Kureyş'liler, diğer bir kısmı da Hevazin'liler, üçüncü bir kısmı da Sakif'ler üzerine yürümekte olduğu kanaatinde idiler. Tanrı elçisi uruglara elçiler göndererek kendileri ile birlikte yola çıkmağa çağırdı ise de onlar gelmemişlerdi. Tanrı elçisi Kudeyd'e varmadan önce bayrak ve sancak çekmedi. Oraya vardığı zaman Beni Süleym'ler süvari ve mükemmel silâhlarla gelerek islâm askerine katıldılar. Uyeyne birtakım adamlariyle gelerek El-Arç'ta Akraa bin Hâbis, Sakya'da islâmlara katıldılar. Uyeyne ona: Ey Tanrı elçisi, askerinde savaş alet ve esvabı görmediğim gibi, hac kılmak üzere ihram hazırlıkları da görmüyorum, nereye gidiyorsun? diye sorduğunda Tanrı elçisi ona: Tanrı'nın irade ettiği yere cevabında bulundu. Bundan sonra Tanrı elçisi müslümanları hal ve hareketi Kureyş'lilerden gizli tutmağa çağırdı. O, Merre Ez-Zahran'a indi. El-Abbas, Es-Sakya'da Tanrı elçisinin yanına geldi. Mahreme bin Navfel, Nik El-Ukab'da Tanrı elçisiyle buluştu. Tanrı elçisi Merre Ez-Zahran'a indikten sonra yanında Hakîm bin Hizam olduğu halde Ebu Süfyan müslümanlar hakkında haber topla-

mak maksadiyle Mekke'den çıktı. Bize Ebu Küreyb söyledi, ona ve arkadaşlarına Yunus bin Bükeyr söylemiş, o Muhammed bin İshak'tan rivayet eder. İbn İshak Hüseyin bin Abdullah bin Ubeydullah bin Abbas'dan, o da İkrime yoliyle İbn Abbas'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Merre Ez-Zahran'a indiğinde, Abbas bin Abdülmuttalib kendi kendine: Tanrı elçisi Medine'den çıkmıştır, Mekkeli'leri memleketlerinde aısızın bastırarak kılıç kuvvetiyle Mekke'ye girerse, Kureyş'liler mahv ve helâk olurlar, kıyamete kadar kalkınamazlar, dedikten sonra Tanrı elçisinin El-Beyza adlı katırına binerek ordugâhdan ayrıldı, Erak mevkiine geldi. Maksadı oduncu, sütçü veya Mekke'ye giden herhangi bir kişi bularak Tanrı elçisinin geldiğini Mekke'lilere haber vermek ve onları, katına gelerek aman talebinde bulunmağa çağırmaktı. Abbas diyor: Ben Erak'da dolaşarak Mekke'lilere haber vermek üzere adam ararken Ebu Süfyan bin Harb'le Hakim bin Hizam ve Büdeyl bin Verka'nın seslerini işittim, onlar Tanrı elçisi hakkında haber toplamak üzere Mekke'den çıkmışlardı. Ebu Süfyan: Ben hiçbir vakit, bu gece olduğu gibi çok ve parlak ateş görmüş değilim, diyordu. Büdeyl ona: Bu ateşlerin Huzaa'ların ateşi olduğunu temin ederim, onlar savaşmak üzere toplanmışlar, diye mukabelede bulunuyordu. Ebu Süfyan ona: Huzaa'lar bu ateşleri yakabilecek kudrette değildirler, onlar bundan çok dun derecede ve hakirdirler. diyordu. Bu onun sesi olduğunu anladıktan sonra: Ey Hanzala'nın

babası! diye seslendim o: Sen El Fazl'ın babası mısın? diye sordu. Ben de; Evet, dedim, O: Babam ve anam sana feda olsun, söyle arkanda ne var? diye sordu. Ben: Tanrı elçisi arkamızdadır, o, sizin karş koyamayacağınız bir kuvvetle üzerinize yürümüştür. müslümanlardan 10 bin askerle gelmiştir, dediğimde. o: Bana ne emrediyorsun? diye sordu. Ben ona: Bu katıra benim arka tarafıma binersin, ben de senin için Tanrı elçisinden aman isterim. Tanrı adına andiçerek teyit ederim ki, seni bu halinde yakaladığı takdirde başını kesecektir. dedim. Bunun üzerine o, arkama bindi, ben de katırı koşturarak Tanrı elçisinin ordugâhı tarafına doğru ilerledim, ordugâhtaki müslümanların ateşleri yanından geçerken onlar: Amcası, Tanrı elçisinin katırına binmiş, diyorlardı. Ömer bin Hattab'ın ateşi yanından geçtiğimizde, o: İşte Ebu Süfyan, bize ahitsiz va amansız olarak onu ele geçirmeği sağlıyan Tanrı'ya hamdler olsun, dedikten sonra Tanrı elçisinin katına ulaşma için süratle koşmağa başladı, ben de Ebu Süfyan'ı arkama bindirmiş olduğum halde katırı seğirterek koşturdum, yavaş yürüyen hayvanın yavaş koşan adamı geçebileceği nisbette Ömer'den önce Tanrı elçisinin kapısına geldim. Ömer Tanrı elçisinin katına girerek: İşte Tanrı düşmanı Ebu Süfyan ahidsiz ve amansız olarak elimize geçmiştir, bana müsaade et, başını keseceğim, dedi, Ben, Tanrı elçisine: Ben Ebu Süfyan'ı himayeme aldım. dedikten sonra Tanrı elçisinin yanına oturdum. Tanrı elçisinin başından tuttum ve: Bugün benden başka kimse

seninle fısıldaşarak konuşmıyacaktır, dedim. Ömer, Ebu Süfyan aleyhinde birçok sözler söylediğinde, ben: Ey Ömer! acele etme, bana mühlet ver, dedikten sonra: Senin, onun öldürülmesi hususunda ısrar etmen, Abdimenaf oğullarından olduğu içindir, Beni Adi bin Kâ'bdan olduğu takdirde bu sözleri söylemezdin, dedim. Bunun üzerine Ömer: Ey Abbas acele etme, bana mühlet ver, dedikten sonra: Tanrı adına andiçerek temin ederim: senin müslüman olduğundan dolayı o derecede sevindim ki, babam Hattab sağ olup da İslâmiyeti kabul etmiş olsa idi, bu derece sevinmemiş olurdum, çünkü Tanrı elçisinin, senin müslüman olmandan dolayı Hattab'ın İslâmiyeti kabulünden ziyade sevindiğini biliyorum, diye mukabelede bulundu. Tanrı elçisi: Git, ona sabahleyin katıma gelinceye kadar aman verdik, dedi. Abbas onu kendisiyle birlikte konak yerine görürdü. Abbas sabahleyin onu Tanrı elçisinin katına getirdi. Tanrı elçisi onu gördüğünde: Ey Ebu Süfyan! yazıklar olsun sana, tek ve ortağı olmayan Tanrı'dan başka mabut olmadığına inanmak vakti geldi mi? dediğinde Ebu Süfyan ona: Babam ve anam sana feda olsun, sen kardeşlik bağlarına ne kadar çok riayet eden, bu derecede yumuşak tabiatlı ve bu derece saygılı bir zatsın, ben: bir Tanrı'dan başka Tanrı olsa idi, beni kurtarmış ve bana faydası dokunmuş olurdu, diye düşündüm, diye mukabelede bulundu. Tanrı elçisi bundan sonra ona: Ey Ebu Süfyan! benim Tanrı elçisi olduğumu anlamak vakti gelip çatmadı mı? de-

diğinde, o: Sen kardeşlik haklarına ne kadar çok riayet eden, bu derecede yumuşak tabiatli ve bu derecede saygılı bir zatsın. Senin peygamberliğin hakkında kalbimde azçok bir şey var, cevabında bulundu. Abbas diyor ki: ben hemen ona: yazıklar olsun sana öldürülmeden önce hak Peygamber olduğuna tanıklık et, yoksa başın kesilir, dedim. O, ancak bundan sonra şahadet kelimesini okudu. Ebu Süfyan şahadet kelimesini okuduktan sonra Tanrı elçisi Abbas'a: Onu ovanın boğazındaki burnunda durdur ki, Tanrı ordusunun oradan geçtiğini gösrün, dedi. Ben: Ey Tanrı elçisi, Ebu süfyan övünmeği seven bir kişidir, ona kavmı arasında bir nevi şeref teşkil edecek bir şey ver, dediğimde, Tanrı elçisi: Ebu Süfyan'ın avlusuna girenlere aman verilmiştir, mescide girenlere ve üzerlerinden kapılarını kapatanlara aman verilmiştir, buyurdu. Abbas sözüne devam edip diyor: Ben, Ebu Süfyan'ı ovanın boğazındaki dağın burnuna götürdüm. Uruklar geçmeğe başladılar. Ebu Süfyan her uruk geçtikçe: Bunlar kimler? diye soruyor, ben de: Bunlar Süleym'ler, diyor, o da: Beni Süleym'ler ilgilendirmez, diye cevap veriyor, diğer bir uruk geçtiğinde ben: Bunlar Eslem'ler, diyor, Cüheyne'ler geçtiğinde yine aynı cevabı veriyordum. Nihayet Tanrı elçisi tulgaları içinde kendi askeriyle geçti. Onlar demir silâhlarla silâhlanmışlar, zırhlarının içinden ancak gözlerinin karaları gözüküyordu. Onlar geçerken Ebu Süfyan: Bunlar kimler? diye sordu. Ben: Bu Tanrı elçisidir, Muhacirlerle Ensar'lar arasın-

da bulunuyorlar, dedim. O: Kardeşinin oğlunun devleti büyümüş, dedi. Ben: Yazıklar olsun sana, bu senin bildiğin devlet değil, Peygamberliktir, dediğimde, o: O halde Peygamberliktir, diye mukabelede bulundu. Bundan sonra ben ona: Sen şimdi kavminin yanına git, onları sakınmağa çağır, dedim. O, süratle Mekke'ye gitti. Mekke'ye dönünce mescide girdi ve yüksek sesle: Ey Kureyş topluluğu! Muhammed, sizin karşı koyamayacağınız büyük bir ordu ile geldi, diye seslendi. Onlar: Ne söylüyorsun, yapma, dediklerinde, o: Benim avluma girenlere aman verilmiştir, dedi. Onlar: Yazıklar olsun sana, senin avlun Mekke halkını içine alamaz, diye karşıladılar. Ebu Süfyan: Mescide girenlere, üzerlerinden kaplarını bekitenlere aman verilmiştir, dedi. Bana Abdülvaris bin Abdüssamed bin Abdülvaris söyledi, ona babası, babasiyle arkadaşlarına Eban El-Attar, onlara Hişam bin Urve söylemiş, o babası Urve'den şunu rivayet eder: Urve, Abdülmelik bin Mervan'a, hamdü senadan sonra şu mektubu yazmıştı: sen bana yazdığın mektubunda Halid bin Velid'in Mekke'nin fethi gününde baskınlarda bulunup bulunmadığını, bulundu ise kimin emriyle baskında bulunduğunu soruyorsun. Halid Mekke'nin fethi olayında Tanrı elçisinin yanında bulunuyordu. Tanrı elçisi Batn-ı Merre'den kalkarak Mekke'ye girmek maksadiyle hayvanına bindiği vakit Kureyş'liler Ebu Süfyan bin Harb ile Hakîm bin Hizam'ı Tanrı elçisiyle görüşmek üzere göndermişlerdi. Onlar, Tanrı elçisinin nereye gide-

ceğini, Taif üzerine mi yürüyeceğini veya başka bir yere mi gideceğini bilmiyorlardı. Ebu Süfyan ile Hakîm bin Hizam Büdeyl bin Varka'yı da yanlarına almışlardı. Kureyş'liler onlara: Muhammed'le müslümanlar bize arka tarafımızdan saldırmasınlar, çünkü biz Muhammed'in üzerimize mi, Hevazin'lere mi, yahut Sakif'lere mi saldıracağını bilmiyoruz, dediler. Tanrı elçisi ile Mekkeliler arasında bir mütareke yapılmış her iki taraf birbirine ihanet etmiyeceğine ve aldatmıyacağına söz vermişti. Buna bakmadan Kureyş'liler silâh vermek suretiyle Bekir'lere yardımda bulunmuşlar, Beni Kâ'blar Kureyş'lileri itham etmişler ve bu hâdise Tanrı elçisinin Mekke üzerine yürümesine sebep olmuştu. Ebu Süfyan ile Hakîm bin Hizam ve Büdeyl Merre'ye inmiş olduğunu anladılar: Sonra Merre'ye giderek her üçü de Tanrı elçisinin indiği yerde ona biat ettiler. Tanrı elçisi biat işi tamam olduktan sonra onları İslâmiyeti kabule çağırmak üzere Kureyş'lilere gönderdi. Onlara, Ebu Süfyan'ın avlusuna sığınanlara aman verilmiş olduğu bildirildi. Onun konağı Mekke'nin yukarı kısmındadır. Hakîm'in avlusuna sığınanlara da aman verilmiştir. Onun avlusu Mekke'nin aşağı kısmındadır. Kapısını kilitliyenlere de dokunulmıyacaktır. Ebu Süfyan ile Hakîm Tanrı elçisinin katından çıkarak Mekke'ye gittiklerinde onların arkasından Zübeyr'i gönderdi. Ona sancağını verdikten sonra kendisini Muhacir ve Ensar'dan olan süvarilerin başına geçirdi. Ona sancağını Mekke'nin en yukarı tarafındaki Hacun'da dikme-

sini emrederek: Ben gelmeden önce sancak dikilen yerden ayrılma, dedi. Tanrı elçisi oradan Mekke'ye girdi. O, Halid bin Velid'i Kuzaa ile Beni Süleym'lerin ve bu hâdiseden biraz önce müslüman olanların başında, Mekke'ye aşağı taraftan girmesini emretti. Beni Bekir'ler Mekke'nin bu kısmını koruyorlardı, Kureyşliler onları seferber etmişlerdi. Onlar, Beni Hâris bin Abdümenat ve Ahabiş'den onlarları da Mekke'nin bu kısmını korumağa memur etmişlerdi. Halid bin Velid işte bunların bulunduğu aşağı taraftan Mekke'ye girdi. Bana söylediklerine göre Tanrı elçisi Halid ile Zübeyir'i Mekke'ye girmeğe memur ettiği vakit Halid'e: Ancak kendinizle savaşanlarla savaşınız, demişti. Halid, Beni Bekirlerle Ehabiş tarafından tutulmuş olan Mekke'nin aşağı kısmı üzerine yürüdü ve (karşı koydukları için) onlarla savaştı, Yüce ve aziz Tanrı onları bozguna uğrattı. Mekke fetholunurken bundan başka çarpışma olmamıştır. Ancak Zübeyr'in süvarileri arasında bulunan Beni Muharib'den olan Kürz bin Cabir'le Beni Dâ'bdan İbn Eşar. Zübeyr'in saptığı Keda yoluna sapmadan başka bir yoldan şehre girmek istemişlerdi. Onlar Kureyş'lilerden Keda'ya doğru inmekte olan bir bölüğe rasgeldiler ve Mekke'liler tarafından öldürüldüler. Zübeyr'in şehre girmeğe memur olduğu yukarı kısımda hiç bir çarpışma olmadı. Tanrı elçisi işte buradan Mekke'ye girdi. Mekke ahalisi Tanrı elçisine bi'at edip İslâmiyeti kabul ettiler. Tanrı elçisi Mekke'de ancak yarım ay kaldı, bundan sonra Hevazin'lerle Sakif'ler

üzerine yürüdü. Müslümanlar Huney'ne indiler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'dan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Abdullah bin Ebu Nüceyh'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Zi Tuva'ya geldiğinde askerini bölük bölük taksim etti. Zübeyr'e askerin bir kısmiyle şehre Keda tarafından girmesini emretti. Zübeyr ordunun sol kanadının kumandanı idi. Tanrı elçisi Sa'd bin Ubade'ye Keda tarafından şehre girmesini emretmişti. İlim mensuplarından bazıları, Tanrı elçisi tarafından şehre bu cihetten girmeğe memur edildikten sonra onun: Bugün büyük bir savaş ve çarpışma günü olup haram şeyler helâl sayılır, demiş olduğunu söyler. Muhacirlerden biri onun bu sözlerini işitince Tanrı elçisnin katına giderek: Sa'd bin Ubade'nin söylediği sözleri işit, ben onun Kureyş'lilere saldırmamasından emin değilim, dedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi Ali bin Ebu Talib'e: Onun arkasından yetiş, bayrağı elinden al ve bölüğün başında olduğun halde Mekke'ye gir, diye emretti. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn Ishak. Abdullah bin Nüceyh'in. rivayet ettiği hadisinde şunu da söylemiş olduğunu anar: Tanrı elçisi Halid'e şehre El-Lıyt tarafından girmeği emretti. O, bu emir üzerine bir bölüğün başında olduğu halde El-Lıyt tarafından Mekke'nin aşağı kısmına girdi. Halid, askerin sol kanadının komutanı olup Eslem, Gifar, Müzeyne, Cüheyne ve diğer Arap uruglarından bazıları onun askerini teşkil ediyorlardı.

Ebu Ubeyde bin Cerrah ise bir saf halinde Tanrı elçisinin önünden Mekke'ye doğru iniyordu. Tanrı elçisi Ezahir tarafından Mekke'ye girdi, Mekke'nin aşağı kısmına indi. Çadırı orada dikildi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Abdullah bin Ebi Nüceyh ile Abdullah bin Ebu Bekir'den şunu rivayet eder: Süfyan bin Ümeyye, İkrime bin Ebi Cehl ve Süheyl bin Amr bir toplu'ukla Handeme mevkiini tutmuşlardı. Maksatları müslümanlarla savaşmaktı. Beni Bekirlerin kardeşleri olan Hişam bin Kays bin Halid, Tanrı elçisi Mekke'ye girmeden önce onlar için silâhlar tedarik ediyor ve bu silâhları onarıyordu. eşi ona: Bu silâhları niçin hazırlıyorsun? diye sorduğunda o: Muhammed ve arkadaşlariyle savaşmak için, diye cevap veriyordu. Eşi: ona Tanrı adına andiçerek Muhammed'le onun arkadaşlarına hiçbir silâh ve kuvvetin karşı koyamıyacağını teyit eylerim, dediğinde Himas eşine: Tanrı adına andiçerek onlardan birini senin hizmetine tahsis etmek ümidinde olduğumu söyleyebilirim, dedi ve şu beyitleri okudu:

> Onlar ilerlerse, sıhhatim yerinde bir adamım, yani onlarla çarpışırım. İşte bunlar mükemme silâhlardır ve parlaktırlar. İki ağızlı olduğu için kınından çekip çıkarmak da kolaydır.

Himas, müslümanlar Mekke üzerine yürürken Safvan, Süheyl bin Amr ve İkrime ile birlikte

Handeme mevkiini tuttu, Halid bin Velid komutasındaki askerler ilerledikleri vakit onlarla azçok çekiştiler. Kürz bin Cabir bin Hisl İbn Ecen bin Habib bin Amr bin Şeyban bin Muharib bin Fihr ile Humeys bin Halid öldürüldüler. Humeys'in adı Eş'ar bin Rabi'a bin Asram bin Zabis bin Haram bin Habeşiyye bin Kâb bin Amr olup Beni Münkiz'lerin ahitlisidir. Onlar, Halid bin Velid'in askerleri arasında bulunuyor, fakat Halid'den ayrılarak başka bir yola sapmışlardı. Her ikisi de öldürüldü. Humeys, Kürz bin Cabir'den önce öldürülmüştü. Kür arkadaşının iki ayağı arasında durarak öldürülünceye kadar savaştı. O, çarpışırken şu beyitleri okuyordu:

> «Beni Fihr'den yüzü ve göğsü parlak ve temiz olan sarışın sevgilim, arkadaşım Sahr'ı korumak üzere savaştığımı bilir».

Öldürülen Humeys, Ebu Sahr künyesini taşırdı. Halid'in süvarilerinden ve Cüheyne'lerden Seleme bin El-Meylâ da öldürüldü. Tanrı'ya ortak katanlardan 12 ye 13 e yakın kişi öldürüldükten sonra onlar bozguna uğrayarak kaçtılar. Bu cümleden Himas da yenilerek evine döndü, eşine: Üzerimden kapıyı kilitle, dediğinde eşi ona: demin söylediklerin nerede? dedi Eşinin bu sözleri üzerine Himas şu beyitleri okudu:

> «Sen Handeme olayında hazır bulunmuş olsa idin Safvan ile İkrime'nin nasıl kaçtıklarını ve Ebu Zeyd'in sağı toplantısında olduğu gibi ayakta durduğunu ve müslüman

kılıçlarının onları nasıl karşıladığını görmüş olurdun. Sen onların kılıçlarının her baldırı ve her kafa tasını kestiğini görür, haykırış ve gürlemelerden başka bir şey işitmezdin. Onların ancak arkamızda mırıldanma ve gürlemeleri işitiliyordu. Sen bu dehşetleri düşün de beni azarlıyarak bir söz olsun söyleme.»

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan naklen Seleme şunu söylemiştir: Tanrı elçisi Mekke'ye girecek olan komutanlarına, adlarını anarak söylediği bir kaç kişi hariç olmak üzere: sizinle savaşmıyan size karşı silâh kullanmıyanlardan kimseyi öldürmeyiniz, diye emretmişti. Öldürülmeleri emredilen kimseler Kâbe'yi örten perdeye takılmış ve yapışmış olsalar dahi öldürürsünüz, demişti. Öldürülmeleri emredilen kişiler şunlardır: Abdullah bin Sa'd bin Ebu Sarh bin Hubeyb bin Cezime bin Nasr bin Mâlik bin Hisl bin Âmir bin Lüey, çünkü, o İslamiyeti kabul ettikten sonra kâfir olarak Mekke'ye kaçmıştı. O, Osman bin Affan'ın süt kardeşi idi, Mekke fethedildiği gün Osman'ın yanına kaçtı, Osman bir müddet sakladıktan ve Mekke'de sükûnet husule geldikten sonra onu Tanrı elçisinin katına götürüp Tanrı elçisinden onun için aman istedi. Rivayete göre Tanrı elçisi müspet veya menfi cevap vermeden uzun müddet susmuş ancak bundan sonra: Evet (yani aman verildi), buyurmuştur. Bundan sonra Osman onu yanına alarak Tanrı elçisinin kalından uzaklaştı. Onlar

çıktıktan sonra Tanrı elçisi yanında bulunanlara: cevap vermeden susmaklığım aranızdan birinizin yerinden kalkarak başını keser ümidiyle idi, demiştir. Onlar: İşaret etmeli idin, dediklerinde: Tanrı elçisi işaret yoliyle kimseyi öldürmez, buyurmuştur. Öldürülmesi emredilenlerden diğer biri de Beni Temim bin Galib oğullarından Abdullah Hatal idi. Tanrı elçisi onu, İslâmiyeti kabul ettikten sonra, zekât ve diğer sadakaları toplamak üzere göndermişti. Yanına da Ensar'dan birini katmıştı. Hizmetini gören bir kölesi vardı. Köle müslümandı. Abdullah kölesine bir teke keserek kendisi için yemek hazırlanmasını emrettikten sonra uyumuş. kalktığında birşey hazırlanmadığını görerek kölesini öldürdükten sonra İslâmiyeti bırakarak kâfir olmuştu. Onun hanende iki cariyesi vardı. Cariylerden birinin adı Fertena idi. Onlar Tanrı elçisiyle alay edip şarkılar söylerlerdi. Tanrı elçisi Abdullah ile birlikte bu iki cariyenin de öldürülmelerini emretmişti. Ölüme mahkûm olanlardan Huvayris bin Nukayz bin Vehb bin Abd bin Kusay Mekke'de iken Tanrı elçisine eziyet edenlerden biri idi. Ölüm cezasına çarptırılması kararlaştırılan Makis bin Subabe ise yanlışlıkla kardeşini öldüren Ensari'yı öldürdükten sonra kâfir olarak Mekke'ye kaçmıştı. İkrime bin Ebu Cehl ile Mekke'de iken Tanrı elçisine eziyet eden Abdülmuttalib oğullarından birinin azatlısı Sara da ölüm cezasına mahkûm olanlardan idiler. İkrime, kaçarak Yemen'e gitti. Hâris bin Hişam'ın kızı olan Ümm-i Hakîm müslüman olduktan son-

ra kocası için aman istedi. Tanrı elçisi ona amanı verdikten sonra Ümm-. Hakîm kocasını araştırıp buldu. Tanrı elçisinin katına getirdi. Bize haber verdiklerine göre İkrime başından geçenleri söyle anlatmıştır: Benim İslâmiyeti kabul etmekliğimin sebebi şudur: Ben Yemen'e gitmek üzere gemiye binmek istediğimde geminin sahibi bana Ey Tanrı kulu! tek ve Tanrı'dan başka hak mabut yoktur, diye tanıklık edip put ve başka nesnelere ilâh olarak tapmağı bırakmadan önce bu gemiye binemezsin, çünkü sen bu inanda bulunmadığın takdirde hepimizin de denizde mahv ve helâk olmamızdan korkuyorum, dedi. Ben ondan: Tanrı birliğine inanmıyan ve bir Tanrıdan başkasına tapmayı bırakmıyan kimse bu gemiye binmemiş midir? diye sorduğumda o: Hayır, bu gemiye binen herkes hulûsla Tanrı'ya inanmış ve ibadet etmiştir, cevabında bulundu. Ben kendi kendime: O halde biz Muhammed'den nasıl ve ne ile ayrılıyoruz? onun bizi davet ettiği iman budur, Tanrı adına andiçerek karadaki ilâhımızla deniz ilâhımız arasında fark olmadığını teyit ederim, dedim ve böylece İslâmiyeti anladım, kalbime İslâmiyet sevgisi doğdu. Abdullah bin Hazal'a gelince onu Mahzum oğullarından Sa'id bin Hureys ile Ebu Eslemî Berze müştereken öldürdüler. Makis bin Subabe kendi kavminden Nümeyle bin Abdullah tarafından öldürüldü. Bu münasebetle Makis'in kız kardeşi şu iki beyti söyledi:

«Başımın sağlığına andiçerek temin ederim ki, o, kışın yolcuları konuk eden Makis'i

öldürmekle onları kaygu ve hasreı içinde bıraktı. Makis'in benzerini gören gözler ne hoştur. O öldükten sonra lohusa kadınlar lohusalara mahsus yemeklerinden mahrum bir halde sabah karşıladılar».

İbn Hatal'ın iki cariyesinden biri öldürüldü. Diğeri Tanrı elçisi aman verinceye kadar kaçak bir hayat yaşadı. O, sonradan iman etmişti. Sâra'ya gelince onun için de Tanrı elçisinden aman istenildi. Tanrı elçisi ona da aman verdi. O, Ömer bin Hattab'ın halifeliği çağında biri tarafından Ebtah mevkiinde at ile çiğnetilerek öldürülünceye kadar yaşadı. Huvayris bin Nukayz ise Ali bin Ebu Talip (Tanrı ondan razı olsun) tarafından öldürüldü. Vakidî : Tanrı elçisi Mekke'nin fethinde altı erkek ile dört kadının ölüm cezasına çarptırılmalarını emretti, der ve ölüme mahkûm olan erkeklerin adlarını İbn İshak'da olduğu gibi, anar. Kadınlara gelince, Utbe bin Rabia'nın kız Hind'i de ölüme mahkûm olanlar arasında sayar. O, İslâmiyeti kabul edip Tanrı elçisine bi'at etti (ve ölüm cezasından kurtuldu). Sâra, Amr bin Haşim bin Abdülmuttalip bin Abdimenaf'ın azatlısı idi. O, Mekke'nin fethi gününde öldürüldü. Fertena ise Osman'ın helifeliği çağına kadar yaşadı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak Ömer bin Musa bin El-Vecih yoliyle Katade Sedusî'den şunu rivayet eder: Tanrı elçis Kâbenin kapısı önüne gelerek ayakta durduktan sonra şöyle dua etti: Tek ve bir Tanrı'dan başka hak

mabud yoktur. O, vadini yerine getirdi, kuluna yardım etti. Yalnız o kendisi Ehzab'ı yani Medine üzerine yürüyen birleşmiş Arap partilerini bozguna uğrattı. Bu günden itibaren atalardan intikal eden meziyetler ve onlardan övünülen her şey, kan ve mal dâvaları ortadan kalkmış ve benim şu iki ayağım altında çiğnenmiştir. Şeref teşkil eden ve cahiliyet çağından kalma Kâbe kapıcılığı (müdürlüğü) ve hacılar için su tedariki ve tevzii bunların dışında bırakılmıştır. Yanlışlıkla öldürülenler için bilerek öldürülenlere verilen kan pahası (diyet) ödetilir. Dayak ve kamçı ile vurularak öldürülenler için ağır derecede kan pahası ödenir ki, bu ağır kan pahası yavruları içlerinde olan kırk (deve) dir. Ey Kureyş topluluğu! Yüce Tanrı, kendinizi büyük görerek başkasını küçük görmeyi, cahiliyetten kalma meziyetleri ve ata babalarla övünmeleri ortadan kaldırmıştır, dedikten sonra şu âyeti okudu: «Ey insanlar,biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık, Rabbinizi tanımanız için sizi kavim ve kabilelere ayırdık. Yüce Tanrı katında en muteberiniz, hayır ve takva'ya (yani Tanrı'dan sakınmağa) en ziyade riayet edeninizdir. Tanrı nesebinizi hakkiyle bilir, her halinizden haber alır». (Hucürât: 13). Ey Kureyş topluluğu ve ey Mekke'liler! kendinize ne yapacak diye mi düşünüyorsunuz? diye hitab ettiğinde onlar: Sen saygılı kardeş ve saygılı kardeşin oğlusun, cevabında bulundular. Tanrı elçisi onlara: Gidiniz, serbestsiniz, diye onları azat etti. Halbuki kılıç kuvveti ile fethedildiği için onlar esir ve köle

hükmünde olup, ganimet malı sayılıyorlardı. Bundan dolayı Mekke ahalisine (esirlikten azad edilenler) adı verildi. Bundan sonra Mekke ahalisi müslümanlıklarında sadakat için biat etmek üzere bir araya toplandılar. Bana haber verdiklerine göre Tanrı elçisi onları, Safa dağı üzerinde otururak biat ettirmiştir. Ömer bin Hattab dağın, Tanrı elçisinin oturduğu yerden biraz aşağısında oturuyordu. Tanrı elçisi, Tanrı ve elçisine itaate, emirlerini yerine getirmeğe biat ettirdi. Onun müslümanlıklarında sadakate biat ettirmesi de aynı şekilde oldu. Tanrı elçisi erkekleri biat ettirdikten sonra kadınları da biat ettirdi. Tanrı elçisinin etrafında Mekke kadınları toplandılar, bu cümleden Utbe'nin kızı Hint'te biat etmek üzere gelmişti. O, suçlu olduğundan ve Uhud'da şehid düşen Hamza'ya karşı yaptıklarından dolayı hüviyetini saklamak üzere yüzünü perde ile örtmüştü, çünkü o, bu suçlarından dolayı Tanrı elçisinin kendisini cezaya çarptırmasından korkuyordu. Bana haber verdiklerine göre kadınlar Tanrı elçisine biat etmek üzere ona yaklaştıklarında, o, onlara: Tanrı'ya hiçbir şeyi ortak katmamak üzere biat ediniz, demiş, Hint: Sen bizi erkekleri biat ettirmediğin şeylere biat ettiriyorsun, biz buna da biat ederiz, demiştir. Tanrı elçisi: Hırsızlık etmemek üzere biat ediniz, dediğinde Hint: Ben Ebu Süfyan'ın parasından az az alıyordum, bunun bir suç teşkil edip etmediğini bilmiyorum, demiştir. O bu sözleri söylerken orada bulunan Ebu Süfyan: Bunlar geçmişteki işlerdir, o pralar sana helâldir, dedi. Tanrı

elçisi ondan: Sen Utbe'nin kızı Hint misin? diye sorduğunda, o: Evet ben Utbe'nin kızı Hind'im geçmiştekileri affet dedi ve: «Tanrı seni affetmiştir» cevabını aldı. Tanrı elçisi: Zina etmemek üzere bana biat ediniz, dediği vakit Hint: Ey Tanrı elçisi! şeref sahibi hür kadın zina eder mi? diye mukabelede bulundu. Tanrı elçisi: Çocuklarınızı öldürmemek üzere bana biat ediniz, dediğinde Hint: Biz çocuklarımızı küçükken besliyerek yetiştirdik, sen onları büyüdükten sonra Bedir'de öldürdün, dedi. Ömer bin Hattab onun bu sözlerini işittiğinde şiddetli bir surette güldü. Tanrı elçisi: Elleriniz ve ayaklarınız arasında bıraktığınız çocukları kocalarınıza isnat edip iftira ve bühtanda bulunmamağa biat ediniz, dediği vakit Hind: İftira ve bühtan elbette çirkin bir şeydir, fakat bazan af ve müsamaha yolunda elverişli bir iştir, dedi. Tanrı elçisi: Hayırlı ve iyi işler hususunda bana muhalefet etmemek üzere biat ediniz, dediğinde, Hint: Hayırlı ve faydalı işlerde sana isyan etmek üzere burada toplanmadık, cevabında bulundu. Tanrı elçisi sözlü olan biatleri bitirdikten sonra (el vererek) biat ettirmeğe Ömer'i memur etti. Tanrı elçisi, kadınlar için Tanrı'dan onları yarlığamasını, esirgemesini diledi. Ömer onları (el-uzatarak) biat ettirdi. Çünkü Tanrı elçisi el uzatarak kadınlarla görüşmez, hiçbir kadına elini dokundurmaz, hiçbir kadın da ona da elini uzatmazdı. Ancak Tanrı tarafından kendisine helâl edilen kadınlarla temasta bulunurdu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Mu-

hammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Eban bin Salih'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin kadınları biat ettirmesi iki türlü olurdu, ya Tanrı elçisinin önüne bir tabak su konur, kadınları biat ettirdiğinde elini bu suya batırır, kadınlar da ellerini suya sokarlar, bundan sonra şart edilen hususlarda Tanrı elçisine söz verirlerdi. Şart ettiği hususları yerine getirmek üzere söz verdikten sonra Tanrı elçisi onlara: gidiniz, biat ettiniz, der, başka bir şey ilâve etmezdi. Vakidî Hiraş bin Ümeyye Kâ'bın Cüneydeb bin Edlâ Hüzelî'yi bu yıl öldürmüş olduğunu anar. İbn İshak ise (Edlâ) İbn Esva'ın cahiliyet çağında katlandığı bir cinayetten dolayı öldürülmüş olduğunu söyler. Tanrı elçisi Hiraş'ı kişi öldüren adam diye ayıpladı. Tanrı elçisi Huzaa'lara (Eslâ) Edlâ'ın kan bahasını ödemelerini emretti. Bize İbn Humeyd söyledi ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Muhammed bin Ca'fer bin Zübeyr'den rivayet eder. İbn İshak, ben onun ancak : Bana Urve bin Zübeyr söyledi demiş olduğunu hatırlıyorum. der: Safvan bin Ümeyye Cüdde (şimdiki konuşma şekli Cidde) ye gitmiş, oradan gemiye binerek Habeşistan'a gitmek istemişti. Umeyr bin Vehb, Tanrı elçisine: Safvan bin Ümeyye kavminin ulusudur, o, senden kaçarak kendisini denize atmak (gemiye binerek senden uzaklaşmak istiyor), ona aman ver, dediğinde Tanrı elçisi ona aman verdi. Umeyr: Ey Tanrı elçisi! ona aman vermiş olduğunun bir belgesi olarak bana bir şey ver, o, bu nesne

ile kendisine aman vermiş olduğunu anlasın, dedi. Onun bu ricası üzerine Tanrı elçisi ona, Mekke'ye girerken başına sarmış olduğu sarığını verdi. Umeyr, Tanrı elçisinin sarığını alarak Cüdde'ye geldi. O zaman Safvan gemiye binerek Habeşistan'a gitmek üzere idi. Umeyr ona: Ey Safvan! sana babam va anam feda olsun, Tanrı adını anarak kendini korkunç bir işle mahvetmemeni rica ediyorum. Tanrı elçisinden senin için aman aldım, dediğinde Safvan: Yazıklar olsun sana, yanımdan uzaklaş, bana bu hususta ağzını açarak bir söz söyleme dedi. Umeyr: Ey Safvan! o, insanların en meziyetlisi, en hayırlısı, en yumuşak tabiatlısıdır, amcanın oğludur, onun şeref ve şevketi senin şevketindir, devleti senin devletindir, dediğinde, o: Ben hayatımdan korkuyorum, dedi. Umeyr: O, senin düşündüğünden çok yüksektir, merhametlidir, dedikten sonra Safvan onunla birlikte Mekke'ye döndü. Umeyr onu Tanrı elçisinin katına getirdi, Safvan Tanrı elçisine: Bu adam senin bana aman vermiş olduğunu söylüyor, doğru mudur? diye sorduğunda Tanrı elçisi: Evet doğrudur, cevabında bulundu, Safvan Tanrı elçisine: Bana iki aylık bir mühlet ver, dediğinde Tanrı elçisi: sana dört aylık mühlet verdim. cevabında bulundu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklcdip Selcme söylemiş, İbn İshak, Zührî'den şunu rivayet eder: Hakîm bin Hâris'in kızı Ümm-i Hakîm ile Velid'in kızı Fahite müslüman oldular. Fahite Safvan ile, Ümm-i Hakîm

ise İkrime bın Ebu Cehl ile evli idi. Ümm-i Hakîm kocası İkrime için Tanrı elçisinden aman istedi. Tanrı elçisi ona aman verdi. Ümm-i Hakîm kocasını getirmek üzere Yemen'e gitti. Kocasını Yemen'den Tanrı elçisinin katına getirdi, İkrime ile Safvan müslüman olduktan sonra Tanrı elçisi, eşlerini eski nikâhlariyle birleştirdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nak'edip Seleme şunu söylemiş: Tanrı elçisi Mekke'ye girdiğinde Hübeyre bin Ebi Vehb Mahzumî ile Abdullah bin Sehmî Zeb'arî Necran'a kaçtılar. Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Sa'd bin Abdurrahman bin Hassan bin Sabit'ten şunu rivayet eder: Hassan Neccar'da bulunan Abdullah bin Zeb'arîye dokunarak yalnız bir beyit söyledi ki. sudur:

> «Darılma, sen Neccar'da alçak ve muhtaç olarak geçinmek zorunda bırakan zatı terketme».

İbni Zeb'arî, Hassan'nın bu beytini işitince, Tanrı elçisinin yanına döndü, müslüman olduktan sonra şu beyitleri söyledi:

> «Ey varlıkların sahibi olan Tanrı'nın elçisi! benim dilim bitişik ve yapışık bir haidedir, ben bu yapışıklığı yararak giderdiğim vakit mahv ve helâk olurum, ben o zaman şeytanla rüzgârlar istikametine yarış halinde bulunurum. Şeytanın yoluna sapan adamın

mahv ve helâk olacağı şüphesizdir. Nihayet doğru yolu buldum. Et ve kemiklerim Rabbime iman ettiler. Bundan sonra kalbim tanıklık etti. İlâhi azapla korkutarak doğru yolu gösteren sensin. Ben senin sözlerini eriştirerek kötülükten men ediyorum. Fakat orada Lü'eylerden bir uruk yaşıyor. Onların hepsi de batıl yola sapmış ve aldanmış insanlardır.».

Hübeyre bin Vehb'e gelince o, kâfir olduğu halde yaşadı. O, Ebu Talib'in kızı Ümm-i Hani ile evli idi. Ümm-i Hani'nin adı Hint idi. O, Eşinin müslüman olduğunu işittikten sonra şu beyti söyledi:

«Hint senin kalbini kendisine mi çekti, yahut onun halini sormak sana zor mu geldi?. Ayrılığın sebep ve hükümleri böyledir.

Bize İbn Humeyd söyledi, o Seleme yoliyle İbn İshak'tan şunu rivayet eder: Müslümanlardan Mekke'nin fethinde 10 bin kışı hazır bulundu. Onlardan 400 Gifar'dan 100 ı Müzeye'neden. 700 ü Süleym'den, 1400 ü Cüheyne'den kalanlar Kureyş, Ensar ve onların müttefiklerinden Kays, Beni Temim ve Esed gibi diğer Arap boylarındandı.

Vakidî, Tanrı elçisinin Leys uruğundan Davud'un kızı Müleyke ile evlenmiş olduğunu anar. Fakat Tanrı elçisinin kadınlarından biri onun yanına gelerek: Sen onunla evlenerek babanı öldüren bir adamla münasebette bulunmaktan

utanmıyor musun? dediğinde, kadın ondan kaçın dı, kadın güzel ve gençti. Bunun üzerine Tanrı elçisi onu boşadı. Tanrı elçisi onun babasını Mekke'nin fethi gününde öldürmüştü.

Halid bin Velid bu yıl Ramazanın 25. inde Nahle'deki Uzza puthanesini Yıktırdı. Uzza Süleym'in bir boyu ve Haşim oğullarının ahidlisi olan Beni Şeybanların putu idi. Beni Esed bin Abduluzza'lar: Bu bizim putumuzdu. derler. Halid bu puthaneyi yıkmak üzere yola çıktı. Tanrı elçisine bunu söylediğinde, o: Bir şeyler gördün mü? diye sordu. Halid :Bir şey görmedim, cevabında bulundu. Bunun üzerine Tanrı elçisi ona: Git de puthaneyi yık, diye emir verdi. Halid putun yanına geldi. Puthaneyi yıktı, putu kırdı. Puthanenin kapıcısı Şeyban oğullarından Beni Süleym'in bir kolundandı. Kapıcı Halid'in geldiğini işittiğinde, kılıcını putun boynuna astıktan sonra puthanenin bulunduğu dağa çıktı ve puta: Ey Uzza, Halid'in üzerine en şiddetli bir surette saldır, yüzünden perdeyi at, sert ve çabuk davran. Sen bugün Halid'i öldürmezsen bu suçunun âcil olan cezasını çekeceksin. Yahud hıristiyanlığı kabul et, dedi.

Halid puthanenin yanına vardı, puthaneyi yıktı. Bundan sonra Tanrı elçisinin yanına döndü. Vakidî, Suvaa putunun da bu yıl yıktırılmış ve parçalanmış olduğunu söyler. Bu put bir baştan ibaret olup Hüzeyl Uruğuna ait olan Rühat mevkiinde idi. Bu Amr bin El-As tarafından parçalandı. Amr putun yanına gelince muhafız ondan:

Ne istiyorsun? diye sorduğunda Amr: Ben bu putu parçalıyacağım, cevabında bulundu. Muhafız: sen onu yıkmak ve parçalamak kutretinde değilsin ki, dedi. Amr: Sen batıl bir inançtasın, dedikten sonra putu yıktı ve parçaladı. Amr, ecir ve sevap niyetiyle puta sunulan sadaka ve teberruların toplandığı hazinede bir şey bulamadı. Amr putu yıktıktan sonra muhafızına: Bu işi nasıl buldun? dediğinde, o: Müslüman oldum, diye cevap verdi. Müşellel mevkiinde bulunan Menat puthanesi de bu yıl yıkıldı. Eşhel oğullarından Sa'd bin Zeyd tarafından yıkılan bu put Evs ve Hazreç'lere aitti. Diğer tabirle bu iki uruk bu puta taparlardı. Halid bin Velid Beni Cezime'lerle bu yıl savaştı. Bu gazaya dair haberi bize İbni Humeyd söyledi. O, Seleme yoliyle Muhammed bin İshak'tan rivayet eder: Tanrı elçisi Yüce ve aziz Tanrı'ya imana çağırmak üzere Mekke etrafına bölükler halinde daîler göndermiş, daveti kabul etmiyenlerle savaşmağı emretmişti. Tanrı elçisi Halid başkanlığındaki bölüğü gönderdiğinde ona Tihame'nin aşağı tarafına gitmesini emretmiş fakat savaşmak üzere göndermemişti. Halid ise Beni Gazîmc'leri çiğnedi, onlardan bazılarını öldürdü. Bize İbn Humeyd söyledi. O Muhammed bin İshak yoliyle Seleme'den, o, da Hükeym bin Abbad bin Huneyf'den, o, Ebu Ca'fer Muhammed bin Ali bin Hüseyin'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Mekke'yi fethettikten sonra Halid bin Velidi Tanrı ve elşisine imana çağırmak üzere civara gönderdi, onu savaşa memur etmedi.

Arap uruğlarından Süleym ve Müdliç ve başkaları da Halid ile birlikte hareket ettiler. Onlar Beni Cezime bin Amr bin Abdülmenat bin Kinane'lerin suları olan El-Cümeyza'ya indiler. Onlar toplu bir halde bu suyun başında bulunmuyorlardı. Beni Cezimeler cahiliyet çağında Avf bin Abdi Avf Ebi Abdurrahman bin Avf ile Fakih bin Mugire'yi alış veriş ettikleri zaman öldürmüşler, sonra da mallarını almışlardı. İslâmiyet zuhur ettikten sonra Tanrı elçisi onları imana çağırmak üzere Halid'i göndermişti. O, arkadaşları ile birlikte adı geçen suyun başına geldi. Onlar müslümanları görünce silâha sarıldılar, Halid onlara: Silâlarınızı bırakınız, çünkü uruğlar mülüman oldular, diye emretti.

Bize İbn Humeyd söyledi. O, Seleme yoliyle İbn İshak'tan, o da ilim mensuplarından o da Beni Cezime oğullarından bir kişiden şunu rivayet eder: Halid bize silâhlarımızı bırakmağı emrettiğinde aramızdan Cahdem adında biri: Bu adam Halid'dir, silâhları bırakmanın arkasından esirlik gelir, esir edildikten sonra başlarınız kesilir, ben kendim Tanrı adına andiçerek silâhımı bırakmıyacağımı teyit eylerim, dedi. Kavminden olanlar onu azarlıyarak: Ey Cahdem! sen kanlarımızın akıtılmasını mı istiyorsun? onlar müslüman olmuşlar, savaşlar durdurulmuş ve herkes emindir, dediler. Nihayet Cahdem'in silâhını elinden aldılar. Halid'in sözüne güvenerek herkes silâhını bıraktı. Bundan sonra Halid, onların ellerinin arkalarına doğru çekilerek bağlanmasını emretti. Bundan

sonra onlardan bir kısmını kılıçtan geçirdi. Tanrı elçisi Halid'in bu işini işittiğinde: Ey Rabbim! ben Halid bin Velid'in yaptıklarından sana sığınıyorum, dedikten sonra Ali bin Ebu Talib'i katına çağırarak: Ey Ali! O kavmın yanına gidip hal ve durumlarını incele, cahiliyet âdetlerini ayağının altına alarak çiğne, diye emretti, onun eline mal ve para verdi. Ali bu malları alarak yola çıktı. Halid tarafından öldürülen kimselerin kan pahalarını ve ellerinden alınan mal ve eşyanın değerini ve zarar ve ziyanlarını, köpeklerine mahsus teknelerine varıncaya kadar ödedi. Bütün bunları ödedikten sonra Ali'nin elinde az birşey kalmıştı. Bundan sonra Ali onlara: Kan pahalarından, eşya ve zayi olan mallarınızdan ödenmeyen bir şey kaldı mı? diye sorduğunda onlar: Hayır, diye cevap verdiler. Ali onlara: Ben Tanrı elçisinin emri tamamiyle yerine getirilsin diye elimde kalan bu malı da bilinmeyip ve bilmeyip ödenmeden kalan bir şeyler bulunur korkusiyle, bir ihtiyat tedbiri olmak üzere size teslim ediyorum, dedi. Ali bundan sonra Tanrı elçisinin yanına döndü ve ona yaptıklarını anlattı: Tanrı elçisi ona: İsabet etmişsin, iyi yapmışın, dedikten sonra yüzünü Kıbleye çevirerek ayakta olduğu halde iki koltuğu altındaki beyaz yeri görünceye kadar ellerini kaldırarak dua etmeğe başladı ve: Ey Rabbim! ben Halid bin Velid'in yaptıklarından bezerim, diye dua etti ve bu duasını üç defa tekrarladı. İbn İshak bu münasebetle şöyle diyor: Halid'i mâzur sayanlar onun ağzından

şunu naklederler: Ben ancak Abdullah bın Huzayfe Sehmî'nın: Tanrı elçisi islâmiyeti kabule yanaşmadıkları takdırde sana onları öldürmeği emretti. dedikten sonra onlarla savaştım, demiştir. Cahdem, kavmi silâhlarını bıraktıktan ve Halid'in onlara ne yapacağını anladıktan sonra onlara: Çekilip gitmek elden gitti, ben, başınıza gelecek bu halden sakınmağa çağırmıştım, sözümü dinlemediniz, dedi. Bize İbn İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak: Bana Abdullah bin Seleme şunu söylemiş, der: Bana haber verdiklerine göre Velid ile Abdurrahman bin Avf arasında bir münakaşa cereyan etmiştir. Halid Abdurrahman'a: Sen İslâmiyet çağında cahliyet âdetince iş görerek amcan Fakih bin Mugire'nin öcünü aldın, dediğinde Abdurrahman bin Avf ona: Yalan söylüyorsun ben babamı öldüreni öldürdüm, sen amcan Fakih bın Mugire'nin öncünü aldın, cevabında bulundu. aralarında bir şeyler oldu. Tanrı elçisi bunu işittiğinde: Ey Halid! acele etme, sahabelerimle çekişmeği bırak, Tanrı adına andiçerek temin ederim ki. Uhud, altundan bir dağ olsa, ve sen bu altunları Tanrı yolunda sarfetsen dahi sahabelerimden birinin sabahki amel ve işleri ile kazandıkları dereceyi bulamıyacağın gibi akşamki derecelerini de kazanamazsın, dedi. Bize Sa'id bın Yahya Emevî söyledi. ona ve arkadaşlarına babası söylemiştir. Bize bunu Humeyd söyledi, o. Seleme yoliyle İbn İshak'tan, o da Ya'kub bin Utbe bin Mugire Eslemî bin Ahnes bin Şurayk'dan. o, İbn Şihab el-Zehrî'den, o. İbn Abdullah bin Ebi Hadred Eslemî'den, o da

babasından şunu rivaye: eder: Ben bu olayda Halid bin Velid'in süvarileri arasında bulunuyordum. Beni Cezimelerden esir alınan bir genç bana söyledi. Gencin elleri bir çürük iple bağlanmış bulunuyordu, ona yakın bir yerde kadınlar toplanmışlardı.O bana: Bu ipten tutarak beni şu kadınlara doğru görürür müsün? onlarla olan işimi bitirdikten sonra beni bulunduğum bu yere getirirsin, bundan sonra bana ne yapacaksanız yaparsınız dedi. Ben ona: Senin bu isteğini yerine getirmek çok kolaydır, dedim ve ipten tutarak onu kadınların yanına götürdüm ve yanlarında durdurdum. O: Ey Hubeyş! hayatın sona ermesine razı ol ve bana inkiyat et dedikten sonra şu beyitleri okudu:

«Benim sizi araştırarak Halya'da bulduğumu yahut da Havanek'de buluştuğumuzu hatırlıyor ve düşünüyor musun? gözleri uyku görmeden bütün gece ve günün şiddetli sıcağında yoluna devam edip sizi bulan aşığın bir mükâfata nail olmağa hakkı yok muydu? Ailelerimizin önlerinde söylediğim için suçlu olmasam gerektir ki, ben sana: Herhangi bir hâdise ve felâket başımıza gelmeden önce beni dostluğunla mükâfatlandır, demiştim. Şimdi de ayrılık bizi birbirimizden uzaklaştırmadan ve kamudan ayrılmaya mahkûm olan âşıkı sevgilisinden uzaklaştırmadan önce beni dostluğunla mükâfatlandır. Bana emanet edilmiş olan sırları zayi etmediğim

gib senin ve güzel yüzünden başkasiyle gözlerim de aydın olmuş değildir.»

Sevgilisi ona: sen çift çift olarak on yahut yine çift çift olarak yedi ve birbiri arkasından olmak üzere sekiz yıl yaşa, dedi. Bundan sonra ben onu eski yerine getirdim ve başı kesildi.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan nakledip Seleme öylemiş İbn İshak Ebu Firaş bin Ebi Sünbüle Eslemî'den, o da kendisinin istifade ettiği üstatlarından şunu rivayet eder: Onun üstadlarından hepsi de, genç âşıkın başı kesildikten sonra, Hubeyş'in onun ölüsü üzerine kapanarak ölünceye kadar onu öptüğünü söylerler. Bize İbn Humeyd söyledi, o ve arkadaşları Seleme yoliyle İbn İshak'tan rivayet ederler, İbn İshak Zührî'den, o da Ubeydullah bin Abdullah Utbe bin Mes'uddan rivayet ederek Tanrı elçisinin fethiten sonra Mekke'de 15 gün kaldığını ve 15 gün içinde sefer halinde olduğu gibi namazlarını da ikişer rekât olarak kıldığını söylerler.

Tanrı elçisinin Hevazin'lerle olan kutsal savaşına dair haberler.

Tanrı elçisi ile müslümanların Hevazin'lerle olan savaşlarına dair olan haberleri bize Ali bin Nasr bin Ali Cühzemî ile Abdülvaris bin Abdüsamed bin Abdülvaris anlattı. Ali ile arkadaşlarına Eban Attar, onlara da Hişam bin Urve şunu söylemiştir: Tanrı elçisi fetih yılında Mekke'de ancak yarım ay kaldı. Bu arada Hevazin ile Sakif'ler Huneyn de toplandılar. Orası bir ova olup Zil-

mecez'in bir tarafındadır. Onlar Tanrı elçisi ile savaşmak maksad.yle toplanmış olup, Tanrı elçisinin Medine'den yola çıktığını işittiklerinde kendileri üzerine yürüyecek sanmışlardı. Onlar, Tanrı elçisinin Mekke üzerine yürüdüğünü ışittikten sonra müslümanlarla savaşmak üzere harekete geçtiler. Yanlarına kadın çocuk ve mal servetlerini alarak Huneyn'de toplandılar. Başkanları, Beni Nasr'lardan Malik kin Avf'dı. Sakif uruğu da onlarla birleştı. Tanrı elçisine onların Malik bin Avf başkanlığında Huneyne inmiş oldukları haber verilince, o, onlarla çarpışmak üzere Huneyn ovasına geldi, karşılaştıklarında Tanrı onları bozguna uğrattı. Tanrı kitabında bu olayı anlatır. Onların kendileriyle birlikte getirmiş oldukları kadın, çocuk ve hayvanlar ganimet malı olarak müslümanların eline geçti. Tanrı elçisi Yüce Tanrı'nın bu savaşta kazandırdığı ganimet mallarını Kureyş'ten İslâmiyeti kabul edenler arasında böldü. Bize İbn Humeyd söyledi, o ve arkadaşları Seleme yoliyle İbn İshak'tan şunu rivayet ederler: Hevazin'ler Tanrı elçisinin Yüce Tanrının yardımiyle Mekke'yi fethettiğini işittikten sonra, Malik bin Avf komutasında bir araya toplandılar. Sakif'ler de onlarla birleştiler. Cüşem'lerin hepsi, Sa'd bin Bekr'ler ve Beni Hilâl'lerin az bir kısmı bu savaşa katıldılar. Kays-i Aylân uruğundan ancak adları geçen boylar bu savaşta hazır bulundular. Hevazin uruğundan sayılan kâ'b ve Kilâb oğullarından adı ve sanı belli olan hiç kimse bu savaşa katılmadı. Cüşem oğullarından Düreyd bin Simme yaşı çok iler-

lemiş olduğu halde fikir ve düşüncesi kutlu sayılarak Huneyn ovasına getirildi. O, savaş işlerinde derin bir bilgi sahibi olup tecrübeli bir ihtiyardı. (Sakif urugundan olan) Ahlâf, yani ahidli ve müttefikler arasında iki ululuğu vardı ki, biri Karib bin Esved bin Mes'ud'du. Malik oğullarının başında Zilhimar Sübeyi bin Hâris ve Beni Hilâl'in başında Sübey'in kardeşi Ahmer bin Hâris bulunuyorlardı. Bütün bu birleşmiş uruk ve boyların başkumandanları Beni Nasr'dan Malik bin Afv idi. Malik bin Avf Tanrı elçisinin üzerine yürümeği kararlaştırdıktan sonra uruk ve boyların mal ve hayvanlarını, kadın ve çocuklarını da savaş meydanına getirtti. Evtas'a indiklerinde bütün bu uruk ve boylar onun etrafında toplandılar. Düreyd bin Simme de bir koçunun içinde oraya getirilmişti. O, ahali konak yerine indikten sonra onlardan: Hangi ovaya indiniz? diye sordu. Yanında bulunanlar: Evtas'da bulunuyoruz, dediklerinde, o: Evet, uygundur, atlar koşturulabilir, meydanlık bir yerdir, taşlı, sert, dağlık bir yer olmadığı gibi düz kumsal ve bataklık bir ova da değildir, dedi. Düreyd: Ben develerin böğürmelerini, eşeklerin anırmalarını, koyunların melemelerini, çocukların ağlamalarını işitiyorum, dediğinde yanında bulunanlar : Başkomutan Malik bin Avf savaş erleri ile birlikte onların çocuk, kadın ve mallarını da buraya getirtti, cevabında bulundular. O: Malik nere de? diye sordu, Maliki'i çağırdılar. Ona: Ey Malik! sen kavminin başkanı oldun, bugünden sonra daha günler gelecektir, ben bura-

da develerin böğürmelerini eşeklerin anırmalarını, koyunların melemelerini, küçük çocukların ağlamalarını işitiyorum, bunları nediye getirttin? dediğinde Malik: Ben onları korumak için canla başla savaşsınlar. diyerek herkesin ailesini ve malını arkasında bulundurmak istedim, cevabında bulunduğunda, o bozularak: Ey koyun çobanı! Tanrı adına andiçerek söylüyorum ki, bozguna uğrayanları hiçbir şey tutamaz, savaşta yenersen, ancak kılıç ve süngü ile savaşan er sayesinde yenersin, yenilirsen ailen, mal ve servetin düşman eline geçer, dedi. Düreyd: Kâ'blarla Kilâb'lar ne yaptılar? diye sorduğunda ona: Onlardan bu savaşa kimse katılmıyor, cevabında bulundular. O: Ciddiyet ve keskinlik kayboldu, eğer bu savaş yükselme ve şeref kazanma günü olsa idi, onlar arkada kalmazlardı, ben sizin de onlar gibi hareket etmiş olmanızı çok isterdim, dedikten sonra: onlardan hazır olanlar yok mu? diye sordu. Amr bin Âmir ile Avf bin Âmir'in katıldığı söylenince, o: Onlar Beni Âmir'in iki kuzusudur, onların faydası da zararı da dokunmaz, Ey Malik! sen Hevazin'lerin korunması için en ön plânda gelen yurt ve çevrelerini korumağa hiç de önem vermemişsin, sen aileleri, mal ve servetleri yurtların en mustahkem ve ulaşılmıyacak kısmına ve kavimlerinin yukarısına ve arkalarına yerleştir, bundan sonra atlara bindir, savaş senin lehine biterse, arkanda kalanlar gelerek seninle birleşirler, yenilirsen aileleri mal ve servetlerini kurtarmış olursun, dedi. Fakat Malik bini Avf ona: Sen bunamış ve eskimiş bir

ihtiyarsın, senin ilmin de kendin gibi eskimiştir. Ey Hevazin'ler bana itaat edeceksiniz, yoksa şu kılıcımın üzerine atılarak ta arkama kadar geçireceğim, dedi. O, Düreyd'in ad ve san kazanmasını istemedi. Düreyd onun bu sözlerini işittiğinde: Ben bu olayda hazır bulunmadığım gibi karışmadan bir tarafa da kalmadım, dedi ve şu beyitleri söyledi:

> «Keşke gençken bu olaya katılmış olsaydım, atımı koşturur ve su akıntısı yerinde toplanmış olan bu kalabalığı koyun sürüsü gibi sürüp getirirdim.»

Düreyid Cüşem oğullarının başkanı, ulusu ve en adili idi. Fakat yaşı çok ilerlemiş olduğu için bitkin bir halde idi. Onun şeceresi: Düreyd bin Simme bin Bekir bin Alkame bin Cüdaa bin Gazziyye bin Çüşem bin Muaviye bin Bekir bin Hevazin'dir. Malik: Müslümanlara tek bir kişi gibi birden üzerlerine saldırınız, emrini verdi. Bize Humeyd söyledi, o ve arkadaşları Seleme yoliyle Muhammed bin İshak'tan, o Ümeyye bin Abdullah bin Amr bin Osman bin Avf'tan şunu rivayet eder: Malik bin Avf müslümanların halini anlıyarak kendisine haber getirmek üzere casuslar göndermişti. Casuslar müslümanların kuvvetini gördükten sonra mafsalları gevşemiş olduğu halde ordugâhlarına döndüler. Malik onlardan: Yazıklar olsun, ne var? diye sorduğu zaman onlar: Biz alabacak atlara binmiş beyaz yüzlü kişiler gördük. Tanrı adına andiçerek söylüyoruz ki, onları gör-

dükten sonra kendimize malik olamayıp bu hale geldik, diye kendilerinin teessürlerini anlattılar. Fakat casusların bu sözleri onun azmini kırmadı. O, müslümanlarla karşılaşmak üzere ilerledi. İbn İshak diyor: Tanrı elçisi onların savaş hazırlıklarından haber almak üzere Abdullah bin Ebi Hadred Eslemî'yi gönderdi, Ona, aralarına girip yanlarında bir müddet kalarak onlar hakkında doğru haber ve bilgiler getirmesini emretti. Abdullah bin Ebî Hadred arlarına girdi, bir müddet aralarında kalarak konuştuklarını, Tanrı elçisi ile savaşa karar vermiş olduklarını ve Malik'in plânlarını öğrenerek Tanrı elçisinin katına döndü. Gördüklerini ve öğrendiklerini anlattı. Bundan sonra Tanrı elçisi (S. A. M.) Ömer bin Hattab'ı katına çağırdı, ona Abdullah bin Ebi Hadred'in sözlerini anlattı. Ömer: Yalan söylüyor, dediğinde Abdullah ona: Ey Ömer! ben yalan söylüyorsam, sen de bundan önce uzun müddet hakikatlari yalanlamıştın, diye mukabelede bulundu. Ömer Tanrı elçisine: Abdullah bin Ebî Hadrad'ın bu sözlerini işitiyor musun? dediğinde Tanrı elçisi: Ey Ömer! doğru yoldan sapmış bir halde idin, Tanrı elçisi sana doğru yolu gösterdi, diye cevap verdi. Bize İbni Humeyd söyledi, o ve arkadaşları Seleme yoliyle İbni İshak'tan, o da Ebu Cafer bin Ali bin Hüseyin'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Hevazin'lerle karşılaşmak üzere yola çıkmaya karar verdiğinde, ona Safvan bini Ümeyye'nin elinde Zırh ve silâhlar bulunduğunu haber verdiler. Tanrı elçisi ona adam gönderdi. O Kâfir olup İslâmiyeti

henüz kabul etmemişti. Elçi ona: Ey Ümeyye! elindeki silâhları bize ariyet olarak ver, yarın düşmanla karşılaşacağımız için silâha ihtiyacımız var, dediğinde, O: Ey Muhammed! elimdeki silâhları zorla mı almak istiyorsun? diye sordu. Tanrı elçisi: Hayır, ariyet yoliyle, kaybolduğu ve kırıldığı takdirde değerini ödemek şartiyle istiyoruz, cevabında bulundu. Safvan: O halde beis yok, dedikten sonra ariyet yoliyle yüz tane zırh ve bu zırhlarla ilgili olan silâhları verdi. Söylediklerine göre Tanrı elçisi Safvan'dan, kendisini bu silâhları taşımak külfetinden de kurtarmasını istemiş, o da bu arzuyu yerine getirmiştir. Ebu Cafer, Muhammed bin Ali'nin: Bundan sonra ariyet alınan şeyler kaybolduğu veyahut her hangi bir zarara uğradığı takdirde değerlerini ödemek bir sünnet oldu, diye söylemiş olduğunu rivayet eder. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbni İshak, Abdullah bin Ebu Bekir'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi bu hazırlıklar bittikten sonra Mekke ahalisinden 2000, Tanrı tarafından Mekke'nin fethi ile şereflendirilen sahabelerden 10 bin ceman 12 bin kişi ile yola çıktı, Tanrı elçisi, bu sefere katılmıyarak Mekke'de kalanlara Attab bin Esid bin Ebu El-İs bin Ümeyye bin Budişem'i emir tâyin etti. Bundan sonra Hevazin'lerle karşılaşmak üzere Mekke'den ayrıldı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbni İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Asım bin Ömer bin Katade'den, o Abdurrahman birn Cabir yoliyle

onun babasından şunu rivayet eder: Biz Huneyn ovasının karşısına geldiğimizde, tanyeri aydınlanmadan önce Tihame ovalarından geniş bir ovaya indik. Burasının iniş yerleri kolay olup kolayca indik. fakat Hevazin'ler biz gelmeden önce girintili çıkıntılı yerlerde ve boğazlarda pusular kurmuşlar, toplanıp hazırlanmışlardı. Yokuştan inerken onların tek bir adam gibi birden üzerimize saldırmaları bizi korkuttu. Bunun üzerine bütün müslümanlar bozguna uğrayarak çekildiler. Kimse başkasını düşünmeden çarçabuk çekilip gitti. Tanrı elçisi sağ tarafa çekildikten sonra: Ey müslümanlar nereye kaçıyorsunuz? yanıma geliniz, Ben Tanrı elçisi Muhammed bin Abdullah'ım diye sesleniyordu. Fakat buna bakmadılar, askerler onun etrafında toplanmadılar. Develer birbirine karıştı. Tanrı elçisinin yanında ancak muhacir ve ensardan, ailesi âzasından birkaç kişi kaldı. Muhacirlerden Ebu Bekir ile Ömer, ailesinden Ali bin Ebu Talip ile Abbas bin Abdullamuttalib, onun oğlu El-Fazl, Ebu Süfyan bin Hâris, Rabia bin Hâris, Eymen bin Ubeyd yerlerinden ayrılmadılar. Eymen, Ümmi Eymen'in oğludur. Üseyme bin Zeyd bin Hâris de yarlerinden ayrılmıyanlardan biri idi. Cabir sözüne devam edip şöyle diyor: Hevazin'lerden biri kırmızı deveye binmiş, elindeki uzun bir süngünün başına siyah bir bayrak takmıştı. O önden, Hevazin'ler onun arkasından geliyorlardı. O, arkasından yetiştiği herkesi süngülüyor, Hevazin'ler arkada kaldıkları vakit bayrağı yukarıya kaldırıyor, bunun üzerine onlar da

arkasından ilerliyorlardı. Müslümanlar böylece cepheden çekildiklerinde Tanrı elçisi ile birlikte bu sefere katılan Mekke'nin cahil, kaba kişileri içlerinde sakladıkları kin ve hasedlerini açığa vurdular. Bu cümleden işin uğurlu veya uğursuz olduğunu anlamak maksadiyle kullanılan kumar oklarını ok çantasında taşıyan Ebu Süfyan bin Harb: Onlar bozguna uğrayarak ta deniz sahillerine kadar çekileceklerdir, diyordu. Kardeşi Safvan bin Ümeyye bin Halef'le birlikte bu sefere katılmış olan El Hanbel bin Kelede: Bu gün sihir işlemedi, boşa çıktı, diyordu. Safvan onun ana bir doğma kardeşidir. Safvan henüz İslâmiyeti kabul etmemiş olup, Tanrıy'a ortak katanlardan biri idi. Tanrı elçisi ona islâmiyeti kabul edip etmemesi için bir müddet tâyin etmiş, bu müddet henüz geçmemişti. Safvan ona: Tanrı ağzını kırsın, Tanrı adına andiçerek, Kureyşten, birinin hüküm ve nüfuzu altında bulunmanın, Hevazin'den birinin hüküm ve idaresi altında bulunmaktan daha hayırlı ve sevgili olduğunu teyid eylerim, dedi. Beni Abdüdar'ların kardeşleri olan Şeybe bin Osman bin Ebi Talha: Ben bugün öcümü alacak, Muhammed'i öldüreceğim, demişti. Onun babası Uhud savaşında öldürülmüştü. Şeybe: Ben Tanrı elçisini öldürmek istediğim vakit kalbimi bir şey bürüdüğü için buna imkân bulamadım. Ben kendimde bu halin husule gelmesinden, onu öldürmekten alıkonulmuş olduğumu anladım der. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Zührî'den,

o Kesir bin Abbas'tan, o, babası Abbas bin Abdulmuttalib'ten şunu rivayet eder: Ben bu gazaya Tanrı elçisi ile birlikte katılmıştım, ben onun beyaz katırının dizgininden tutarak hayvanın çekilip gitmesine mâni olmuştum. Ben iri vücutlu idim, sesim de çok kuvvetli idi. Tanrı elçisi askerlerinin çekilip gitmekte olduğunu görünce: Ey ahali! nereye gidiyorsunuz? diye seslendi. Tanrı elçisi onların bir şeye bakmadan çekilmekte devam ettiklerini anladıktan sonra bana: Ey Abbas, sen: Ey Ensar ve Ey Hudeybe'de bir ağacın altında bana biat edenler, yanıma geliniz diye seslen, diye emretti, ben de: Ey Ensar ve ey ağaç altında biat edenler, geliniz diye seslendim. Onlar: Çağrını kabul ettik, başüstüne, diye cevap verdiler. Daveti kabul eden devesini çevirmek istiyor, fakat çeviremiyordu. Bunun üzerine zırhını alarak boynu üzerine atıyor, kılıcını ve kalkanını aldıktan sonra zorlukla devesinin üzerinden inerek devesini kendi haline koyuveriyor, bundan sonra ses gelen tarafa, Tanrı elçisinin yanına geliyordu. Böylece Tanrı elçisinin yanında yüz kişi toplandıktan sonra onlar yüzlerini düşmana karşı çevirerek savaşmağa başladılar. Ben, ilk anda «Ensar» diye seslendim, nihayet: «Ey Hazreçler» diye seslenmeye başladım. Onlar savaşta dayanıklı ve sebatlı idiler. Tanrı elçisi hayvanın üzerinde olduğu halde yüzünü çevirdi, onların düşmanla savaşmakta olduğunu görünce: şimdi savaş kızıştı. buyurdu. Bize Harun bin İshak söyledi, ona ve arkadaşlarına Musab bin Mikdam, onlara İsrail, onlara da Bera'dan nakledip Ebu İs-

hak şunu söylemiştir: Ebu Süfyan bin Harb, Hüneyn olayında Tanrı elçisinin katırını yedemişti, Tanrı elçisi, Tanrı'ya ortak katanlar tarafından kuşatıldıktan sonra katırından indi ve Recez vezniyle şu beyiti okuyordu:

«Ben Tanrı elçisiyim, bu yalan değildir, Ben Abdülmuttalib'in oğluyum».

Aralarında Tanrı elçisinden daha şiddetli çarpışanı görülmedi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bini İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbni İshak, Asım bin Ömer bin Katade'den, o Abdurrahman bin Câbir'den o da babası Câbir bin Abdullah'dan şunu rivayet eder: Yukarıda tavsifi geçen Hevazinle'rin bayraktarı, devesi üzerinde olduğu halde arkasında olanları savaşa isteklendirirken Ali bin Ebu Talib'le Ensardan biri onun üzerine yürüdüler. Ali onun arkasından gelerek devesinin arkasından ayak damarlarını kesti. Deve geriye doğru düştüğünde Ensarî onun üzerine atılarak baldırının yarısından ayağını kesti. O, devesi üzerinden yuvarlandı. Bunun üzerine müslümanlar gayretle ve ciddiyetle savaşmağa başladılar. Yorularak cepheden çekilip gidenler yerlerine döndüklerinde esirlerin ellerinin arkalarına doğru çekilip bağlanmış olduğunu gördüler. Tanrı elçisi, Ebu Süfyan bin Harb bin Abdulmuttalib'in bu çarpışmalarda gösterdiği dayanıklık ve sebatını takdir edip ona iltifatta bulundu. O artık hakiki bir müslüman olmuş, Tanrı elçisinin katırının

kuskununu tutmuş olduğu halde çarpışıyordu, Tanrı elçisi ondan: Sen kimsin? diye sorduğunda, o: Ey Tanrı elçisi atanın oğlu cevabında bulundu. Bize İbni Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbni İshak, Abdullah bin Ebu Bekir'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi yüzünü çevirip baktığında Milkanin kızı Ümmü Süleym'i gördü. O eşi Ebu Talha ile birlikte savaşa katılmış, kendisinin abasını beline kuşak olarak bağlamıştı, o zaman oğlu Abdullah bin Ebu Talha'ya hamile idi. Kadın Ebu Talha'nın devesine bakıyordu. O, dizgini ile birlikte boyunduruğundan yakalamıştı. Tanrı elçisi ondan: Sen Ümmü Süleym misin? diye sorduğunda, o: Babam va anam sana feda olsun ey Tanrı elçisi, evet benim, Sen kendinle savaşanları öldürdüğün gibi ben de senin yanından kaçanları öldüreceğim, çünkü onlar öldürülmeğe müstehaktırlar, dedi. Tanrı elçisi ona: Ey Ümmü Süleym, Tanrının onlara cezaya çarptırması yetişmez mi? buyurdu. Kadının elinde hançeri vardı. Ebu Talha eşinden: Ey Ümmü Süleym, elindeki nedir? diye sorduğunda, o: Hançerdir, Tanrı'ya ortak katanlardan biri bana yaklaştığında onu öldürürüm, diye yanıma almıştım, diye cevap verdi. Bunun üzerine eşi Ebu Talha: Ey Tanrı elçisi, kadının sözlerini işitiyor musun? dedi. Bize İbni Humeyd söyledi, ona İbni İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbni İshak, İshak bin Abdullah bin Ebu Talha'dan, o da Enes bin Malik'ten şunu rivayet eder: Ebu Talha Huneyn

olayında tek başına öldürmüş olduğu yirmi kâfirin üzerinde neleri varsa hepsini de soydu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, o babasından, babası da Cübeyir bin Mu'timden şunu rivayet eder: Ben kâfirlerin yenilerek çekilip gidinceye kadar şiddetli bir surette savaştıklarını görüyordum. Bu sırada gökten siyah buhar gibi birşeyler onlarla bizim aramıza düştü. Baktığımda, yağan bu nesnelerin siyah karıncalar olduğunu gördüm. Bu karıncalar her yere yayılmış, ovayı doldurmuşlardı. Ben bunların melekler olduğundan şüphe etmiyorum. Bunun üzerine Tanrı'ya ortak katanlar hemen bozguna uğradılar. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme şunu söylemiştir: Hevazin'ler bozguna uğradığı vakit Sakıf uruğunun Benî Malik kolundan bayrakları altında 70 kişi öldürüldü. Osman bin Abdullah bin Rabia bin Hâris bin Hubeyd öldürülenlerden biri idi. O, Ebu Süfyan'nın kızı Ümmi Hakîm'in oğlunun büyük babasıdır. Onların bayraktarı Zülhimar idi. O öldürüldükten sonra bayrağı Osman bin Abdullah aldı, o da öldürülünceye kadar savaştı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Âmir bin Vehb bin Esved bin Mes'ud'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Osman'ın öldürüldüğünü işittiğinde: Tanrı onu bizden uzaklaştırdı, o, Kureyş'i sevmezdi, buyurdu. Bize Ali bin Sehl söyledi, ona ve arka-

daşlarına Müemmil söylemiş, o, Umare bin Za-za'dan, o Sabit'den, o da Enes'ten şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Huneyn olayında kendisinin Düldül adlı katırına binmişti. Tanrı elçisi katırına: Yere yapış, dediğinde hayvan karnını yere dayadı. Bundan sonra o yerden bir avuç toprak alarak Hevazin'lerin yüzüne doğru serptikten sonra Hammin gibi harflerden terekküp edilen ve bir harika olan Tanrı sözüyle and içerek: Onların yardıma nail olmıyacaklarını teyid ederim, buyurdu. Bunnun üzerine kâfirler kılıçlarla vurulmadan süngülerle süngülenmeden, oka tutulmadan bozguna uğrayıp çekilip gittiler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Yakub bin Utbe bin Mugire bin Ameş'ten şunu rivayet eder: Osman bin Abdullah ile onun hıristiyan olan kölesi de öldürüldü, köle sünnetsizdi. Ensardan biri Sakif'lerden öldürülenlerin giyim ve sair eşyalarını soyarken aynı maksatla onu da soydurduğu vakit kölenin sünnetsiz olduğunu gördü ve yüksek bir sesle: Tanrı Sakif'lerin sünnetsiz olduklarını bilir, diye bağırdı. Mugire bin Şu'be diyor: Ben onun sözlerini içitince elinden tuttum, Araplar arasında kötü adlarımızın yayılmasından korktuğum için ona: Babam ve anam sana feda olsun, bunu kimseye söyleme, çünkü bu köle Hıristiyandır, dedim. Bundan sonra ona Sakif'ten öldürülenlerin ayıplarını göstererek: Sakif'lerin sünnetli olduğunu gör, diye söylemeye başladım. Ahlat, Sakif'lerin müttefiklerinin bayraktarı Karib bin Esved bin

Mes'ud idi. Hevazin'ler bozguna uğradıktan sonra Karib bayrağını bir ağaca dayadı, kendisi, amcasının oğulları ve Ahlat'dan olan kavmi kaçtılar. Bundan dolayı onlardan yalnız iki kişi öldürüldü. Bunlardan biri Beni Giyere'den Vehb, diğeri de Beni Künne'den Culah idi. Tanrı elçisi Culah'ın öldürüldüğünü işitince: Bugün Sakıf gençlerinin ulusu öldürüldü, ancak Hüneyde oğullarından olması bir kusurdur, buyurdu. İbn Hüneyde, Hâris bin Evs'tir. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme şunu söylemiş: Tanrı'ya ortak katanlar bozguna uğradıktan sonra bir kısmı Taif'e gitti. Malik bin Avf da onlarla birlikte Taif'e gitti. Bir kısmı Evtas'ta ordugâh kurdu. Diğer bir kısmı da Nahle tarafına gitti. Nahle tarafına gidenler arasında Sakif'lerden ancak Giyere oğulları bulunuyordu. Tanrı elçisinin süvarileri Nahle'ye gidenleri arkalarından takip ettiler, fakat yokuşlara çıkanlarını takip etmediler. Rabia bin Rüfeyi bin Ehban bin Sa'lebe bin Rabia bin Yerbu bin Semmal bin Avf bin İmriül-Kays, Düreyd bin Simme'nin arkasından yetişerek devesinin dizgininden yakaladı, adı geçen Rabia, Zeze'a adiyle anılırdı. Zeze'a onun anasıdır. Anasının adı galebe çalmış ve bütün nesebi bu adla anılmıştır. Rabia Düreyd'i kadın sanmıştı. Düreyd bir fıçının içinde olduğu için genç onu tanımıyordu. Düreyd ondan: Benden ne istiyorsun? diye sordu. O: Ben seni öldüreceğim, dediğinde Düreyd: Sen kimsin? diye sordu. O: Ben Rüfeyi Sülemî bin Rabia'yım, cevabında

bulundu ve kılıçla vurdu. Fakat kılıcı hiç de tesir etmedi. Bunun üzerine Düreyd ona: Anan seni çok kötü silâhla silâhlandırmış, eğerimih arka tarafında fıçı içinde bulunan kılıcımı al da onunla vur, vurduğun vakit kemiklerimin yukarı taraflarına ve dimağın aşağısına isabet ettir, ben kişileri bu şekilde vurarak öldürüyordum, ananın yanına dönünce ona: Ben Düreyd bin Simme'yi öldürdüm, diye söyle. Tanrı adına and içerek kendimin defalarca sizin kadınlarınızı korumuş olduğumu teyid eylerim, dedi. Beni Süleym'ler: Rabia'nın Düreyde vurarak yere yuvarladığında, onun ayıb yerinin açıldığı ve atlara çok bindiği için götünün ve butlarının iç taraflarının sahtiyan gibi parlak ve etsiz olduğu görülmüştür, diye söylerler. Rabia anası yanına dönerek Düreyd'i öldürdüğünü söyleyince anası ona: Tanrı adına andiçerek, onun ana ve büyük analarımızı korumuş olduğunu teyid eylerim, dedi. Ebu Ca'fer diyor ki: Tanrı elçisi (S. A. M.) Evtas tarafına gidenleri takip etmek üzere süvariler gönderdi. Buna dair olan haberi bize Musa bin Abdurrahman Kindi nakletti ona ve arkadaşlarına Ebu Üsame söylemiş, o, Büreyd bin Abdullah'dan , o, Ebu Bürde'den, o da babasından şöyle rivayet eder: Tanrı elçisi Huneyn ovasından döndükten sonra Ebu Âmir'i bir bölük askerin başına geçirerek Evtas'a gönderdi. O, Düreyd bin Simme'ye rasgelerek onu öldürdü. Tanrı onun arkadaşlarını mağlup etti. Ebu Musa diyor: Tanrı elçisi beni, Ebu Âmir ile birlikte göndermişti. Ebu Âmir'in dizine bir ok isabet etti .Bu

ok Beni Sehem'den biri tarafından atılmış ve onun dizine saplanmıştı, Ben onun yanına gelerek: Ey amca, seni kim vurdu? diye sorduğumda, o, Ebu Musa'yı işaret ederek: İşte bu adam beni öldürdü, beni okla vuranı gözünle görüyorsun, dedi. Ebu Musa sözüne devam edip şöyle diyor: Ben Ebu Âmir'i vuran adamı takip edip arkasından yetiştim, adam beni görünce hızlı adımlarla uzaklaşmağa başladı, ben onun arkasını bırakmadım, ona: Sen Arap olduğun halde benimle karşılaşmayıp kaçmaktan utanmıyor musun, sebat göstermeyecek misin? dediğimde, o arkasını döndü, karşılaştık, bir iki defa vuruştuk, ben onu kılıcımla vurdum, bundan sonra Ebu Âmir'in yanına dönerek: Tanrı, seni vuranı öldürdü, dedim. O bana: Oku çekip çıkar, dedi. Oku çekip çıkardığımda yaradan kan boşanmağa başladı. O bana: Ey kardeşimin oğlu, Tanrı elçisinin katına git, benden selâm söyle, ona, kendisinden hakkımda hayır duada bulunmasını ve Tanrı'dan beni yarlığaması için dilekte bulunmasını istediğimi söyle, dedi. Ebu Âmir, beni kendi yerine geçirdi, biraz sonra da öldü. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme şunu söylemiştir: Adamlar, Ebu Âmiri oka tutanın Düreyd'in oğlu Seleme olduğunu söylerler. Seleme tarafından atılan ok dizine saplanarak onu öldürdü, derler. Düreyd'in oğlu Seleme kendisinin Ebu Âmir'i öldürmüş olduğunu şu iki beyitinde anlatmaktadır:

«Benim kim olduğumu sorarsanız söyliyeyim: Ben Semadir'in oğluyum, belli ve işa-

retlerden anlıyanlar bunu bilirler. Ben kılıcımla müslümanların başlarına vuruyorum.»

Semadir onun atasının adı idi. Rabia anasına nispet edilirdi. Hevazin'ler bozguna uğrayarak çekilip gittikleri vakit Malik bin Avf kendi kavminden olan süvarilerle yolun üzerindeki bir yokuşta durdu. Arkadaşlarına: Şurada durunuz, ilk önce zayıflarımız geçsin, arkada kalanlarımız yetişsinler, dedikten sonra, bozularak çekilmekte olanların arkada kalanları kendileriyle birleşinceye kadar orada bekledi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak: bana Beni Sa'd bin Bekir'den bazıları şunu naklettiler, der: Tanrı elçisi o gün takibe gönderdiği süvarilerine: Beni Sa'd bin Bekir'den Bicad adlı birinin kaçarak kurtulmamasına kudretiniz dahilinde dikkat ediniz, diye emretti. Çünkü Bicad bir şeyler yapmıştı. Müslümanlar onu yakaladıktan sonra kendisini, ailesini ve kız kardeşi olan Hâris bin Abdullah bin Abduluzza'nın kızı Şemma'yı sürüp getirdiler. Şemma Tanrı elçisinin süt kardeşidir. Müslümanlardan bazıları kılıçlarını sallıyarak şiddetli muamelede bulunduklarında Şemma: Benim kim olduğumu biliyor musunuz? Tanrı adına andiçerek kendimin başkanınızın süt kardeşi olduğumu teyid eylerim, dedi ise de müslümanlar onun sözüne inanmadılar. Nihayet onu Tanrı elçisinin katına getirdiler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Yezid bin Ube-

yid Sadi'den şunu rivayet eder: Süvariler Şemma'yı Tanrı elçisinin katına getirdiklerinde, o: Ey Tanrı elçisi, ben senin süt kardeşinim, dedi. Tanrı elçisi: Bunu ne ile ispat edersin diye sorduğunda o: Ben seni arkamda taşırken dişinle arkamı ısırmıştın, cevabında bulunbu. Tanrı elçisi bundan sonra hırkasını döşiyerek onu hırkası üzerine oturttu. Onu iki nesneden birini seçmek hususnda serbest bıraktı. İstersen yanımda sevgili ve saygılı olarak yaşarsın, kavmin yanına dönmek istersen, senin için faydalı şeyler vererek kavmine iade ederim, buyurdu. Şemma bu ikinci şıkkı seçtiği için, Tanrı elçisi onun ihtiyaçlarını temin ederek yurduna gönderdi. Beni Sad bin Bekir'ler Tanrı elçisinin Şemma'ya kendisinin Muçhul adlı kölesiyle bir cariye vermiş olduğunu söylerler. Onların iddialarına göre köle ile cariye evlenmişler, onların neslinden sağ kalanlar aralarında yaşamaktadır. İbn İshak diyor: Kureyş'in Haşim oğulları kolundan Eymen bin Ubeyd, Huneyn olayında öldürüldü. O, Tanrı elçisinin azadlısı olan Ümmi Eymen'in oğludur, Beni Esed bin Abdul'Uzza'lardan Yezid bin Zamaa bin Esvet bin Muttalib bin Esed'in El-Canah adlı başı sert olan atı, kendisini alıp götürmüştü. O bu sırada düşmanlar tarafından öldürüldü. Ensardan Süraka bin Hâris bin Adi bin Belaclân ile Ensarden Ebu Âmir Eşari bu olayda öldürüldü. Bundan sonra Tanrı elçisinin emriyle Huneyn gazasında alınan esir ve ganimet malları bir araya toplandı. Alınan bu ganimetlerin idaresine Mes'ud bin Amr El-Kari se-

çildi. Tanrı elçisi alınan esir ve ganimet mallarının Ci'raneye nakledilmesini emretti. Bu mal ve esirler orada saklandı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, onlara da İbn İshak şunu söylemiştir: Yenildikten sonra Sakif'lerden sağ kurtulanlar Taif'e gelerek kaleye kapandılar. Şehrin kapılarını kapattılar. Savaş için silâhlar yapmağa başladılar. Urve bin Mes'udla Gaylan bin Seleme, Cüreş'te Koçbaşı (Debbabe) ve kalcleri kuşatma sırasında kullanılan Zabur adlı silâhı (ki bu sığır ve deve derilerinden büyük bir çuval şeklinde içi boş olarak yapılır ve etrafı ağaçlarla çevrilir, kuşatma sırasında askerler bu çuvalın içine girerek yavaş yavaş kalelere yaklaşırlar) ve mancınıklar yapmak sanatını öğrenmekle meşgul oldukları için Huneyn savaşında ve Taif kuşatması sırasında hazır bulunmadılar. Bize Ali bin Nazr bin Ali söyledi. O: bana ve arkadaşlarıma Abdüssamed bin Abdüvaris söyledi, o: Bana babam söyledi, der. Ona ve arkadaşlarına Eban El-Attar, onlara Haşim bin Urve söylemiş, o Urve'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Huneyn savaşı sona erdikten sonra hemen Taif üzerine yürüdü, ahalisi ile savaşarak orada yarım ay kaldı. Tanrı elçisi ve sahabeleri onlarla savaştılar, kale ve şehre kapanmış olan Taifliler kale duvarları arkasında durarak şehri korudular. Ahalisinden kimse kaleden çıkmadı. Taif etrafındaki bütün halk müslüman oldu. Tanrı elçisine delegeler gönderdiler. Tanrı elçisinin Taif'i kuşatması yarım aydan fazla sürmedi. Bundan sonra oradan kal-

karak Ci'rane'ye geldi. Huneyn de esir edilmiş olan kadın ve çocuklar orada hapsedilmişlerdi. İddialarına göre Huneyn'de esir edilen kadın ve çocukların sayısı altı bin idi. Tanrı elçisi Ci'raneye döndükten sonra Hevazin'lerin elçileri İslâmiyeti kabul etmiş olduklarını bildirmek üzere geldiler. Vakit Zil'ka'de ayı idi. Tanrı elçisi onların kadın ve çocuklarını esirlikden azad etti. Tanrı elçisi, müslümanlar Umre haccı kılmak üzere Ci'rane'de iken ihram bağladılar. Umre haccı kılındıktan sonra Medine'ye döndüler. Tanrı elçisi Mekke'de kendi yerine Ebu Bekir'i bırakdı. Ona hacılarla birlikte hac emiri olarak hac kılmasını, halka islâm dinini öğretmesini ve hacca gelenleri emniyet içinde bulundurmasını emrettikten sonra kendisi Medine'ye döndü. Medine'ye döndükten sonra Sakif uruğu tarafından gönderilen delegeler Medine'ye gelerek naklettiğimiz gibi onun hükmüne başvurdular, ona biat edip halen kendilerinin elinde bulunan ahidnameyi yazdılar ve imza attılar. Bize İbn Humeyd söyledi, ona Selcme ona da İbn İshak söylemiş, o, Amr bin Su'aybden şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Taif üzerine yürürken Huneyn'den kalkarak Nahletül Yemaniyye üzerinden geçti, oradan Müleyh üzerinden Karn'a geldi. Oradan da Siyye yolu ile Bahretü-Rugat'a geldi. Orada bir mescid bina edip namaz kıldı. Orada bulunurken bir kaatili ölüm cezasına çarptırdı. Böylece İslâmiyet çağında ilk defa olarak kaatile ölüm cezası verilmiş oldu. Kaatil Benî Leyis'ten olup Huzeyl urugundan birini öldürmüştü. Kendisi de Tanrı

elçisinin hükmiyle öldürüldü. Tanrı elçisi Siyye'de bulunduğu vakit Malik bin Hısn'a ait olan kale'nin yıktırılmasını emretti. Tanrı elçisi buradan kalkarak Zayka yoluna saptı. Bu yolun adı nedir? diye sorduğunda, ona: Zayka (Zorluk ve fakirlik), diye cevap verdiler. O: Hayır, Tanrı'nın iradesi ile kolaylık ve genişliktir, buyurdu. Oradan Nahb'a geçti. Oradan Sadire cinsinden olan Arabistan kirazı altına indi. Orası Sakif'ten birinin mülküne yakındır. Tanrı elçisi mülk sahibine adam göndererek: Binanın içinden çıkacaksın, yoksa binayı üzerine yıkacağız, diye haber yolladı. Adam emri dinlemediği için Tanrı elçisi binayı üzerine yıktırdı. Tanrı elçisi yoluna devam edip Taife yakın bir yere indi. Ordugâhını kurdu. Sahabelerden bir kaçı atılan oklarla öldü. Çünkü islâm askerleri Taif şehrinin surlarına yaklaşmışlar, oklar da onlara isabet ediyordu. Bundan dolayı sûrlara yaklaşmak imkânını bulamıyor, kapıları kapalı olduğu için şehre de giremiyorlardı. Tanrı elçisi Sahabelerden bir kaçının ölümü üzerine ordugâhını o yerden nakledip halen mescidi bulunduğu yerde kurdu. Onları yirmi ve birkaç gün kuşattı. Tanrı elçisinin yanında eşlerininden Ebu Ümeyye'nin kızının kızı Ümm'i Seleme ile diğer bir eşi bulunuyordu. Vakidî, Tanrı elçisinin bu sefere katılan diğer eşinin Cahş'ın kızı Zeynep olduğunu söyler. Tanrı elçisi bu iki kişi için küçük iki çadır arasında namaz kılardı. Taif'liler müslüman olduktan sonra, Ebu Ümeyye bin Amr bin Vehb bin Mu'attib bin Malik Tanrı elçisinin namaz kıldığı yerde

bir Mescid bina etti. Bu mescidde bir sütun vardı. Söylediklerine göre güneş ziyası inikâs ettikçe sütundan çatırtı ve gıcırtı sesleri işitiliyordu. Tanrı elçisi Taif'i kuşattı, ahalisi ile şiddetli bir surette savaştı. Her iki taraf birbirlerine ok atıştılar. Bu hal Taif'in sûrları yıkılıp çatlayıncaya kadar devam etti. Sûr yarıldıktan sonra sahabelerden birkaç adam Koç başı (Debbabe) altına saklanarak kaleye girmek maksadiyle ilerlediler. Fakat Sakif'ler onların üzerine ateşte kızdırılan demir parçaları attılar. Bunun üzerine onlar koçbaşının altından çıktılar. Fakat Sakif'ler onları oka tutarak bir kaç tanesini öldürdüler. Tanrı elçisi Sakif'lerin üzüm çubuklarının kesilmesini emretti. Bu emir üzerine üzüm çubukları kesildi. Bu sırada Ebu Süfyan bin Harp ile Mugire bin Şu'be Taif sûrlarına doğru ilerliyerek: Ey Taif'liler söyleyeceğimiz sözleri bitirinceye kadar bize dokunmayınız diye seslendiler. Sakifler onlara aman verdiler. Bundan sonra onlar Kureyş ve Beni Kinaneden olan kadınları kaleden yanlarına inmeye çağırdılar. Çünkü onlar, şehir kılıç kuvvetiyle fetholunduğu takdirde kadınların esir sayılarak köle edilmelerinden korkuyorlardı. Fakat kadınlar onların çağrısını kabul etmediler ve kaleden inmediler. Çağrılan bu kadınlardan biri Ebu Süfyan'nın kızı Amine olup, Urve bin Mes'udla evli idi. Urve'nin ondan Davud adlı oğlu olmuştu. Orada Amine'den başka kadınlar da vardı. Onlar da kaleden inmeye yanaşmadılar. Vakidî: Bana Kesir bin Yezid söyledi, der, o, Velid bin Rebah yoliyle Ebu

Hüreyre'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Taif'i 15 gün kuşattıktan sonra Navfel bin Muaviye Diyli ile istişarede bulunarak, ona: Ey Navfel, Taif ahalisini kuşatmaya devam edip etmemek hakkında ne düşünüyorsun? diye sorduğunda, öteki: Ey Tanrı Elçisi, tilki inindedir, inin yanından ayrılmazsan yakalarsın, çekilip gittiğin takdirde onun sana zararı dokunmaz, diye cevap verdi. Bize İbn Humeyd söyledi, o, Seleme yoliyle İbn İshak'tan şunu rivayet eder: Bana erişen haberlere göre, Tanrı elçisi Taif'i kuşatırken Ebu Bekir bin Ebu Kuhafe'ye: Ey Ebu Bekir, düşümde bana bir çanak dolusu kaymak hediye edildi, Fakat bir horoz çanağı gagasiyle deldi, içindeki kaymak döküldü, diye düşünü hikâye etti. Ebu Bekir Düşü yorumlayrak: Bu kuşatma sırasında Taif'i fethedeceğini sanmıyorum, cevabında bulunduktan sonra: Ey Tanrı elçisi, sen kendin ne yapmak istiyorsun? diye sordu. O: Ben de şehirin bu sefer fethedilmiyeceği kanaatindeyim, buyurdu. Bu sırada Süleym uruğundan Hakîm bin Ümeyye bin Hârise bin Avkas'ın kızı ve Osman bin Maz'unun eşi olan Huvayle ona: Ey Tanrı elçisi, Tanrı sana Taif'i fethetmeyi sağlarsa, bana Gaylan bin Seleme'nin kızı Badiye'nin yahut Ukayl'in kızı Fari'anın süs ve ziynet eşyasını bağışla dedi. Bana söylediklerine göre Tanrı elçisi ona: Ey Huvayle, Sakif'leri esir etmeye bana izin verilmezse ne yapacaksın? cevabında bulunmuştur. Huvayle Tanrı elçisinin katından çıktığında onun bu sözlerini Ömer bin Hattab'a anlattı. Bunun üzerine Ömer Tanrı el-

çisinin katına girerek: Ey Tanrı elçisi, Huvayle tarafından söylenen sözlerin aslı var mıdır? diye sorduğunda, o: Evet, o sözleri ben söyledim, cevabında bulundu. Ömer: Ey Tanrı elçisi, bu sözlerini askere bildireyim mi dediğinde, O: Hayır, bildirme dedi. Ömer: O halde Taif etrafından göç etmeyi ilân edeyim mi: diye sorduğunda, Tanrı elçisi ilân et, buyurdu. Ömer göç emrini bildirince Sakif'lerden Amr bin İlâc alay ederek: Bu topluluk burada kalmıyacak mıdır? diye seslendi. Uyeyne bin Hısm da: evet, Tanrı adına andiçerek bunların şerefli ve saygılı olduklarını teyid eylerim dedi. Müslümanlardan biri ona: Ey Uyeyne, Tanrı senin Canını alsın, Tanrı elçisine teslime yanaşmadıklarından dolayı, Tanrı'ya ortak katanları övüyorsun. Halbuki sen Tanrı elçisine yardımda bulunmak üzere buraya gelmiştin, dediğinde, Uyeyne: Tanrı adına andiçerek kendimin Sakiflerle savaşmak üzere gelmemiş olduğumu teyid ederim. Ben ancak Muhammed Taif'i aldığı takdirde Sakiflerden bir kadını ele geçirir, ondan erkek bir çocuğum olur ümidi ile gelmiştim. Çünkü Sakif'ler dâhi yani cin fikirli adamlardır, cevabında bulundu.

Sahabelerden bu savaşta on iki kişi şehit düştü ki, yedisi Kureyş'ten biri beni Leys'ten, dördü de Ensar'dan idi. Bize İbn Humeyd söyledi, o, Seleme yoliyle İbn İshak'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi ve arkdaşları Taif'ten dönerken Dalına'ya indiler, yollarına devam edip Ci'raneye geldiler. Tanrı elçisi Taif üzerine yürüdüğü vakit Huneyn'de alınan esirleri oraya göndererek hapsettirmişti.

Ci'ranede bulunduğu vakit Hevazin'lerin delegeleri Tanrı elçisinin katına geldiler. Hevazin'den esir edilen kadın ve çocukların sayısı yüksekti. Huneyn'de altı bin deve, sayıp tükenmez derecede çok koyun ele geçirilmişti. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan nakledip Seleme, İbn İshak'a da Amr bin Şuayb söylemiş, o babasından, o da büyük babası Abdullah bin Amr bin El As'tan şunu rivayet eder: Tanrı Elçisi Ci'ranede bulunduğu vakit Hevazin'lerin delegeleri geldi. İslâmiyeti kabul etmiş olan bu kimseler: Ey Tanrı elçisi, biz asalet ve şeref sahibi aşiretiz, senin de bildiğin bu belâya katlandık, Tanrı sana ihsanlarını artırsın, bize ihsanlarda bulun, dediler. Tanrı elçisinin süt anasının mensup olduğu Sa'd beni Bekir oğullarından Ebu Surad künyesini taşıyan Züheyr bin Surad ayağa kalkarak şu sözleri söyledi: Ey Tanrı elçisi, ağıllarda hapsedilen kadınlar senin teyze ve halaların ve seni terbiye eden süt analarındırlar, bizim kadınlarımız Hâris bin Ebi Şemir'e, yahut Numan bin Münzir'e sütlerini emzirmiş olsaydılar ve bugünkü gibi bir felâkete uğradığımız takdirde dahi onlardan şefkat ve merhamet istemiş olsak onlar bizden şefkatlerini esirgememiş olurlardı. Halbuki sen, terbiyelenen ve beslenen zatların en hayırlısısın, dedikten sonra şu beyitleri okudu:

«Ey Tanrı elçisi, lûtfedip bize ihsanlarda bulun. Çünkü sen ihsanını rica ettiğimiz ve ihtiyaç vakitleri için sakladığımız bir zatsın. Kaderin zabt ve mülk edindiği bu bölgenin

halkını ihsanlarda bulunarak esirlikten azad et. Zamanın değişen kötü hâdiseleri onların cemiyetlerini dağıtmış ve parçalamıştır.»

Tanrı elçisi onların bu sözünü işittikten sonra: Sizin için en muvafığı hangisidir? kadın ve çocuklarınız mı, yoksa mallarınız mı? diye sorduğunda onlar: Kadın ve çocuklarmızdır cevabında bulundular. Bunun üzerine Tanrı elçisi: Ben kendimin ve Abdülmuttalib oğullarının paylarına isabet eden kadarını size bağışlıyorum, cemaate namaz kıldırdıktan sonra siz cemaate ve bana hitab edip: Ey Müslümanlar, Tanrı elçisini şefaatçı edinerek, müslümanlardan, müslümanları aracı edinerek, Tanrı elçisinden kadınlarımızı, çocuklarımızı azad etmek üzere yardım ve şefaat diliyorum, diye söylersiniz. Ben de kendime ve Abdülmuttalib oğullarına isabet eden payları bağışlar ve müslümanlardan da bağışlamalarını rica ederim, dedi. Tanrı elçisi imam olarak cemaate öğle namazını kıldırdıktan sonra Hevazin'ler cemaate ve Tanrı elçisine başvurdular. Tanrı elçisi: Ben kendi hisseme ve Abdulmuttalib oğullarının hisselerine isabet edeni size bağışladım, dedi. Muhacirler de: Biz kendi paylarımıza isabet edeni Tanrı elçisine bağışladık, dediler. Ensar da aynı şekilde hareket ettiler, Akraa bin Hâris ise: Ben ve mensub olduğum Beni Temimler hakkımızdan vazgeçemiyoruz, dedi. Uyeyne bin Hısn: Ben ve Beni Fezare'ler paylarımıza isabet edenden vazgeçmiyoruz, Abbas bin Mirdas da: Ben ve Beni Süleym'ler hak-

kımızı istiyoruz, dediler. Fakat Beni Süleym'ler: Biz hakkımızı Tanrı elçisine veriyoruz, dediler. Bunun üzerine Abbas: Siz beni küçük düşürdünüz, dedi. Tanrı elçisi onları razı etmek maksadiyle: Bu defa alınan esirlerden payına isabet edenden vazgeçenlere ilk alacağımız ganimet malından kendi payının karşılığı olarak düşen hisseden beşer hisse fazla vereceğiz va'dinde bulunduktan sonra, hepsi de ellerinde bulunan Hevazin'li kadın ve çocukları serbest bıraktılar. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da Yezid bin Ebu Vecze şunu söylemiştir: Tanrı elçisi bana, esir edilen kadınlardan taze ve genç birini vermişti. Bu kadın Hilâl bin Hayyan bin Umeyre bin Hilâl bin Nasire bin Kuseyye bin Nasr bin Sa'd bin Bekir'in kızı Rayta idi. Tanrı elçisi Osman bin Affan'a Hayyan bin Amr bin Hayyan'ın kızı Zeyneb'i ve Ömer bin Hattab'a da bir kadın vermişti. Ömer onu oğlu Abdullaha bağışlamıştı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklenip Seleme söylemiş, İbn İshak Nafi bin Abdullah bin Ömer'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Ömer bin Hattab'a Hevazin esirlerinden bir cariye vermiş, o da bu cariyeyi bana bağışlamıştı. Ben onu dayılarım olan Beni Cumah'lara göndermiştim. Kendim Kâbe'yi tavaf etmek üzere mescide gitmiştim. Onlar ben gelinceye kadar genç kıza bakarak onun hal ve durumunu düzenliyecekler, ben de tavaftan sonra kızla cinsi münasebette bulunacaktım. Tavafımı bitirerek mescidden çık-

tığım zaman Hevazin'lerin süratle koşmakta olduklarını gördüm. Onlardan: ne oluyor? diye sorduğumda, onlar: Tanrı elçisi bize kadın ve çocuklarımızı iade etti, diye cevap verdiler. Bunun üzerine: Sizden bir kadın Beni Cumah'ların evindedir, gidip alınız dedim. Onlar da cariyeyi Beni Cumah'ların evinden aldılar. Uyeyne bin Hısn'a gelince, o, Hevazin'den bir koca karıyı seçmiş ve onu alırken de: Ben onun aşireti arasında şeref ve asalet sahibi olduğunu tahmin ediyorum, ailesinin onu esirlikten kurtarmak üzere büyük miktarda para vermesi ümid olunur, demişti. Tanrı elçisi Hevazin'li esir kadınları ilk ele geçirilecek ganimet malından beher nüfus mukabilinde altı hisse verilmek şartiyle serbest bıraktıktan sonra da, o, koca karıyı serbest bırakmağa yanaşmadı. Bunun üzerine Surad ona: Seçtiğin koca karının ağzı lâtif ve tatlı değil, karnı çocuk doğuracak bir halde değil, kocası da servet sahibi değildir, dedi. Uyeyne ancak bundan sonra ilk ele geçecek ganimet malından altı pay verilmek şartiyle koca karıyı serbest bıraktı. Söylediklerine göre Uyeyne, Akra bin Hâbis'i gördüğünde ona bundan şikâyet etmişti. Akra ona: Neden şikâyet ediyorsun? seçtiğin kadın beyaz ve parlak yüzlü bakire olmadığı gibi orta yaşlı ve güzel bir kadın da değildir, dedi. Tanrı elçisi: Hevazin delegelerinden Malik bin Avf nerede? diye sorduğunda onlar: O Taif'tedir. Sakiflerle birleşmiştir, cevabında bulundular. Tanrı elçisi onlara: Mâlik'e söyleyiniz: Müslüman olarak yanıma gelirse ona ailesini iade ettikten

başka yüz tane de deve vereceğim, ona benim bu sözlerimi bildiriniz, dedi. Tanrı Elçisinin bu va'di ona haber verildi. O Tanrı elçisinin yanına gelmek üzere Taif'ten çıktı. Malik, bunu işittikleri takdirde Sakif'lerin kendisini hapse atarak Tanrı elçisinin katına gitmekten alıkoymalarından korkuyordu. O bir tedbir olmak üzere bineceği hayvanın belli bir yere ve atının da Taife getirilmesini emretti. Geceleyin şehirden çıkarak atına bindi ve koşturarak devesinin bulunduğu yere ve sonra da devesine binerek Tanrı elçisinin katına geldi. Tanrı elçisi o zaman Ci'ranede yahut Mekke'de bulunuyordu. Tanrı elçisi ona ailesini ve malını iade ettikten başka yüz deve de verdi. O, hakiki ve samimi bir müslüman oldu. Tanrı elçisi onu kendi kavmine, Taif etrafında, Sümale, Seleme, Fehim uruğlarından İslâmiyeti kabul etmiş olanlara vali tâyin etti. O bu müslümanlarla birlikte Sakifler'le savaşıyor, onların otlaktaki hayvanlarını sürüp götürüyordu. Böylece Sakifleri çok sıkışık bir duruma soktu. Sakiflerden Ebu Mihcan bin Habib bin Amr bin Umeyr bu münasebetle söylediği beyitlerinde şöyle diyor:

«Düşmanlarımız bizden korkuyorlardı. Şimdi Beni Seleme'ler üzerimize saldırmağa başladılar. Malik şeref ve namusa riayet etmeyip bizimle olan ahdini bozarak üzerimize yürüdü. Onlar konak yerlerimize kadar geldiler. Halbuki biz bundan önce ihanet edenleri cezalara çarptırıyorduk».

İbn Vecze'nin sözleri burada bitiyor. Şimdi Amr bin Şu'ayb tarafından rivayet edilen hadîse gelelim: Tanrı elçisi Hevazin esirlerinin ailelerine iade işini bitirdikten sonra hayvanına bindi, onun arkasından gelenler: Ey Tanrı elçisi, aldığımız ganimetlerden deve ve koyunları aramızda böl, diyorlardı. Onlar Tanrı elçisini sıkıştırarak bir ağaca yanaşmak zorunda bıraktılar. Hırkası bir ağaca takıldı. O: Ey ahali, bana hırkamı veriniz, Tanrı elçisi adına andiçerek Tihame'deki ağaçlar sayısında deve ve koyunlarım olduğu takdirde sizin aranızda bölmüş olacağını teyit eylerim, bundan sonra da beni hasis, korkak ve yalancı bulmazsınız, dedikten sonra devesinin boynuna vurdu, devesinin hörgücünden bir parça yün alıp bunları iki parmağı arasına geçirerek: Ey ahali, Tanrı adına andiçerek devlet hakkı olan beşte bir hariç olmak üzere şu yapağı kadar olsun ganimet malı kalmamış olduğunu teyid eylerim, bu beşte bir de müslümanlara ve onların menfaatlerine harcanacaktır, ganimet mallarından iplik ve iğneye varıncaya kadar almışsanız iade ediniz. Çünkü hiyanet, katlanmış olan kişi için arlık olmaktan başka, kıyamet gününde azap verir ve büyük bir suç teşkil eyler, buyurdu. Bunun üzerine Ensardan biri yünden eğrilmiş bir yumak ip getirerek: Ey Tanrı elçisi, ben bu yumak ipliği yağız devem için teğelti yaparım diye almıştım, dedi. Tanrı elçisi: Ben kendi payıma düşeni sana bağışlıyorum, dediğinde Ensarî: Madem ki, iş bu merkezdedir, bana bu yumağın gereği yok, diyerek yumağı yere

attı. Amr bin Şu'aybin hadîsi burada bitiyor. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Abdullah bin Ebu Bekir'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi, kalblerini islâmiyete alıştırmak ve başkalarını da İslâmiyeti kabule isteklendirmek üzere Kureyş eşrafına ganimet malından verdi. Bu cümleden Ebu Süfyan'a yüz, oğlu Muaviyye'ye yüz, Hakîm bin Hizam'a yüz, Beni Abdudar'larla kardeşleri olan Nazr bin Hâris bin Kelede beni Alkame'ye yüz, Beni Zührelerin ahidlisi olan Sakif'ten El-Alâ bini Hârise'ye yüz, Hâris bin Hizam'a yüz, Safven bin Ümeyye'ye yüz, Süheyl bin Amr'a yüz, Huvaylid bin Abdul-Uzza bin Ebu Kays'e yüz, Uyeyne bin Hısn'a yüz, Akra bin Hâbis Temimi'ye yüz, Malik bin Avf Nazrî'ye yüz deve verdi. Adları geçen bunlar yüzer deve alan zatlardır. Kureyş'ten bir takımlarına daha az nisbette develer verdi. Mahreme bin Navfel bin Ehyeb Zührî'ye, Umeyr bin Vehb Cümahî'ye ve Beni Âmir bin Lüey'lerin kardeşi Hişam bin Amra verilen develerin sayıları tesbit edilmiş değildir. Ancak adları geçen bu kimselere yüzden az verilmiş olduğu malûmdur. Sa'id bin Yarbu bin Ankese bin Âmir bin Mahzum'a elli, Sehmî'ye elli, Abbas bin Mirdas'a birkaç deve verilmiştir. Abbas bunun üzerine darıldı. Söylediği şiirinde Tanrı elçisine şu sözlerle dokundu:

> «Ben tayıma binerek El-Ecra olayında baskınlarda bulunarak birçok ganimet elde et-

miş bir bahadırım. Arkadaşlarım uykuya daldıkları zaman uyumayan ve onları uykudan kaldıran benim. Buna bakmadan benim ve Ubeydî'lerin baskın yoliyle elde etmiş olduğumuz ganimetler Uyeyne ile Akra'a verildi. Savaşlarda zahmet ve gücle düşmanı yenen ve ganimetler ele geçiren bir kişi olduğum halde, bunlardan büsbütün mahrum edilmedi isem de, bana pek cüzî birşey verildi. Bana verilen ganimet malı pek mahdut sayıda olup, memeden henüz kesilmiş birkaç deve yavrusundan ibarettir. Halbuki ne Hısn ve ne de Hâbis savaşlarda Mirdos'tan üstün değildiler. Ben de onlardan aşağı derecede bir şahıs değilim. Bugün hakir görülmüş olan kimse bundan sonra yükseltilemez.»

Tanrı elçisi onun bu şikâyetini işittikten sonra: Gidip onun dilini kesiniz, diye emretti. Bu emir üzerine payını artırmak suretiyle onu memnun ettiler. Böylece onun dilini kesmek emri yerine getirilmiş oldu. Bize İbn Humeyd söyledi ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Muhammed bin İbrahim bin Hâris'ten şunu rivayet eder: Sahabelerden biri: Ey Tanrı elçisi, sen Uyeyne bin Hısn ile Akra bin Hâbis'e yüzer deve verdiğin halde, Cu'ayl bin Süreka Zamrî'ye pay ayırmadın dediğinde, o, şu cevabı verdi: Muhammed'in vücudunu kudretinin tesiri altında bulunduran Tanrı adına andi-

çerek, Cu'ay'in, Uyeyne ve Akra gibi yeryüzünde görülenlerin hepsinden de hayırlı olduğunu temin ederim. Uyeyne ile Akra'a müslüman olsunlar diye verdim. Cu'ayl'i ise müslümanlığına havale ettim, buyurdu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş İbn İshak: bana Ebu Ubeyde bin Muhammed söyledi, der, o, Abdullah bin Hâris bin Navfel'in azadlısı Ebu Miksam El Kasım'dan şunu rivayet eder: Ben, Leys uruğundan Telid bin Kilâb'la arkadaş olarak yola çıkmıştım. Biz Abdullah bin Amr bin El-As'ın yanına geldik. O iki pabucu elinde olduğu halde Kâbe'yi tavaf ediyordu. Biz ondan: Temimî, Tanrı elçisine o sözleri söylerken Huneyn olayı sırasında o mecliste hazır bulundun mu? diye sorduk. O: Evet, diyerek şunu anlattı: Ben Tanrı elçisinin yanında bulunuyordum. Temime Uruğundan Zülhuvaysıra adında biri gelerek Tanrı elçisinin yanında durdu. Tanrı elçisi gazilere ganimet malları tevzi ediyordu. O: Ey Muhammed, senin bugün yaptıklarını gördüm, dediğinde. Tanrı elçisi: İşlerimi nasıl buldun? diye sordu. O: Adaletle iş görmedin, cevabında bulundu. Tanrı elçisi ona darılarak: Yazıklar olsun sana, ben adaletle iş görmezsem kim görecektir? diye cevap verdi. Tanrı elçisinin yanında bulunan Ömer bin Hattab: Bu adamı öldüreyim mi? dediği vakit Tanrı elçisi: Ona dokunmayınız, onun dinini derin bir surette araştıran tebaası olur, onlar ok yayının ağzından çıktığı ve uzaklaştığı gibi dinden uzaklaşırlar, oka bakıl-

dığı zaman birşey bulunmaz. gezine bakılır, gezinde de birşey bulunmaz. Halbuki ok işkembe ve kandan geçip gitmiştir, buyurdu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylmiş, İbn İshak. Muhammed bin Ebu Cafer Muhammed Ali bin Hüseyin bin Ali'den aynı hadîsi rivayet eder. Bu rivayete, Zülhuvaysıra, Temimî şeklindedir. Ebu Cafer Taberi bu hadîsin Ebu Sa'id Hudri'den şu şekilde rivayet edilmiş olduğunu söyler: Tanrı elçisinin bu sözleri, Ali bin Ebu Talib tarafından Yemen'den gönderilen mal ve paralar bölünürken söylenmiştir. Tanrı elçisi bu malı bir topluluk için, bu cümleden Uyeyne bin Hısn, Akra ve Zeyd El Hayl arasında bölünmüştü. Ravî bundan sonra yukarıda Zülhuvaysıra tarafından söylenen sözün mecliste hazır bulunanlardan biri tarafından söylenmiş olduğunu anar. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Abdullah bin Ebu Bekir'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin sahabelerinden Huneyn olayında hazır olanlardan biri bize şunu söyledi: Ben deveme binmiş olduğum halde Tanrı elçis nin bir tarafında ilerliyor, yolumuza devam ediyorduk. Ayağıma kaba bir pabuç giymiştim. Devem, Tanrı elçisinin devesini sıkıştırıyor, ayağımdaki pabuç Tanrı elçisinin baldırına dokunarak ayağını incitiyordu. Bunun üzerine Tanrı elçisi ayağıma kamçı ile vurarak: Ayağımı incittin arkamdan yürü, dedi. Bunun üzerine ben onun yanından savuştum. Tanrı elçisi

ertesi gün sabahleyin bani arattı. Ben kendi kendime: O beni, dün ayağını incittiğim için aramıştır, diyordum. Tanrı elçisinin katına geldim. O bana: Dün benim ayağımı incitmiştin ben de senin ayağına kamçı ile vurmamın karşılığını ödemek için çağırdım, dedikten sonra bana bunun karşılığı olarak seksen tane dişi koyun verdi. Bize İbn Humeyd söy edi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Asım bin Ömer bin Katade'den, o, Muhammed bin Lebid'den, o da Ebu Said Hudrî'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Huneyn'de alınan ganimet mallarından Kureyş'lilerle Arap uruğularına paylar verdiği halde bu ganimet mallarından Ensara bir şey vermemişti. Bunun üzerine onların kalbleri kırıldı. Aralarında sözler çoğaldı: Tanrı elçisi artık kendi kavmine kavuştu. diye söyleyenler bile oldu. Nihayet Sa'd bin Ubade Tanrı elçisinin katına girerek: Ey Tanrı elçisi bu uruğdan alınan ganimetleri kendi kavmin arasında böldüğün ve Arap uruğlarına büyük paylar ayırdığın halde, kendilerine bir şey vermemiş olduğundan dolayı Ensar'ın kalbleri kırıldı, diye söyledi. Bunun üzerine Tanrı elçisi: Ey Sa'd, Sen bu sözleri nerede işittin ve nereden buraya geldin? diye sorduğunda Sa'd: Ben kavmim yanından geldim, cevabında bulundu. Tanrı elçisi ona: Sen kavmini ağılda topla, diye emretti. Sa'd Ensarı emredilen ağılda topladı. Muhacirlerden bazıları geldiğinde onları ağıla soktu, diğerlerini ise ağıla sokmadı. Sa'd, Ensar bir araya toplandıktan sonra Tanrı elçisinin yanı-

na gelerek toplanmış olduklarını bildirdi. Tanrı elçisi toplantıya geldi, Tanrı'ya hamd ve senada bulunup, Tanrı'yı lâyık olduğu vechile öğdükten sonra şu sözleri söyledi: Ey Ensar topluluğu bana söylemiş olduğunuz sözler ve dargınlığınız işitildi. Ben, siz dalâlette iken yanınıza gelmedim mi? Tanrı size doğru yolu göstermedi mi? Fakir idiniz, Tanrı sizi zengin eylemedi mi? Birbirinize düşman kesilmiştiniz, Tanrı sizin kalblerinizi birleştirmedi mi? Diye hitab ettiğinde, onlar: Ey Tanrı elçisi bunlardan her biri Tanrı ve elçisinin ihsan ve lûtfudur, cevabında bulundular. Tanrı elçisi onlara Ey Ensar, cevap vermiyecek misiniz? dediğinde onlar: Ey Tanrı elçisi ne diye cevap verelim? bunlardan her biri Tanrı'nın bize olan nimeti ve elçisinin iyiliği ve lûtfudur dediler. Tanrı elçisi: Siz isteseydiniz: Biz senin Tanrı elçisi olduğunu tasdik ettik, Mekke ahalisi ve Araplar seni yalanlamışlardı, biz sana inandık, seni hakir görmüşlerdi, biz sana yardım ettik, sürülmüştün, biz seni yurdumuza yerleştirdik, sen fakirdin, biz sana yardımlarda bulunduk, diye cevap verebilirdiniz. Ey Ensar topluluğu, sizin kalbiniz dünyanın önemsiz ve az nesnelerine meyletti, ben başka kimselerin dünyanın önemsiz bu malı ile müslüman olsunlar diye kalblerini İslâmiyete alıştırmak istedim. Sizi ise müslümanlığınıza havale ettim. Ey Ensar başkaları koyun ve develerle yurtlarına dönerken siz Tanrı elçisi ile birlikte konak yerlerinize dönmeye razı olmıyacak mısınız? Muhammedin vücudunu kudretinin tesiri altında bulunduran Rab-

bim adına andiçerek söylüyorum ki, Hicret şerefi olmadığı takdirde Ensardan biri olurdum. İnsanlar dağın bir yoluna, Ensarlar dağın diğer bir yoluna saptıkları takdirde ben Ensarın saptığı yola sapardım. Ey Tanrım, Ensarı, onların oğullarını oğullarının oğullarını esirge, diye sözünü bitirdiğinde, onlar o derecede çok ağladılar ki, göz yaşları saklallarını bile ıslattı. Onlar: Payımıza Tanrı elçisi isabet ettiğinden dolayı memnun ve razıyız, dediler. Bundan sonra Tanrı elçisi onların yanlarından ayrıldı. Onlar da dağıldılar. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da İbn İshak şunu söylemiştir: Tanrı elçisi işlerini bitirdikten sonra Umre Haccı kılmak üzere Ci'raneden hareket etti. O, ganimet mallarının kalan kısmının Mecenne'de saklanmasını emretti, orası Merrizahran tarafındadır. Tanrı elçisi Umre haccını kıldıktan sonra Medine'ye dönmek üzere yola çıktı. Attab bin Esid'i kendi yerine Mekkede bıraktı. Muaz bin Cabel'i de ahalisine din hükümlerini ve Kur'anı öğretmek üzere orada bıraktı. Ganimet mallarının kalan kısmı Tanrı elçisinin arkasından sevkedildi. Tanrı elçisi Umre haccını Zilkade ayında kıldı. Zilkade yahut Zilhicce ayında Medine'ye döndü. Hacılar bu yolda, cahiliyyet çağında Araplar nasıl hac kılıyorsa, o şekilde hac kıldılar. Müslüman hacılar ise Attab bin Esid idaresinde Hac amellerini tamamladılar. Taif ahalisi şehirlerine kapanarak küfürlerine devam ettiler. Tanrı elçisi Taif etrafından Zilkade ayında

ayrılmıştı. Onlar ancak Hicretin 9 uncu yılı Ramazan ayında İslâmlara teslim oldular.

Vakidî diyor ki: Tanrı elçisi (S. A. M.) Huneyn'de alınan ganimetleri müslümanlar arasında Ci'ranede böldüğünde adam başına dört deve, kırk koyun isabet etti. Süvari olanlara ayrıca bir kişi payı verildi. Vakidî sözüne devam edip Tanrı elçisinin Zilhicce ayının sona ermesine birkaç gün kala Medine'ye dönmüş olduğunu anar. Tanrı elçisi Amr bin El As'ı sadaka ve zekât memuru olarak Ezd uruğunun emîrleri olan Celenda oğullarından Cafer ile Amr'a gönderdi. Onlar sadakaları toplamak hususunda ona serbestlik verdiler. O zenginlerden zekât aldı. Aldığı bu zekât mallarını fakirlere dağıttı. Mecusilerden kafa vergisi (cizye) aldı. Mecusiler şehirde yerleşik olarak, Araplar ise şehrin çevresinde yaşarlardı. Tanrı elçisi Kilâb uruğundan Zahhak bin Süfyan'ın kızı Fatma ile evlenmişti. Peygamberle buluşup buluşmamak hususu kendi isteğine bırakıldığında, o dünyayı seçti. Rivayete göre, o Tanrı elçisi ile buluşmaktan çekinmiş ve bundan Tanrı'ya sığınmıştır. Bunun üzerine Tanrı elçisi onu boşadı. Vakidî, İbrahim bin Evsime bin Malik bin Evs bin Hadesan senediyle İbn Vecze Sadî'den nakledip, Tanrı elçisinin Fatma ile Zilkade ayında evlenmiş olduğunu anar, Yine Vakidî Marya'nın, İbrahim'i Zilkade ayında doğurmuş olduğunu söyler, Tanrı elçisi oğluna, Münzir bin Yezid bin Lebid bin Hidas bin Âmir bin Ganm bin Neccar'ın kızı Ümmi Berede'yi süt anası tâyin etti. O İbrahim'i

emziriyordu. Kadın, Bera bin Evs bin Halid bin Ca'd bin Avf bin Mebzûl bin Amr bin Ganm bin Adî bin Neccar ile evli idi. İbrahim'in ebesi Tanrı elçisinin azadlısı Sülme idi. Sülme İbrahim doğduktan sonra Marya'nın yanından çıkarak Ebu Rafi'ye, Marya'nın erkek bir çocuk doğurduğunu haber verdi. Ebu Rafide Tanrı elçisini müjdeledi. Tanrı elçisi müjdeciye bir köle armağan etti. Tanrı elçisinin eşleri Maryanın erkek çocuk doğurmasını kıskandılar.Tanrı elçisinin ondan bir erkek çocuğu olması onlara çok fena tesir etti.

Hicretin 9. yılı.

Beni Esed uruğunun delegeleri Tanrı elçisinin katına bu yıl geldiler. Onlar: Ey Tanrı elçısı, bize elçi ve davetçi göndermeden önce senin katına geldik, demişlerdi. Onların bu sözü münasebetiyle şu ayet indi: Onlar islâm olmakla sana minnet çektirmek isterler. De ki, İslâm olmanızla bana minnet etmeyiniz. Belki Tanrı size iman yolunu gösterdiği için, minnet çekmeyi size yükletir. Eğer sizin, biz müminiz, demeniz doğru ise» (Hucürat: 17). Beliy uruğunun delegeleri bu yıl Rebiülevvel ayında geldiler. Onlar Beliy'lerden Ruvayfı bin Sabit'in evine indiler. Lahm uruğundan Darî'lerın delegeleri de bu yıl geldi. Onlar on kişi idi. Vakıdî'nin rivayetine göre Sakif'lerden Urve bin Mesud Sakafî, Tanrı elçisinin katına müslüman olarak bu yıl gelmiştir, ona dair olan haberi bize İbni Humeyd söyledi, o, bu haberi Seleme yoliyle İbn İshak'tan rivayet eder: Tanrı elçisi Taif'ten dönerken

Urve şehirden çıkarak Tanrı elçisini arkasından takip etti, Medine'ye varmadan önce onun arkasından yetişti, müslüman oldu. Tanrı elçisinden kendisini, kavmini İslâmiyete davet için memur etmesini rica etti. Kavminin söylediklerine göre Tanrı elçisi ona: Kavmin seni öldürecektir, demişti. Çünkü Tanrı elçisi Sakiflerin gururlanarak kendilerini büyük görmelerinden ve İslâmiyeti kabule yanaşmamalarından bunu anlamıştı. Urve ona: Ey Tanrı elçisi, onlar beni kendilerinin bakire kızlarından ziyade severler, dedi. O gerçekten de onlar tarafından sevilmiş bir zat olup ona itaat ederdi. O kavmini İslâmiyete davet maksadiyle Tanrı elçisinin yanından ayrıldı. Aralarında derece ve şerefi büyük olduğu için, kavminin kendisine muhalefet etmiyeceği ümidinde idi. O kendisinin yüksek balkonuna çıktı. Müslüman olduğunu açığa vurdu. Onları İslâmiyeti kabule çağırdığında, onu her taraftan oka tutular, o bir ok isabeti ile öldü. Malik oğulları, onun kendileri arasından Beni Selim bin Malik'lerin kardeşleri olan Evs bin Avf adında biri tarafından, Ahlâflar ise kendilerinden Beni İtab bin Malik oğullarına mensup Vahb bin Cabir tarafından öldürülmüş olduğunu söylerler. Onlar, ölürken Urve'den, öcünü almak üzere ne diyorsun? diye sorduklarında, o: Tanrı beni bununla şereflendirdi, şehitlik derecesi de verdi. Tanrı elçisi ile birlikte sizinle savaşırken burada öldürülen şehitler ne ile mükâfatlandırılıyorsa, ben de o dereceyi kazanacağım. Beni onların yanına defediniz, dedi. Onu vasiyetine

uygun olarak Taif kuşatmasında şehit düşenlerin yanına gömdüler. Söylediklerine göre Tanrı elçisi onun hakkında: Onun kavmi arasındaki mevkii Yasin sahibinin kavmi arasındaki haline benzer, buyurmuştur. Taif ahalisi tarafından gönderilen delegeler bu yıl Ramazan ayında geldiler. Bize İbn Humeyd söyledi, o Seleme yoliyle İbn İshak'tan şunu rivayet eder: Sakif'ler Urve öldürüldükten sonra birkaç ay Tanrı elçisine teslim olmadan kâfir halde yaşadılar. Ancak İslâmiyeti kabul edip Tanı elçisine biat etmiş olan civardaki Araplarla savaşmanın kudretleri haricinde olduğunu anladıktan sonra müşaverede bulundular. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Yakub bin Utbe bin Mugire bin Ameş bin Zurayk Sakafi'den şunu rivayet eder: Beni İlâc'ların kardeşleri olan Amr bin Ümeyye, Abdiyalil bin Amr'la ilgisini kesmiş bir halde yaşıyordu. Çünkü arlarında kötü bir hâdise cereyan etmişti. Amr bin Ümeyye Arapların en zeki kişilerindendi. O Abdiyalil'le görüşmek üzere onun avlusuna girdi ve Abdiyalil'e adam göndererek kendisiyle görüşmek üzere yanına girmek istediğini bildirdi. O: Yazıklar olsun sana, beni çağırmak üzere seni Amr mi gönderdi? diye sordu. Gelen adam: Evet, Amr gönderdi, o halen avlundadır, cevabında bulunduğunda, Abdiyalil: Ben Amr'ın kapıma geleceğine ihtimal vermezdim, onun kendisini büyük görmesi buna mâni oluyordu, dedikten sonra Amr'ın yanına çıktı. onu gö-

cünce selâm vererek: Biz bir hâdise ile karşılaştık ki, bundan başka bir yere göç edip kurtulmak mümkün değildir, bu adamın işi senin gördüğün ve bildiğin gibidir. Bütün Araplar müslüman oldular, siz onlarla savaşmak kudretinde değilsiniz. Artık kendizizi ve âkıbetinizi düşününüz dedi. Bundan sonra Sakif'ler birbiriyle müşavere ve istişarede bulundular. Onlar birbirlerine: Hayvan sürülerimiz emniyet içinde değildir, şehirden ve kaleden çıkan herkes kapıp götürülüyor, dediler. Müşavereden sonra Tanrı elçisinin katına Urve'yi gönderdikleri gibi daha birini göndermeyi kararlaştırdılar. Tanrı elçisinin katına gitmeyi Abdiyalil bin Amr bin Umeyr'e teklif ettiler. O Urve bin Mes'ud ile aynı yaşta idi. O, onların bu teklifini kabul etmedi. Çünkü Tanrı elçisinin katından döndüğünde Urve bin Mes'udun başına gelen halin kendi başına da gelmesinden korkuyordu. O: Ben tek başıma bunu yapamam, benimle birlikte bir kişi gönderirseniz kabul edebilirim, cevabında bulundu. Onun bu teklifi üzerine Ahlâf'dan iki, Beni Malik'ten üç kişi katarak Abdiyalil ile birlikte altı kişi göndermeyi kararlaştırdılar. Tanrı elçisi katına gidecek delegeler şunlardı: Beni Yesar'ların kardeşleri olan Osman bin Ebu El As bin Bişr bin Abdi Dehman, Beni Salim'lerin kardeşi olan Avf bin Evs, Belharis'lerin kardeşi Nümeyr bin Harşî bin Rabi'a, Ahlâftan El Hakem bin Amr bin Vehb bin Muttalib ile Şurahbil bin Gaylan bin Seleme bin Muattib'i gönderecek odular. Kavminin en şereflisi ve idareyi elinde bulunduran

Abdiyalil, adı geçen delegelerle birlikte yola çıktı. Onun yalnız başına Tanrı elçisinin yanına gitmeyip delegelerle birlikte yola çıkması ancak Urve bini Mes'udun başına gelen halin kendi başına da gelmesinden korktuğu içindi. Maksadı Tanrı elçisinin katından döndükleri vakit her topluluğu kendi delegesiyle meşgul etmekti. Delegeler Medine yakınındaki Kanat'a geldiklerinde kendi nöbetinde Tanrı elçisinin binek hayvanlarını otlatmakta olan Mugire bin Şu'beye rasgeldiler. Tanrı elçisinin sahabeleri onun binek hayvanlarını nöbetle otlatıyorlardı. Mugire onları görünce Tanrı elçisini müjdelemek üzere binek hayvanlarını kendi haline bırakarak Medineye doğru koştu. Tanrı elçisinin katına girmeden önce Ebu Bekir'e rasgeldi, ve ona Sakif delegelerinin müslüman olarak, ileri sürülecek şartları kabul edip anlaşma yapmak üzere gelmiş olduklarını haber verdi. Ebu Bekir bu haberi işittiğinde Mugire'ye: Tanrı adına andiçerek, Tanrı elçisinin katına benden önce girmemeni istiyorum. İlk önce huzura ben gireceğim, Tanrı elçisine müjdeyi ben vereceğim, dedi, ve Tanrı elçisinin katına girerek Sakif delegelerinin geldiğini haber verdi. Bundan sonra Mugire delegelerin yanına dönerek öğle vaktinde onlarla birlikte yola çıktı. Onlara Tanrı elçisini ne şekilde selâmlıyacaklarını öğretti. Fakat delegeler onun öğrettiği şekilde selâmlamayıp cahiliyet çağında olduğu gibi selâmladılar. Söylediklerine göre delegeler Tanrı elçisinin katına geldiklerinde, onlar için mescidin bir tarafında çadır

kuruldu. Halid bin El As, Tanrı elçisi ile aralarında dolaşarak aracılık etti. Nihayet anlaşma Halid tarafından yazıldı. Onlar Tanrı elçisi tarafından gönderilen yemekten Halid yemeden önce yemediler. Onlar müslüman oldular, biat ettiler, anlaşma yazıldı. Delegeler Tanrı elçisinden, delâlet kaynağını, yani Lât putunu üç yıl sonra yıktırmasını istemişlerdi. Tanrı elçisi onların bu tekliflerini reddedince bir yıl müddetle Lâta dokunmamasını istediler. Tanrı elçisi bu tekliflerini de reddettikten sonra, bir ay müddetle Lâti yerinde bırakmasını rica ettiler. Tanrı elçisi, Putu az bir müddet için olsa dahi yerinde bırakmayıp yıktıracağını söyledi. Onların Lât hakkında bu kadar ısrar etmeleri, akılsız adamlarla kadın ve çocukların itirazlarından korunmak ve aralarında islâmiyet kökleşinceye kadar ürkütmemek arzusundan ileri geliyordu. Tanrı elçisi onların bu teklifini de kabul etmedi. Putu yıkmak üzere Ebu Süfyan bin Harp ile Mugire bin Şu'beyi göndereceğini bildirdi. Delegeler putu yerinde bırakmakla berabeı. kendilerini namazdan ve putları kendi elleri ile kırmakdan af etmesini istemişlerdi. Tanrı elçisi onara: Putlarınızı kendi ellerinizle kırmaktan affedebilirim. Namaza gelince, namazı olmayanın dininden hayır yoktur, dedi. Onlar: Ey Muhammed! Alçaklık ise de namaz hakkındaki emrini yerine getiririz, dediler. Tanrı elçisi delegelerin müslüman olup biat etmesinden sonra yaşca en

küçükleri olan Osman bin Ebu El As'ı Sakif'lere emîr tayin etti. Çünkü o, aralarında İslâm dininin hükümlerini ve Kur'an'ı öğrenmeye çok düşkündü. Ebu Bekir Tanrı elçisine: Ben bu gencin İslâm dinini ve Kur'anı öğrenmeğe en düşkünleri olduğunu görüyorum, demişti. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da İbn İshak söylemiş, O, Yakup bin Utbe'den şunu rivayet eder: Sakif delegeleri Tanrı elçisinin katından çıktıktan sonra memleketlerine dönmek üzere Medineden ayrıldılar, Tanrı elçisi onlarla birlikte delâletlerinin baş kaynağını yani Lât putunu kırmak üzere Ebu Süfyan bin Harb ile Mugire bin Şu'beyi gönderdi. Onlar Taif'e geldiklerinde Mugire: İlkönce Sen şehre kavminin yanına gir, dedi. Kendisi El Harm'daki mülkünde kaldı. Mugire şehre girdikten sonra putun üzerine çıktı. Taşı kırmak üzere kullanılan külünk ile putu kırmağa başladı. Kavmi olan Beni Mu'attibler, Urve gibi onun da oka tutularak öldürülmesinden korkup, etrafında toplandılar. O putu kırarken Sakif kadınları çıplak bir halde meydana çıkarak ağlıyor ve şu şarkıyı söylüyorlardı:

> «Ey her şeyi silip süpürüp götüren, matem tutarak ağlamıyacak mıyız ki, seni elim ve hasis olan adamlara teslim ettiler....»

Mugire bin Şu'be, külünkle putu kırarken Ebu Süfyan: Senin için ve sana tapanlar için hasret çekiyorum, diyordu. Mugire putu kırdıktan sonra, puthane için toplanmış olan malı ve

putun süs ve ziynetlerini alarak Ebu Süfyan'a gönderdi. Eşya altından ve Yemen süslerinden ibaretti. Tanrı elçisi, Ebu Süfyan'a Mes'ut oğullarından Urve ile Esved'in borçlarını Lât'a ait olan maldan ödemesini emretti. Ebu Süfyan emre uygun olarak onların borçlarını putun hazinesinden ödedi. Tanrı elçisi bu yıl Tebük üzerine yürüdü.

Tebük gazasına dair haberler.

Bize İbn Humeyd söyledi, o Seleme yoliyle İbn İshak'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Taif'ten döndükten sonra Zilhicce ayından Recebe kadar olan müddeti Medine'de geçirdi. Bundan sonra müslümanlara Rumlar'la savaşmak üzere Tebük seferine çıkmak için hazırlanmalarını emretti. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş. İbn İshak Zühri ile Yezid bin Ruman'dan, o, Abdullah bin Ebu Bekir'den, o da Asım bin Ömer bin Katade'den ve başkalarından rivayet eder. Bu ravilerden her biri Tebük gazalarına dair kendilerine erişen haberleri nakletmişlerdir. Bunlardan bazılarının rivayetinde, diğerlerinde bulunmayan haberler var. Bunların her biri tarafından nakledilen haberler şu hadîs'te toplanmıştır: Tanrı elçisi sahabelerine Rumlarla savaşmak üzere Tebük seferine hazırlanmalarını emretti. O zaman ahali darlık ve zorluk içinde bulunuyor, havalar çok sıcak gidiyor, memlekette kıtlık hüküm sürüyordu. Meyveler yetişmiş, gölgeler hoş, ahali kendilerinin bağlarında gölgeler altında mey-

velerden faydalanarak yaşamak istiyor, böyle bir zamanda yola çıkmak istemiyordu. Tanrı elçisi herhangi bir gazaya çıkarken, ancak kinaye yoliyle işaret eder, üzerine yürüyeceği yeri açıkca bildirmezdi. Bu defasında ise açık olarak Tebük üzerine yürüyeceğini bildirdi, gidilecek yerin uzaklığı, kıtlık, havaların sıcaklığı, düşman sayısının çokluğu ve onların şevket ve azameti hakkında kalblerde yerleşen şüphe yüzünden yürünecek yerin adını açıkça söylemeye lüzum gördü. Bundan dolayı ahali, isteksiz ve o memleketin üzerine yürümeyi arzu etmedikleri halde hazırlanmağa başladılar. Tanrı elçisi sefer hazırlıkları görülürken günün birinde Beni Selemelerin kardeşlerinden Cidd bin Kays'a: «Ey Cidd, bu yıl sarışınlarla çarpışmayı arzu etmez misin?» dediğinde, o: Ey Tanrı elçisi, beni fitnelere katlandırma, beni bu seferden affet, Kavmim benim kadınlara pek düşkün olduğumu bilirler, ben sarışınların kadınlarını görünce sabrımın tükeneceğinden korkuyorum, dedi. Tanrı elçisi onu bu sefere katılmaktan affederek: Bu sefere çıkmayıp arkada kalmana izin verdim, dedi. Onun hakkında şu âyeti indi: İçlerinden bazıları, bana savaştan uzak kalmaya müsaade et, beni fitne ve günahlara katlandırma, derler. Agâh ol ki onlar bu hareketleri ile fitne ve nifaka düşmüşlerdir. Muhakkak ki, cehennem kâfirleri içine alacaktır» (Tövbe: 50). Yani o kimse ancak Beni Asfar kadınlarını görmekle fitneye düşeceğini söylüyor, halbuki savaşa katılmayıp arkada kalmakla fitneye düşmekten kur ulmadı.

O, Tanrı elçisi ile birlikte sefere çıkmayıp arkada kalmakla ve kendi nefsini Tanrı elçisi ile birlikte bu sefere katılmaktan ziyade sevmekle kendisini fitneye düşürdükten başka, cehennem de onun arka tarafında hazırdır. Bu sırada münafıklardan biri müslümanları kutsal savaştan alıkoymak, hak ve hakikati kuvvetten düşürmek, ahali arasında fitne ve fesat yaratarak Tanrı elçisini meşgul etmek maksadiyle müslümanlardan bazılarına: Bu sefere çıkmayınız, demişti. Bu münasebetle şu âyet indi «Tebük seferine katılmayıp arkada kalanlar, Tanrı elçisi yola çıktıktan sonra, emir hilâfına gazaya çıkmayıp geri kaldıklarına sevindiler. Tanrı yolunda can ve mallariyle kutsal savaşta bulunmak istemediler. Onlar mü'minlere: Sıcakta gazaya gitmeyiniz, dediler. Sen Onlara de ki, cehennem ateşinin sıcaklığı daha şiddetlidir. Eğer gidecekleri yeri bilseler....» (Tövbe: 81). Bundan sonra Tanrı elçisi ciddiyetle sefer hazırlıklarına devam etti, ahaliye hazırlanmalarını, hazırlıklarını çabuk bitirmelerini ve servet sahiplerinin malî yardımda bulunmalarını emretti. Hayvanı bulunmayanlara hayvan bulmaları için teşvik etti. Bunun üzerine ecir ve sevap ümidiyle yardımlarda bulundular. Gaziler için binek hayvanları temin ettiler. Osman bin Afvan bu yolda büyük paralar harcadı. Ondan daha çok yardımda bulunan kimse görülmedi. Bekkâun (ağlıyanlar) adı verilen birkaç müslüman Tanrı elçisinin katına gelerek kendileri için binek hayvan tedarik etmesini istediler. Onlar Ensar ve başkalarından yedi kişi olup, fakirdiler. Tanrı

elçisi: Sizi bindirmek için hayvan bulamıyorum, deyince onlar sarfedecek paraları olmadığı için kaygu ve hasret çekerek gözlerinden yaşlar akıtığı halde Tanrı elçisinin katından ayrıldılar. Bana erişen habere göre Yâmin bin Umeyr bin Kâ'b Nazrî, bunlardan Ebu Leylâ Abdurrahman bin Kâ'b ile Abdullah bin Mugaffel'e rasgeldi, onlar ağlıyorlardı. O niçin ağladıklarını sorduğunda, onlar: Biz Tanrı elçisine baş vurarak ondan binek hayvan vermesini işitmiştik, bizi bindirmek için hayvan bulamadı, bu sefere katılmak üzere harcayacak bir şeyimiz de yok, cevabında bulundular. O, onlara bir sadaka devesi ve yemek üzere biraz hurma verdi. Bundan sonra onlar da Tanrı elçisi ile birlikte yola çıktılar. Göçebe Araplardan özür ve bahane ileri sürenler Tanrı elçisinin katına gelerek kendilerini bu sefere katılmaktan affetmesinin istediler ve mazeretlerini gösterdiler. Fakat Yüce ve aziz Tanrı özürlerinin kabul olmadığını bildirdi. Bana söylediklerine göre onlar Gifar uruğundan idiler. Hufat bin İyma bin Rahza da onlardandı. O sonradan Tanrı elçisinden af istiyerek tövbe etti ve bu sefere katılmaya karar verdi. Hakiki müslüman olduklarında şüphe edilmeyen bazı kimseler de bu sefere katılmayıp arkada kalmışlardı. Bu cümleden Beni Selemelerin kardeşlerinden Kâ'b bin Malik bin Ebu Kâ'b, Beni Amr bin Avf'ların kardeşlerinden Murare bin Rebi, Beni Vakıfların kardeşlerinden Hilâl bin Ümeyye ve Beni Salim'lerin kardeşi Ebu Hayseme bu cümleden olup, bunların İslâmiyetlerinden şüphe edil-

miyordu. Onlar itham edilmeyen sadık müslümanlardan idiler. Tanrı elçisi şehirden çıktı, ordugâhını Seniyyetül Veda'da kurdu. Abdullah bin Übeyy bin Selûl ise, ordugâhını kendi başına Zübab'ın karşısında Cebbane'deki bir dağda Tanrı elçisinin ordugâhı olan Seniyyetül Veda'ın aşağı tarafında kurdu. Söylediklerine göre onun ordugâhındakiler sayı bakımından öteki ordugâhtaki askerden az değildi. Tanrı elçisi ordugâhından hareket ettiğinde Abdullah bin Übeyy diğer münafıklarla ve şek ve şüphe altında bulunanlarla birlikte bu sefere katılmayıp arkada kaldı. Abbullah bin Übeyy, Beni Avf bin Hazreç'lerin Abdullah bin Neptel ise Beni Amr bin Avf'ların, Rifaa bin Zeyd bin Tabot da Beni Kaynuka'ların kardeşleridirler. Bunlar münafıkların en büyüklerinden olup, İslâmiyete ve müslümanlara karşı kin besliyor ve hiyleye baş vuruyorlardı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Amr bin Ubeyd'den, o da Hasan Basrî'den şu ayetin bu münafıklar hakkında inmiş olduğunu nakleder: «Onlar daha önce de müslümanlar arasında fitne ve ayrılık yaratmaya, işleri ve icraatı alt üst etmeye teşebbüs etmişlerdi. Fakat onların karşılık ve isteksizliklerine bakmadan İlâhi yardım yetişmiş, Tanrı'nın emri üstün olmuş ve galebe çalmıştı» (Tövbe: 48).

İbn İshak diyor: Tanrı elçisi ailesine ve işlerine bakmak üzere Ali'yi Medinede bırakmış, ona Medine'den ayrılmamasını emretmişti. Beni Ci-

far'ların kardeşi Sibaa bin Urfuta'yı Medine'de kendi yerinde bırakmıştı. Münafıklar, Ali bin Ebu Talib hakkında yalan haberler yaymağa başladılar: Ali aşağı sayılarak, önemsiz görülerek geride bırakıldı, diye söylediler. Ali münafıkların bu gibi sözlerini işittikten sonra silâhını alarak yola çıktı. Cüref'de bulunan Tanrı elçisinin yanına gelerek: Ey Tanrı elçisi! Münafıklar, senin beni istiskal edip ve önemsiz sayarak Medine'de bırakmış olduğunu söylüyorlar, dediğinde Tanrı elçisi: Onlar yalan söylüyorlar, ben seni arkamda kalanlara bakmak üzere Medine'de bıraktım. Sen Medine'ye dön, ailemde ve kendi ailende benim halefim ol. Ey Ali, Musa'ya nisbetle Harun ne ise, sen de bana nisbetle o mevkide bulunmaya razı değil misin? Fakat benden sonra Peygamber gelmeyeceğine göre ancak Peygamberlik derecesi bunun haricindedir, buyurdu. Bundan sonra Ali Medine'ye döndü. Tanrı elçisi yoluna devam etti. Beni Salim'den Ebu Hayseme, Tanrı elçisi ile yoluna devam ettikten sonra sıcak bir günde Medine'ye ailesi yanına dönmüştü. O kendisinin iki eşini bağındaki kendi alaçıklarında buldu. Onların ikisi de alaçığını sulamış, desti içinde su soğutmuş, kendileri için yemek hazırlamışlardı. O bağına girerek alaçıkların kapısına yanaştı. Her iki eşini ve onların ne yapmış olduklarını gördükten sonra: Tanrı elçisi sahrada güneşin sıcaklığı ve rüzgârların altında iken Ebu Hayseme soğuk su içerek ve hazırlanmış yemekleri yiyerek güzel kadının yanında kendi bağında nasıl yaşıyabilir?

Bu insafsızlıktır. Tanrı adına and içerek ikinizin alaçığına da giremiyeceğimi ve Tanrı elçisinin yanına gidip onunla birleşeceğimi teyid eylerim, bana yol yemeği hazırlayınız, dedi. Onlar da emrini yerine getirdiler. Bundan sonra o saka devesine binerek Tanrı elçisini arayıp bulmak maksadiyle yola çıktı. Arkasından yetişti. Tebük'e geldi. Umeyr bin Vehb Cumahi de Tanrı elçisini bulmak ve onunla birleşmek üzere yola çıkmış, yolda giderken Ebu Hayseme'nin arkasından yetişmişti. Onlar birbirine arkadaşlık edip Tebük'e yaklaştıklarında Ebu Hayseme: Ben suçlu bir adamım sen suçlu değilsin, ben Tanrı elçisinin katına girinceye kadar arkada kal, dedi. Arkadaşı onun dediği gibi hareket etti. Ebu Hayseme yoluna devam edip Tebük'te Tanrı elçisinin indiği yere yaklaştığında yanında bulunanlar: Ey Tanrı elçisi, bize doğru ilerlemekde olan bir süvari gözüküyor, dediklerinde Tanrı elçisi: Gelen adam Ebu Hayseme olsun, buyurdu. Onlar da: Tanrı adına and içerek gelen adamın Ebu Hayseme olduğunu temin ederiz, dediler. Ebu Hayseme devesini çöktürdükten sonra yaklaşarak Tanrı elçisini selâmladı. Tanrı elçisi ona: Seni felâkete sürükleyen hal yaklaşmıştı, buyurdu. Ebu Hayseme olup biteni anlattıktan sonra Tanrı elçisi onun hakkında hayırlı sözler söyledi ve hayır duada bulundu. Tanrı elçisi, Semud kavminin yurdu olan Hicr mevkiine gelerek kondu. Askerler Hicr'in kuyusundan bol su temin etmişlerdi. Fakat Tanrı elçisi askerine: O kuyudan alınan sudan içmeyiniz, abdest alma-

yınız, o su ile yuğrulmuş hamurları yemeyiniz, develere veriniz, geceleyin yanınızda biri olmadan tek başınıza Sahra bir yere çıkmayınız, diye emretti. Ben. Saide'den iki kişi hariç olmak üzere bütün askerler emri yerine getirdiler. Beni Saide'den olanlardan biri ayak yoluna, diğeri devesini aramak üzere çıkmıştı. Onlardan ayak yoluna çıkanı abdestini bozduğu yerde boğuldu. Devesini armağa çıkanı rüzgâr (kasırga) götürdü. Tayyi'lerin iki dağına attı. Tanrı elçisine bu iki hâdise haber verildiğinde, o: Ben sizi yanınızda biri bulunmadan sahra bir yere çıkmaktan menetmemiş miydim? buyurdu. Boğulmuş olanı yanına getirdiler, o iyileşti. Tanrı elçisi Medine'ye döndükten sonra dağlarına inenini bir armağan olarak ona takdim ettiler. Ebu Ca'fer bu hâdisenin felâkete uğrayan öteki iki adamdan nakledilmiş olduğunu söyler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Abdullah bin Ebu Bekir yoliyle Abbas bin Sehl bin Sa'd Sa'dî'den şunu rivayet eder: Askerler sabahleyin su bulamayınca Tanrı elçisine şikâyet ettiler. Bunun üzerine Tanrı elçisi Rabbisine dua edip yağmur yağdırmasını diledi. Tanrı yağmur yağdırdı, askerler suya kandılar, gerektiği kadar da kaplarına doldurup götürdüler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Asım bin Ömer bin Katade'den şunu rivayet eder: Ben Muhammed bin Sabitten: o zamanın adamları iki yüzlülük

göstermeyi biliyorlar mıydı? Aralarında bu âdet var mıydı? diye sorduğunda, o: Evet vardı, kişiler bunu kardeşlerinden, babalarından, amcalarından ve aşiretlerinden öğreniyor, bu âdetleri ile hak ve hakikati belirsiz kılarak karıştırıyorlardı, dedi. Muhammed sözüne devam edip kavminden olan birkaç kişinin kendisine bunu söylemiş olduğunu nakleder. Kavmimden münafıklığı ile tanınmış olan biri, Tanrı elçisi nereye giderse o da oraya giderdi. Hicr'de asker susuz kaldığında Tanrı elçisi dua edip Rabbisinden yağmur yağdırmasını dilemişti. Rabbisi onun duasını kabul edip yağmur yağdırdıktan sonra öteki münafık: Bu geçip giden bir buluttu, diye hâdiseyi tersine çevirmek istedi. Bu hâdiseden sonra Tanrı elçisi yoluna devam edip bir yere geldiklerinde, onun devesi kayboldu. Sahabelerden birkaç kişi deveyi aramağa koyuldular. Sahabelerden Umare bin Hazm da Tanrı elçisiyle birlikte bu gazaya iştirak etmişti. O Akabe biatinde hazır bulunmuş ve Bedir savaşına da katılmış bir gazi idi. O, Amr bin Hazm'ın amcasıdır. Umare'nin koğuşunda Kaynuka'lardan Zeyd bin Lusayt adında biri bulunuyordu. Münafıklardan olan bu kimse: Muhammed sizi kendisinin Tanrı elçisi olduğunu ve gökten haber geldiğini söylüyor, halbuki devesinin nerede olduğunu bilmiyor, diye söylüyordu. O zaman Umare Tanrı elçisinin yanında bulunuyordu, Tanrı elçisi, onlara: Aranızdan biri: Muhammed size, kendisine gökten haber gelmekte olduğunu ve gökten gelen bu haberleri size söylediğini iddia ediyor,

halbuki kendi devesinin nerede bulunduğunu bilmiyor, diye söylüyor. Tanrı adına andiçerek kendimin, ancak Rabbimin bana bildirdiklerini bildiğimi teyid eylerim. Rabbim bana devemin şu vadide şu dağın arasında bulunduğunu ve devenin dizgini bir ağaca takıldığı için yürüyemediğini bildirdi, gidip devemi getiriniz, dedi. Yanında bulunanlardan birkaç kişi tarif edilen yere gidip deveyi getirdiler. Umare bin Hazm Tanrı elçisinin katından çıkarak arkadaşlarının yanına döndüğünde, onlara: Tanrı elçisi demin bize taaccüp edilecek bir söz söyledi. Aranızdan birinin şu sözleri söylediğini anlattı. kendisi koğuşta bulunmadığı vakit Zeyd bin Lusayt tarafından söylenen sözleri hikâye etti, dedi. O sözünü bitirdikden sonra Tanrı elçisinin katına gitmeden koğuşta kalanlardan biri ona: Sen gelmeden önce bu sözleri Zeyd söyledi, dedi. Bunun üzerine Umare Zeyd'e yaklaşarak eli ile onun boynuna vurmağa başladı ve: Ey Tanrı kulları, koğuşumda büyük bir âfet varmış ben onun koğuşumda bulunduğunu bilmiyordum, ey Tanrı düşmanı koğuşumdan çık, bana arkadaşlık etme, diye onu yanından kovdu. Bazıları bundan sonra Zeyd'in tövbe etmiş olduğunu söylerler. Diğerleri ise onun ölünceye kadar münafıklıkla itham edilmiş olduğunu anarlar. Tanrı elçisi yoluna devam ettikçe askerden biri arkada kalıyor ve: Ey Tanrı elçisi, falan arkada kaldı, diye haber verdiklerinde, o: kalan adamı kendi haline bırakınız, eğer o hayırlı bir kişi ise arkanızdan yetişir. Bu kabilden bir kişi değilse Tanrı sizi

ondan kurtarmış olur, diyordu. Ona: Ey Tanrı elçisi, devesi yavaş yürüdüğü için Ebu Zerr arkada kaldı. dediklerinde, o: Onu kendi haline bırakınız, onda bir hayır varsa arkanızdan yetişir, yoksa Tanrı onun arkada kalmasiyle sizi rahatlığa kavuşturmuş olur, dedi. Ebu Zerr, acele etmeden devesinin yürüyüp yürümediğini denedi. Devesi yavaş yürüdüğü için kafilenin arkasından yetişmeyip eşyasını yükliyerek Tanrı elçisinin izini takip etmek suretiyle ilerledi. Tanrı elçisi bir yere konduğu zaman aralarından biri: Ey Tanrı elçisi biri yaya olarak tek başına yoluna devam etmektedir, dediğinde Tanrı elçisi: Gelen adam Ebu Zerr olsun, buyurdu. Yanında bulunanlar gelmekte olan kimseyi dikkatle gözden geçirdiklerinde: Ey Tanrı elçisi, Ebu Zerr geliyor, dediler. Tanrı elçisi: Ebu Zerr'i Tanrı esirgesin ,o tek başına yürür, tek başına ölür, öldükten sonra tek başına koparılır, buyurdu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn İshak'tan nakledip seleme söylemiş, İbn İshak Büreyde bin Süfyan Eslemî'den, o da Muhammed bin Ebu Kurazî'den şunu rivayet eder: Osman Ebu Zerr'i Medine'den sürdükten sonra o Rebze'de yerleşti. orada öldü. Öldüğü vakit yanında eşi ile kölesi bulunuyordu. O: Öldükten ve yıkanıp kefenlendikten sonra naşımı büyük yolun üzerine çıkararak oradan ilk geçen kimseye: Bu ölü, Tanrı elçisinin arkadaşlarından Ebu Zerr'dir, onun defnetmek için bize yardımda bulunun, dersiniz, diye vasiyet etti. O öldükten sonra eşi ile kölesi onu

yıkadılar, kefenlediler ve sonra cenazesini büyük yola çıkardılar. Bu sırada Abdullah bin Mes'udla Iraklılardan bir kitle umre haccı kılmak üzere Mekke'ye gidiyorlardı. Yolun üzerine konulan cenaze oradan geçerken onları korkuttu. Az kalsın develeri onun naşını çiğniyeceklerdi. Köle ayağa kalkarak: Bu ölü Tanrı elçisinin arkadaşlarından Ebu Zerr'dir. Onu defnetmek için bize yardım ediniz, dedi. Abdullah bin Mes'ud kölenin bu sözünü işittiğinde hüngür hüngür ağlamaya başladı, ve: Tanrı elçis doğru söyler, o, Ebu Zerr'in tek başına yürüyüp, tek başına öleceğini ve tek başına koparılacağını söylemişti, dedikten sonra kendisi ve arkadaşları hayvanlarından inerek onu kabrine yerleştirdiler. Bundan sonra İbn Mes'ud, hadîsi ve Tanrı elçisinin kendisine Tebük seferi sırasında söylemiş olduğu sözleri naklederek şöyle dedi: Münafıklardan bir topluluk, bu cümleden Beni Amr bin Avf'ların kardeşi Vedi'a bin Sabit ve Beni Seleme'nin ahidlisi olan Eşca oğullarından Mahşiyy bin Humayyir Tanrı elçisi ile birlikte Tebük gazasına katılmışlardı. Onlar birbirlerine: Beni Asfar (Şarışınlar) la savaşmanın diğerlerile savaşmak gibi kolay olacağını mı sanıyosunuz? Tanrı adına andiçerek temin ederiz ki, sizin yarın zincirlere vurulmuş olduğunuzu görür gibi oluyoruz, diyorlardı. Onlar bunu müminleri korkutmak ve müslümanlar arasında fitne ve kargaşalık yaratmak maksadiyle söylüyorlardı. Mahşiyy bin Humayyir: Tanrı adına andiçerek temin ederim ki, bu sözleri söylediğimizden dolayı hak-

kımızda Kuran ayeti inmesinden kurtulmak üzere yüzer kamçı vurulmaya mahkûm olmayı tercih etmiş olurdum, dedi. Bana söylediklerine göre Tanrı elçisi Anımar bin Yasir'e: O kitlenin arkasından yetiş, onlar yalan sözler söylediler, onlardan ne konuştuklarını sor, inkâr ederlerse, siz şu sözleri söylediniz, diye ağızlarından çıkanı kendilerine hikâye et, buyurdu. Ammar onların arkalarından yetişti ve Tanrı elçisi tarafından söylenen sözleri anlattı. Bunun üzerine onlar özür dilemek üzere Tanrı elçisinin katına geldiler. O zaman Tanrı elçisi devesine binmişti. Vedi'a bin Sabit yanına gelerek devesinin kolanından tuttu ve: Ey Tanrı elçisi! Biz söz edip eğleniyor, oynuyorduk, dedi. Bu münasebetle şu âyet indi: «Münafıklar kendi kalblerinde sakladıkları şeyleri müminlere bildirecek bir surenin inmesinden sakınırlar. De ki, siz alay ediyorsunuz, Yüce Tanrı ise meydana çıkmasından korktuğunuz şeyi açığa vuracaktır. Onlardan sorarsan, biz söze dalarak eğleniyor ve oynuyorduk, derler. De ki, siz Tanrı ile, ayetleri ile ve elçisi ile eğleniyor ve alay ediyorsunuz» (Tövbe : 64 - 65). Bu ayetle affedilen Mahşiyy bin Humayyir: Ey Tanrı elçisi, adım ve babamın adı beni arkada bıraktı, dediğinde Tanrı elçisi ona Abdurrahman adını verdi. O Tanrı'dan şehitlik derecesi ihsan etmesini ve kabrini belirsiz eylemesini diledi. O, Yemame savaşında öldürüldü. Onun ne naşı, ne de eseri bulundu. Tanrı elçisi Tebük'e varınca Eyle sahibi Yohanna bin Rube onun katına gelerek barış yaptı. Kafa vergisi (cizye) ödedi.

Cerba ve Azrüh ahalisi de kafa vergisi ödediler. Tanrı elçisi onlardan herbiri için aman kâğıdı yazdı. Bu vesikalar onların elindedir, Bundan sonra Tanrı elçisi Halid bin Velid'i çağırtarak onu Ükeydir'e karşı Davme'ye yolladı. O, Ükeydir bin Abdülmelik olup Kinde uruğundandı, orasının hükümdarı olup hıristiyan dininde idi. Tanrı elçisi Halid'e: «Sen onu yabani inek avında bulacaksın» dedi. Halid bin Velid yoluna devam edip yazın mehtaplı gecesinde kalesini gözle görebilecek bir yere geldiğinde, o eşiyle birlikte evinin damında oturuyordu. Bu sırada yaban bir inek gelerek boynuzu ile sarayın kapısını kazmağa başlada. Karısı ona: Sen hayatında bu yabani hayvanın benzerini gördüğün var mı? diye sorduğunda, o: Hayır, görmedim cevabında bulundu. Eşi: Kim bu hayvanı avlamadan kendi haline bırakabilir? dediğinde kocası: Kimse bırakamaz, dedikten sonra atını getirtti. Eğerledikten sonra ailesinden kardeşi ve aralarında bulunan aile âzasından birkaç adamla yabani ineği avlamak üzere kaleden çıktılar, kardeşinin adı Hassan idi. O da atına bindi. Kısa mızraklarını aldılar. Onlar kaleden çıktıklarında Tanrı elçisi süvarileri ile karşılaştılar. Hükümdar yakalandı. Kerdeşi Hassan öldürüldü. Ükeydir, Dibadan yapılmış aba giymiş, abası hurma yaprakları şeklinde altından işlenmişti. Halid abayı üzerinden soyup aldı ve katına dönmeden önce Tanrı elçisine gönderdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söyle-

miş, İbn İshak, Asım bin Ömer bin Katade yoliyle Enes bin Malik'ten şunu rivayet eder: Tanrı elçisine takdim edilirken ben Ükeydir'in abasını gördüm. Müslümanlar elleriyle abayı kapışıyorlar ve taaccüp ediyorlardı. Tanrı elçisi onlara: Siz bu abaya mı şaşıyorsunuz? Muhammed'in vücudunu kudretinin tesiri altında bulunduran Tanrı adına andiçerek Sa'd bin Mu'azın cennetteki mendillerinin bundan çok güzel olduğunu teyid ederim dedi. Bize İbn Humeyd söyledi. ona ve arkadaşlarına Seleme yoliyle Muhammed bin İshak'tan şunu rivayet eder: Bundan sonra Halid Ükeydir'i Tanrı elçisinin katına getirdi. Tanrı elçisi onun kanını akıtmadı. Kafa vergisi ödemek şartı ile barış yaptı, serbest bıraktı. Ükeydir köyüne döndü.

Şimdi Yezid bin Ruman tarafından Tebük gazasının evveline dair rivayet edilen hadîse gelelim: Tanrı elçisi Tebük'de on günden fazla kaldı. Tebük'ün öte tarafına geçmedi. Bundan sonra Medine'ye dönmek üzere oradan ayrıldı, yolun üzerinde El Muşakkak ovasında suyu sızıntı halinde olan bir dere vardı. Bu su ancak iki üç süvariyi kandıracak miktarda idi. Tanrı elçisi: Bu suyun başına bizden önce varan olursa kimse biz gelmeden önce ondan su almasın, diye emretti. Münafıklardan birkaç kişi önce gelerek sızıntının bütün suyunu tükettiler. Tanrı elçisi sızıntının başına geldiğinde su tükenmişti. Tanrı elçisi: Buraya bizden önce kimler geldi? diye sorduğunda, ona: Ey Tanrı elçisi, şu şu adamlar geldi, cevabında bulun-

dular. Tanrı elçisi: Ben biz gelmeden önce kimse suya dokunmasın diye emretmemiş miydim? diyerek emre hilâf hareket edenlere lânet okudu ve bed duada bulundu. Bundan sonra kaynağa inerek su sızan yerin alt tarafına elini soktu. Elinin üzerine Tanrı irade ettiği kadar su akmağa başladı. Tanrı elçisi akan suyu alarak serpti, elini sürdü. Tanrı irada ettiği kadar dua ettikten sonra kaynaktan yarık husule geldi. Akan suyun sesini işitenlerin söylediklerine göre suları kaynayıp taşarken, yıldırım çaktığı vakit işitilen gürültülere benzeyen sesler işitilmiştir. Asker suyu kanıncaya kadar içtikten sonra, gereken vakitlerde içmek üzere ihtiyat temin ettiler. Tanrı elçisi bu münasebetle: Sizden sağ kalanlar bu ovanın önündeki ve arka tarafındaki ovalarda daha verimli bir toprak olacağını işiteceklerdir, buyurdu. Tanrı elçisi yoluna devam edip ilerledi, Zi Avan'a gelerek kondu. Orası Medine'den bir saatlik yoldur. Tanrı elçisi Tebük seferi hazırlıklarını görürken İslâmlar için zararlı olan mescidi kuranlar onun katına gelerek: Ey Tanrı elçisi, hasta ve muhtaçlarımız diğer mescidlere gidip namaz kılamadıkları için ve umumiyetle yağmurlu ve kış mevsimi gecelerinde başka mescidlere gitmek zor olduğundan kendimiz için bir mescid yaptık. Senin oraya gelip namaz kılmanı çok istiyoruz, demişler, Tanrı elçisi onlara: Ben Sefere çıkmak üzereyim, sefer hazırlıkları ile meşgulüm, demiş, yahut buna benzer sözler söylemiş: Seferimizden döndükten sonra, Tanrı irade ederse mescidinize

gidip namaz kılarız, cevabında bulunmuştur. Tanrı elçisi Zi Avan'a geldiğinde bu mescide dair haberler, yani mescidin müslümanlar için zararlı olduğu işitildi. Bunun üzerine Beni Salim bin Avf'ların kardeşleri olan Malik bin Duhşun'la Ma'an bin Adi'yi yahut onun kardeşi Asım bin Abd'i çağırttı. onlar Beni Aclan'ların akrabasındandırlar. Onlara: Ahalisi zalim olan şu mescidi yıkınız, diye emretti. Onlar da çarçabuk yola çıktılar. Beni Salim bin Avf'lar bölgesine geldiler. Onlar Malik bin Duhşum'a tabi bir topluluktur. Malik, arkadaşı Ma'ana ailem yanına gidip ateş getirinceye kadar beni burada bekle dedikten sonra kendi ailesi yanına geldi. kurumuş bir hurma dalı alarak onu alevlendirdikten sonra koşarak arkadaşı yanına geldi. Bu sırada cemaat mescitte bulunuyorlardı. Onlar mescidi yaktılar ve yıktılar. Mescidi Zırar hakkında şu ayet indi «Zarar vermek, küfrü kuvvetlendirmek, müminler arasını ayırmak üzere ve daha önce Yüce Tanrı ve elçisi ile savaşan ve Şam'a kaçmış olan kimsenin dönmesini bekliyerek bir mescit bina edenler: Biz bu mescidi ancak iyilik maksadiyle bina ettik, diye and içtiler. Yüce Tanrı onların yalandan and içmiş olduklarını tanıklık eder. Sen bu mescitte hiçbir vakit namaz kılma. İlk gününden takvâ ve iyilik temeli üzerine kurulan mescit, namaz kılmak için daha münasiptir. O mecsitte kendilerini günahlarından ve kötü işlerden uzak ve temiz bulundurmayı seven kimseler namaz kılarlar. Yüce Tanrı pak ve temiz olanları sever» (Tövbe : 107-

108) diye kıssayı sonuna kadar hikâye eder. Bu mescit aşağıdaki on iki kişi tarafından bina edilmişti. Beni Ubeyi oğullarından Beni Ümeyye bin Yezid boyundan Sa'lebe bin Hatib, Beni Zubay'a bin Zeyd oğullarından Beni Amr bin Avf'lardan Sehl bin Huneyf, Cariye bin Amr ile oğulları Mücemmi bin Cariye ve Zeyd bin Cariye, Beni Zubay'alardan Nabtell bin Hâris, Beni Zubay'a mensuplarından Bahzec, yine Beni Zubay'adan Bicat bin Osman, Ebu Lübab bin Abdülmünzir cemaatinden Beni Ümeyye mensuplarından Bahzeç.

Tanrı elçisi Medine'ye döndü. Münafıklarlardan bir toplulukla münafıklardan olmadıkları şüphe edilmiyen müslümanlardan birkaç kişi bu sefere çıkmadan Medine'de kalmışlardı, Kâ'b bin Malik, Mürar bin Rebi ve Hilâl bin Ümeyye arkada kalan müslümanlardan idiler. Tanrı elçisi: Aranızdan hiç kimse bu üç müslümanla konuşmasın, diye emretti. Bu sefere katılmayıp arkada kalan münafıkla. Tanrı elçisinin katına gelerek andiçip özür ve bahaneler beyan etmeye başladılar. Tanrı elçisi onları affettiyse de, Yüce Tanrı da, elçisi de onların özürlerini kabul etmedi. Müslümanlar, Tanrı aşağıda tercümesini vereceğimiz ayeti indirinceye kadar öteki üç kişi ile konuşmadılar. Onlar hakkında inen ayet şudur: «Yüce Tanrı içlerinden bir kısmının şaşırmasına ramak kalmış iken güçlük (Tebük) gazasında elçisine tabi olan muhacir ve ensar'ın tövbesini kabul etti. Kalbleri şaşırmak üzere olanların da tövbe-

sini kabul buyurdu. Tanrı onları esirgedi ve yarlığadı. Savaşa katılmadan arkada kalan o üç kişinin dahi tövbesini kabul etti. Yeryüzü geniş olduğu halde onlara dar gelmiş, kalbleri darlaşmıştı. Onlar Tanrı'ya sığınmaktan başka onun dargınlığından sığınacak başka bir yer olmadığını anlamışlardı. Sonra onların tövbelerini kabul buyurdu. Muhakkak ki, Yüce Tanrı tövbe kabul eder ve tövbe edenlere merhametlidir. Ey Müminler: Tanrı'dan sakınınız, sadakatli kişilerle birlikte bulununuz» (Tövbe: 117-119). Bu ayetten anlaşıldığı gibi Tanrı onların tövbelerini kabul etmiştir.

Tanrı elçisi Tebük'ten Ramazan ayında Medine'ye döndü. Sakif delegeleri de aynı ayda Tanrı elçisinin katına geldiler. Biz bunlara dair olan haberleri yukarıda nakletmiştik.

Tanrı elçisi Ali bin Ebu Talib'i bir çetenin başına geçirerek bu yıl, yani Hicretin 9. senesinde Rebiülahir ayında Tayyi'ler iline gönderdi. Ali baskınlarda bulundu. Onlardan esirler aldı. Puthanelerindeki iki kılıcı ele geçirdi. Bu kılıçlardan biri Resub. diğeri Mihzam adını taşırdı. Bu iki kılıcın şöhretleri büyüktü. Hâris bin Ebu Şemşir bu iki kılıcı bu puthaneye nezretmişdi. Ali, Adi bin Hatim'in kız kardeşini de esir aldı. Ebu Cafer diyor ki: Bize Adi bin Hatim'den nakledilen rivayette hâdisenin vakti anılmadıktan başka Vakidî tarafından Ali'nin Adi bini Hatim'in kızkardeşini esir ettiğine dair verilen kayıt da yoktur. Bize Muhammed bin Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Cafer, onlara Şu'be,

onlara da Simak söylemiş, o: Ben Abbad bin Hubeyş'in Adi bin Hatim'den nakledip şunu söylediğini işittim, der: Tanrı elçisi (S. A. M.) nin süvarileri yahut onun tarafından gönderilen elçiler gelerek teyzem (yukardaki rivayette kız kardeşim) ile birkaç kişiyi esir ettiler ve Tanrı elçisinin katına getirdiler, onlar Tanrı elçisinin önünde bir saf halinde dizildiler. Teyzem ona: Ey Tanrı elçisi, elçi uzaktadır, ondan başka evlâdım yoktur, ben bir kocakarıyım, hizmet görecek bir halde değilim, Tanrı sana olan ihsanını bollaştırsın, bana ihsanda bulun, dedi. Tanrı elçisi benden: Elçi kim? diye sorduğunda ben: Adi bin Hatim, dedim. Tanrı elçisi: O Tanrı'dan ve elçisinden kaçmıştır, buyurdu. Tanrı elçisi bana ihsanda bulundu. Biri onun yanında duruyordu. Kocakarı onun Ali olduğunu zannediyor. O adam bana: Sen Tanrı elçisinden binmek için hayvan iste, dedi. Bunun üzerine ben ondan binmem için hayvan vermesini rica ettim. O da: Verilsin, dedi. Teyzem (diğer rivayetlerde kızkardeşim) Sam'a benim yanıma geldi. O bana: Sen öyle kötü bir iş yaptın ki, baban sağ olduğu takdirde bunu yapmamış olurdu. Sen kendi isteğinle ve korktuğun halde onun (Tanrı elçisinin) yanına git. Falan adam onun katına gelmişti ona bu kadar ihsanda bulundu, falan adam onun katına gelmişti, ona bu kadar mal verdi, dedi. Ben onun katına geldim. Onun yanında bir kadın, küçük çocuklar, yahut bir küçük bulunuyordu. Adi onların Tanrı elçisine olan yakınlıklarını anlattıktan sonra: Ben bu hali gör-

düğümde onun devletinin Kisrâ ve Kayserler devleti gibi dünyevî bir devlet olmadığını anladım, diyor. Tanrı elçisi bana: Ey Adi bin Hatim! Seni bir yaradandan başka hak mabut yoktur, demekten ne alıkoydu? Bir Tanrı'dan başka diğer bir Tanrı var mıdır? Sen, Tanrı uludur, demekten niçin kaçınıyorsun? Tanrı'dan daha ulu bir varlık var mıdır? dedi. Ben de müslüman oldum. Ben İslâmiyeti kabul ettiğimde onun yüzünde sevinç belirtileri gördüm. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İsahk'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Tayyi uruğundan olan Şeyban bin Sa'ddan şunu rivayet eder: Bana söylediklerine göre Tayyi uruğundan ve onların başı ve hükümdarı olan Adi b.n Hatim şu sözleri söylemiştir: Tanrı elçisi Araplar arasında kimseden, benden iğrendiği derecede iğrenmezdi. Fakat ben şeref sahibi bir kişi idim ve hıristiyandım. Ben kavmim arasında ganimet mallarından dörtte birini alan bir komutan ve hükümdardım. Kalbimden dinime bağlı ve kavmimin hükümdarı idim. Hükmüm cari idi. Ben Tanrı elçisinin zuhur ve hareketini işittiğimde ondan iğrendim. Benim Arap'tan bir kölem vardı, O, develerimi güderdi. Ben ona: Tanrı seni başkasının yardımına muhtaç eylemesin, yavaş, dayanıklı, semiz, yaşlı ve koca develerimi hazırla, onları bana yakın bir yerde bulundur. Muhammed'in askeri memleketimize saldırırsa bana haber ver, diye emrettim. O emrimi yerine getirdi. Kölem bir gün sabahleyin yanıma gelerek: Muhammed'in

askeri şimdi bastırdı, yapmak istediğini şimdi yap, yanı develere binerek yola çık, çünkü ben bir takım bayraklar gördüğümde sordum. Bana gelenlerin Muhammed'in askeri olduğunu söylediler, dedi. Ben de ona develerimi getirmesini emrettim. O: Develer geldi, dedi. Ben de ailemi bindirerek Şam'daki hıristiyanlarla birleşmek üzere yola çıktım. El Huşeyye yoluna saptım. Hatim'in kızını, yani kızkardeşimi evde bıraktım. Şam'a gelip yerleştim. Ben yola çıktıktan sonra Tanrı elçisinin süvarileri saldırarak diğerleriyle birlikte Hatim'in kızını da esir edip Tayyilerden alınan diğer esirlerle birlikte Tanrı elçisinin katına götürmüşlerdi. Tanrı elçisi benim Şam'a kaçmış olduğumu işitmişti. Hatim'in kızı âdette esirlerin hapsedildiği mescidin önündeki ağıla konmuştu. Tanrı elçisi ağılın yanından geçerken o ayağa kalktı, akıllı ve metanetli kadın ona: Ey Tanrı elçisi, babam öldü, elçi ortadan kayboldu, Tanrı sana olan ihsanını ziyade eylesin. Bir eyilikte bulunarak beni esirlikten azad et, dedi. Tanrı elçisi ondan: elçi kimdir? diye sorduğunda, o: Adi bin Hatim, cevabında bulundu. Tanrı elçisi: O Tanrı'dan ve elçisinden kaçtı, buyurdu. Hatim'in kızı sözüne devam edip diyor: Tanrı elçisi ağılın yanından ayrıldı, beni kendi halime bıraktı. Ertesi gün sabahleyin Tanrı elçisi yine yanımızdan geçti. Ben ümidi kesmiş bir halde bulunuyordum. Tanrı elçisinin arkasından gelen biri bana ayağa kalk da ricada bulun, diye işaret etti. Ben ayağa kalkarak: Ey Tanrı elçisi, babam öldü, elçi ortadan kayboldu, bir iylik olmak üzere

beni esirlikten kurtar, dedim. O: Ben senin ricanı yerine getirdim. Yola çıkmak hususunda acele etme, kavminden güvenilecek biri bulununcaya kadar bekle. O kişi seni memleketine götürür, buyurdu. Güvenli bir kişi bulunduktan sonra, bana memletime gitmem için müsaade etti. Hatim'in kızı: Tanrı elçisinin arkasında duran, bana ricada bulunmağı işaretle anlatan zatın kim olduğunu sorduğumda, Ali bin Ebu Talib olduğunu söylediler, der. Hatim'in kızı sözüne devam edip diyor: Ben Beliyy yahut Kuzaa'dan bir bölük süvariler gelinceye kadar Medine'de kaldım. Maksadım Şam'a gidip kardeşimi getirmekti. Ben bundan sonra onun katına giderek: Ey Tanrı elçisi, kavmimden bir kitle geldi, onlar güvenli ve beni memleketime ulaştıracak kimselerdir, dedim. O bana giyimler verdi, yol için gereken nesneleri temin ederek beni yola çıkardı. Ben süvarilerle birlikte Şam'a geldim, diye sözünü bitirdi. Adi bin Hatim diyor: Ben ailem arasında otururken koçuya binmış birinin bize doğru yaklaşmakta olduğunu gördüğümde, Hatim'in kızı, diye seslendim. Gerçekten de gelen kadın idi. O, benim yanımda durarak: Kardeşlik bağını kesen zalim, eşini götürdün, çocuklarını götürdün, babanın kızı olan bir kadını bıraktın, diye beni azarlamaya başladı. Ben ona: Ey sevgili kızkardeşim, yalnız hayırlı sözler söyle, senin bu sözlerini reddetmek üzere hiçbir özür ve mazeretim yoktur, dedim. Kardeşim evime indi. Yanımda kaldı, o akıllı, metin bir kadındı. Ben ondan: Bu adamın işini

nasıl buluyorsun, diye? sorduğumda, o: Ben senin çarçabuk onun katına gidip ona tabi olmanı uygun buluyorum, o Tanrı elçisi ise onun yanına başkalarından önce gitmek bir meziyet ve faziletlir, hükümdarsa sen de onun şevket ve uğurluluğu sayesinde hiçbir vakit hakir ve zelil olmazsın, dedi. Ben de Tanrı adına andiçerek bu fikir doğrudur dedim, ve Medine'ye gitmek üzere yola çıktım. Ben geldi imde O mescitte bulunuyordu. Onu selâmladım. O benden: Kimsin? diye sordu. Ben: Adi bin Hatim'im, cevabında bulundum. Tanrı elçisi yerinden kalktı, beni evine götürdü. Tanrı adına andiçerek söylüyorum ki, beni evine götürürken yolda zayıf ve yaşlı bir kadın rasgeldi ve kadın da onu durdurarak Tanrı elçisi ile uzun uzadıya konuştu. Ben onun bu halini görünce: Bu zat hükümdar değil, dedim. O kadının yanından ayrıldıktan sonra evine girdi. İçine hurma lifi doldurulmuş olan sahtiyan dişli bir baş yastığı alarak bana doğru attı, ve: Şu yastığın üzerine otur, dedi. Ben: oturmam, sen kendin otur, dediğimde, o: Hayır oturacaksın, dedi, emir üzerine yastığın üzerine oturdum. Tanrı elçisi kendisi yere oturdu. Onun bu halini gördüğümde: Bu hükümdarlar işi değildir, dedim. O: Ey Adi bin Hatim, söyle bakalım, sen reküssiyye'den yani hıristiyanlık ile sabilik arasındaki bir mezheple amel edenlerden değil misin,? diye sorduğunda, ben: Evet cevabında bulundum. O: Sen ele geçirilen ganimet mallarının dörtte birini alıyordun, değil mi? diye sorduğunda ben: Evet, dedim. O: Gani-

met mallarından dörtte birini alman dinine göre caiz değildir, dedi. Ben buna da, evet, diye cevap verdim. Onun bu sözlerini işittikten sonra, Tanrı tarafından gönderilen elçi olduğunu anladım, meçhul olan şeyleri biliyor, dedim. O: senin bu dini kabul etmeyişin, müslümanların fakir olduğunu görmenden ileri gelmektedir. Yakın bir zamanda onların arasında mal ve servet o kadar çoğalacaktır ki, o mal ve paraları alan bulunmıyacaktır, belki senin bu dini kabule yanaşmaman, İslâmların az, ve düşmanlarının çokluğundan ileri geliyordu. Tanrı Adına andiçerek söylüyorum ki, yakın bir zamanda bir kadının Kadisiyye'den devesine binerek, Tanrı'dan başka kimseden korkmadan Kâbe'yi ziyaret edebileceğini göreceksin. Belki de senin müslüman olmaman devlet ve saltanatının diğer kavimlerin elinde olmasından ileri geliyordur. Tanrı adına andiçerek yakın bir zamanda Babil topraklarındaki beyaz sarayların fethedilmiş olduğu haberini işiteceğini temin eylerim, dedi. Adi bin Hatim sözüne devam edip diyor: Babil topraklarındaki beyaz sarayların fethedilmiş olduğunu ve kadınların Kadisiyye'den develerine binerek kimseden korkmadan Mekke'ye gidip hac ettiklerini gördüm, Tanrı adına andiçerek mal ve servetin alan olmıyacak derecede çoğaldığını temin ederim. Vakidî Beni Temim delegelerinin Tanrı elçisinin katına bu yıl, yanı Hicretin 9. yılında gelmiş olduklarını söyler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İs-

hak'a Asım bin Ömer bin Katade ile Abdullah bin Ebu Bekir şunu söylemişler: Temim'den Utarid bin Hacib bin Zürare bin Ades, Temim'lerin ileri gelenleri ile, bu cümleden aralarında Arka bin Hâbis. Beni Temim'in Beni Sa'd kolundan Zibrikan bin Bedr, Amr bin Ektem, Hutat bin falan, Nuaym bin Zeyd, Beni Sa'dlerin kardeşi Kays bin Asım olduğu halde ve sayıları çok olan bir heyetle Tanrı elçisinin katına geldi. Akra bin Hâbis ile Uveyne bin Hısn, Tanrı elçisiyle birlikte Mekke'nin fethinde ve Taif kuşatmasında hazır bulunmuşlardı. Onlar, Beni Temim delegeleri gelince bunların arasına katılmışlardı. Beni Temim delegeleri mescide girdiklerinde hücrenin, Tanrı elçisinin eşlerine mahsus odaların arkasından: Ey Muhammed, yanımıza çık, diye seslendiler. Onların bu bağırışları Tanrı elçisine eziyet verdi. Tanrı elçisi onların yanlarına çıktı. Onlar: Ey Muhammed, biz senin yanına kavimlerimizin meziyetlerini överek seninle meziyet ve fazilet babında yarışmak üzere geldik, bizim hatip ve şairimize müsaade et, hutbesini söylesin, şairimiz şiirini okusun, dediler. Tanrı elçisi: Hatibinize izin verdim, hutbesini söylesin, dedi. Hatipleri olan Utarid bin Hacib ayağa kalkarak şu hutbeyi söyledi:

Bizi meziyet ve fazilet sahibi eyleyen Tanrı'ya hamdolsun ki, bu meziyetleri vermek onun elindedir. O bizi hükümdar yaptı, bize büyük ölçüde servet verdi. Biz bu mal ve servetle hayırlı işler işliyoruz. O bizi doğu ahalisinin en kudretlisi ve azizi eyledi. Doğu ahlisi arasında sayımızı çok,

hazırlıklı, alet ve edevatlarımızı bol kıldı. Kavimler arasında bizim benzerimiz kimdir? Biz, insanların başkanları ve faziletçe en yüksek derecede olanları değil miyiz? Meziyet ve fazilet babında bizimle yarışmak isteyen varsa saydığımız bu meziyetlerin benzerini göstersin. Biz istese idik daha birçok meziyetleri sayardık. Fakat uzun sürmesinden sakınarak bize verilen birçok meziyetleri saymıyoruz. Şimdi burada bunları saymaklığımız bizim bu sözleripmizin benzerini ve bizim yaptığımız şlerden daha yüksekliğini ve meziyetlerinizi ortaya koymanızı istemek içindir, diye sözünü bitirdikten sonra yerine oturdu. Tanrı elçisi (S. A. M.) Ebu El Hâris bin Hazreç'lerin kardeşleri olan Sabit bin Kays bin Şemmas'a: yerinden kalk da bu adamın hutbesini cevaplandır, diye emretti. Sabit ayağa kalkarak şu hutbeyi söyledi: Gökleri ve yeri yaratmış olan Tanrı'ya hamdolsun. O Tanrı ki, göklerde ve yerde onun hükmü ve emri caridir. Onun kürsüsü bütün mahlûkların ilmini ihata eder. Herşey yalnız onun fazl ve kemalinin eseridir. Bundan başka O, kudretiyle bizi hükümdar yaptı. Mahlûklarının en hayırlısından ilkini seçti, o, nesebei bakımından insanların en saygılısı, sözü en doğru ve asalet bakımından en yüksek olanıdır. Ona kitabını indirdi, onu insanlar üzerine emini kıldı. Böylece onu bütün âlemlere tercih etti. Bundan sonra o, insanları İmana çağırdı. Ona kavminden olan muhacirler ve nesebleri bakımından insanların en saygılısı, en güzel yüzlüsü ve işleri bakımından en hayırlı olan ailesi ona iman

etti. Tanrı elçisi insanları imana çağırdığında ilk önce biz onun davetini kabul ettik. Biz Tanrı'nın yardımcıları, elçisinin vezirleriyiz. Biz, kavimler Tanrı'ya ve elçisine iman edinceye kadar onlarla savaçacağız. Tanrı elçisine iman edenlerin mallarına ve şahıslarına dokunulmaz, biz kâfir olanlarla Tanrı rızası için daima kutsal savaşlarda bulunacağız. Onları ödürmek bizim için kolaydır. Ben bu sözlerimi söylerken Tanrı'dan müminleri yarlığamasını diler ve sizi selâmlarım, diye sözünü bitirdi. Onlar bundan sonra: Ey Muhammed, bizim şairimize izin ver şiirini okusun dediler. Tanrı elçisi: İzin verdim, okusun dedi. Şairleri Zibrikan bin Bedr ayağa kalkarak şu kasidesini okudu:

Biz saygılı insanlarız, uruğlar arasında bizim dengimiz yoktur. Hükümdarlar bizdendir. Bizim aramızda ve sayemizde kilise ve manastırlar yükselir. Yağmalarda bulunduğumu vakit bütün uruğları kahrettik. Şevket ve meziyetlerimiz ve kudretimiz örnek idiler. Biz öyle cömert bir kavmız ki, havada bulutlar görünmediği zaman, kıtlık yıllarında da halka kendi yemeğimizden kızartılmış etler ve kebaplar yediririz. Yer yüzünün her tarafından kavimlerin ileri gelenlerinin el uzatarak bize geldiklerini ve onların ihsanlarımıza nail olduklarını görürsün. Biz konak yerlerimize misafir geldiğinde, semiz olup olmadıklarını yokluyarak, semizlerini seçerek develer keseriz. Bizim konak yerlemize inenlerin karınları doyar. Biz bir kavimle meziyet ve fazilet babında yarışırsak, onların yenilerek, rezil olarak yenilmiş ve

bize boyun eğmiş olduklarını görürsün. Bize herkes boyun eğerek itaat ettiği halde biz kimseye teslim olmadık. Meziyet yarışlarında da bizim halimiz böyledir. Biz yükseliriz. İşlediği işleri bizim işlerimizle karşılaştıran adam kim olduğumuzu anlar, sözler fayda verir, hayırlı işler işitilir.

Bu sırada Hassan bin Sabit orada yoktu. Tanrı elçisi onu arayıp bulmak üzere adam gönderdi. Hasans diyor: Tanrı elçisi tarafından gönderilen adam yanıma gelerek Tanrı elçisinin beni, Beni Temim'lerin şairlerine cevap vermek üzere çağırdığını anlattığında, ben de şu beyitleri okuyarak evimden çıktım: Tanrı elçisi bizim aramıza geldiğinde biz onu Maadd'lardan ve ondan hoşlanmayan her asiden koruduk. Bizim evlerimiz arasında yerleştikten sonra biz onu kılıçlarımızla her saldırgan ve zalimden koruduk. Biz onu öyle güzel ve mümtaz bir eve yerleştirdik ki, onun şeref ve değeri Şam'daki Cevlân dağındaki büyük havuz yanında Acemler, yani Arap olmayan kavimler arasında yapılmış bir ev derecesinde güzeldir. Şan ve şeref, kadîm olan asaletten, cömertlikten, hükümdarlar derecesinde şan, ad ve san sahibi olmaktan, büyük ve zor işleri yapabilmekten ibarettir.

Hassan sözüne devam ederek şöyle diyor: Ben Tanrı elçisinin (S. A. M.) katına geldim, onların şairleri ayağa kalkarak şiirini okuduktan sonra ben onun söz ve iddialarını çürüterek onun beyitleri tarzında şiir söyledim. Zibirkan sözlerine son verdikten sonra Tanrı elçisi: Ey Hassan kalk da

bu kişiye cevap ver, dedi. Bunun üzerine Hassan şu kasideyi okudu: Şeref ve asalet bakımından başkalarından yüksek olan Fehr ile kardeşleri, insanlar için ona göre iş görülen ve amel edilen kaideler koydular. İçinden ve kalbinden Tanrı'dan sakınan herkes razı ve memnun olarak bu kaidelerle amel eder. Her hayırlı ve uğurlu iş örnek edilir ve seçip alınır. Onlar öyle bir kavimdir ki, savaşırlarsa düşmanlarını yenerek onlara zarar verirler, kendilerine tabi olan taraftarlarına faydalarını dokundurmak isterlerse faydaları dokunur. Bu onlar için bir tabiat olup, sonradan doğmuş bir hal değildir. Karakterlerin en kötüsü sonradan doğan ve suni olan karakterlerdir. Onlarda fazilet yarışını sonradan kazananlar bulunursa, onların kazandıklar en dûn derecede olur. İnsanlar onların itip kakan elleriyle eskittikleri şeylere yama vurmazlar, onların vurdukları yamaları da eskitemezler. Onlar insanlarla yarıştıkları zaman kazanırlar, şeref sahibini mükâfatlandırırlarsa. onlara faydaları dokunur. Onlar o derecede temiz insanlardır ki, bu cihet vahi ile bildirilmiştir. Onlar kibir nedir bilmezler, tamah da onları aşağı dereceye indirmez. Onlar lûtuf ve iyiliklerini komşularından esirgemezler. Tamah ve düşkünlükler de onları kirletmez. Biz bir kavme düşman kesilerek üzerlerine yürüsek, yabani sığır yavrusunun anası yanına sokulduğu gibi yavaşça yürümüyoruz, şiddetle saldırıyoruz. Biz, savaşlar pençeleriyle bize vurduğunda yenilmeyiz, üstün geliriz. Biz zayıf ve alçak kimseler gibi onun pen-

çesinden korkarak boyun eğmiyoruz. Onlar düşmanları yenerek öldürdükleri vakit övünmezler, yenilirlerse zayıf düşmezler ve fazlaca sabırsızlık göstermezler, onlar her tarafını ölüm saran savaşlarda Halye mevkiinin eğri dirsekli aslanları kesildiler. Sen kızdıkları vakit onların affedip verdiklerini al, yasak ettiklerini almayı düşünme, onlarla düşmanlaşmayı bırak, çünkü onlarla olan savaşlar o derecede kötü ve şiddetlidir ki, o kötülüğün üzerine öldürücü zehirler dökülür. Fitneler ve nefis arzuları çoğalarak ayrılıklar husule geldiği zaman sen Tanrı elçisinin taraftarı olan kavme saygı göster. Ben onlar sanatkârın dili ile dizilmiş ve derin senarlarla kuvvetlendirilmiş olan bu medhiyyemi armağan ediyorum. Çünkü insanlar yüksek mânalı sözleri haz alıp dinlerlerse, bütün uruğların en meziyetlisi ve en iyi anlıyanı olurlar.

Hassan bin Sabit şiirini okuyup bitirdikten sonra Akraa bin Hâbis: Babam size feda olasun ki, bu zat gaipten haber almakdadır, hatibi bizim hatibimizden, şairi bizim şairimizden, sesleri bizim sesimizden yüksektir, dedi. Bundan sonra onlar müslüman oldular. Tanrı elçisi onları güzel mükâfatlarla mükâfatlandırdı. Onlar Amr bin Ethem'i geride konak yerinde bırakmışlardı. Kays bin Asım ona dargındı. Kays: Ey Tanrı elçisi, gençten birini konak yerimizde bırakmıştık, diyerek onu küçük ve hakir gösterdi. Fakat Tanrı elçisi ona da diğerleri ile müsavi derecede bağışta bulundu. Amr bini Ethem onun Tanrı elçisine

söylediği sözleri işittiğinde onu hicvedip şu beyitler okudu:

> «Sen kötülük yaparak Tanrı elçisine beni sövüp saydı ,sen de, sözlerin doğru sayılmadı, isabet etmedin, bize darılıyorsan bu aslın Rum olduğundan ileri gelmektedir. Halbuki Rumların bize darılmaya hakları yoktur. Bizim şeref ve ululuğumuz eskidir. Sizinki ise sonradan gelme olup, vücuda nisbetle kuyruk ve sokum kabilindedir.»

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Selme söylemiş, İbn İshak Yezid bin Ruman'dan şunu nakleder: Tanrı adları geçen Temim delegeleri hakkında şu ayeti indirdi: «Hücrelerin-Peygamber ailesi yaşayan odaların arkasından seslenerek seni çağıranlardan çoğu akılları ermez kimselerdir. Onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabredip beklemiş olsaydılar haklarında daha hayırlı olurdu. Tanrı esirger ve yarlığar» (Hücürat: 4-5). Ayette anılan çoğunluktan maksat Beni Temim'lerdir. Bu tefsir birinci okuyuşa göredir. Vakidî, Abdullah bin Ubeyy bin Selûl'ün Şevvalin sona ermesine birkaç gün kala hastalandığını, Zilkade ayında öldüğünü anar. O, yirmi gün hasta yatmıştı. Vakidî, Himyer hükümdarlarından Hâris bin Abdi Külâl ile Nuaym bin Abdi Külâl ve Nu'man Kayil Zi Rueyn'ler tarafından müslüman olduklarını bildirmek üzere gönderilen elçinin bu yıl Ramazan ayında geldiğini anar. Bize

İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, İbn İshak, Abdullah bin Ebu Bekir'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Tebük seferinden dönünce, Himyer hükümdarlarından Hâris bin Abdi Külâl ve Nuaym bin Abdi Külâl ile Numan Kayil Zi Rueyn, Hemdan ve Mafir Uruglarının elçisi, müslüman olduklarını bildirmek üzere Tanrı elçisinin katına geldi. Zur'a, Ziyezen, Malik bin Mürre Ruhavi de, kendisinin ve kavminin İslâmiyeti kabul edip küfürlükten ve ehlinden ayrılmış olduklarını bildirdi. Tanrı elçisi Himyer hükümdarlarına şu mektubu yazdı: Esirgeyen ve yarlığayan Tanrı adiyle başlarım. Bu mektup Tanrı elçisi ve habercisi Muhammed'in, Hâris bin Abdi Külâl, Zi Rueyn, Hemdan ve Ma'firlere yazdığı mektubudur. Hamd ve senadan sonra: Ben size ondan başka hak mabud olmıyan Tanrı'yı överim. Biz Rum toprağından döndüğümüz sırada katımıza elçiniz geldi, elçilik görevini ödedi ve haberlerinizi ve müslüman olup Tanrı'ya ortak katanları öldürdüğünüzü bildirdi. Yüce ve Ulu Tanrı size hidayet yolunu göstermiştir. Kendinizi ıslah edip Tanrı'ya ve elçisine itaat eder, namaz kılar, zekât verir ve ganimet mallarından Tanrı ve elçisi ve dostunun hakkı olan beşte biri ve müminlere ödemeleri farz edilen hakları yerine getirirseniz hidayet yolunu bulmuş sayılırsınız. Müminlere farzedilen bu sadakalar şöyle ödenir:

Tarla ve çiftlik gibi mülklerin çeşme ve yağmur suyu ile sulananlarından mahsulün onda biri,

kovalarla sulanarak elde edilen mahsülün onda birinin yarısı beher kırk deveden iki yaşını doldurmuş olan dişi deve, Beher otuz deveden iki yaşını doldurmuş olan erkek deve, beher beş deveden bir koyun, beher on deveden iki koyun, beher kırk sığırdan bir sığır, beher otuz sığırdan bir yaşında dişi yahut erkek dana, kendi başına otlak arda otlayan beher kırk koyundan bir koyun alınır. Bu miktar Tanrı'nın kullarına farzetmiş olduğu sadakalardır. Bir kimse bundan daha fazlasını verirse hakkında daha hayırlıdır. Bir kimse bu sadakaları öder, müslüman olduğunu tanıklarla isabet eder, Tanrı'ya ortak katanlara karşı müslümanlara yardım ederse, o kimse lehve aleyhte her cihetten diğer müslümanlarla bir derecededir. O kimse Tanrının ve elçisinin himayesindedir. Bir kimse Yahudi yahut hıristiyan dininde ise, o kimse dininden dolayı zorluğa katlandırılmaz, onların her olgunluk yaşa erişen erkek ve kadınlarından, ister köle, ister hür olsun tam ölçülü bir dinar, yahut bir dinar değerinde Ma'afir bez ve kumaşı, yahut onun değerinde giyim alınır. Bu nispette kafa vergisi ödeyenler Tanrının ve elçisinin himayesindedir, ödemiyenler Tanrı ve elçisinin düşmanlarıdırlar.

Tanrı elçisi ve habercisi Muhammed, Zur'a Zi Yezen'e şu mektubu yazdı: Elçilerim yanınıza vardığında onlara iyi muamelelerde bulunmayı tavsiye ederim. Elçilerim: Mu'az bini Cebel bin Abdullah bin Yezd, Malik bin Abbade, Ukbe bin Nemir, Malik bin Mürre ve arkadaşlarıdır. Elçi-

lerim il ve ilçelerinize varıp üzerinize terettüp eden zekât, sadaka ve kafa vergilerini topladıklarında, yardımda bulunarak onları memnun ediniz. Heyetin başkanı Mu'az bin Cebel'dir. Ta ki o sizin yanınızdan memnun olmadan ayrılmasın. Muhammed, bir Tanrı'dan başka hak mabud olmadığına ve kendisinin Tanrının elçisi olduğuna tanıklık eder. Malik bin Mürre Ruhavî bana senin ilk önce Himyer'lerden İslâmiyeti kabul etmiş olduğunu ve Tanrı'ya ortak katanları öldürdüğünü söyledi. Sen bu hayırlı işinden dolayı sevin, sana Himyer'lere hayırlı ve iyi muamelede bulunmanı tavsiye ederim. Birbirinizi yardımdan mahrum ve birbirinize hiyanet etmeyiniz. Tanrı elçisi sizin zengin ve fakirlerinizin dostu ve yardımcısıdır. Sadakalar Muhammed ve ailesi için helâl değildir. Sadakalar yalnız mümin olan fakirlerin ve fakir yolcuların hakkı olup, bu sadakalar onlara verilir. Malik bize haberleri eriştirdi, ifşa edilmesi caiz olmıyanları sakladı. Ben size ona hayırlı muamelede bulunmanızı tavsiye ederim. Sahabelerimin en hayırlı. salih, dindar ve yüksek bilgili onlanlarını gönderdim. Onlara hayırlı muamelede bulunmanızı emrederim. Çünkü onlar takdir edilen, saygı gösterilecek kimselerdir. Size esenlikler ve Tanrı'dan sizi esirgemesini ve yarlığamasını dilerim.

Vakidî, Tanrı elçisinin katına Behra delegelerinin gelmiş olduğunu anar. Onlar on üç kişi olup, Mikdad bin Amr'nın evine inmişlerdi. Yine Vakidî. Tanrı elçisine Beni Bekka delegelerinin

bu yıl geldiğini söyler. Benı Fezare delegeleri de bu yıl geldiler. Onların sayısı ondan ziyade olup, Harice bin Hısn da aralarında bulunuyordu. Tanrı elçisi Necaşi'nin öldüğünü sahabelerine bu yıl haber verdi. O Hicretin 9. yılı Recep ayında ölmüştü. Ebu Bekir Hac Emîri olarak hacılarla birlikte bu yıl hac kıldı. O 300 hacı namzedi ile yola çıktı. Tanrı elçisi onunla birlikte 20 tane kurbanlık gönderdi. Ebu Bekir kendisi de 5 tane kurbanlık getirmişti. Abdurrahman bin Avf da bu yıl hac kıldı. O da kendisi ile birlikte kurbanlık getirmişti. Tanrı elçisi Ebu Bekir'in arkasından Ali'yi göndererek bayram gününde Akabe'de iken hacılara Tövbe suresini okumaya memur etti. Ali, Ebu Bekir'in arkasından El Arc mevkiinde yetişti.

Bize Muhammed bin Hüseyin söyledi, ona ve arkadaşlarına Ahmed bin El Mufazzal, onlara da Süddî'den nakledip Esbat şunu söylemiştir: Tanrı elçisi, Tövbe suresinin birinci ayetinden kırkıncı ayetine kadar olan kısmı indikden sonra bu ayetleri Ebu Bekir aracılığiyle Mekke'ye göndermiş, onu Hac emîri olarak tâyin etmişti. Ebu Bekir Zil Hulayfe'de ağaçlık bir yere vardığında Ali onun arkasından yetişerek Tanrı elçisi tarafından ona verilen ayetleri elinden aldı. Bunun üzerine Ebu Bekir Tanrı elçisinin katına dönerek: Ey Tanrı elçisi, babam anam senin yoluna feda olsun, hakkımda bir ayet mi indi? diye sorduğunda Tanrı elçisi: Hayır, öyle birşey yok, fakat benim ismimden ancak ailemden biri söz söyleyebilir, ey Ebu Bekir, senin mağarada bana arkadaşlık etmek ve

havuz başında benim arkadaşım olmakla kanaat etmez misin? dedi. Bunun üzerine Ebu Bekir: Ey Tanrı elçisi, kanaat ederim, cevabında bulunduktan sonra hac emîri olarak hac kılmak üzere Tanrı elçisinin yanından ayrıldı. Ali de Tövbe suresini okumak ve ilân etmek maksadiyle yoluna devam etti. Ali bayram gününde Tövbe suresini okuyarak: Bu yıldan sonra Mescidi Haram, yani Kâbe Mescidine, Tanrı'ya ortak katan kimse ayak basmıyacak, yanaşmıyacaktır, kimse Kâbe'yi çıplak halde tavaf etmiyecektir. her hangi kimse ile Tanrı elçisi arasında anlaşma varsa bunlar müddetleri sona erinceye kadar muteberdir. Bu bayram yemek ve içmek günüdür, Yüce Tanrı cennete ancak müslüman olanları alacaktır, diye ilân etti. Tanrı'ya ortak katanlar: biz sana ve senin amcanın oğluna, yani Tanrı elçisine olan ahidlerimizden bıktık, bezdik, ancak süngüleşmek ve dövüşmekten bezmedik, dediler. Tanrı'ya ortak katanlar Mekke'den hacca gelip gittiler, fakat onlar birbirini azarlıyor, ne yapıyorsunuz? Kureyş müslüman oldu diyorlardı. Bunun üzerine onlar da müslüman oldular.

Bana Hâris bin Muhammed söyledi, ona ve arkadaşlarına Abdü'aziz bin Eban, onlara da Ebu Mişer söylemiş, o: bize Muhammed bin Kâ'b Kurazî ve başkası şunu söyledi, der: Tanrı elçisi Ebu Bekir'i Hicretin 9. yılında Hac emîri olarak ve Ali bin Ebi Talib'i Tövbe suresinin baş tarafından 30 yahut 40 ayeti okumak üzere gönderdi. Ali bu ayetleri halka okuyarak Tanrı'ya ortak

katanlara yeryüzünde seyahat edebilmeleri için dört ay müddet tâyin edilmiş olduğunu bildirdi. Ali halka arefe gününde bu ayetleri okudu ve Tanrı'ya ortak katanlar için Zilhicce ayının 20 günü ile Muharrem, Safer ve Rebiülevvel aylarını ve Rebiülahır ayının on günlük kısmını müddet olarak tâyin etti. Ali sureyi onların konak yerlerine gidip okudu. Bu yıldan sonra Tanrı'ya ortak katanın ve çıplak kimselerin Kâbeyi tavaf edemiyeceğini bildirdi.

Ebu Ca'fer Taberî: Zekât ve sair sadakalar bu yıl farzedildi, Tanrı elçisi zekât ve sadaka memurlarını bu yıl etrafa gönderdi, der. Sadaka ve zekâta dair olan şu ayet bu yıl indi: «Sen onların mallarından kendilerini günahtan temizleyecek ve hayırlı amelleri kuvvetlendirecek olan sadakayı al. Onlar için dua et, Tanrı'dan onları yarlığamasını dile, senin duan onlara sükûnet verir. Yüce Tanrı senin duanı işitir. Onların neye müstahak olduklarını da tamamen bilir» (Tövbe: 103). Sa'lebe bin Hatib hâdisesi bu ayetin inmesinde âmil olmuştur. Bu sözleri Ebu Ümame söyler. Vakidî, Tanrı elçisinin kızı Ümmü Gülsüm'ün bu yıl Şaban ayında öldüğünü anar. Umeys'in kızı Esma ile Abdülmuttalib kızı Safiyye'nin onu yıkamış olduklarını söyler. Diğer bir rivayete göre de onu aralarında Ümmü Atiyye'nin bulunduğu Ensar'dan bazı kadınlar yıkamışlardır. Ebu Talha onun lâhdına indi. Sa'lebe bin Munkiz'ler tarafından gönderilen delegeler ile Sa'd bin Hüzeym delegeleri bu yıl geldi.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak: Bana Seleme bin Küheyl ile Muhammed bin Velid bin Nuvayfi söyledi, der. Onlar İbn Abbas'ın azadlısı Küreyb'ten, o da Abdullah bin Abbas'tan şunu rivayet eder: Beni Sa'd bin Bekir'ler Zimam bin Sa'lebeyi Tanrı elçisinin katına gönderdiler, o gelip devesini mescidin kapısı önünde çöktürdükten sonra devesinin ayaklarını bağladı, bundan sonra mescide girdi Tanrı elçisi sahabeleri arasında oturuyordu. Zimam bin Sa'lebe kuvvetli, kıllı ve tüylü bir kişi olup, saçını iki örgü olarak uzatmıştı. O, ilerledi, Tanrı elçisinin katına yanaştıktan sonra: Abdülmuttalib'in oğlu hanginiz? diye sorduğunda, Tanrı elçisi: Ben Abdülmuttalib'in oğluyum, cevabında bulundu. O: Sen Muhammed misin? dediğinde Tanrı elçisi: Evet, ben m dedi. O bundan sonra: Ey Abdulmuttalib'in oğlu, ben senden sert ve zor sorularda bulunacağım, gücenme dediğinde, Tanrı elçisi: Gücenmem, istediğini sor, dedi. O: Ben senin ilâhın, senden öncekilerin ve senden sonrakilerin de ilâhı adına andiçerek soruyorum: Tanrı mı seni bize elçi olarak gönderdi? dedi. Muhammed: Tanrı adına andiçerek Tanrı'nın beni elçi olarak göndermiş olduğunu teyit eylerim. dedi. O: senin, senden öncekilerin ve senden sonra dünyaya gelecek onlanların ilâhı adına andiçerek soruyorum: Tanrı mı seni bize yalnız kendisine ibadete ve kendisine hiçbir şey ortak katmamamızı emretmek üzere gönderdi? dediği zaman Tanrı

elçisi: Rabbim adına andiçerek onun beni, size yalnız kendisine ibadete çağırmak üzere göndermiş olduğunu temin ederim, cevabında bulundu. O: Kendinin, kendinden önce geçip gidenlerin ve senden sonra dünyaya gelecek olanların ilâhı adına senden soruyorum ki, beş vakit namaz kılmağı o mu emretti? diye sorduğunda Tanrı elçisi: Tanrı adına andiçerek O'nun emretmiş olduğunu temin ederim. O bundan sonra: Bütün farzlar, bu cümleden zekât, oruç hac ve İslâm dininin diğer hükümleri hakkında aynı şekilde sordu. Tanrı elçisi de aynı şekilde cevap verdi. O, bu suallerini bitirdikten sonra bir Tanrı'dan başka hak mabud olmadığına ve Muhammed'in onun elçisi olduğuna tanıklık ederim, bu farzları yerine getirir, menettiğin işleri yapmam, ne fazlasını yapar ne de bunlarıdan birini eksiltirim dedikten sonra devesi yanına döndü. Tanrı elçisi Zimam ayrıldıktan sonra, saçı iki örgülü olan bu kişi sözünde durursa cennetlikdir, buyurdu. Zimam devesi yanına geldi. Bağlarını çözdükten sonra binerek yoluna devam etti. Kavmi yanına geldi. Etrafında halk toplandıktan sonra Lat ile Uzza putları ne kötü şeylerdir, dediğinde kavmi ona: sus, cüzzam, alatenli, mecnun olmaktan sakın, dediklerinde, o: Yazıklar olsun size, onların ne faydaları ne de zararları dokunur. Tanrı, elçisini göndermiş, ona kitap indirmiş, O sizi içinde bulunduğunuz kötülüklerden korumuştur. Ben bir Tanrı'dan başka hak mabud bulunmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna tanıklık eylerim. Ben onun

yanından geldim, Onun emirleini ve menettiği işlerini öğrendim, dedi. Bunun üzerine obasında ne kadar erkek kadın varsa onun tesiriyle hepsi de müslüman olduğu halde geceyi karşıladılar. İbn Abbas: Uruğlardan gelen delegeler arasında Zimam bin Sa'lebeden daha hayırlı ve meziyetlisi bulunduğunu işitmedik, diyor.

Hicretin 10. yılı.

Ebu Cafer Taberî diyor ki: Tanrı elçisi Halid bin Velid'i dört yüz askerin başına geçirerek Hicretin 10. yılı Cümadelulâ ayında Beni Hâris bin Ka'blara karşı gönderdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Abdullah bin Ebu Bekir'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Halid bin Velid'i Necran'da yaşayan Belhâris (Beni Hâris bin Kâ'blara karşı Hicretin 10. yılı Rebiülahır, yahut Cumadelulâ ayında gönderdi. Savaşmadan önce onları üç gün İslâm dinine çağırmayı emretti: İslâm dinini kabul ettikleri takdirde onların müslüman olduklarını kabul edip yurdlarında kalarak on ara Tanrı'nın kitabını ve elçisinin sünnetlerini ve islâm dininin kaide ve hükümlerini öğretirsin, müslüman olmadıkları takdirde onlarla savaşırsın, dedi. Halid yola çıktı. Onların İllerine geldiklen sonra her tarafa süvariler göndererek onları İslâm dinini kabule çağırdı. Halid'in süvarileri onlara: Ey ahali, müslüman olunuz, emniyet ve selâmete kvuşursunuz, diyorlardı. Bu davetin bir sonucu olarak ahalisi müs-

lüman oldu. Onlar Halid'in bu davetini kabul ettiler. Halid onlara İslâm dininin kaidelerini, Tanrının kitabını, elçisinin sünnetlerini öğreterek aralarında kaldı. Bundan sonra Halid Tanrı elçisine şu mektubu yazdı: Esirgeyen ve yarlığayan Tanrı adiyle başlarım, bu, Halid bin Velidin Tanrı elçisine yazdığı mektuptur. Ey Tanrı elçisi, sana esenlikler, Tanrı'nın seni esirgemesini ve bereketlerini dilerim. Ben sana, ondan başka hak mabud olmayan Tanrı'yı överim. Hamd ve senadan sonra: Ey Tanrı elçisi, sen beni Beni Hâris (=Belharis) beni Kâ'blara göndermiş, yurtlarına geldiğinde, onlarla savaşmadan üç gün İslâmiyeti kabule çağırmamı, müslüaman oldukları takdirde onlardan bunu kabul edip onlara İslâm kaidelerini, Tanrı'nın kitabını, elçisinin sünnetlerini öğretmeyi, müslüman olmadıkları takdirde onlarla savaşmayı emretmiştin. Ben illerine geldikten sonra emrettiğin gibi onları üç gün İslâmiyeti kabule çağırdım. Etrafa süvariler göndererek: müslüman olunuz, emniyete ve selâmete kavuşursunuz, diye ilân ettirdim. Onlar benimle savaşmadan müslüman oldular. Ben onlara Tanrının emirlerini öğreterek ve yasak ettiği işlerden menederek aralarında yaşıyorum. Tanrı elçisinin cevabı gelinceye kadar bu şekilde hareket edeceğim. Ey Tanrı elçisi, sana esenlikler, Tanrı'dan seni esirgemesini dilerim.

Tanrı elçisi Halid'e şu cevabı yazdı: Esirgeyen ve yarlığayan Tanrı adiyle başlarım. Bu, Tanrı elçisi ve habercisi Muhammedd'in Halid bin Ve-

lid'e yazdığı mektuptur. Ben sana ondan başka hak mabud olmayan Tanrı'yı överim. Hamd senadan sonra: Beni Hâris'lerin savaşmadan davet ettiğin İslâmiyeti kabul ile bir Tanrı'dan başka hak mabud olmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna tanıklık etmiş olduklarını bildiren ve elçilerin aracılığiyle göndermiş olduğun mektubunu aldım. Tanrı onlara hidayet yolunu göstermiş, onlar doğru yolu bulmuşlar, onlara müjdele, Tanrının azabiyle korkut. Kendin Medine'ye dön, onlar seninle birlikte delegeler göndersinler. Sana esenlikler, Tanrı'dan seni esirgemesini ve berekelerini dilerim. Halid bu mektubu aldıktan sonra Tanrı elçisinin katına döndü. Onunla birlikte Belhârıs (=Beni Hâris) ler tarafından gönderilen ve aralarında Kays bin Husayn bin Yezid bin Kanan Zilgussa, Yezid bin El Muhaccel, Abdullah bin Kurayz Ziyadî, Seddad bin Abdullah Kananî ve Amr bin Abdullah Zababî'lerin bulunduğu Belhâris delegeleri geldi. Tanrı elçisi onları gördüğünde: Hintlilere benzeyen bunlar kimler diye? sordu. Ona: Ey Tanrı elçisi, bunlar beni El Hâris bin Kâ'b delegelerdir, dediler. Onlar Tanrı elçisinin katına girdiklerinde onu selâmladılar ve: Senin Tanrı elçisi olduğuna ve Tanrı'dan başka hak mabud bulunmadığına tanıklık ederiz, dediler. Tanrı elçisi de: Bir Tanrı'dan başka hak mabud bulunmadığına ve kendimin Tanrı elçisi olduğuma tanıklık ederim, diye mukabelede bulundu. Tanrı elçisi onlara: Korkutulduktan sonra öne geçerek katıma geldiniz, diye

hitabettiğinde, onlar sustular, aralarından kimse cevap vermedi. Tanrı elçisi bu sözünü üç defa tekrarladı ise de aralarından kimse cevap vermedi. Dördüncü defa tekrarladığında aralarından Yezid bin Abdülmütan: Evet, Ey Tanrı elçisi, korkutulduktan sonra öne geçerek katınıza gelenler biziz, cevabında bulundu. Tanrı elçisi: Halid bana, savaşmadan İslâmiyeti kabul etmiş olduğunuzu yazmamış olsaydı başlarınız, ayaklarınız altına düşürülmüş olurdu, dedi. Bunun üzerine Yezid bin Abdülmüdam: Ey Tanrı elçisi, agâh ol ki, müslüman olduğumuzdan dolayı ne seni, ne de Halid'i övdük, dediğinde, o: O halde kime medih ve senalarda bulundunuz? diye sordu. Yezid: Bizi hidayet yoluna sevkeden Tanrı'ya hamd ve senalarda bulunduk, cevabında bulundu. Tanrı elçisi de: doğru söylüyorsunuz, diye mukabele etti. Tanrı elçisi onlara: Cahiliyyet çağında kendinizle savaşanlara ne ile ve nasıl galebe çalıyordunuz? diye sorduğunda, onlar: Ey Tanrı elçisi, biz kölelerin evlâdı olduğumuz için birlikte hareket etmek zorunda idik, aramızda ayrılık yoktu, üstelik kendimize saldırmadıkları takdirde kimse ile savaşmıyorduk, cevabında bulundu. Tanrı elçisi Be'hâris (Beni el Hâris) bin Ka'blara Kays bını Husayn'ı emir tayın etti. Bundan sonra delegeler Şevvalin son günlerinde, yahut Zilkade ayının başında kavimleri yanına döndüler. Onlar kavimleri yanına döndükten dört ay sonra Tanrı elçisi öldü, Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme,

İbn İshak'a Abdullah bin Ebu Bekir şunu söylemiştir: Beni el Hârislerin delegeleri yurtlarına döndükten sonra Tanrı elçisi, öğretmen ve hem maliye memuru olarak onlara Ensarın Beni Neccar kolundan Amr bin Hazm'ı gönderdi. O, onlara İslâm dininin kaidelerini ve Tanrı elçisinin sünnetlerini öğretecek, zekât ve sadakalar toplıyacaktı. Tanrı elçisi onu bu vazifeye memur ettiğinde tavsiyelerini ve emirlerini içine alan şu mektubu yazdı: Esirgeyen ve yarlığayan Tanrı adiyle başlarım. Bu mektup Tanrı ve elçisinin açıklamalarını içine alır. Ey müminler! Ahd ve anlaşmalarınızı yerine getiriniz, dört ayaklı hayvanlar size helâl kılındı. Yalnız diğer ayetlerde anılan hayvanlar bunun haricindedir (Maide: 1). Bu, Tanrının habercisi Muhammed'in Yemen'e gönderdiği vakit Amr bin Hazm için yazdığı mektuptur. Tanrı elçis. ona, bütün işlerinde Tanrı'dan sakınarak hareket etmesini emretti, Çünkü Tanrı kendisinden sakınan (takva) ve hayır ve iyiliklerde bulunanlarla birliktedir. Tanrı elçisi ona, Tanrı nasıl emretti ise hak ve hukuka o şekilde riayetle iş görmesini, insanlara hayırı müjdelemesini ve hayırlı işleri emretmesini, ahalisine Kur'an ve İslâm dininin kaidelerini öğretmesini, kötülüklerden menetmesini emreder, temiz olmayan kimse kur'anı eline almasın, ahaliye leh ve aleyhlerinde olan emir ve hükümleri anlatsın, hak ve doğruluk hususunda söz söylerken mülâyim, zulüm hakkında söz söylerken şiddetli davransın, çünkü Tanrı zulümden iğrenir ve zulümü yasak eder.

Tanrı kitabında zalimlere lânet okumuştur. İnsanlara cenneti müjdelcıneli ve cennete götüren hayırlı işleri öğretmeli, cehennem ateşi ile korkutmalı ve cezaya sebep olan kötü işleri anlatmalı, insanlar alışıncaya kadar dinin kaidelerini ve hac amellerini, sünnet ve farzları, Tanrı'nın haccı ekber (büyük hac) ile Umre'den ibaret olan küçük hac hakkındaki emirlerini iyice bildirmelidir. Giyim, vücudun enseye kadar olan yerini örtmelidir, kısa küçük giyim giyerek ve yukarı tarafından avreti gözükecek bir halde açık bulundurmak suretiyle tek bir giyime bürünerek namaz kılmaktan menederim. Saçları enseye kadar uzatıldığı takdirde kimse saçını örmesin. Uruğlar ve insanlar arasında kargaşalık, fesat ve fitneler baş gösterdiği vakitlerde uruk ve aşiretlere baş vurarak dua etmekten menederim. Herhalde dualarda ancak ortağı olmayan Tanrı'ya baş vurmalı, Tanrı'ya dua etmelidir. Herhangi bir uruk ve şahıs, Tanrı'ya dua etmeden, uruk ve aşiretlere baş vurarak dua ederse onları kılıçla parçalayınız ki, ortağı olmıyan bir Tanrı'dan başkaya baş vurularak dua edilmesin. Müslümana mükemmel bir surette abdest almayı, yüzü, dirseklere kadar iki eli, ve yumru kemiklerine kadar iki ayağı iyice yıkamağı ve Yüce ve kutlu Tanrının emrettiği gibi başlarına mesih kılmayı öğretmelidir. Yüce Tanrı namazların vaktinde kılınmasını, mükemmel bir surette rukû edilmesini, namazların huşu yani alçaklık gösterip kalbden Tanrı'ya yalvararak kılınmasını, sabah namazlarının sabah karanlığında, öğle namazla-

rının güneş zevalden meyledinceye kadar, ikindi namazının güneş yer yüzüne doğru arkasını çevirdiği vakit akşam namazının akşam karanlığında ve gökte yıldızlar gözükmeden önce, yatsı namazının gecenin evvelinde kılınmasını, ezan okunduğunda cuma namazında hazır bulunmasını, cuma namazına gitmeden önce bütün vücudun yıkanmasını emreder.

Amr, ganimet mallarından Tanrı elçisi hakkı olan beşte biri alır ve müminler üzerine yükletilen diğer sadakaları toplar. Hayvan kuvvetiyle ve yağmurla sulanan tarla ve bahçelerden mahsulün onda biri, kova ile su verilenlerden mahsulün onda birinin yarısı, beher on deveden iki koyun, beher yirmi deveden dört koyun, beher kırk sığırdan bir sığır, beher otuz sığırdan bir yaşında olan erkek yahut dişi dana, otlaklarda otlayan beher kırk koyundan bir koyun alınır. Yüce Tanrının farz ve takdir ettiği sadakaların miktarı işte bundan ibarettir. Bir kimse bundan fazlasını verirse hakkında daha hayırlı olur. Herhangi bir yahudi ve hıristiyan kalbinden inanarak hulûs ve kanaatle müslüman olup, İslâm dini ile amel ederse, o kimse mümin sayılır, lehte ve aleyhte diğer müslümanlarla denk olur. Kendi dinlerinde kalırlarsa, fitnelerle katlandırılmazlar. Fakat erkek, kadın köle ve hürleri ayırt edilmeden onların herbirinden tam ölçülü bir dinar, yahut bunun değerinde kumaş ve giyimlik ödetilir. Bunu ödeyen her yahudi ve hıristiyan Tanrı elçisinin himayesindedir. Kafa

vergisi (cizye) ödemiyenler Tanrı elçisinin ve bütün müslümanların düşmanı sayılırlar.

Vakidi, Tanrı elçisi öldüğü vakit, Amr bin Hazm'ın Necran valisi olduğunu söyler. Yine Vakıdî, Tanrı elçisinin katına Selâman delegelerinin bu yıl Şevval ayında geldiğini anar. Onlar yedi kişi olup, başlarında Hubayb Selâmanî bulunuyordu. Başlarında Sured bin Abdullah bulunan Ezd delegeleri bu yıl geldi. Onların sayısı ondan ziyadedir. Gassan'ların delegeleri ile Gamid delegeleri de bu yıl Ramazan ayında geldiler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Abdullah bin Ebu Bekir'den şunu rivayet eder: Sured bin Abdullah Ezd'lerden bir heyetin başında bulunduğu halde Tanrı elçisinin katına gelerek İslâmiyeti kabul etti. O samimi bir müslüman oldu. Tanrı elçisi onu kavminden müslüman olanlara Emîr tâyin etti. Ona ailesinden müslüman olanlarla birlikte, Yemen ahalisinden Tanrı'ya ortak katanlarla savaşmayı emretti, Sured bin Abdullah Tanrı elçisinin bu emrine göre bir bölüğün başında olduğu halde Cüreş şehri üzerine yürüdü. Şehrin kapıları kilitlenmiş ve Yemenli uruğlar şehre kapanmıştı. Hassam urugları da müslümanların üzerlerine yürümekte olduklarını işittiklerinde onlarla birlikte şehre girdiler. İslâmlar onları bir aya yakın kuşattı iseler de şehre kapanmış olan bu uruğlar teslim olmadılar.

Bundan sonra Sured, komutasındaki İslâmlarla birlikte şehrin etrafından çekilip gitti. Kâ-

kâfirler, onların bozguna uğrayarak çekilip gittiklerini sanarak, şehirden çıkıp onları arkalarından takip ettiler. Müslümanlar Keşer dağına gelmişlerdi. Kâfirler arkalarından yetiştiklerinde, Sured ile akradaşları dönerek onları şiddetli bir surette öldürdüler. Cureş ahalisi Tanrı elçisinin katına iki kişi göndermişlerdi. Tanrı elçisi o zaman Medine'de bulunuyordu. Onlar şehirde dolaşarak inceliyor ve bakıyorlardı. Onlar, günün birinde ikindi namazından sonra Tanrı elçisinin katında bulunuyorlardı. Bu sırada Tanrı elçisi: Tanrının hangi yeri Şükr adını taşır? diye sorduğunda, Cüreşli bu iki kişi ayağa kalkarak: Ey Tanrı elçisi bizim memleketimizde Keşer adını taşıyan bir dağ var, dediler. Cüreş ahalisi bu dağı bu adla anarlardı. Tanrı elçisi onlara: Hayır, o dağın adı Keşer değil, Şükr'dür, buyurdu. Onlar: Ey Tanrı elçisi o dağa ne olmuş? diye sordular, O: Halen o dağda Tanrının kurbanlıkları kesilmektedir, cevabında bulundu. Onlar Ebu Bekir'in yahut Osman'ın yanına oturdular. Ebu Bekir yahut Osman onlara: Yazıklar olsun, Tanrı elçisi size kavminizin ölümünü haber veriyor, siz ayağa kalkarak Tanrı elçisinden Rabbisine dua edip bu felâketi defetmesini dilemesini rica ediniz, dedi. Bunun üzerine onlar ayağa kalkarak Tanrı elçisinden kavimleri hakkında hayır duada bulunmasını rica ettiler. Tanrı elçisi de: Ey Rabbim, onların üzerinden bu belâyı kaldır, diye dua etti. Bu iki Cüreşli memleketlerine dönmek üzere Tanrı elçisinin yanından ayrıldılar. Memleketlerine döndüklerinde Tanrı

elçisi tarafından haber verilen saatte kavimlerinden bir kısmının Sured bin Abdullah ile komutasındaki İslâmlar tarafından öldürülmüş olduğunu anladılar. İki Cüreşli Tanrı elçisinin katından döndükten sonra Cüreş ahalisi Tanrı elçisine delegeler gönderdiler ve müslüman oldular.

Tanrı elçisi şehirlerinin çevresini Farslara, çiftçilere, hayvan besliyenlere ve habis kazançta bulunanlara ait olmak üzere bölgelere ayırdı ve bu bölgeleri işaretlerle gösterdi. Hassan'lar cahiliyet çağında Ezd'ler üzerine saldırıyor, onları öldürüyor, savaşın haram olduğu aylarda savaşıyorlardı. Ezd'lerden biri bu savaş münasebetiyle şu beyitleri söylemiştir:

> «Zarar ve ziyana uğramadan savaştığımız bu gaza ne kadar hoştu. Bu gazada Himyerlerin köy, şehir ve kalelerine ve Hassan'lar üzerine yürüdük. Böylece onları bir azab ile korkutmak bir hakikat olarak yerine geldi. Ben içimde kin ve hiddet besliyordum, öcümü almakla bu yükten kurtuldum. Bundan sonra onların müslüman, yahudi yahut kâfir olmalarının benim için önemi yoktur.»

Tanrı elçisi Ali bin Ebu Talib'i bir bölüğün başına geçirerek bu yıl Ramazan ayında Yemen'e gönderdi. Bize Ebu Küreyb ile Muhammed bin Amr bin Heyyac söyledi, onların her ikisi de: bize Yahya bin Abdurrahman Ezcî söyledi, derler. Bize İbrahim bin Yusuf söyledi, o, babasından, babası Ebu İshak'tan, o da Bera bin Azib'den

şunu rivayet eder: Tanrı elçisi, islâmiyete çağırmak üzere Halid bin Velid'i Yemen'e göndermişti. Ben de Halid bin Velid'le Yemen'e gidenler arasında bulunuyordum. Halid Yemen'de altı ay kaldı ise de kimse onun davetine icabet etmedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi Ali bin Ebu Talib'i gönderdi. Tanrı elçisi Halid ile onun idaresinde bulunanlara Medine'ye dönmelerini ve Halid'e ancak kendisinden ayrılarak Ali yanında kalmak isteyenleri bırakmasını emretti. Bera diyor ki: Ben de Ali yanında kalmağı ihtiyar edenlerden biri idim. Biz Yemen'in sınırlarına geldiğimizde ahali bizim geldiğimizden haber almışlardı. Onlar Ali'nin yanında toplandılar. Ali imam olarak bize sabah namazını kıldırdı. O, namazı bitirdikten sonra bizi bir saf halinde sıraladı. Önümüze geçerek Tanrı'ya Hamd ve senadan sonra Yemen'lilere Tanrı elçisinin mektubunu okudu. Bunun üzerine bir gün içinde bütün Hemdan'lar müslüman oldular. Ali Tanrı elçisine mektup yazarak onların İslâmiyeti kabul etmiş olduklarını bildirdi, Tanrı elçisi Ali'nin mektubunu okuduktan sonra secdeye kapanarak: Hemdan'lara selâmımdır, Hemdan'lara selâmımdır, cümlesini iki defa tekrarladı. Bundan sonra Yemen ahalisi arkası kesilmeden İslâmiyeti kabul etti.

Ebu Cafer (Taberî) diyor: Zübeyd delegeleri Tanrı elçisinin katına bu yıl geldiler ve kendilerinin müslüman olduklarını bildirdiler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş,

İbn İshak, Abdullah bin Ebu Bekir'den şunu rivayet eder: Amr bin Ma'di Kerib, kavmi olan Zübeyd'lilerden bir kitle ile birlikte Tanrı elçisinin katına geldi ve müslüman oldu. Amr bin Ma'd-i Kerib Tanrı elçisinin mektubu geldikten sorna Kays bin Mekşuh Muradi'ye: Ey Kays, sen bütün kavminin büyüğüsün, bize Hicaz'da zuhur eden, Kureyş'den Muhammed adında birinin: Ben, Tanrı elçisiyim diye söylemekde olduğu haberi işitildi, Sen git de bunun iç yüzünü öğren, iddia ettiği gibi Peygamber ise, bunu anlarsın, biz de ona iman ederiz. Yoksa onun halini ve kim olduğunu öğrenmiş oluruz, demişti. Kays bin Mekşuh onun bu sözüne kulak asmadı, düşüncesini akılsızlık saydı. Bunun üzerine Amr bin Ma'di Kerib hayvanına binerek kendisi bizzat Tanrı elçisinin katına geldi ve onun Tanrı elçisi olduğunu tasdik edip ona iman etti. Kays bunu işittiğinde: benim fikrimle iş görmedi, diyerek Amra kin besledi ve onu tehdit etti. Bu münasebetle Amr şu beyitleri söyledi:

> «Ben sana San'a'da bulunduğumuz vakit açık surette doğru ve hak olan bir yola sapmanı tavsiye etmiştim. Ben sana Tanrı'dan sakınmayı emirle her hayırlı işde bulunmak üzere vaitleşmeyi arz etmiştim. Senin kast ve gayenden uzaklaşman kazığın eşeği zelil ve hakir düşürmesine benzer. Sen üzerinde aslan bulunan ata binen birine saldırmak istedin. Halbuki ben uzun bir zırh giyinmiş bulunuyor ve zırhım, suları yeni yeni doldu-

rulmuş bir havuz gibi parlıyordu. Benim bu zırhım, uçları kat kat olarak yapılan süngüleri tesirsiz bıraktığı gibi nereden atıldığı olmıyan okları da parçalar. Sen benimle karşılaştığın takdirde, vücudu keçe gibi kıl ve yünlerle örtülü olan aslanla karşılaşacaksın. Pençeleri kalın ve kuvvetli olan ve kaldırıp yere vuran, kalın iri, ve gayretli aslanla tutuşacaksın, o kendine denk olan bir bahadırla karşılaşırsa ona üstün gelir, onu eline alır, yukarıya kaldırır, aşağıya indirir, kırar, başını yarar, parçalar, keser ve yutar. Zalim olan Şirk (Tanrı'ya ortak katmaktan ibaret olan zulüm) ın hali de buna benzer. O dişleri ile batırdığı ve eli ile yakaladığı halde sabahı karşılar, yahut insan onunla birlikte sabaha girerse, ona inanmak bir felâket teşkil eder, put kuyruğunu aygır gibi sağa sola sallar. Onun şarabı üzerinde yaykantılar vardır. O sivrisineklerden saklanmak üzere muhkem ve kapalı bir yere sığınarak geceyi karşılar. Sen beni yenmeyi düşünme, benden başkasını ara. İki kürek kemiği arası yumuşak olan kimse ile karşılaş. Çünkü o kendi ilinde ve çevresinde, ahalisi çok olan bir yurtta yaşamaktadır».

Amr bin Ma'di Kerib, kavmi olan Zübeyd Uruğu arasında yaşadı. Kavminin başında Ferve bin Müseyk Muradî bulunuyordu. Amr, Tanrı elçisi ölünce İslâmiyeti bırakarak kâfir olduktan sonra şu beyitleri söyledi:

«Biz Ferve'nin devletini en kötü bir devlet olarak bulduk. O öyle bir hakir kimsedir ki, onun hali, pislikleri burun deliği ile koklayan eşeğe benzer. Sen Ebu Ümeyr'e rasladığın zaman habislik ve ihanetten ibaret olan acayib ve garib bir şeyler görürsün».

Ferve Tanrı elçisinin katına Amr gelmeden önce Kinde hükümdarlarından ayrılarak hicretin 10. cu yılında gelmişti.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan nakledip Abdullah bin Ebu Bekir şunu söylemiştir: Ferve bin Müseyk Muradî, Kinde hükümdarlarından ayrılarak ve onlara muhalefet ederek Tanrı elçisinin katına gelmişti. İslâmiyetten az önce Murad'larla Hemdan'lar arasında bir çarpışma olmuş, Hemdanlar bu çarpışmada istediklerini elde etmişler bir gün içinde bir çok adam öldürmüş ve yaralamışlardı. Buna Rezm olayı adı verilir. Hemdanları Murad'lar üzerine sevk eden adam Ecda' bin Malik ki, Hemdan'lar onları perişan etmişlerdi. Bu münasebetle Ferve bin Müseyk şu beyti söyledi:

«Biz savaşta düşmanı yenersek, bu bizim için bir hâdise teşkil etmez. Ta eski zamanlardan beri zaferler kazanmış bir kavmiz, yenilerek çekilip gidersek bozguna uğramayız. öldürülürsek korkaklığımızdan değil, ecelimiz geldiğinden ve başkalarına bir yeyinti olmak için öldürülürüz. Zamanın değişen hâdise ve felâketleri bazan bir tarafın,

bazan da öbür tarafın leh ve aleyhinde olarak durmadan değişir. Nimet ve bolluk içinde yıllarca yaşayan insan bu halinden dolayı sevinç içinde iken, zamanın kötü hâdiseleri onun aleyhine döndüğü vakit ötekilerin, zamanın, bundan öncekilerine haset etmekte olduklarını görür. Aralarından biri zamanın değişen hâdiselerinden dolayı başkalarının kendisine haset ettiklerin görürse,o çok geçmeden zamanın kendisine hiyanet etmiş olduğunu anlar. Hükümdarlar ebedi olarak yaşasa idiler, biz de ebedi olarak yaşardık. Saygılı insanlar baki kalsalardı, biz de baki kalırdık. İşte zamanın değişen kötü hâdiseleri bundan önceki asırlarda yaşayan insanları yok ettiği gibi kavminin ulu ve asîl adamlarını da yok etti.»

Ferve bin Müseyk Kinde'lerden ayrılarak Tanrı elçisinin yanına giderek şu beyitleri söyledi:

«Ben Irk-ı nesa (but damarı) hastalığına tutulmuş olan adamın, ayağının ihanete uğradığı seferden alıkonduğu gibi, Kinde hükümdarlarının onun huzuruna gitmediklerini gördükten sonra, lûtuf ve faziletlerini ve güzel nimet ve servetlerini ümit ederek Muhammed'in katına gitmek üzere devemebinerek yola çıktım».

Bana söylediklerine göre katına gelince Tanrı elçisi ona: Ey Ferve, Rezm olayında kavminin katlandığı felâket sana kötü tesir etti mi? diye

sormuştur. O: Ey Tanrı elçisi, kavmi, kavmimin katlandığı felâkete uğrayan herkes kaygulanır, cevabında bulundu. Tanrı elçisi: Fakat bu felâketler İslâmiyet için hayırlı oldu, dedi ve onu Zübeyd'lerle Mezhic'lere vali tâyin etti. Onunla birlikte sadaka ve zekatları toplamak üzere (Maliye memuru olarak) Halid bin Sa'id bin El-Ası'yı gönderdi. Halid, Tanrı elçisi ölünceye kadar onun memleketinde kaldı. Bize İbn Küreyb ile Süfyan bin Veki söyledi, onların her ikisi de: Bize Ebu Üsame söyledi, derler, ona Mücahit ona ve arkadaşlarına Âmir söylemiş, o, Ferve bin Müseyk'ten şunu rivayet eder: Tanrı elçisi benden: Hemdan'larla iki aranızda vukua gelen olay sana kötü tesir etti mi? diye sorduğunda ben: Evet, o olay da ailem ve aşiretim mahvoldu, cevabında bulundum. Tanrı elçisi ise: Bu felâket sağ kalanlarınız için hayırlı oldu, diye mukabele etti. Abdülkays delegeleri Tanrı elçisinin katına bu yıl geldiler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan nakledip Seleme şunu söylemiştir: Carud bin Amr bin Haneş bin El Muallâ Tanrı elçisinin katına Abdülkays delegeleriyle birlikte bu yıl geldi. O, hıristiyandı. Bize İbn Humeyd söyledi, o, Seleme yoliyle İbn İshak'tan, o da Hüseyin bin Dinar'dan, o, Hasan'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi, katına gelen Carud'a İslâmiyeti anlattı, onu müslüman olmaya çağırdı. O: Ey Muhammed, Ben bir dine inanmış bulunuyorum, bunu bırakırsam sen bana dinimin yerini tutabilecek bir din temin edebilecek misin? dediğinde, Tanrı elçisi: Senin o dininden daha

hayırlısını temin edeceğim, Tanrı sana hidayet yolunu göstermiştir, cevabında bulundu. Bunun üzerine Carud kendisi ve arkadaşları müslüman oldular. Onlar bundan sonra Tanrı elçisinden binmeleri için hayvan istediler. Tanrı elçisi: Sizi bindirecek hayvanlarım yoktur, diye cevap verdi. Onlar: Ey Tanrı elçisi seninle bizim aramızda silâhlı düşmanlar vardır. Biz o düşmanın yanından geçerek yurdumuza ulaşabilir miyiz? dediklerinde, o: Siz o düşmana yaklaşmaktan sakınınız, çünkü o bir alevdir, dedi. Carud kavmine dönmek üzere Tanrı elçisinin yanından ayrıldı. O, iyi bir müslüman olmuş, ölünceye kadar dininde sağlam olarak yaşamıştır. O, Arapların İslâm dininden dönmeleri (İrtidat) zamanını idrak etti. O kavminden ilk önce müslüman olup da sonradan El Carud lâkabını taşıyan Münzir bin Nu'man bin Münzir ile birlikte dinlerine dönenleri gördüğü zaman bile müslümanlıktan ayrılmadı. Kavmini İslâmiyete davet ederek bir Tanrı'dan başka hak mabud bulunmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna tanıklık ederim, dedi, ve tanıklık etmeyenleri imana çağırdı. Tanrı elçisi Mekke fethedilmeden önce El-Alâ bin El-Hazramî'yi Münzir bin Sava El-Abdî'yi İslâmiyete çağırmak üzere göndermişti. O, İslâmiyeti kabul etti, iyi bir müslüman oldu. O, Tanrı elçisinin ölümünden ve Bahreyn ahalisinin İslâmiyeti bırakarak eski dinlerine dönmelerinden önce öldü. O zaman El-Alâ, Tanrı elçisinin Bahreyn valisi idi. Tanrı elçisinin katına Beni Hanifelerin delegeleri bu yıl

geldi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak yoliyle Seleme şunu söylemiştir. Tanrı elçisinin katına aralarında yalancı Müseylime bin Hubeyb de bulunan Beni Hanife'lerin delegeleri bu yıl geldi. Onlar, Ensar'ın Neccar oğulları kolundan Hâris'in kızının evine inmişlerdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme şunu söylemiştir: İbn İshak: Bana Medine'li bilir kişilerden biri şunu söyledi, der: Beni Hanife'lerin delegeleri Tanrı elçisinin katına geldiklerinde Müseylime de onların arasında idi. Onlar Müseylime'yi bir giyimle örtmüşlerdi. Bu sırada Tanrı elçisi sahabeleri arasında oturuyordu. Elinde uzun ve ince bir hurma dalı vardı. Hurma dalı ancak baştarafından yapraklanmıştı. Müseylime bir giyime bürünmüş olduğu halde Tanrı elçisinin katına girdi ve onunla konuştu. Tanrı elçisi ona: Sen benden elimdeki şu hurma dalını istersen, sana onu da vererecek değilim, cevabında bulundu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme şunu söylemiş: İbn İshak Yemame ahalisinden olan bir ihtiyardan, Müseylime'ye dair olan haberi başka bir şekilde şöyle nakleder: Beni Hanife delegeleri Medineye geldikten sonra onlar Tanrı elçisi ile görüştüler. Müseylime'yi konak yerlerinde eşyaları yanında bıraktılar. Onlar İslâmiyeti kabul ettikten sonra Tanrı elçisine: Bizim bir arkadaşımız var, onu hayvan ve eşyalarımızı muhafaza etmek üzere konak yerimize bırakmış-

tık, dediler. Bunun üzerine Tanrı elçisi, ona da, diğerlerine verdiği nisbette bağışta bulundu ve: Arkadaşlarının eşyasını muhafaza eden kimse derece bakımından onların kötüsü değildir, buyurdu. Tanrı elçisi bu sözü ile ancak bunu kastediyordu. Bundan sonra onlar Tanrı elçisinin yanından ayrıldılar. Tanrı elçisinin bağışını ona teslim ettiler. Tanrı düşmanı Müseylime memleketine döndükten sonra kâfir oldu. Peygamberlik iddiasında bulundu, ve: Muhammed beni peygamberlikte kendisine ortak yaptı, dedi. Kendişi ile Tanrı elçisi katına gelen delegeler: o, size benim, derece bakımından sizin kötünüz olmadığımı söylemiş değilmi idi? O, bu sözü Peygamberlikte kendisinin ortağı olduğumu bildiği için söylemişti, dedi. Bu iddiasına kalkıştıktan sonra secili sözler söylemeye başladı, maksadı sözlerini Kur'ana benzetmekti. Bu cümleden: Tanrı hamile kadınlara ihsanlarda bulundu. Onların analıklarından canlı mahlûklar çıkardı. Bu mahlûklar onların karınlarındaki boş deriler arasında dolaşırlar, gibi sözler söylüyordu. O, namazı ortadan kaldırdı, rakı ile zinayı ve bunlara benzer şeyleri mübah kıldı. O, Tanrı elçisini tasdik ediyordu. Beni Hanifeler onun davetiyle İslâmiyeti bıraktılar. Bu iki rivayetten hangisinin doğru olduğunu Tanrı bilir. Ebu Cafer, Asas bin Kays başkanlığındaki Kinde delegelerinin bu yıl geldiğini anar. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, İbn Şihab Zührî'den şunu rivayet eder:

Aş'as bin Kays Tanrı elçisinin katına Kinde'lerden altmış süvari ile bu yıl geldi. Onlar o esnada mescidde bulundu Tanrı elçisinin yanına girdiler. Tanrı elçisi: Siz müslüman olmadınız mı? diye sorduğunda, onlar: evet müslüman olduk, cevabında bulundular. Onlar gür saçlarını taramışlar, üzerlerine yeşil renkli, yollu Yemen kumaşından elbiseler giymişler, etek ve kıvrıntılarını atlasla dikmişlerdi. Tanrı elçisi: Müslüman oldu iseniz üzerinizdeki bu atlaslar nedir? bunları parçalayınız buyurdu. Onlar da bu atlasları yere attılar. Aralarından Esas: biz Akil El-Mürar (Son baharda yetişen dikenli bir ot olup İmrül-Kays'ın babası bu lâkabla anılırdı) oğullarıyız, sen de Akil Mürar'ın oğlusun, dediklerinde Tanrı elçisi gülümsiyerek: Abbas bin Abdulmuttalib'le Rabia bin Hârisi bu nesebe nispet ediniz, dedi. Çünkü Abbas ile Rabia, ticaretle Araplar arasında dolaştıkları zaman, neseplerini soranlara kendilerinin, Akil El-Mürar oğullarından olduklarını söylerlerdi. Bundan maksatları onlar arasında aziz ve şerefli olmaktı. Çünkü Kinde'ler hükümdar idiler. Tanrı elçisi ise: Biz Nazr bin Kinane oğullarıyız, anamızı fuhuşla itham ve babamızı inkâr edecek değiliz, dedi. Bunun üzerine Eşas bin Kays: Ey Kinde topluluğu, işittiniz mi? Tanrı adına andiçerek bundan sonra aranızdan biriniz bu sözü ağzına alırsa seksen kamçı vuracağımı teyit eylerim, dedi. Vakidî, diyor: Necran'dan Muharib ve Rahaviyyin'lerin delegeleri Seyyid (En büyük başkan) ve Akib'leri ile geldiler. Tanrı

ğiçesi onlar için barış mukavelesi yazdı. Abs'ların delegeleri de bu yıl geldi. Sadif'lerin delegeleri Tanrı elçisi ile veda haccı sırasında görüştüler. Adi bin Hatim Ta'î bu yıl Şaban ayında geldi. Rahib Ebu Âmir Herakl'in yanında bu yıl öldü. Kinane bin Abdiyalil ile Alkame bin Ulase onun mirası hakkında çekiştiler. Tanrı elçisi onun mal ve mülkünün Kinane bin Abdiyalil'e ait olduğuna hükmetti: Çünkü onların her ikisi de yerleşik hayat yaşıyorlar, sen ise göçebesin dedi. Havlan delegeleri de bu yıl geldi. Onlar on kişi idiler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak: bana Yezid bin Ebu Hubeyb şunu söyledi der: Cüzam uruğunun Zubeyne kolundan Rifa'a Zeyd, Hayber olayından önce Hudeybe mütarekesi sırasında geldi. O Tanrı elçisine bir köle bağışladı. Köle iyi bir müslüman oldu. Tanrı elçisi Rifa'a aracılığiyle onun kavmine bir mektup yazdı. Mektup şudur: Esirgeyen ve yarlığayan Tanrı adiyle başlarım. Bu, Tanrı elçisi Muhammed tarafından Rifa'a bin Yezid'e yazılan mektupdur. Ben seni kavmine gönderiyorum. Sen İslâmiyeti kabul edenleri Tanrı'ya ve elçisine itaate çağır. Onlardan İslâmiyeti kabul edenler Tanrı ile elçisine tabi müslüman topluluğundandırlar. Bu güne kadar İslâmiyeti kabul etmeyenlere iki ay müddetle aman verilmiştir. Rifa'a kavmi yanına döndüğünde, kavmi müslüman olduktan sonra Harret El-Reclâ'ya göç edip oraya kondular. Bize İbn Humeyd söyledi, o Seleme yoliyle İbn İshak'tan

o da Cüzam uruğundan yalancılıkla itham edilmiyen zatlardan rivayet eder. Bilir kişi olan bu zatlar şöyle derler: Rifa'a bin Yezid, Tanrı elçisinin katından dönüp mektubu getirdikten sonra kavmini İslâmiyeti kabule çağırdı. Kavmi müslüman oldu. Bu hâdiseden az sonra Tanrı elçisi tarafından gönderilmiş olan Dihye bin Halife Kelbî Rum Kayseri Harakl'in katından dönüyordu. Dihye'nin yanında ticaret eşyası vardı. Cüzamlar toprağındaki ovalardan birinden geçerken Hüneyd bin Avs ile oğlu Avs, onun üzerine saldırarak yanında ne varsa hepsini aldılar. Onlar Zulayu boyundandırlar. Zulayu'lar Cüzam'ın bir boyudur. Dihye'nin onlar tarafından soyulduğu haberi Zubayrî oğullarından Rifaa'nın müslüman olan kavmine işitildiğinde onlar Hüneyd ile oğulları üzerine yürüdüler. Beni Zubayb'dan Nu'man bin Ebi Ci'al de onlar arasında bulunuyordu. Onlar Hüneyd ve taraftarları ile karşılaşarak savaştılar, Zifar oğullarının Zulayu' kolundan Kurre bin Aşkar, çarpışmalar sırasında: Ben Lübeni'nin oğluyum, diye kendisini Lübeni adını taşıyan anasına nisbet etti. Zubayb'lardan Hassan bin Melle bundan önce Dihye bin Halife Kelbî ile arkadaş olmuş, ondan Fatiha suresini öğrenmişti. Onlar Hüneyd'le taraftarlarını yenerek Dihye'nin elinden alınmış olan bütün mal ve eşyayı kurtardılar. Dihye ise oradan hareket edip Tanrı elçisinin katına geldi. Hüneyd ile oğlunun kanlarının akıtılmasını istedi. Onun bu talebi üzerine Tanrı elçisi Zeyd bin Hârise komutasında asker

gönderdi. Bu hâdise Yezid ile Cüzam'lar arasında savaşa sebeb oldu. Rifa'a bin Zeyd Tanrı elçisinin mektubu ile geldikten sonra Gatafan'lar bütün Cüzam uruğunu, Vail'leri, Selâman'dan onları ve Sa'd bin Hüzeym'leri Harre semtine naklettiler, onlar Harret Er - Recalâ'ya indiler. Rifa'a bin Zeyd ise Harire bin Zeyd ile Kerai-Rabbe'ye inmişti. Beni Hârise'ler, Zeyd ile askerinin hareketinden habersiz idiler. Yanında Beni Zübeyb'den bazıları bulunuyordu. Beni Zübeyb'in ikalan kısmı Harre'nin doğuya doğru bakan bir ovasına inmişlerdi. Zeyd bin Hârise kumandasındaki asker Evlaç tarafından ilerledi. Askerler Harre tarafından Fezafiaza'ya saldırdılar, bulabildikleri mal ve eşyayı topladılar. Hüneyd ile oğlunu ve beni Hasib'den birini öldürdüler. Zeyd bin Hârise askerinin bu baskınını işittikten sonra Hassan bin Melle, Süveyd bin Zeyd bin El-Ucace adını taşıyan atına bindi. Üneyf bin Melle, Melle'nin Rigal adlı atına, Ebu Zeyd bin Amr da kendisinin Şemmir adlı atına bindi. Onlar üçü birlikte hareket edip Zeyd bin Hârise askerlerinin yanına yaklaştılar. Ebu Zeyd Üneyf bin Melle'ye: Sen yanımızdan çekil, dilinden korkuyoruz, dedi. O da bir tarafa çekilip gitti. Fakat yanlarından çok uzaklaşmadan, atı ayağı ile toprağı karıştırmaya ve sıçramaya başladı. Üneyf: Ben bu iki adamdan ayrılmak için iki at feda ederim, dedikten sonra atın dizginini gevşetti, onların arkasından yetişti. Arkadaşları ona: Yapacağını yaptın, artık dilini sakla, bizim bu günümüzü uğursuz

etme, dedikten sonra söylenecek sözün ancak Hassan tarafından söylenmesini kararlaştırdılar. Onların cahiliyet çağında parola gibi kullandıkları sözleri vardı. Bu kelimeleri onlar da biliyorlardı, meselâ aralarından biri kılıçla vurmak istediğinde: Sevri derdi. Onlar ilerlediler, asker onları gördüklerinde hemen onlara yaklaştılar, Hassan askerlere: Biz müslümanız, dedi. Zeyd'in askerlerinden onlara ilk önce rasgelen kişi yağız bir ata binmiş ve süngüsünü uzatarak tutmuştu. Onun bu durumunu kinaye yolu ile anlatan kimse: O süngüsünü alt tarafına dikmiş gibi idi, der. Asker süratle atını ileriye sürdü, yanlarına geldi, onları sürüp götürmeye başladı. Bu sırada Üneyf parolasını kullanarak askeri kılıçla vurması için Sevri işaretini verdi. Hassan ise: acele etme diye mukabelede bulundu. Asker onları Zeyd bin Hâris'enin önünde durdurduktan sonra Hassan, Zeyd bin Harise'ye: Biz müslümanız, dedi. Zeyd ona: Fatiha suresini oku, diye emretti. Hassan sureyi okudu. Bunun üzerine Zeyd bin Hârise: Tanrı bize, aldatanları hariç olmak üzere, bu kavmin öldürülmesini haram kıldı, dedi ve: askerlere bunu ilân ediniz, diye emretti. Ebu Vebre bin Adi bin Ümeyye bin Zubeyb'in eşi ve Hassan bin Melle'nin kızkardeşi esirler arasında bulunuyordu. Zeyd ona: Kardeşini al götür, dedi. Fakat bu sırada Zulayi'lerden Ümmü El-Fazer onun kuşağının iki tarafından yakaladı ve: Anaları esirlikte bırakarak kızlarınızı mı kurtarmak istiyorsunuz? dedi. Beni Hâsib'den biri: Beni Zubeyb'lere sihirbaz derler, bugün

onların dillerini sihirlemişlerdir, dedi. Askerlerden biri onun bu sözünü işiterek Zeyd bin Hârise'ye haber verdi. Bunun üzerine Zeyd, Hassan'ın kız kardeşinin elinin, Hassan'ın kuşağından çözülmesini emretti ve ona: Sen de Tanrı'nın hükmü verilinceye kadar amcanın kızları ile birlikte şurada otur, dedi. Bunun üzerine Hassan ile arkadaşları kendi aşiretleri yanına döndüler. Zeyd bin Hârise, askeri onların ovalarına inmekten menetti. Hassan ile arkadaşları aileleri arasında geceyi karşıladılar. Onlar Süveyd bin Zeyd'e ait develerin geceleyin sağılan sütlerini içtikten sonra Rifa'a bin Zeyd'in yanına gitmek üzere hayvanlarına bindiler. O gece Rifa'a bin Zeyd'in yanına gidenler arasında Ebu Zeyd bin Amr, Ebu Şemmas bin Amr, Süveyd bin Zeyd, Ba'ce bin Zeyd, Berdaa bin Zeyd, Sa'lebe bin Amr, Mahrebe bin Adi, Üneyf bin Melle ve Hassan bin Melle vardı. Onlar sabahleyin Kerai Rabbe'de bulunan Rifa'a bin Zeyd'in yanına geldiler. Orası Harre'nin (kara taşlığın) arka tarafında ve Leylâ Harre'deki bir kuyunun yanındadır. Rifa'a'nın yanına geldiklerinde Hassan bin Melle ona: Sen keçiler sağarak burada oturuyorsun, Cüzam'ların kadınları ise esir edilerek ve sürüklenerek götürülmektedirler. Senin Medine'den getirdiğin mektup bizi aldattı, dedi. Bunun üzerine Rifa'a hemen devesinin getirilmesini emretti. Semer üzerine eşyalarını düzenliyerek yerleştirirken kendi kendine: Sen diri misin yahut dirilere mi hitap ediyorsun? diyordu. O, yanında öldürülen Hâris'in kardeşi

Ümeyye bin Zafare bulunduğu halde sabahleyin erkenden hareket edip El-Harre'nin arka tarafından geçti, üç gün içinde Medine'ye vardılar. Mescide geldiklerinde ahaliden biri onları görerek: Develerinizi buraya çöktürmeyiniz, yoksa ayakları kesilir, dedi. Bunun üzerine onlar çöktürmeden develerinden indiler, mescide girdiler. Tanrı elçisi, cemaatin arkasında duran onları gördüğünde eliyle işaret edip yanına çağırdı. Rifa'a bin Zeyd söze başladığında, cemaatten biri ayağa kalkarak: Ey Tanrı elçisi, bunlar sihirbaz bir kavimdirler, dedi ve bu sözünü iki defa tekrarladı. Rifa'a: Felâkete uğradığımız şu günde bizi ancak hayırlı mükâfatlandıranı Tanrı yarlığansın, dedikten sonra: Ey Tanrı elçisi, şu mektubu al, mektup eskidir, özür ve ihanet yenidir, dedi. Tanrı elçisi: Ey genç, mektubu sesle oku, diye emretti. Genç mektubu okudu. Tanrı elçisi, Rifa'a ve arkadaşlarından bilgiler vermelerini istedi. Onlar olup biteni anlattılar. Bundan sonra Tanrı elçisi: Öldürülen adamları ne yapayım? dedi ve bu sözünü üç defa tekrarladı. Rifa'a ona: Ey Tanrı elçisi: Helâl olan şeyler sana haram edilmez, haram olanlar da sana helâl olmaz, dedi. Ebu Zeyd bin Amr: Ey Tanrı elçisi, diri olanları serbest bırak, öldürülenler bahis konusu değildir, ben onların sorumluluğunu üzerime alıyorum, dediğinde Tanrı elçisi: Ebu Zeyd doğru söylüyor, Ey Ali, Sen hayvana binerek onlarla birlikte memleketlerine git, dedi. Ali: Ey Tanrı elçisi! Zeyd bin Hârise bana itaat etmez, dedi. Bunun üzerine Tan-

rı elçisi Ali'ye: Kılıcını al, dedi ve kılıcını Ali'ye verdi. Ali: Ey Tanrı elçisi, binmek için benim hayvanım yoktur, dediği vakit Tanrı elçisi onu Sa'lebe bin Amr'ın El-Mikhal adlı devesine bindirdi. Ali onlarla birlikte yola çıktı. Zeyd bin Hârise'nin yanına geldikleri vakit o, Ebu Vebr'in Eş Şemir adlı devesine binmiş bir halde bulunuyordu. Zeyd'i devenin üzerinden indirdiler. Zeyd: Benim halim ne olacaktır? diye sorduğunda Ali: Bu hayvan onların malı idi, aldılar cevabında bulundu. Onlar yollarına devam edip Feyfa El-Fahleteyn mevkiinde bulunan askerin yanına geldiler ve ahalinin askerin eline geçirmiş olan bütün mal ve eşyasını, kadının devesinin semer ve eğer altı keçesine varıncaya kadar hepsini aldılar ve sahiplarine teslim ettiler.

Beni Amr bin Sa'saaların delegeleri

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkdaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Asım bin Ömer bin Katade'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin katına Beni Âmir'lerin delegeleri geldi. Âmir bin Tufeyl, Erbed bin Kays bin Malik bin Ca'fer ve Cebbar bin Sülma bin Malik bin Ca'fer de gelen heyet arasında bulunuyorlardı. Bu üçü heyetin başı ve şeytanı idiler. Âmir bin Tufeyl, Tanrı elçisinin katına suikastta bulunmak üzere gelmişti. Kavmi ona: Ey Âmir müslüman ol, başkaları müslüman oldu, demişlerdi. O: Ben Arap'ların beni örnek edinerek bana tabi olmalarından önce bu işim

arkasını bırakmıyacağıma andiçmiş bulunurken Kureyş'li bu gence tabi olup onun arkasından mı gideceğim? diye cevap veriyordu. O, Tanrı elçisnin katına girerken, Erbed'e: Ben bu kişinin yanına girdikten sonra, onun seni görmesine engel olurum, sen de kılıcını yükselterek onu vurursun, dedi. Onlar Tanrı elçisinin katına geldiler. Âmir bin Tufeyl Tanrı elçisine :Ey Muhammed, sen beni dost edin, dediğinde Tanrı elçisi: Hayır Tanrının birliğine iman etmeden önce ben seni dost edinemem, cevabında bulundu. Âmir buna bakmadan sözünü tekrarlıyor, Tanrı elçisi ile konuşarak Erbed'in emri yerine getirmesini, yani Tanrı elçisini vurmasını bekliyordu. Erbed ise ne yapacağını bilmiyor, şaşırmıştı. Âmir, Erbed'in birşey yapmadığını gördükçe ona imkân vermek ve Tanrı elçisini meşgul etmek maksadiyle: Ey Muhammed beni dost edin diyor, Tanrı elçisi de: Tanrının birliğine, onun ortağı olmadığına iman etmedikçe ben seni dost edinmem, cevabında bulunuyordu. Tanrı elçisinin bu teklifi kabul etmediğini görünce ona: Bil ki, Tanrı adına andiçerek sana karşı kırmızı atlar ve askerler sevk edeceğimi ve bunlarla Medine'nin etrafını doldurcağımı teyid eylerim, dedi. O çıktıktan sonra Tanrı elçisi: Ey Rabbim, beni Âmir bin Tufeyl'den koru, diye dua etti: Âmir, Tanrı elçisinin katından çıktıktan sonra Erbed'e: Neden benim tavsiyemi yerine getirerek Muhammed'i vurmadın? Ben yer yüzündeki insanlar içinde en ziyade senden korkardım, bugünden sonra senden hiç korkmıyacağım, dedi-

ğinde Erbed: Tanrı başkasının yardımına muhtaç eylemesin, acele etme, Tanrı adına andiçerek, senin emrini yerine getirmeğe defalarca teşebbüs etti isem de Muhammed'le aramızda senden başka birini görmediğimi temin ederim, seni ise kılıçla vurmak istemedim, cevabında bulundu. Âmir bin Tufeyl bu münasebetle şu beyitleri söyledi:

> «Elçi bize karşı senin gördüklerini gönderdi, biz bilerek ve kasdi olarak askere saldırmış gibi olduk, gûya onlar bizimle birlikte zayıf vücutları kurumuş bir halde Medine'ye gelerek Medine'nin çevresinde Ensarları öldürmüşlerdi».

Heyet Medine'den ayrıldı. Memleketlerine dönerken, Yüce ve Kutlu Tanrı Âmir bin Tufeyl'e Taunu musallat etti. O boynuna sirayet etmiş olan Taundan Beni Selül'lü bir kadının evinde öldü. Ölürken: Tauna tutulmuş bir deve de olduğu gibi yuvarlak bir bezin tesiriyle Beni Selül'lü bir kadının evinde ölmek ne kadar acıklıdır! diyordu. Arkadaşları Âmiri gömdükten sonra Beni Âmirlerin toprağına vardılar. Kavimleri onların yanına gelerek: Ey Erbed, arkanda ne var, ne haber? diye sorduklarında, o: Birşey yok, o bizi öyle bir şeye ibadete çağırdı ki, bundan dolayı ona dargınım, şimdi onun yanında bulunarak onu elimdeki şu okla öldürmeyi arzu ediyorum, cevabında bulundu. O bu sözü söyledikten bir yahut iki gün sonra yola çıktı. Kendisine ve satmak üzere getirmekte oldu-

ğu devesine yıldırım isabet ederek her ikisini yaktı. Erbed bin Kaya, Lebid bin Rabia'nın ana bir doğma kardeşi idi.

Tayyi elçileri Tanrı elçisinin katına bu yıl geldiler. Uluları olan Zeyd El-Hayl bu heyetin başında bulunuyordu. Katına geldiklerinde Tanrı elçisi onlara İslâmiyeti anlattı. Onlar İslâmiyeti kabul edip iyi bir müslüman oldular. Tanrı elçisi Zeyd hakkında bize İbn Humeyd'in naklettiği sözleri söylemiştir. İbn Humeyd bu sözleri Seleme yoliyle İbn İshak'tan, o da Tayyi'lerden birkaç kişiden rivayet eder. Fazilet ve meziyetlerinden bahsedip de yanıma gelmiş olan Arap kavmi mensublarını bu sözlerle mukayese ettiğim zaman, onların Zeyd El-Hayr hariç olmak üzere, haklarında söylenen sözlerin dununda olduklarını gördüm. Zeyd El-Hayr hakkında işittiklerim ise, onun şahsında toplanan meziyetlerden dun derecede idi. Bu meziyetlerindan dolayı Tanrı elçisi onu Zeyd El-Hayr, Hayrın Zeydi lâkabiyle anmıştır. Tanrı elçisi ona arpalık olarak Feyda ve onunla birlikte diğer bazı toprakları vermiştir. Tanrı elçisi bu mülklerin ona arpalık olarak verildiğine dair onun adına bir senet de yazmıştı. Zeyd memleketine gitmek üzere Medine'den ayrıldığında, Tanrı elçisi onun hakkında: Zeyd Medine sıtmasından kurtulabilirse ne âlâ, demişti. O, Medine sıtmasına Giyer El-Humma ve Giyeri Ümmi mildem derdi. Her ikisi de sıtmanın lâkabı olup Gier=bozan ve bozma manasına gelir. Fakat Tanrı elçisi onun akibeti hakkında kesin olarak

bir söz söylememiştir. Zeyd Necd surlarından Ferde'ye geldiğinde sıtmaya tutularak öldü. Zeyd öleceğini hissedince şu beyitleri söyledi:

> «Kavmim sabahın erken saatlerinde doğuya göç ederken ben Necd'deki Ferdede tek başıma mı bırakılacağım? hasta düştüğüm günlerin bir çoğunda beni o kadar çok kimse yoklar ve ziyaret ederdi ki, onları kabul eden kimse mahvolmazsa da meşakkatlere katlanarak kuvvetten düşer».

Zeyd öldükten sonra ona Tanrı elçisi tarafından verilen arpalıklara dair olan senetleri eşi ateşte yakmıştır.

Müseylime Tanrı elçisine bu yıl mektup yazarak Tanrı'nın kendisini peygamberlikte ortak yapmış olduğunu iddia etmişti. Bize İbn Humeyd söyledi. ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Abdullah bin Ebu Bekir'den şunu rivayet eder: Yalancı Müseylime bin Hubeyb, Tanrı elçisine şu mektubu yazmıştı: Tanrı elçisi Müseylime'den Tanrı elçisi Muhammed'e mektuptur. Sana esenlikler dilerim. Ben Peygamberlikte senin ortağın yapıldım. Yer yüzünün yarısı bize, yarısı Kureyş'e aittir. Müseylime bu mektubu iki elçi ile göndermiştı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, o Eşca'lı bir şeyhten rivayet eder. İbn Humeyd: Ali bin Mücahid bu haberi İbn Malik Eşca'dan naklettiğini söyledi, der, o, Seleme bin

Nu'aym bin Mes'ud Eşca'îden, o da babası Nu'aym'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Müseylime'nin mektubunu okuduktan sonra elçilerden siz bu hususta ne fikirdesiniz? diye sordu. Onlar: biz de aynı fikirdeyiz, diye cevap verdiklerinde, Tanrı elçisi: Tanrı adına andiçerek teyit ederim ki, sizi ancak elçilerin öldürülmesi caiz olmadığı için sağ bırakıyorum, yoksa başınızı kesmiş olurdum, demiştir. Tanrı elçisi Müseylime'ye şu mektubu yazmıştır: Esirgeyen ve yarlığayan Tanrı'nın adiyle başlarım. Bu Tanrı elçisi Muhammed'in yalancı Müseylime'ye mektubudur. Doğru yoldan ayrılmayanları selâmlarım. Hamdüsenadan sonra: Yüce Tanrı kullarından istediği kimseleri yeryüzüne vâris kılar. Akibet Tanrı'dan sakınanlarındır. Bu mektup yazıldığı vakit Hicretin 10. yılının sonu idi. Ebu Cafer (Taberî) diyor ki: rivayete göre Müseylime ve yalandan Peygamberlik iddiasında bulunan başka kimseler, Tanrı elçisinin veda haccından dönünce ölümüne sebeb olan hastalığa tutulmasından sonra bu iddiaları ile meydana çıkmışlardır. Bize Abdullah bin Said Zührî söyledi, o: Bana amcam Ya'kub bin İbrahim söyledi, der, ona da Seyf bin Ömer söylemiştir. O: Bu sözleri bana Seri yazdı. demiştir. Seyf'e, Şuayib bin Temimî söylemiş, o, Seyf bin Ömer Teymî'den, o Abdullah bin Sa'id bin Sabit Cizi Ensarî'den, o, Tanrı elçisinin azadlısı Abdullah bin Huneyn'den, o da yine Tanrı elçisinin azadlısı Ebu Muveyhibe'den şöyle rivayet eder: Tanrı elçisi son haccı olan veda haccın-

dan Medine'ye dönerken yol zahmeti onu yormuş, bundan dolayı hastalanmıştı. Tanrı elçisinin yol yorgunluğu tesiriyle hasta düştüğü haberi her tarafa yayıldıktan sonra Esved Yemen'de, Müseylime Yemame'de peygamberlik iddiasına kalkıştılar. Tanrı elçisi bunu haber aldı. Tanrı elçisi bu hastalığından iyileştikten sonra Tuleyha, Beni Esed'ler ilinde Peygamberlik iddiasına kalkışmıştı. Tanrı elçisi ölümüne sebeb olan hastalığına Muharrem ayında tutuldu. Ebu Cafer (Taberî): Tanrı elçisinin İslâmiyetin yayılmış olduğu bütün il ve ilçelere sadaka ve zekât (maliye) memurları göndermiş olduğunu anar. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Abdullah bin Ebu Bekir'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi İslâmiyetin yayılmış olduğu bütün il ve ilçelere zekât ve sadaka (maliye) memurları göndermişti. Bu cümleden Muhacir bin Ümeyye bin Mugire'yi San'aya göndermişti. Muhacir orada bulunurken Ansî ona isyan etti. Tanrı elçisi Beni Beyza'ların kardeşi olan Ziyad bin Lebib'i Hazremevt'in zekât ve sadakalarına memur etti. Adi bin Hatim'i Tayyi'lerle Esd'lerin ve Malik bin Nüveyre'yi Beni Hanzala'ların sadakalarını toplamaya memur etmiş, Ali bin Ebu Talib'i Necram'lıların zekât ve sadakalarını toplamak ve topladıktan sonra onların kafa vergilerinden (Cizye'lerinden) toplanmış olan malları kendisine getirip teslim etmek üzere göndermişti. Bu yılın, yani hicretin 10. yılının Zilkade ayı girdikten son-

ra Tanrı elçisi hacca girmek hazırlığını gördü. Ahaliye de hacca gitmek üzere hazırlanmalarını emretti. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan Nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Abdurrahman bin Kasım'dan, o, babasından, babası Tanrı elçisinin eşi Ayşe'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Zilkade'nin sona ermesine beş gün kala hac için Medine'den hareket etti. O ancak hac kılacağını ve hacca gideceğini söylüyor, kendisiyle birlikte kurbanlıklar götürüyordu. Müslümanların ileri gelenleri onunla birlikte yola çıkmışlardı. O, Serif'e geldiğinde, kurbanlık getirmiyen ve Umre haccı niyet edenlerin ihramdan çıkmalarını emretti. O gün benim hastalığım tuttu. O, benim yanıma girdi. Bu sırada ben ağlıyordum. O: Ey Ayşe ne oldu? zannedersem hastalığın tutmuştur, dedi. Ben: Evet, bu halin olacağını bilmiş olsaydım bu yıl sizinle bu sefere katılmağı arzu etmemiş olurdum, dedim, Tanrı elçisi bana: Böyle söyleme, sen de başka hacıların yaptığını yaparsın, fakat Kâbe'yi tavaf etmezsin, buyurdu. Tanrı elçisi ve hacılar Mekke'ye girdikten sonra kurbanlık getirmeyenlerin hepsi de ihramdan çıktılar. Bunun üzerine onlara eşleriyle cinsi münasebetlerde bulunmak da caiz görüldü. Bayram günü çadırımın kapısı önüne sığır eti konmuş olduğunu gördüm. Ben: Bu ne eti, diye sorduğumda bana Tanrı elçisinin sevabı kadınlarına bağışlayarak onlar için kurban kestiğini söylediler. Şeytana taş atma günü geldiğinde Tanrı elçisi beni

kardeşim Abdurrahman bin Ebu Bekir'le fevt etmiş olan Umre haccını ifa etmek üzere Ta'mme gönderdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, İbn Ebu Nüceyhten şunu rivayet eder: Tanrı elçisi (ona salâvat ve selâmlar olsun) Ali bin Ebu Talib'i Necram'a göndermişti. O, Tanrı elçisi ile Mekke'de görüştü. Ali İhrama girmişti. Sonra Tanrı elçisinin kızı Fatıma'yı gördü. Fatıma ihramdan çıkmış ve hazırlanmış bir halde idi. Ali ondan: Ey Tanrı elçisinin kızı, ne oldu da ihramdan çıktın? diye sorduğu zaman, O: Tanrı elçisi Umre haccı niyetiyle ihrama girenlerin ihramdan çıkmalarını emretti, diye cevap verdi. Ali bundan sonra Tarı elçisinin yanına gelerek seferin neticesi hakkında bilgiler verdikten sonra Tanrı elçisi ona: Gidip Kâbe'yi tavaf et, diğer hacı arkadaşların gibi ihramdan çık, dedi. Ali şöyle diyor: Ben: Ey Tanrı elçisi, sen ne gibi bir niyetle ihrama girmiş isen ben de aynı niyetle girmiştim, dedim. Tanrı elçisi yine evvelki emrini tekrarladı. Tavaf ettikten sonra ihramdan çık, dedi. Ben: Ey Tanrı elçisi, ben ihrama girdiğim ve niyet ettiğim zaman: Ey Rabbim! Kulun ve elçin ne gibi bir niyetle ihram bağladı ise, ben de o niyetle ihrama giriyorum, dedim fakat benim bu açıklamama da bakmadan yine de emrini tekrarladı. Ben de: Ey Rabbim! elçin ve kulun ne gibi bir niyetle ihrama girdi ise ben de o niyetle ihram bağlıyorum demiş olduğumu tekrarladım. Bunun üzerine o: Kendinle

birlikte kurbanlık getirdin mi? diye sordu. Ben, hayır, diye cevap verdim. Bunun üzerine beni kendisinin kurbanlığına ortak kıldı. Böylece Ali kendi başına değil, Tanrı elçisi ile birlikte ihramdan çıktı. Tanrı elçisi, kendi ve Ali adına kurban kesti. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Yahya bin Abdullah bin Abdurrahman İbn Ebu Umre'den, o Yezid bin Rukâne'den şunu rivayet eder: Ali bin Ebu Talib hac sırasında Tanrı elçisi ile görüşmek üzere acele edip Yemen'den Mekke'ye geldi. Kendi yerine askerin başında arkadaşlarından birini bırakmıştı. Bıraktığı adam (Ali'nin zekât ve sadaka hesabına aldığı) kumaş ve bezlerden askerlere elbise yaptırmış, giydirmişti. Askeri yaklaştığında Ali onları karşılamak üzere yola çıktı: Askerin öteki kumaşlardan dikilen elbiseleri giymiş olduklarını gördü ve komutanına: yazıklar olsun sana, bu yaptığın nedir? diye hitab ettiğinde, Komutan: Hacıların yanına geldiklerinde süslü ve güzel görünsünler diye onlara bu giyimleri giydirdim, cevabında bulundu. Ali ona: Tanrı elçisinin katına gelmeden önce bu giyimleri onların üzerinden çıkart, diye emretmişti, giyimler askerin üzerinden çıkarılarak kumaş haline getirildi. Askerler kendilerine yapılan bu muameleden razı olmayıp şikâyette bulundular. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Abdullah bin Abdurrahman bin Ma'mer bin Hazm'dan,

o, Süleyman bin Muhammed bin Kâ'b bin Ucre'den, O, Teyzesi Kâb bin Ucre'nin kızı Zeynep'ten rivayet eder. Zeynep, Ebu Sa'id Hurdi ile evlidir. O Ebu Sa'id'den şunu nakleder: Askerler Tanrı elçisine Ali'den şikâyet ettiklerinde, o bize bir hutbe söyledi. Ben onun hutbesinde: Ey ahali! Ali'den şikâyet etmeyiniz. Ben, Tanrı adına andiçerek onun Tanrı'nın zatı veya Tanrı yolunda en sert davranan kimse olduğunu teyit eylerim, diye söylediğini işittim, der. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Abdullah bin Ebu Nüceyh'den şunu rivayet eder: Bundan sorna Tanrı elçisi hac amellerine devam edip, onlara hac sırasında yapılan amel ve ibadetleri öğretti. haccın sünnetlerini bildirdi, müslümanlar için gereken şeyleri içine alan hutbesini söyledi. Hutbesinde hamdüsenadan sonra şöyle dedi:

Ey müslümanlar, sözlerimi işittiniz. Benim bu yıldan sonra burada sizinle bir daha buluşmam mümkün müdür, bunu bilmiyorum, ey ahali, bir birinizin kanlarını akıtamak, mal ve mülklerinize dokunmak, bu günün ve bu ayın hürmetini gidermek haram olduğu gibi, Rabbınıza kavuşuncaya kadar da haramdır. Rabbınıza kavuştuğunuz vakit siz onun katında bütün amel ve işlerinizden sorumlusunuz. Ben size bunu anlattım. Herhangi birinizin elinde bir emaneti varsa onu sahibine iade etsin, ödesin. Her riba (tefecilik) ortadan kalkmıştır. Ancak asıl sermayeniz size aittir. Başkasına zulüm etmek haramdır. Zulme katlanmayı-

nız. Tanrı tefeciliğin ortadan kalkmasına hükmetmiştir. Abbas bin Abdülmuttalib'in tefecilik yolu ile verdiği faizleri ödenmiyecek (ancak asıl sermayesi ödenecek) tir. Cahiliyet çağından kalma kan davaları da ortadan kalkmıştır. Ben ilk önce İbn Rabia bin Hâris bin Abdulmuttalib'in kan davasını ortadan kaldırmakla bu işe başlıyorum,. (yani onun kanı akıtılmamış sayılacaktır). İbn Rabia, cahiliyyet çağında beslenmek üzere Beni Les'lerden bir süt anasına verilmiş ve orada Beni Les'ler tarafından öldürülmüştü. Ey ahali, Şeytan bu toprağınızda kendisine ibadet edilmekten ebedi olarak ümidini kesmiştir. Fakat o, sizin küçük ve önemsiz saydığınız işlerde kendisine uymanızla kanaatlanmıştır. Dininizde şeytana uymaktan sakınınız. Ey müslümanlar, Nesi'nin (savaşın haram olduğu ayların) hürmetini diğer aylara bırakmak (bu aylar, Zilkade, Zilhicce, Muharrem, Receptir) küfrü artırır, ve kuvvetlendirir.. Tanrı kitabında şöyle diyor: «Bir ayın hürmetini diğer aya bırakmak ve o ayı diğer ayla değiştirmek küfürlüğü artırmak demektir. Kâfirler bu geciktirme ile azgınlıklarında ileri giderler. Yüce Tanrının haram ettiği ayların sayısını tamamlamak üzere, o ayı bir yıl helâl diğer yıl haram sayarlar. Böylece Tanrının haram kıldığı şeyleri helâl etmiş olurlar». (Tövbe : 37). Zaman, Tanrı tarafından gök ve yerin yaratıldığı vaktine dönmüştür. Bu aylar, Tanrı katında ve onun kitabında zikredildiği üzere, gök ve yerlerin Tanrı tarafından yaratıldığı zamanda olduğu gibi 12 dir.

Bu aylardan dördünde savaş haram edilmiştir. Birbirine bitişecek olan aylar Zilkade, Zilhicce ve Muharrem'dir. Dördüncüsü Recebi Muzar olup, bu ay Cümadelâhır ile Şaban ayları arasındadır. Hamd ve senadan sonra: Ey ahali, sizin kadınlarınız üzerinde haklarınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları var. Biliniz ki, kendisinden iğrendiğiniz kimse sizin yatağınızı çiğnemesin. Onlar açık bir surette fuhuşta bulunmamalıdırlar. Bunu yaptıkları takdirde Tanrı onları yataklarınızdan ayırmayı ve zahmet vermiyecek derecede dövmeyi helâl etmiştir. Bundan sonra onlar bu işlerini bırakırlarsa, adalete uygun olarak onları beslemek ve giydirmek sizin vazifenizdir. Birbirinize kadınlar hakkında hayırlı muamelelerde bulunmayı tavsiye ediniz. Çünkü onlar sizinle evli olup kendileri bir şeye malik değildirler. Tanrı onları size emanet etmiştir. Tanrı'nın emrile onlarla cinsi münasebette bulunmak sizin için helâl olmuştur. Ey müslümanlar, düşününüz, sözlerimi işitiniz. Çünkü ben size Tanrı'nın emirlerini eriştirdim, size, amel ettiğiniz takdirde, sizi ebedi olarak azgınlık yoluna sapmaktan koruyacak olan Tanrı'nın kitabile sünnetlerimi bıraktım. Ey müslümanlar sözümü işitiniz. Çünkü ben size Tanrı'nın emirlerini anlattım ve eriştirdim. Aklınızı işleterek düşününüz. Biliniz ki, müslüman diğer müslümanın kardeşidir. Müslümanlar kardeştirler. Herkese ancak kardeşinin hoş görerek verdiği nesne helâldır. Kendi nefsinize zulüm etmeyiniz. Ey Rabbim, senin emir ve hükümlerini

eriştirdim mi? dediğinde hazır olan müslümanlar da: Ey Tanrımız, evet, eriştirdi, diye karşıladılar. Tanrı elçisi de: Ey Tanrım Tanık ol, dedi.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Yahya bin Abbad bin Abdullah bin Abbad bin Zübeyir'den o da babası Abbad'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Arefe dağı üzerinde bu hutbesini söylerken (yüksek sesle) onun sözlerini halka işittiren zat Rabi'a bin Ümeyye bin Halef idi. Tanrı elçisi ona: Sen hâzır olanlara: Ey ahali, Tanrı elçisi sizden bu ay hangi aydır! diye soruyor, diye söyle diyor, o yüksek bir sesle bu sözleri tekrarladığında halk: Bu ay haram ayıdır, diye sesleniyordu. Tanrı elçisi ona hâzır olanlara: Tanrı kendisine kavuşuncaya kadar birinizin kanını akıtmayı, mal ve mülküne dokunmayı, bu ayı haram ettiği gibi haram etmiştir, diye söyle dediğinde o da bunu tekrar söylüyordu. Bundan sonra Tanrı elçisi ona: Halka, siz: buranın hangi şehir olduğunu biliyor musunuz?' diye hitap et, dediğinde, o bu sözleri tekrarladı. Hazır olanlar da: Savaşın ve daha birçok şeylerin yasak olduğu şehirdir, cevabında bulunuyorlardı. Tanrı elçisi Rabia'ya: Sen halktan bugünün hangi gün olduğunu biliyor musunuz? diye sor, dedi. O bu sözleri hikâye ettiğinde hazır olanlar: Hacc-ı Ekber-Büyük Hac günüdür, cevabında bulunuyorlardı. Tanrı elçisi ona: Tanrı bu günün hürmetinin giderilmesini haram ettiği gibi, kan akıtmayı ve mal ve mülke dokunmayı da haram et-

miştir, diye söyle, diyor, o da bu sözleri halka işittiriyordu.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Abdullah bin Ebu Nüceyh'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi, üzerinde bulunduğu dağa işaret edip: Bu dağ ve bütün Müzdelife Vakfe yeridir, dedi. Tanrı elçisi Mina'daki Kurban kesilen yere geldiğinde: Burası Kurban kesilen yerdir. Mina'nın her yerinde Kurban kesilebilir, dedi. Böylece Tanrı elçisi hac amellerini tamamladı, müslümanlara hac sırasındaki amel ve ibadetleri ve vakfe hallerinde, şeytana taş atarken ve Kâbe'yi tavaf ederken Tanrı tarafından yapılması farzedilen ve hac vakitlerinde yapılması caiz ve yasak olan iş ve amelleri gösterdi. Bundan dolayı bu hac Veda (Esenleşme) ve Belâğ (Tanrı'nın hükümlerini işittirme ve bildirme) haccı adiyle anıldı. Çünkü Tanrı elçisi bundan sonra hac kılmadı.

Ebu Cafer (Taberi) diyor ki: Tanrı elçisi bizzat kendisi 26 gazada hazır bulunmuştur. Bazılarının rivayetine göre 27 gazada bulunmuştur. Tanrı elçisinin 26 defa gazada bulunduğunu söyliyenler, Hayber ile oradan kalkarak Vadi El-Kura üzerine yürümesini bir gaza saymışlardır. 27 gazada bulundu, diyenler ise bu iki seferi ayrı saymışlardır.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, o Abdullah bin Ebu Bekir'den şunu ri-

vayet eder: Tanrı elçisi bizzat kendisi 26 gazada bulundu. Onun yaptığı gaza Veddan gazası olup, buna El-Ebva gazası da denilir. Bundan sonra Ö Ravza tarafındaki Buvat üzerine yürüdü, Yanbu ovasındaki El-Aşire gazasında bulundu. Bundan sonra Kürz bin Sabiti takib edip ilk Bedir seferinde ve nihayet Bedir gazasında bulundu. Bu gazada Kureyş'lilerin ileri gelenleri ve eşrafı öldürüldü. Onlardan bir çok esirler alındı. Bundan sonra Beni Süleym'ler üzerine yürüdü. Beni Süleym'lerin bir soyu olan El-Küdr'e kadar ilerledi. Bundan sonra Medine üzerine yürüyen Ebu Süfyan'ı araştırmak üzere El-Savik gazasına çıkdı. Bu seferinde Karkaret El-Küdr'e kadar ilerledi. Gatafanları araştırmak maksadiyle Necd'e gitti. Bu seferine Emerr gazası da denildi. Bundan sonra Hicazda bir maden olan El-Furu'un yukarısındaki Bahran üzerine yürüdü, Nihayet Davmed El-Cendel, Hendek, Beni Kurayza, Hüzeyl uruğundan Beni Lihyam Zikared, Huzaa'lardan Beni Mustalık ve Hudeybiy gazaları vukua geldi. Tanrı elçisi Hudeybiye'ye savaşmak üzere değil, Umre haccı kılmak üzere gitmişti. Fakat Tanrıya ortak katanlar Mekke'ye girmesine mâni oldular. Bundan sonra Hayber üzerine yürüdü. Sonra Tanrıya ortak katanların Mekke'ye sokmaması yüzünden fevt etmiş olan Umre haccını kaza etti. Nihayet Mekke fetholundu. Huneyn, Ta'if ve Tebük gazaları vukua geldi. Tanrı elçisi bu gazaların dokuzunda bizzat kendisi çarpıştı ki, bu gazalar şunlardır: Bedir, Uhud, Hendek, Kurayza,

Mustalik, Hayber, Mekke'nin fethi, Huneyn ve Tai'f.

Bize Hâris söyledi, o: bize İbn Sa'd söyledi, der, İbn Sa'de Muhammed bin Ömer, onlara da Muhammed bin Yahya bin Sehl bin Ebu Hasme söylemiş, o, babasından ve büyük babasından şunu rivayet eder: Tanrı elçisi 26 gazada bulundu, dedikten sonra hadîsi İbn Humeyd'in Seleme'den olan rivayeti şeklinde nakleder. Muhammed bin Vakidî Ömer diyor: Tanrı elçisinin gazaları mâruftur. Bu hususta bilginler arasında ihtilâf yoktur. O 27 gazada bulunmuştur. Ancak sıralarında, yani hangi gazanın önce ve hangisinin ondan sonra olduğunda ihtilâf zuhur etmiştir. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, ona Muhammed bin Vakidî Ömer, ona ve arkadaşlarına Mu'az bin Muhammed Ensarî söylemiş, o, Muhammed bin Sabit Ensarî'den şunu rivayet eder: İbn Ömer'den Tanrı elçisinin bizzat kaç gazada bulunduğu sorulduğu vakit, o: 27 gazada hazır bulundu, diye cevap verdi. Ondan: Sen kendin onunla birlikte gazaya katıldın mı? diye sorduklarında, o: 21 gazada bulundum, onunla birlikte ilk katıldığım gaza Hendek idi. Altı gazaya katılmadım, ben Tanrı elçisi ile birlikte bütün gazalara katılmayı çok istiyordum, fakat yaşım küçük olduğu için o, beni askeri arasına almıyordu. Hendek gazasında ise katılmama müsaade etti, cevabında bulundu. Vakidî diyor ki: Tanrı elçisi bu gazaların 11 inde bizzat kendisi düşmanlarla çarpıştı. O, Tanrı elçisinin çarpıştığı bu gazalardan, İs-

hak'ın katıldığı dokuzunu zikreder. Çarpıştığı bu gazalardan biri olarak Vadi El-Kura'yı anar ki, bu hâdisede kölesi Mid'am bir ok isabeti ile ölmüştür. Tanrı elçisi El-Gabe olayında da savaştı ve Tanrı'ya ortak katanlardan bazılarını öldürdü. Mühriz bin Nazla bu olayda öldürülmüştür.

Tanrı elçisi tarafından gönderilen çetelerin sayısı ihtilâflıdır.

Bize Muhammed bin Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Seleme, ona da Abdullah bin Ebu Bekir'den rivayet edip Muhammed bin İshak şunu söylemişti: Tanrı elçisinin Medine'ye geldiğinden ölümüne kadar göndermiş olduğu çete ve bölüklerin sayısı 35 tir. Bu bölüklerden biri Ubeyde bin Hâris komutasında Senniyyet El-Merre'deki Ahya'ya gönderilmişti. Orası Hicaz'da bir sudur. Hamza bin Abdülmuttalib komutasında deniz sahilindeki El-İs bölgesine diğer bir çete gönderilmiştir. Bazı raviler Hamza komutasındaki gönderilen çetinin Ubeyde idaresindeki çetelerden önce gönderilmiş olduğunu söylerler. Sa'd bin El-Vakkas idaresindeki bölük Hicaz toprağındaki Harrar üzerine yürümüştür. Abdullah bin Cahş çetesi, Nahle'ye, Zeyd bin Hârise çetesi de Necd'deki sulardan El-Karde'ye, Mersed bin Ebu Mersed Ganevî çetesi Er-Reci'ye, Münzir bin Amr çetesi Bi'r-i Ma'uneye, Ebu Ubeyde bin Cerrah'ın çetesi Irak yolundaki Zilkassa'ya. Ömer bin Hattab'ın çetesi Beni Âmır toprağındaki Türebe'ye, Ali bin Ebu Talib'in bö-

lüğü Yemen'e, Leys'lerin bir kolu olan Kelb'lere mensub Galib bin Abdullah Kelbî idaresindeki çete El-Kedid'e gönderilmiştir. Fakat Galib bu seferinde Mülevvih'de felâkete uğradı. Ali bin Ebu Talib çetesi Fedek ahalisinden Beni Abdullah bin Sa'dlar üzerine yürüdü. İbn Sülemî Ebu Avca, Beni Süleym toprağı üzerine yürümüştü. Fakat komutanın kendisi de dâhil olduğu halde bütün askeri öldürüldü. Akkaşe bin Mihsan'ın çetesi El-Gamr'e, Ebu Seleme bin Abdülesed, Beni Esed'lerin bir soyu olan Katan üzerine yürüdü. Orası Necd tarafındadır, Mes'ud bin Urve orada öldürüldü. Beni Hâris'lerin kardeşlerinden Muhammed bin Mesleme, Hevazin'lerden El-Kurata'lar üzerine, Beşir bin Sa'din çetesi Fedek'te yaşıyan Beni Mürre'lere karşı ve yine aynı zat komutasındaki bir bölük Yümn ve Hayber toprağındaki Cinab şehri üzerine yürüdü. Diğer bir rivayete göre Yümn ile Cebar, Hayber toprağındadır. Zeyd bin Hârise Beni Süleym'ler toprağındaki El-Cumumm ve yine aynı komutan Hisma toprağındaki Cüzam'lar üzerine yürüdü ki, Zeyd'in bu sonucu gazasına dair yukarıda bilgiler vermiştik. Yine Zeyd bin Hârise Vadi El-Kura üzerine yürüdü, orada Beni Fezare'lerle karşılaştı. Abdullah bin Rahava iki defa Hayber üzerine yürüdü, onun bu iki seferinden biri sırasında Tanrı, Yahudi Yüseyir bin Rızam'ı helâk etti ki, hâdisesşundan ibarettir: O. Tanrı elçisinin üzerine yürümek maksadiyle Gatafan'ları topluyordu. Tanrı elçisi bunu haber aldıktan sonra Abdullah bin

Ravaha'yı sahabelerden bir kitlenin başına geçirerek oraya gönderdi. Beni Seleme'lerin ahitlileri olan Abdullah bin Üneys de bu sahabeler arasında bulunuyordu. Onlar, gelince onunla konuştular, vaidlerde bulundular, sözleştiler. Onu kendilerine yaklaştırarak :Sen Tanrı elçisinin katına gelirsen, seni vali yaparız, saygı gösteririz, dediler ve kendileriyle birlikte yola çıkmayı kabul ettirinceye kadar onu iknaa çalıştılar. Nihayet o, yanında yahudilerden birkaç kişi bulunduğu halde yola çıktı. Abdullah bin Üneys onu arkasına bindirdi. Hayber'den altı mil uzaklıkta bulunan El-Kartara geldiklerinde yahudi pişman oldu, Abdullah bin Üneys onun kılıca el uzatmakta olduğunu anlıyarak hemen üzerine atıldı, kılıcla vurarak ayağını kesti. Yüseyr elinde kayın ağacından yapılmış, kunduracıların kullandığı makat ile vurarak Abdullah'ın başını yardı. Yüce Tanrı Yüseyr'i öldürdü. Tanrı elçisinin diğer sahabeleri de yanlarında bulunan yahudilere saldırarak biri hariç olmak üzere hepsini de öldürdüler. Biri bindiği deveyı koşturarak kaçıp kurtuldu. Abdullah bin Üneys geldiğinde Tanrı elçisi onun başındaki yarasının üzerine tükürdü, yarası irinlenmedi ve eziyet vermeden iyileşti. Abdullah bin Uteyk de Hayber'e gidip orada Ebu Rafi'yi öldürdü. Tanrı elçisi, Muhammed bin Mesleme ile arkadaşlarını Bedir gazasiyle Uhud olayı arasında Kâ'b bin Eşref'e karşı göndermişti, onlar Kâ'bı öldürdüler. Tanrı elçisi, Abdullah bin Üneys'i Halid bin Süfyan bin Nübeyh Hüzelî'ye karşı göndermişti. Çünkü Ha-

lid Nahle yahut Urenc'de Tanrı elçisinin üzerine yürümek maksadiyle ahalisini etrafında topluyordu. Abdullah onu öldürdü. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Muhammed bin Ca'fer bin Zübeyr'den, o da Abdullah bin Üneys'ten şunu rivayet eder: Tanrı elçisi beni katına çağırarak: Halid bin Süfyan bin Nübeyh'in üzerimize yürümek maksadiyle asker toplamakta olduğunu işittim, o, Nahle yahut Urene'dedir. Git ve onu öldür, dedi. Ben: Sen onu bana tarif et ki, tanıyalım, dedim. Tanrı elçisi: Onu gördüğün zaman şeytan sana kendisinin seninle onun arasında bir belgi olduğunu hatırlatır, onu gördüğünde, tüy ve kılları ürpermiş bir halde göreceksin, buyurdu. Ben kılıcımı kuşanmış olduğum halde yola çıktım. O, ikindi vakti kendisinin kuçu içinde bulunan kadınları için inecek yer arıyordu. Onu gördüğümde Tanrı elçisinin tarif ettiği gibi, vücudundaki tüy ve kılları ürpermiş bir halde buldum. Aramızda çarpışma olur da, bu çarpışma beni namazdan alıkoyar, diye düşündüğüm için namazı, yürüdüğüm halde işaretle kıldım. Yanına geldiğimde o benden: kimsin, diye sordu. Ben: Arab'dan biriyim, ben senin bu adama karşı asker toplamakta olduğunu işittim, bundan ötürü senin yanına geldim, dedim. O: Evet, bu işle meşgulüm, dedi. Ben onunla birlikte biraz ilerledim. İmkân bulunca üzerine atıldım ve kılıcımla vurarak öldürdüm. Ben onun yanından ayrıldığım vakit kadınları onun üzerine kapanarak

ağlıyorlardı. Tanrı elçisini katına geldim. selâm verdim. O: maksadına erdin dediğinde, ben öldürdüm cevabında bulundum. O: Doğru söylüyorsun, dedikten sonra evine girdi, bana bir asâ verdi ve: Ey Abdullah, bu asâyı yanında sakla, dedi. Ben bu asâyı alarak halk arasına çıktığımda, onlar benden bu asâ nedir? neye yarar? diye sordular, ben: Bu asâyı Tanrı elçisi verdi ve yanımda saklamamı emretti, diye cevap verdim. Onlar: Sen Tanrı elçisinin katına git de bu asâyı sana ne için vermiş olduğunu sor, dediler. Ben da katına dönerek: Ey Tanrı elçisi bu asâyı ne için verdin? diye sordum. O: Bu asâ, seninle benim aramda kıyamet gününde bir belgi olacaktır, dedi. Çünkü kıyamet gününde sayıları az alanlar ellerini böğürleri üzerine koyanlardır, onlar namaz kılarak yorulduktan sonra ellerini böğürleri üzerine dayarlar, buyurdu. Bunun üzerine Abdullah bu asâyı kılıcı yanına koydu. Onu daima yanında sakladı. Ölürken, kılıcı ile bu asânın kefeni içine konularak gömülmesini vasiyet etti. Onun bu vasiyeti yerine getirildi. Şimdi Abdullah bin Ebu Bekir tarafından rivayet edilen hadîse gelelim: O, sözüne devam edip şöyle siyor: Nihayet Tanrı elçisi Zeyd bin Hârise, Ca'fi bin Ebu Ralib ve Abdullah bin Ravaha'lar komutasında Şam toprağındaki Mute'ye asker gönderdi. K'âb bin Umeyr Gifarî komutasındaki bir bölük de yine Şam toprağındaki Zat-ı Atlalı üzerine yürüdü. O, kendisi ve bütün arkadaşları bu kutlu savaşta öldürüldüler. Uyeyne bin Hısn ise Beni Temim-

lere karşı gönderildi. Bu hâdise şöyle cereyan etti: Tanrı elçisi onlara karşı asker sevketti. Askerler baskınlarda bulundular. Bazılarını öldürdüler ve esir aldılar.

Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip seleme söylemiş, İbn İshak, Asım bin Ömer bin Katade'den şunu rivayet eder: Ayşe Tanrı elçisine: Ben İsmail oğullarından birini azad etmeyi nezretmiştim, dediğinde Tanrı elçisi ona: Beni Amber'lerden şimdi esirler gelecek bu esirlerden sana birini veririz, sen de onu azat edersin, dedi. İbn İshak diyor: Esirler getirildikten sonra Beni Temim'lerden bir heyet geldi. Rabia bin Rufeyi, Sebre bin Amr, Kaka' bin Ma'bed, Verdan bin Muhriz, Kays bin Asım, Malik bin Amr, Akra bin Hâbis, Hanzala bin Darim ve Firas bin Hâbis bu heyetin azası arasında bulunuyorlardı. Bu gaza sırasında onların kadınlarından: Malik'in kızı Esma, Eriyy'nin kızı Kâs. Nehd'ın kızı Nacve, Kays'ın kızı Cümeyme ve Mater'in kızı Umre esir edilmişlerdi.

Şimdi tekrar Abdullah bin Ebu Bekir tarafından rivayet edilen hadîse gelelim: O, sözüne devam edip şöyle diyor: Leys'lerin bir kolu olan Kelb'lerden Galib bin Abdullah Kelbî, Beni Mürre'ler üzerine yürüdü. Çarpışmalar sırasında Cüheyneden onların ahidlileri olan Hurka'lardan Mirdas bin Nüheyk, Usame bin Zeyd ile Ensar'dan biri tarafından öldürüldü. Tanrı elçisi Zeyd'e: Onu öldürürken. onun: Tanrı'dan başka hak mabud yoktur, demesinin sorumluluğunu ne yapacaksın?

diye sormuştu. Amr bin El-As komutasındaki çete Zat-is Selâsil, Ebi İbn Hadret ile arkadaşları Batn-i İzam, İbn Ebu Hadret Eslemî çetesi El-Gabe üzerine yürüdüler. Abdurrahman bin Avf ile Tanrı elçisi tarafından Ebu Ubeyde bin El Cerrah komutasında seyf El-Bahr'a gönderilen bölükler bu cümledendir. Bu sonuncusuna El-Habat gazası da denir. Bana Hâris bin Muhammed söyledi, ona ve arkadaşlarına Sa'd söylemiş, o, Muhammed bin Ömer Vakidî'nin kendisine Tanrı elçisinin 48 çete gönderdiğini söylemiş olduğunu anar.

Vakidî diyor ki: Tanrı elçisinin katına Cerir bin Abdullah Becelî müslüman olarak bu yıl Ramazan ayında geldi. Tanrı elçisi onu Zi El-Halâsa puthanesini yıkmağa memur etti. O, puthaneyi yıktı. Yine Vakidî diyor: Vebr bin Yuhanmes Yemen'de (Farslardan türeyen) Ebnaları İslâmiyeti kabule çağırmak üzere Yemen'e gitti. O, Numan bin Büzrüc'ün kızları konağına indi. Onlar müslüman oldular. O, Deylemli Firuz'u da İslâmiyete çağırmak üzere adam gönderdi, O da İslamiyeti kabul etti. Merkebud ile oğlu Atâ ve Vehb bin Münebbih'e de davetçi gönderdi. Onlar da müslüman oldular. İlk önce Kur'anı Merkebûd'un oğlu Atâ ile Vehb bin Münebbih San'a şehrinde (Mushaf halinde) toplamışlardır. Vakidî Bazan'ın İslâmiyeti bu yıl kabul etmiş olduğunu anar. Bazan, Tanrı elçisine kendisinin İslâmiyeti bu yıl kabul etmiş olduğun bildirmek üzere elçi göndermiştir. Ebu Cafer (Taberî) diyor ki: Abdullah bin Ebu Bekir ile aşağıda adlarını anacağımız ravîler,

Tanrı elçisinin bizzat 26 gazada bulunduğunu söyliyenlere muhalefet etmişlerdir. Bize İbn Küreyb Muhammed bin El-Alâ söyledi, ona ve arkadaşlarına Yahya bin Adem, onlara da Ebu İshak'tan nekledip Züheyr söylemiş, o, Zeyd bin Arkam'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi bizzat ancak 19 gazada bulundu ve Medine'ye hicret ettikten sonra ancak bir defa hac kıldı ve veda haccından başka hac kılmadı. İbn İshak ise Tanrı elçisinin Mekke'de bulunduğunda bir defa hac kılmış olduğunu anar. İbn İshak: Ben Zeyd bin Arkam'dan: Tanrı elçisi bizzat kendisi kaç gazada bulundu? diye sorduğumda, o: 17 gazada bulundu, diye cevap verdi, der. Bize İbn Müsennâ söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bın Cafer, onlara da Şu'be söylemiş, o, Ebu İshak Hemedanî'den şunu rivayet eder: Abdullah bin Zeyd Ensarî, ahali ile birlikte yağmur duasına çıkmıştı. O, iki rekat namaz kıldıktan sonra Tanrı'dan yağmur yağdırmasını istiyerek dua etti. Ben bu sırada Zeyd bin Arkam ile görüştüm, aramızda ancak bir kişiden başka kimse yoktu. Ben ondan: Tanrı elçisi bizzat kendisi kaç gazada bulundu, diye sorduğumda, o: 19 gazada bulundu, diye cevap verdi .Ben ondan: Sen kendin onunla birlikte kaç gazya katıldın? diye sorduğumda, o: 17 gazada bulundum, diye cevap verdi. Ben ondan: İlk önce hangi gaza oldu? diye sorduğumda, o: Zatel Asîr yahut Zatelaşır gazası oldu, dedi. Vakidî: Onların bu fikirleri yanlıştır, der. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer, yanı

Vakidî söylemiş, onlara da Ebu İshak Hemedanî'den nakledip İsrail şunu söylemiştir: Ben Zeyd bin Arkam'dan: Sen Tanrı elçisi ile kaç gazada bulundun? diye sorduğumda, o: 17 gazada bulundum, dedi. Ben ondan: Tanrı elçisi bizzat kendisi kaç gazada bulundu? diye sorduğumda. o: 19 gazada bulundu, diye cevap verdi. Hâris: bana İbn Said söyledi, der, o, Vakidî'nin kendisine şunu söylediğini anar: Ben bu hadîsi Abdullah bin Cafer'e naklettim. O: Bu Irak ahalisinin senetleri ile rivayet edilmiştir, onlar bunu söylerler. Bu hadîsi rivayet eden Zeyd bin Arkam, ilk önce küçük yaşında bir çocukken El-Müraysi gazasında bulundu, o, Abdullah bin Ravaha'nın ensesine binerek Mute gazasına katıldı, o, Tanrı elçisi ile birlikte ancak üç yahut dört gazada hazır bulundu. Bana Mekhul'e ulaşan senetle Hâris'in naklettiği şu hadîs rivayet edildi, ona ve arkadaşlarına İbn Ömer, ona Nu'man bin Münzir'den nakledip Süveyd bin Abdülâziz söylemiş, o Mekhûl'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi bizzat kendisi 18 gazada bulundu. Bunlardan sekizinde bizzat kendisi savaştı. Tanrı elçisi ilk önce Bedir'den sonra Ahzab ve Kurayza gazalarında çarpıştı. Vakidî: Zeyd bin Arkam tarafından rivayet edilen bu iki hadîs ve Mekhûl senedi ile nakledilen hadîsler hep yanlıştır, der.

Tanrı elçisinin (S. A. M.) Haccına dair haberler.

Bana Abdullah bin Zeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Süfyan Sevrî'den nakledip Zeyd bin

Hâris söylemiş. O, Ca'fer bini Muhammed'den, o, babasından babası da Câbir'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Medine'ye hicretinden önce iki defa, hicretten sonra Umre haccı ile birlikte bir defa olmak üzere hepsi üç defa hac kıldı. Bize Abdulhamid bin Bünan söyledi, ona ve arkadaşlarına İshak bin Yusuf söylemiş, o, Şüreyk'ten, o, Ebu İshak'tan o da Mücahid yoliyle (Abdullah) bin Ömer'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi (Veda) haccından önce iki defa Umre haccı kıldı. Onun bu sözü Ayşe'ye işitildikte, o: Tanrı elçisi dört defa Umre haccı kıldı ki, Abdullah bin Ömer bunları bilir, bu Umre'den birini hacla birlikte kıldı, dedi. Bize Muhammed bin Ali bin Hasan bin Şukayk söyledi, o: Ben babamdan işittim, der, babası ve arkadaşları Ebu Hamza'dan, o Mutarrif'den, o da Ebu İshak yoliyle Mücahid'den şunu rivayet eder: Ben İbn Ömer'in: Tanrı elçisi üç defa Umre haccı kıldı, diye söylediğini işittim. Onun bu sözü Ayşe'ye işitildiğinde, o: İbn Ömer, Tanrı elçisinin dört defa Umre haccı kılmış olduğunu bilmiyor, o, bu Umrelerden birini hacla birlikte kıldı, der. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Cerir'den nakledip Mansur söylemiş, o, Mücahid'den şunu rivayet eder: Ben Urve bin Zübeyr ile birlikte mescide girdim, (Abdullah) bin Ömer mescidde Ayşe'nin odası yanında oturuyordu. Biz ondan Tanrı elçisi kaç defa Umre haccı kıldı? diye sorduk. O: dört defa Umre haccı kılmıştır, bunlardan birini Receb ayında kıldı, cevabında bulundu. Biz onu yalanlamak, reddet-

mek istemedik. Bu sırada Ayşe'nin misvaklenmekte olduğunu duyduk, bunun üzerine Urve bin Zübcyir: Ey ana, Ey müminler anası, Ebu Abdurrahman'ın sözlerini işitiyor musun? diye seslendi. Ayşe: o ne söyliyor? diye sorduğunda, Urve: Tanrı elçisinin dört defa Umre haccı kıldığını ve bunlardan birini Receb ayında kılmış olduğunu söylüyor, dedi. Ayşe: Tanrı Ebu Abdurrahmanı esirgesin ki, Tanrı elçisi her Umre haccını kıldığında o hazır bulunuyordu, Tanrı elçisi Receb ayında Umre haccı kılmış değildir dedi.

Tanrı elçisinin eşlerine, kendisinden sonra da yaşayan ve kendisi sağken ölenlere, boşadığı kadınlara ve boşamasının sebebine dair haberler.

Bana Hâris söyledi, ona ve arkdaşlarına İbn Sa'd, onlara da Hişam bin Muhammed söylemiş. O: bana babam söyledi der. Tanrı elçisi 15 kadınla evlendi, 13 ü ile Zifaf oldu. Onbir kadını bir araya topladığı vakitler oldu. Öldüğü zaman dokuz kadınla evli idi. O, cahiliyyet çağında yirmi yaşını geçince ilk defa olarak Huveylid bin Esed bin Abdü' Uzza'nın kızı Hatice ile evlendi. İlk önce Hatice, Uteyk bin Abid bin Abdullah bin Ömer bin Mahzum ile evlenmiş, Uteyk'ın ondan bir kızı olmuştu. Haticenin anası Zaide bin Rahava bin Hucr bin Mais bin Lüey'in kızı Fatıma'dır. Hatice Uteyk öldükten sonra Ebu Hale Zürare bin Nebbaş bin Hubeyb bin Seleme bin Guzzay bin Cürve bin Esid bin Amr bin Temimle evlenmişti.

O, Beni Abdüdar bin Kusey oğullarından sayılmaktadır. Ebu Hale'nin ondan Hint adlı bir oğlu oldu. Ebu Hale öldükten sonra Hatice Tanrı elçisi ile evlendi. Tanrı elçisinin ondan sekiz çocuğu oldu ki, şunlardır: Kasım, Tayyib, Tahir, Abdullah, Zeyneb. Rukkîyye, Ümmi Gülsüm ve Fatıma. Ebu Cafer diyor ki: Tanrı elçisi Hatice sağken hiçbkir kadınla evlenmemiştir. Ancak Hatice öldükten sonra evlenmiştir. Tanrı elçisinin Hatice öldükten sonra kimle evlenmiş olduğu ihtilâflıdır. Bir kısımı önce Ebu Bekir'in kızı Ayşe ile, diğerleri ise Zam'a bin Kays bin Abdişems bin Abdi Vedd El-Vüdd bin Nasır'ın kızı Sevde ile evlenmiş olduğu kanaatindedirler. Onlara göre Tanrı elçisi Sevde ile evlendiği vakit Ayşe küçük olup, cinsi münasebette bulunmağa elverişli değildi. Sevde ise dul bir kadın idi. Kocası Sekran bin Amr bin Abdişems Habeşistan'a hicret etmiş, hıristiyan olmuş ve orada ölmüştür. Tanrı elçisi Mekkede ken onunla evlendi. Ebu Ca'fer diyor: Tanrı elçisinin hayatını yazanlar. onun Ayşe'den önce Sevde ile evlenmiş olduğu hakkında hemfikirdirler.

Tanrı elçisinin bunlardan hangisi ile daha evvel nişanlandığına dair olan rivayetler.

Bize Sa'd bin Yahya bin Said söyledi, o: bana babam söyledi, der. Babasiyle arkadaşlarına Muhammed bin (Vakidî) Ömer, onlara da Yahya bin Abdurrahman bin Hatib söylemiş, o, Ayşe'-

den şunu rivayet eder: Hatice öldükten sonra Hukeym bin Ümeyye bin Avkas'ın kızı ve Osman bin Ma'zumun eşi Havle Tanrı elçisine Mekke'de iken evlenmiyecek misin? diye sordu. Tanrı elçisi kiminle? diye sorduğunda, o: istersen bakire kızla, istersen dul kadınla, diye cevap verdi. Tanrı elçisi bakirelerden kiminle evlenebilirim? diye sorduğunda, o: Tanrı'nın mahlûklarından, senin en çok sevdiğin Ebu Bekir'in kızı Ayşe, dullardan Zam'a bin Kays'ın kızı Sevde ile, diye mukabelede bulundu. Sevde sana iman edip senin dinini kabul etmiştir, dedi. Tanrı elçisi: sen git de ana ve babasına bunu anlat, dedi. Havle, Ebu Bekir'in evine geldi, Ayşenin anası Ümm-i Ruman'ı evinde buldu. Ona: Ey Ümm-i Ruman, biliyor musun ki, Tanrı size ne gibi bir hayır ve bereket indirmiştir? dediğinde o: Bu hayır nedir? diye sordu. O: Tanrı elçisi beni Ayşe'ye talib olmak üzere gönderdi, dediğinde Ümm-i Ruman: Ebu Bekir şimdi gelir, onun gelmesini beklemeni çok arzu ediyorum, dedi. Ebu Bekir geldi. Havle ona: Ey Ebu Bdkir. Tanrının size hayır ve bereket indirmiş olduğunu biliyor musun? dediğinde, Ebu Bekir: o hayır nedir? diye sordu. Havle: Tanrı elçisi beni Ayşe'ye talip olmak üzere gönderdi, dedi. Ebu Bekir: O, kardeşinin kızıdır, ona kardeşinin kızı ile evlenmek caiz midir? dediğinde, Havle, Tanrı elçisinin katına dönerek Ebu Bekir'in sözlerini ona hikâye etti. Tanrı elçisi ona: Onun yanına dönüp o benim İslâm kardeşimdir, ben de onun kardeşiyim, onun kızı bana helâldir, diye söyle dedi.

Havle Ebu Bekir'in katına dönerek Tanrı elçisinin sözlerini anlattı. Bunun üzerine Ebu Bekir ona: Ben gelinceye kadar bekle, dedi. Ümm-i Ruman ona: Mut'im bin Adi, kızımızı oğluna istemişti. Fakat babası ona hiç bir türlü vaitte bulunmamıştı, dedi. Ebu Bekir kadının yanından ayrıldıktan sonra Mut'imin yanına geldi. Ayşe'yi oğlu için isteyen kadını buldu. Kocakarı Ebu Bekir'e: Kızınızı oğlumuzla evlendirdiğiniz takdirde, sen oğlumuzu kendi dininden ayırarak, kendi dinini kabul ettirmek istiyeceksin, dedi. Ebu Bekir kocakarının bu sözlerini işittikten sonra yüzünü Mut'im'e çevirerek: Bu kadın ne söylüyor? diye sordu. Mut'im: Senin istediğin sözleri söylüyor, cevabında bulundu. Bunun üzerine Ebu Bekir onların yanından ayrıldı. Onların bu sözü sayesinde Tanrı Ebu Bekir'in vadini kalbinden giderdi. Ebu Bekir evine döndükten sonra Havle'ye: gidip Tanrı elçisini çağır, dedi. Tanrı elçisi Ebu Bekir'in evine geldi. Ebu Bekir kızı Ayşe'yi onunla nişanladı. Ayşe o zaman altı yaşında idi. Havle sözüne devam ederek diyor: Ben bundan sonra Sevde'nin yanına geldim. Ona: Ey Sevde, Tanrı'nın sana indirdiği hayrı biliyor musun? dediğinde, o: Bu hayır nedir? diye sordu. Ben: Tanrı elçisi seni kendisi için istiyor, sana talip olmak üzere beni gönderdi, dediğimde, o: Babam yanına giderek bunu ona anlatmanı çok isterim, dedi. Bunun üzerine ben babası yanına gittim, meseleyi anlattım. O, yaşı ilerlemiş bir ihtiyar olup hac edemi e ek bir hale gelmiş ve edememiştir. Havle ona: Muham-

med bin Abdullah bin Muttalib kızınız Sevde'ye taliptir, bu maksatla beni size gönderdi, dediğinde, O: Saygılıdır, ona uygundur, fakat arkadaşı olacak Sevde ne diyor? diye sordu. Ben: bunu arzu ediyor dedim. O: Sevde'yi çağır dedi. Sevde geldiğinde babası ona: Ey Sevde, bu bayan, Muhammed bin Abdullah bin Abdulmuttalib tarafından seni istemek üzer gönderilmiş o'duğunu söylüyor, o saygılı ve sana uygundur. Onunla velendirmemi arzu ediyor musun? diye sordu. Kızı: Evet, diye muvafakat ettikten sonra, o: Bana Muhammed'i çağır, dedi. Tanrı elçisi evlerine geldiğinde babası kızını onunla evlendirdi. Kardeşi Abd bin Zam'a kardeşinin Tanrı elçisi ile evlendiğini anladıktan sonra başı üzerine toprak serpmeğe başladı. Abd Müslüman olduktan sonra: Ben Sevde'nin Tanrı elçisi ile evlenmiş olduğundan dolayı başım üzerine toprak serptiğim vakit akılsız, sefih bir adamdım, diyordu. Ayşe diyor ki: Medine'ye geldiğimizde Ebu Bekir, Beni Hâris bin Hazrec'lerin Essünh'deki evlerine inmişti. Tanrı elçisi evimize geldi. O geldikten sonra Ensar'ların erkek ve kadınları toplandılar. Anam beni Tanrı elçisinin katına getirmek üzere yanıma geldi. Ben o zaman iki sarı ağaç arasındaki salıncakta bulunuyor ve sallanıyordum. Anam beni salıncaktan indirdi. Başımda küçük bir topuz halinde saçım vardı. Anam saçımı düzenledi, biraz su ile yüzümü sildi. Elimden tutarak kapıya getirdi. Kalbimde heyecanım hafifleşinceye kadar kapıda durdum. Bundan sonra beni Tanrı elçisinin katı-

na soktu. Tanrı elçisi evimizde bir sedirin üzerinde oturuyordu. Anam beni onun kucağına oturttu. Anam: Bunlar senin ailendir, Tanrı sana aileni, ailene de seni kutlu eylesin, dedi. Bundan sonra evimizde toplanmış olan erkek ve kadınlar çıktılar. Böylece Tanrı elçisi benimle zifaf oldu. Bu münasebetle deve de koyun da kesilmedi. Ben o zaman dokuz yaşında idim. Sa'd bin Ubade, âdette Tanrı elçisine göndermekte olduğu bir çanak sütü gönderdi. Bize Ali bin Nasr söyledi, ona ve arkadaşlarına Abdüssamed bin Abdülvaris, ona Abdülvaris bin Abdüssamed, ona da babası söylemiş. O: Bana ve arkadaşlarıma Eban Attar söyledi, der. O, Hişam bin Urve yoliyle Urve'den şunu rivayet eder: Urve, Abdülmelik bin Mervan'a şu cevabı yazmıştı: Sen bana yazdığın mektupta Huvaylid'in kızı Hatice'nin ne vakit öldüğünü sormuştun. O, Tanrı elşisinin Medine'ye hicret etmesinden üç yıl önce, yahut buna yakın bir zaman sonra Mekke'de öldü. O öldükten sonra Tanrı elçisi Ayşe ile nişanlandı. Tanrı elçisi Ayşe'yi iki defa görmüş, ona: Bu senin eşin diyorlardı. Ayşe o zaman altı yaşında idi. Tanrı elçisi Medine'ye hicret ettikten sonra dokuz yaşında iken Ayşe ile zifaf oldu.

Şimdi Hişam bin Muhammed'in rivayetine gelelim: Tanrı elçisi, Ebu Bekir'in kızı Ayşe ile hicretten üç yıl önce nişanlanmıştı. Ayşe o zaman yedi yaşında idi. Ebu Bekir'in adı Atik bin Ebi Kuhafe'dir. Ebu Kuhafe'nin adı Osman'dır. Rivayete göre Ebu Bekir'in şeceresi şöyledir: Ab-

durrahman bin Osman bin Âmir bin Amr bin Kâ'b bin Sa'd bin Teym bin Mürre. Tanrı elçisi Ayşe ile Medineye hicret ettikten sonra Şevval ayında birleşti. Ayşe o zaman dokuz yaşında idi. Tanrı elçisi öldüğü zaman Ayşe 18 yaşında idi. Tanrı elçisi Ayşe'den başka bakire bir kızla evlenmiş değildi. Bundan sonra Tanrı elçisi, Ömer bin Hattab bin Nüfeyl bin Abdül'uzza bin Ribab bin Abdullah bin Kurt bin Kâb'ın kızı Hafza ile evlendi. O, bundan önce Huneys bin Huzafe bin Kays bin Adı bin Sa'd bin Sehm'le evlenmişti. Huneys Tanrı elçisi ile birlikte Bedir kutsal savaşında hazır bulunmuş, Beni Sehm'den ondan başka kimse Bedir savaşına katılmamıştı. Bundan sonra Tanrı elçisi Ümm-i Seleme ile evlendi. Onun adı Hind'dir, o, Ebu Ümeyye bin Mugire bin Abdullah bin Ömer bin Mahzum'un kızıdır. O, bundan önce Ebu Seleme bin Abdülesed bin Hilâl bin Abdullah bin Ömer bin Mahzumla evlenmişti. O da Tanrı elçisi ile birlikte Bedir kutlu savaşına katılmıştı. O çok usta bir binici idi. Uhud savaşında yaralanarak bunun tesiri ile öldü. O Tanrı elçisinin teyzesinin oğlu ve onun süt kardeşi idi. Anası Abdulmuttalib'in kızı Berre'dir. Ebu Selemenin ondan Ömer, Seleme, Zeyneb, Düre adlarında çoukları olmuştur. Tanrı elçisi onun ölüm haberini işittiğinde dokuz defa tekbir okudu. Tanrı elçisinden, yanlışlıkla mı, yoksa unutarak mı 9 defa tekbir okudun diye sorduklarında, o: Ebu Seleme için bin tekbir okumuş olsam, ona da müstahaktı, cevabında bulundu. O bundan

sonra ailesinde Ebu Seleme'nin yerinde kalan büyüğünü yanına çağırdı. Ahzab savaşından üç yıl önce ondan dul kalmış olan Ümm-ı Seleme ile evlendi. Tanrı elçisi, Hâris bin Ebu Zirar bin Habib bin Malik bin Cezime'nin kızı Cüveyre ile El-Müraysi gazasından sonra hicretin 5. yılında evlendi. Cezime, Mustalik bin Sa'd bin Ama'ın kendisidir. O, bundan önce Malik bin Savfan Zi Eş-Şefer bin Ebu Serh bin Malik bin Mustalik'le evli idi. Fakat ondan çocuğu olmamıştır. Cüveyre El-Muraysi esirlerinden olup ganimetler bölünürken Tanrı elçisinin payına isabet etmiştir. Tanrı elçisi azat ettikten sonra onunla evlendi. O, Tanrı elçisinden, kavminden esir alınan diğer kimseleri de azat etmesini rica etti. Tanrı elçisi onun ricası ile onun kavminden olan bütün esirleri serbest bıraktı. Bundan sonra Tanrı elçisi Ebu Süfyan bin Harb'ın kızı Ümm-i Habibe ile evlendi. O, Ubeydullah bin Cahş bin Ribab bin Ya'mer bin Sabir bin Mürre bin Kebir bin Ganm bin Dudan bin Esed le evli olup eşi ile birlikte Habeşistan'a hicret etmişti. Kocası hıristiyan oldu. Ümm-i Habibe'yi de hıristiyan yapmak için uğraştı, fakat o, İslâmiyetten ayrılmadı. Eşi hıristiyan olduğu halde öldü. Tanrı elçisi Necaşi'ye elçi göndererek kendisinin Ümm-i Habibe'ye talib olduğunu bildirdi. Bunun üzerine Necaşı oradak müslümanlardan: Hanginiz bu kadının yakın akrabasıdır? diye sorduğunda, onlar Halid bin Sa'd bin El-As'ı gösterdiler. Necaş, ona: Ümm-ı Habibe'yi peygamberinizle evlendir, dedi. Halid

Ümm-i Habibe'yi Tanrı elçisi ile evlendirdi. Necaşi ona dört yüz dinar mihir verdi. Diğer bir rivayete göre Tanrı elçisi (kadının akrabasından olan) Osman bin Affan'a baş vurarak Ümm-i Habibe'yi kendisi ile evlendirmesini istemiştir. Osman akid muamelesini tamamladıktan sonra onun hakkında Necaşi'ye baş vurmuş. Necaşi Mihr olarak ona dört yüz dinar sunmuş ve kendisini Tanrı elçisinin yanına göndermiştir. Bundan sonra Tanrı elçisi Cahş bin Ribab bin Ya'mer bin Sabire 'nin kızı Zeynep'le evlenmiştir. O, bundan önce Tanrı elçisinin azadlısı Zeyd bin Hârise bin Şurahil ile evli idi. Zeyd'in ondan çocuğu olmadı. Tanrı bu münasebetle şu âyeti indirdi: «Hani, Yüce Tanrının nimet ve lûtfuna ve senin de nimet ve lûtfuna nail olan kimseye eşini hoş tut Tanrı'dan sakın diyordun, Sen Tanrının ortaya çıkaracağı şeyleri gizli tutuyordun, halktan korkuyordun. Halbuki korkulmağa lâyık olan yalnız Tanrı'dır. Vakta ki Zeyd onun istemesi üzerine onu boşadı, biz de seni onunla evlendirdik, ta ki mü'minler için boşandıktan sonra oğullarının eşlerine evlenmekte bir beis olmasın. Tanrının emri elbette yerine gelir». (Ahzab: 37). Ayetten anlaşıldığı gibi, o Tanrının emriyle Zeyneble evlenmiş, Tanrı bunu bildirmek üzere Cebrail'i göndermişti. Zeynep bununla Tanrı elçisinin diğer eşleri karşısında övünerek: Benim velim, yani beni evlendiren Tanrıdır ve Cebrail de aracılık etmiştir ve bundan dolayı ben aranızda en saygılınızım, derdi. Bundan sonra Tanrı elçisi Huyey bin Ahrab bin Sâ'ye bin

Ubeyd bin Kâ'b bin Ebu Habib bin Nazır'ın kızı Safiyye ile evlendi. Safiyye bundan önce Sellâm bin Mikşem bin Hakem bin Hârise bin Hazreç bin Kâ'b bin Hazrec'le evli idi. Safiyye o öldükten sonra Kinane bin Rebi bin El-Hukayk'la evlenmişti. Onun babası Tanrı elçisinin emri ile bağlanarak Muhammed bin Mesleme tarafından başı kesildi. Tanrı elçisi Haybar olayı gününde esirleri yoklarken hırkasını Safiyye'nin üzerine atmıştı. Tanrı elçisi ona İslâmiyeti arzetti. O müslüman oldu. Tanrı elçisi onu azad etti ve onunla evlendi. Vakit hicretin altıncı yılı idi. Bundan sonra Tanrı elçisi Hâris bin Huzun bin Büceyr bin Hüzm bın Rubeybe bin Abdullah bin Hilâl'in kızı Meymune ile evlendi. O, bundan önce Umeyr bin Amr'la evli idi. Umeyr beni Akede bin Giyere bin Avf bin Kasi oğullarından ve Sakif'tendir. Umeyr'in ondan çocuğu olmadı. O, Abbas bin Abdülmuttalib'in eşi Ümm-i El-Fazl 'ın kızkardeşidir. Onu Tanrı elçisi ile evlendiren zat Abbastır. Tanrı elçisi onunla, fevt etmiş olan Umre haccını kaza ettikten sonra Medine'ye dönerken Seref'te evlenmiştir. Tanrı elçisinin buraya kadar adlarını andığımız eşleri, Hatice hariç olmak üzere, Tanrı elçisinin ölümü esnasında hepsi de sağ idiler. Bundan sonra Tanrı elçisi, Kilâb bin Rabi'alardan Rifaa'nın kızı Neşat ile evlendi. Onlar Kurayza'dan Beni Rifaa'ların ahidlileri ve müttefikleri idiler. Bu kadının adı ve şahsiyeti hakkında raviler türlü fikirdedirler. Bir kısmı onun adını Sena şeklinde zabtedip, Süleym'-

den Esma bin Salt'ın kızı olduğunu söylerler, bazıları Seba şeklinde zabtedip, onun Beni Süleym'in Beni Haram kolundan Esma bin Salt'ın kızı olduğu fikrindedirler. Raviler onun Tanrı elçisi ile zifafa girmeden önce öldüğünü anarlar. Bazıları onun nesebini Salt bin Habib bin Hârise bin Hilâl bin Haram bin Avf Sülemî'nin kızı Sena şeklinde zabt ederler. Bundan sonra Tanrı elçisi Cifar'lardan Amr'ın kızı Şenba ile evlendi. Amr oğulları, Beni Kurayza'nın ahidli ve müttefikleri idiler. Kurayzalar imha edildiği için bu kadının nesebi maçhul kalmıştır. Diğer bir rivayete göre o Kinane'dendir. Tanrı elçisi ile zifaf olacağı zaman hastalığı tuttu. O temizlenmeden önce Tanrı elçisinin oğlu İbrahim öldü. Kadın: O, Tanrı elçisi olsaydı en sevdiği oğlu ölmezdi, diye söyledi. Bunun üzerine Tanrı elçisi onu boşadı. Bundan sonra Ebu Bekir bin Kilâb'dan Cabir'in kızı Gaziyye ile evlendi. Tanrı elçisi onun güzelliğini, vücudunun mükemmelliğini işitmiş, Said'lerden Ebu Esid Ensari'yi göndererek kadına talib olmuştu. Kadın yeni müslüman olmuştu. O, Tanrı elçisinin yanına geldiğinde: seninle evlenmem hususunda benim fikrim sorulmadı, seninle evlenmekten Tanrıya sığınırım, dediğinde Tanrı elçisi de: Ben de Tanrı'ya sığınarak seninle evlenmekten vazgeçiyorum, dedi ve onu ailesine iade etti. Diğer, bir rivayete göre bu kadın Kinde'den idi. Bundan sonra Tanrı elçisi Numan bin Esved bin Sarafil bin Cevn bin Hucur bin Muaviye Kindî'nin kızı Esma ile evlenmişti. Tanrı elçisi onun vücu-

dunda beya - lekeler görünce gitme masraflarını temin edip ve yol hazırlıklarını gördükden sonra onu ailesine iade etti. Bir rivayete göre onu Tanrı elçisinin yanına Nu'man göndermişti. Kadın Tanrı elçisinin katına geldi. Tanrı elçisi onunla zifaf olmak istediğinde, o da Tanrı'ya sığınarak zifaf olmaktan kaçındı. Tanrı elçisi onu babasına gönderdi. Tanrı elçisi babasından: bu senin kızın mı? diye sorduğunda, o: Evet kızımdır, diye cevap verdi. Kadından: Sen onun kızı değil misin? diye sorduğunda, Evet onun kızıyım, cevabında bulundu. Numan, Tanrı elçisine kızını çok medhetmiş, sana olsun demişti. Tanrı elçisi: O hoşlanmıyor, dedi ve ona da Âmir'lerden olan kadına yaptığı muamelede bulundu. Kadının hoşlanmamasının kendi arzusu ile mi, yahut başkasının telkini ile mi olduğu belirsiz kalmıştır. Yüce Tanrı, Elçisine ganimet malı olarak Beni Kurayza'dan Zeyd'in kız Reyhane'yi ihsan etmişti. Tanrı elçisine İskenderiyye sahibi Mukavkis tarafından Kıbt kavminden Marya hediye edilmiş, Tanrı elçisinin ondan İbrahim adlı oğlu olmuştu. İşte adlarını andığımız bunlar Tanrı elçisinin eşleri olup, altısı Kureyş'ten idi. Ebu Cafer (Taberi) diyor: Tanrı elçisinin eşlerinden Hişam'ın anmadığı kadın Huzeyme kızı Zeyneb'dir. O, Ümm-i El-Mesâkîn (miskinler anası) lâkabını taşırdı. O, Beni Âmir bin Sa'saadan olup, Huzeyme bin Hâris bin Abdullah bin Abdimenaf bin Hilâ bin Âmir bin Sa'saanın kızıdır. Zeyneb bundan önce Ubeyde bin Hâris'in kardeşi Tufayl Mutta-

lib ile evli idi. O, Tanrı elçisinin yanında Medine de öldü. Rivayete göre Tanrı elçisi sağken eşlerinden ancak o ve Hatice ölmüştür. Tanrı elşisi (bundan başka) Dihye bin Halife Kelbî'nin kızkardeşi ve Halife'nin kızı Şerafi ile ve Zabyan'ın kızı Aliye ile de evlenmişti. Bana Abdullah bin Hakem söyledi, ona ve arkadaşlarına Şu'ayb bin Leys söylemiş, o, Ukayl'den o da İbn Şihab'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi, Beni Ebu Bekir bin Kilâb'dan Aliye adında bir kadınla evlenmişti. Geçinmesini temin ettikten sonra onu boşadı. Tanrı elçisi Eş'as bin Kays'in kızkardeşi Kays bin Ma'di Kerib'in kızı Kutayle ile de evlenmişti. O, Tanrı elçisi ile zifafa girmeden önce öldü. O ve kardeşi İslâmiyeti bırakarak kâfir olmuşlardı. Tanrı elçisi Şürayh'in kızı Fatıma ile de evlenmişti. İbn El-Kelbî, Ümm-i Şüreyk lâkabiyle de anılan Gaziyye'nin, Cabirin kızı olduğunu, onun bundan önce biri ile evli olup, o kocasının Şüreyk adlı oğlu olduğunu ve bu oğluna nisbetle Ümm-i Şüreyk (Şüreyk'in anası) lâkabını taşıdığını söyler. Tanrı elçisi zifafa girdiğinde onun yaşlı bir kadın olduğunu görünce boşadı. O müslüman olmuştu. Evlerine gidip Kureyş kadınlarını İslâmiyeti kabule çağırdı. Bir rivayete göre Tanrı elçisi Hüzeyl bin Hübeyre bin Kabisa bin Hâris'in kızı Havle ile de evlenmişti. Bu haber El-Kelbî senediyle Ebu Salih'ten nakledilmektedir. O, İbn Abbas'tan rivayet eder. Aynı senetlerle El-Hutaym bin Adî bin Amr bin Sevad bin Zafer bin Hâris bin Hazrec'in kızı Leylâ'nın Tanrı elçisinin katına

gelerek ona kendisi ile evlenme teklifinde bulunduğu rivayet edilir. Leylâ geldiği vakit Tanrı elçisi arkasını güneşe çevirmiş olduğu halde oturuyordu. Leylâ onun yanına gelerek kürek kemiğine vurdu. Tanrı elçisi ondan: Kimsin? diye sorduğunda o: Ben Mübari er-Rih (yel ile yarışan) Hutaym'ın kızı Leylâ'yım, kendimi sana arzetmek üzere geldim, benimle evlen, dedi. Tanrı elçisi: Teklifini kabul edip seninle evlendim, dedi. O, bundan sonra kavmi yanına dönerek Tanrı elçisi benimle evlendi dediğinde, onlar: Çok kötü yapmışsın, sen kıskanan bir kadınsın, Tanrı elçisinin kadınları var, onun yanına gidip akdini boz diye tavsiye ettiler. Bunun üzerine o, Tanrı elçisinin yanına gelerek : aramızdaki akdi boz, dedi. Tanrı elçisi de: Aramızdaki akdi bozdum, cevabında bulundu. Diğer bir senetle Tanrı elçisinin Beni Ruas bin Kilâb'dan Yezid'in kızı Umre ile evlenmiş olduğu da rivayet edilmektedir.

Tanrı elçisinin talip olup da evlenmediği kadınlara dair haberler.

Tanrı elçisi Ebu Talib'in kızı Ümm-i Hatni'ye talip olmuştu. Onun adı Hind'dir. Kadın kendisinin çocukları olduğunu söyliyerek teklifi kabul etmedi. Tanrı elçisi Âmir bin Kurt bın Seleme bin Kuşayir bin Kâ'b bin Âmir bin Sa'saanın kızı Zuba'aya talip olarak oğlu Seleme bin Hişam bin Mugire'ye baş vurmuştu. Oğlu Tanrı elçisine: Onun fikrini sorayım, dedikten sonra anasının yanına giderek: Tanrı elçisi seninle ev-

lenmek istiyor dedi. Kadın: Sen ona ne diye cevap verdin? diye sordu. Oğlu: Fikrini sorayım, cevabında bulundum, dedi. Kadın: Tanrı elçisi talip çıktıktan sonra benim fikrim mi sorulur? Haydi git de beni onunla evlendir, dedi. Oğlu anasının cevabını söylediği vakit Tanrı elçisi sustu. Çünkü o kadının kocamış olduğunu işitmişti. Rivayete göre Tanrı elçisi Aver Anberî'nin kızkardeşi ve Reşame'nin kızı Sayfiyye ile de evlenmek istemişti. Safiyye ganimet malı olarak müslümanlara esir düşmüştü. Tanrı elçisi ondan, evlenmekle kocasına dönmekten birini seçmesini istediğinde kadın kocası yanına dönmeyi tercih etti. Tanrı elçisi Abbas bin Abdülmuttalib'in kızı Ümm-i Habib ile de evlenmek istemişti. Fakat Abbas'ın kendisi ile süt kardeşi olduğu anlaşıldı. Çünkü her ikisini Süveybe emzirmişti. Tanrı elçisi Hâris bin Ebu Hârise'nin kızı Cemre ile de evlenmek istemişti. Babası kızının hastalıklı olduğunu söyledi. Halbuki kızı hasta değildi. Babası, kızı yanına döndüğünde onun vücudunda beyaz lekeler husule gelmiş olduğunu gördü.

Tanrı elçisinin odalıklarına dair.

Tanrı elçisinin odalıklarından biri Kıbt kavminden Şem'unun kızı Marya ve diğeri Kurayza'lı Yezid'in kızı Reyhane idi. Onun Beni Nazır'dan olduğu da söylenmektedir. Bu iki kadına dair olan haberleri yukarıda anmıştık.

Tanrı elçisinin azadlıları.

Tanrı elçisinin kölelikten azad ettiği kimselerden biri Zeyd bin Hârise'dir ki, ona dair olan haberleri yukarıda anmıştık. Azadlılarından biri de Sevban'dır. Tanrı elçisi onu da kölelikten azad etti. O, Tanrı elçisi ölünceye kadar onun yanından ayrılmadı. Tanrı elçisi öldükten sonra Hıms'da yerleşti. Hıms'da onun tarafından vakfedilmiş bir ev vardır. Rivayete göre Sevban, Muaviye'nin halifeliği çağında, hicretin 54. yılında ölmüştür. Ravilerden bazıları onun Remle'de yerleşmiş olduğunu söylerler. O, arkasında evlât bırakmamıştır. Şukran da Tanrı elçisinin azatlılarından biridir. O, Habeşistan'lı olup, adı Salih bin Adi'dir. Onun hakkına türlü fikirler ileri sürülmüştür. Abdullah bin Davut Huraybî, Şukran'ın Tanrı elçisine babasından miras malı olarak intikal etmiş olduğunu söyler. Diğerleri Şukran'ın Fars'lardan olup Salih bin Havl bin Mihrebuz bin Azercüşnes bin Mihriban bin Firan bin Rüstem bin Firuz bin Mag bin Behram bin Reştehri evlâdından olduğunu anarlar. Söylediklerine göre onlar Rey İl ağalarından idiler. Mus'ab Zübeyrî ise Şukran'nın Abdurrahman bin Avf'ın kölesi olup, onun tarafından Tanrı elçisine bağlanmış olduğunu söyler. O, arkasında evlâd bırakmıştır. Bu nesilden gelenlerin biri Meuba olup, Medine'de yaşardı. Onun neslinden sağ kalanlardan biri Basra'da otururdu. Ruvayfi de Tanrı elçisinin azadlılarındandır. O, Ebu Rafi künyesini

taşır. Adı Eslem'dir. Bazıları onun İbrahim adını taşıdığını söylerler. Onun hakkında ravilerin fikirleri türlücedir. Bazıları onun Abbas bin Abdülmuttalib'in kölesi olup, Abbas'ın onu Tanrı elçisine bağışlanmış olduğunu söylerler. Tanrı elçisi ise onu azat etmiştir. Diğerlerine göre o, Ebu Uhayha Sa'id bin El-As El-Ekber'in kölesi olup, onun tarafından Tanrı elçisine bağışlanmıştır. Ebu Uhayha öldükten sonra o miras malı olarak oğullarına intikal etmiştir. Oğullarından üçü kendi paylarını ona bağışlamışlardır. Bedir kutsal savaşında oğullarının hepsi de öldürülmüştür. Ebu Rafi de onlarla birlikte bu savaşa katılmıştı. Halid bin Sa'id kendisine isabet eden payı Tanrı elçisine bağışlamış, Tanrı elçisi de onu azat etmiştir. Ebu Rafi'nin oğlu El Behiyy de Tanrı elçisinin azadlılarından biridir. El-Behiyy'nin kardeşi Ubeydullah bin Ebu Rafi'i de Tanrı elçisi azad etmiştır. O, Ali bin Ebu Talib'e kâtiplik ederdi. Amr bin Said Medine Valisi olduktan sonra El-Behiyy'i cağırtarak: Senin mevlân, yani azat edenin kimdir? diye sormuş, o: Tanrı elçisidir, cevabında bulunduğunda Amr ona yüz kamçı vurmuştur. Bundan sonra ondan: Mevlâm kim? diye sormuş, o: Tanrı elçisinin azadlısıyım, demiş, bunun üzerine Amr ona yine yüz kamçı vurmuştur, Amr ondan: Senin mevlân kim? diye sorduğunda, o, her defasında eskisi gibi Tanrı elçisinin azadlısıyım, cevabında bulunmuştur. Nihayet Amr ona beşyüz kamçı vurduktan sonra ondan mevlân kimdir? diye sormuş, bu defasında: Sizin azat-

lınızım, demiş ve ancak bundan sonra kamçıdan kurtulmuştur. Abdülmelik Amr bin Sa'idi öldürdükten sonra El-Behiyy bin Ebu Rafi şu beyitleri söylemşitir:

> «Sa'idin kanını akıtan, düşmanına zarar veren sağ el çolak olmasın. O, Ebu Al-As oğlu olup, nisbeti kendisi için hoş olan nesebini aile ve atalarına kadar arkasını kesmeden uzatmaktadır».

Tanrı elçisi Selmani Farisi'yi de azat etti. O, Ebu Abdullah künyesini taşır. O, İsfahan ahalisindendir. Diğer bir rivayete göre Ramehürmüz köyündendir. O, kelb uruğundan bazıları tarafından esir edildikten sonra Vadi El Kura tarafında yahudilerden birine satılmıştı. O, kendi değerini taksit olarak ödedikten sonra azat edilmek şartı ile yahudi ile mali bir mukavele akdetmişti. Ödemeyi üzerine aldığı paralar hususunda Tanrı elçisi ve müslümanlar yardımda bulundular. Bu paraları ödedikten sonra azat edildi. Farslardan nesep ilmini bilir kişilerden bazıları onun Sabur ilinden olup, adının Mabe bin Buzeohşan bin Dehdevre olduğunu anarlar. Sefine de Tanrı elçisi tarafından azat edilmiştir. O, Ümm-i Seleme'nin kölesi olup, yaşadığı müddetçe Tanrı elçisinin hizmetinde bulunmak şartiyle azat edilmiştir. Bazıları onun siyahlardan olduğunu söylerler. Adı türlü şekilde zaptedilmiştir. Bazıları bu adın Mihran bazıları da Rebah olduğunu anarlar. Bazıları ise: O, Farslar'dan olup adı Sebye bin Markiye'dir

derler. Tanrı elçisinin azadlılarından biri de Enese'dir. O, Ebu Müserrah künyesini taşır. Bir rivayete göre künyesi Ebu Mesruh'tur. O, Serat'ta doğmuştu. Tanrı elçisini görmek üzere gelenler ve görüşmek istiyenler, onun vasıtasiyle Tanrı elçisinden müsaade isterlerdi. O, Bedir, Uhud ve bütün kutsal savaşlara katılmıştı. Bazıları onun Fars aslından geldiğini, anasının Habeşli, babasının Acem olduğunu söylerler. Babasının adı Farsça olarak Gerdevay bin Esremide bin Edveher bin Mihrader bin Gehengan olup, Mehcevar bin Yumast evlâdından idi. Ebu Kebeşe de Tanrı elçisi tarafından azat edilmişti. Onun adı Süleym'dir. Rivayete göre Mekke'de diğer bir rivayete göre de Devs'ler ilinde doğmuştur. Tanrı elçisi satın aldıktan sonra onu da azat etti. O, Tanrı elçisi ile birlikte Bedir, Uhud ve diğer bütün savaşlarda hazır bulundu. O, Tanrı elçisinin katına girmek üzere gelenlere izin verirdi. O, Ömer bin Hattabın halifeliğinin ilk gününde Hicretin 19. yılında öldü. Tanrı elçisi Muvayhib'i de kölelikten azat etmiştir. O, Müzeyne ilinde doğanlardan olup, Tanrı elçisi satın aldıktan sonra onu azat etti. Rebah Esved de Tanrı elçisi tarafından azat edilenlerden biridir. O da Tanrı elçisi katına girmek istiyenlere izin verirdi. Tanrı elçisi tarafından azat edilmiş olan Fuzale, rivayete göre, Şam'da yerleşmiştir. Tanrı elçisi tarafından azat edilmiş olan Mid'am, Rifaa bin Zeyd Cüzamî'nin kölesi olup, onu Tanrı elçisine hediye etmişti. Tanrı elçisi Vadi El Kura'ya indiği vakit nerden atıldı-

ğı belli olmayan bir ok isabet edip onu öldürdü. Tanrı elçisinin azadlılarından olan Ebu Zumayre, Fars neseb bilginlerinden bazılarının söylediğine göre, Fars kavminden olup, hükümdar Kürştaspı'n evlâdındandır. Adı Vah bin Şirez bin Bireveys bin Tarişme bin Mahveş Pakmehir'dir. Bazılarının sözlerine göre o, gazalardan birinde alınan esirlerden olup, ganimet bölündüğü vakit Tanrı elçisinin payına isabet etmiştir. Tanrı elçisi onu azat etti ve onun adına bazı vasiyetlerini içine alan bir mektup yazdı. O, Ebu Hüseyn bin Abdullah bin Zumayra'nın büyük babasıdır. Tanrı elçisinin bu mektubu, onun torunlarının ve ailesinin elinde bulunmakta idi. Adı geçen Hüseyin bin Abdullah bu mektup yanında olduğu halde Mehdi'nin katına gelmişti. Mehdi mektubu onun elinden alarak iki gözü üzerine koydu. Bunun karşılığı olarak ona 300 dinar verdi. Tanrı elçisi tarafından azat edilenlerden biri de Yesar'dır. O, Nube'li olup gazalardan birinde esir edilmiş ve ganimetler bölündüğü vakit Tanrı elçisinin payına isabet etmişti. Tanrı elçisi onu azat etti. O Tanrı elçisinin sağmal develerini sürüp götüren Ureyne'ler tarafından öldürülmüştür. Tanrı elçisinden hadîs rivayet eden Mihran, hadım ağalarından olup adı Mabur idi. O Tanrı elçisine Mukavkis tarafından biri Marya, diğeri Sirin adlı iki cariye ile birlikte armağan edilmişti. Tanrı elçisi bu cariyelerden Marya'yı odalık edindi. Sirin'i, Safvan bin Muttalib'in tecavüzüne uğradığında hak davasından vazgeçirmek maksadiyle Hasan bin

Sabit'e bağışlanmıştı. Hasan'ın bu cariyeden Abdurrahman adlı oğlu oldu. Mukavkis onu yolda cariyelere arkadaşlık edip onları korusun diye Medine'ye Tanrı elçisinin katına göndermişti. Rivayete göre Marya'nın kendisine tecavüzle itham ettiği kimse odur. Onun bu ithamı üzerine Tanrı elçisi onu öldürmeye Ali'yi memur etmişti. Ali onu öldürmeden önce avret yerini açıp baktı ve kölenin hadım edilmiş olduğunu görerek, erkeklerde bulunan uzuvlardan mahrum olduğunu gördü. Bunun üzerine öldürmekten vaz geçti. Tanrı elçisi Taif'i kuşatırken kölelerden dördü şehirden çıkarak ona teslim oldular. Tanrı elçisi onları kölelikten azat etti. Ebu Bekire azat edilen bu kölelerden biridir.

Tanrı elçisine kâtiplik edenlere dair

Rivayete göre Tanrı elçisinin yazılarını bazan Osman bin Affan, bazan da Ali bin Ebu Talib, Halid bin Sa'id, Eban bin Sa'id ve El-Alâ bin El-Hazram yazardı. Diğer bir rivayete göre ilk önce Tanrı elçisinin yazılarını Ubeyy bin Kâ'b. o bulunmadığı zaman Zeyd bin Sabit yazmıştır. Abdullah bin Sa'd bin Ebi Sehr de onun yazılarını yazardı. Sonradan o İslâm dinini bırakarak kâfir olmuştur. O, Mekke fethedildiği gün tekrar müslüman odu. Tanrı elçisinin yazılarını Muaviye bin Ebu Süfyan ile Hanzale Üseydî de yazmışlardır.

Tanrı elçisinin atlarının isimleri

Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer (Vakidî), onlara da Muhammed bin Yahya bin Ebu Hasme söylemiş, o, babasından şunu rivayet eder: Tanrı elçisi ilk önce malik olduğu atını Beni Fezareli birinden on Ukıyye (beher Ukıyye kırk dirhem) mukabilinde satın alnıştı. At göçebe arabın mülkünde iken El-Zaris (Isıran) adiyle anılırdı. Tanrı elçisi ona sekb adını vermişti (güzel yürüyüşlü demektir) ve ilk defa bu ata binerek Uhud gazasına gitmiştir. O zaman müslümanların bu hayvandan ve Ebu Bürd bin Niyar'ın Mülâvih adlı bineğinden başka atları yoktu. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara da Muhammed bin Ömer (Vakidî) söylemiş, o: Ben Muhammed bin Yahya bin Sehl bin Ebu Hasme'den (Tanrı elçisinin) El-Mürtecîz adlı atı hakkında sorduğumda, o: Bu at, Tanrı elçisinin göçebe Arabdan satın aldığı ve satış mukavelesinde Huzeyme bin Sabit'in tanıklık etmiş olduğu attır, cevabında bulundu. Göçebe Arap beni Mürre'dendi. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara da Muhammed bin Ömer söylemiş, o: Bana Ubeyy bin Abbas Sehl öyledi, der. O, babasından, o da büyük babasından şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin üç atı vardı ki, bir. Lizaz, diğeri Zarib, üçüncüsü El-Luhayf adını taşırdı. Lizaz Mukavkis tarafından sunulmuştu. Luhayf'i ona Rabi'a bin Ebu El-Berre hediye etmişti. Tanrı

elçisi ona bunun bir karşılığı olmak üzere Beni Kilâb hayvanlarından altı pay vermek suretiyle onu mükâfatlandırdı. Ez Zarib'i Ferve bin Amr Cüzamî hediye etmişti. Temim Darî de Tanrı elçisine El Verd (Gül) adını taşıyan bir hayvan hediye etmişti. Tanrı elçisi bu atı Ömer'e verdi. Ömer bunu kutlu savaşlara gidenlerin binmesi şartiyle vakfetmişti. Fakat Ömer bu atının satılığa çıkarıldığını gördü. Ravilerden bazıları Tanrı elçisinin bu sayılanlardan başka El-Ya'sub (büyük reis) adlı bir atı vardı, derler.

Tanrı elçisinin katırlarının adları hakkında

Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Muhammed bini Ömer, ona da Musa bin Muhammed İbrahimi Teymi söylemiş babasından şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin katırı Düldül, İslâmiyet çağında Arabistan'da ilk defa olarak görülmüş bir hayvandı. Bu katır Tanrı elçisine Mukavkis tarafından hediye edilmişti. Mukavkis Tanrı elçisine bu katırla birlikte bir tane Eşek de göndermişti. Eşek Ufeyr adını taşırdı. Bu katır Muaviye'nin halifeliği zamanına kadar yaşamıştır. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd onlara Muhammed bin Ömer söylemiş. O, Mamer yoliyle Zührî'den şunu rivayet eder: Düldül Tanrı elçisine Ferve bin Amr Cüzamî tarafından hediye edilmişti. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd. onlara Muhammed bin Ömer, ona Ebu Bekir bin Abdullah bin Ebu Sebre söylemiş, o,

Zamil bin Amr'dan şunu rivayet eder: Ferve bin Amr, Tanrı elçisine Fizza (Gümüş) adını taşıyan bir katır hediye etmiştir. Tanrı elçisi bu katırı Ebu Bekir'e bağışladı. Tanrı elçisinin Ya'fur adlı eşeği veda haccından dönerken öldü.

Tanrı elçisinin develerinin adlarına dair

Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer, ona babasından nakledip Musa bin Muhammed bin İbrahim Teymî şunu söylemiştir: Tanrı elçisinin El-Kasva (kulaklarının uçları biraz kesik) adını taşıyan devesi, Beni El-Hâris oğullarının develerindendi. Ebu Bekir bunu ve onunla birlikte diğer bir deveyi sekiz yüz dirheme satın almıştı. Tanrı elçisi El-Kasva'yı Ebu Bekir'den dört yüz dirheme satın aldı, deve ölünceye kadar Tanrı elçisinin mülkünde kaldı. Tanrı elçisi bu deveye binerek hicret etmişti. Medine'ye geldiğinde deve dört yaşında idi. Deve, El-Kasva, El-Ced'a (kesik burunlu) ve El-Azba (yarık kulaklı) adlarını taşırdı. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Muhamm d bin Ömer, ona İbn Ebu Z'ib söylemiş, o Yahya bin Ya'lâ yoliyle İbn Müseyyeb'den şunu rivayet eder: Deveye kulağının bir tarafı kesik olduğu için El-Azba adı verilmişti.

Tanrı elçisinin sağmal develerinin adlarına dair

Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin Ömer, ona da Muaviye bin Ab-

dullah bin Ubeydullah bin Ebu Rafi şunu söylemiştir: Tanrı elçisinin sağmal develeri vardı. (Ureyne'lilerden bir bölük) baskınlarda bulunarak bu devleri sürüp götürmüşlerdi. Bunlar yirmi tane olup Tanrı elçisinin ailesi bu devlerin sütleri ile geçinirdi. Ailesine her akşam büyük iki tulumla süt getirilirdi. Bu develer arasında El-Hana (Şefkatli), Es Semra (kara yağız), El Ariz (Aslan yatağı), Sa'diyye, Begum (kesik kesik seslenen), El-Yesire (kolaylık), Reyy (hoşkokulu) adlı develer bol bol süt veriyorlardı. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer, ona, babasından nakledip Harun bin Muhammed söylemiş, o, Ümm-i Seleme'nin azadlısı Nebhan'dan rivayet eder. Nebhan: Ben Ümm-i Seleme'den şunu işittim der: Biz Tanrı elçisi ile birlikte süt ile geçiniyorduk, yahut gıdamız çoğunlukla süt olurdu. Tanrı elçisinin sağmal develeri El Gabe'de otluyorlardı. Bu develeri kadınları arasında bölmüştü. Bu sağmal develer arasında El-Ariz adını taşıyan biri vardı. Bu develerden istediğimiz kadar süt temin ederdik. Ayşe'ye ait Es Semra adlı deve de bol süt verirdi. Fakat bu deve bana tahsis edilen sağmal deve derecesinde değildi. Çoban bu develeri Cemiyye tarafındaki otlaklarda otlattıktan sonra akşamleyin evlerimiz yanına getirilir, bu iki devenin sütleri sağılır, fakat benim devemin sütü bu ikisinin sütünün iki misli veyahut daha fazla ederdi. Bana Hâris söyledi ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer, onlara da babasından nakle-

dip Abdüsselâm bin Cübeyr şunu söylemiştir: Tanrı elçisinin sağmal develeri olup, bunlar Zatel-Cüdr de otlarlardı. Bu develerin sütleri bize getirilirdi. Bunların arasında Mehre adını taşıyan biri vardı ki, Sa'd bin Ubade tarafından gönderilmiş olup bol süt verirdi. Bundan başka Reyya ve Şakra (kumral) adlı develeri vardı. Bu develer Beni Ukayl'lerin develerindendi. Tanrı elçisi bunları Nebat pazarında Beni Âmir'lerden satın almıştı. Berde, Semra, Aris, Yesire ve Hana adlı develeri vardı. Bunların sütleri sağılır. her gece akşamleyin bize gönderilirdi. Bu develeri Tanrı elçisinin Yesar adlı kölesi otlatırdı. Onu öldürdüler.

Tanrı elçisinin süt, yün ve yapağısından başkalarına faydalanmak imkânını verdiği hayvanları.

Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer, ona da Zekeriyya bin Yahya söylemiş, o, Utbe bin Gavzan oğullarına mensub İbrahim bin Abdullah'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin süt, yün ve yapağılarından faydalandırdığı yedi tane hayvanı olup Acve, Zemzem, Sukıya, Bereke, Verse, Atlal ve Atraf adlarını taşırdı. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer, ona da Ebu İshak söylemiş, o, Abbad bin Mansur'dan, o İkrime yoliyle Abbas'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin süt ve sair mahsülünden başkalarını faydalandırdığı yedi ta-

ne keçisi vardı. Onları Ümm-ı Eymen oğlu otlatırdı.

Tanrı elçisinin kılıçlarının adlarına dair

Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara da Ebu Bekir bin Abdullah bin Ebu Sebüre söylemiş, o, Mervan bin Ebu Sa'id El-Muallâ'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisine Beni Kaynuka'ların silâhlarından Kalâî (Hind'deki Kale şehrinde yapılan kılıçlar) nevinden üç kılıç, Bettar (çok keskin) adlı bir, El-Hatf (Ölüm) adile anılan diğer bir kılıç isabet etmişti. Bundan sonra Tanrı elçisinin eline El-Mihzem (keski) ve Resub (vurulduğu zaman dalan) adlarında iki kılıç geçti. Bu iki kılıç Tayyi uruğunun puthanesindeki bir puttan alınmıştı. Rivayete göre Tanrı elçisinin bunlardan başka daha iki kılıcı vardı. Biri El-Azb (kesen), diğeri Zülfikâr adını taşırdı. Tanrı elçisi Bedir savaşında El-Azb adlı kılıcını kuşanmıştı. Zülfikâr ise Münebbih bin Haccac'ın kılıcı olup, o öldükten sonra ganimet malı olarak Tanrı elçisinin payına isabet etmişti.

Tanrı elçisinin yay ve süngülerine dair

Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer (Vakidî), onlara da Ebu Bekir bin Abdullah bin Ebu Sebüre söylemiş, o, Mervan bin Ebu Sa'id El-Mu'allâdan şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin payına Beni Kaynuka'ların silâhlarından üç süngü ile üç yay isabet etmişti. Yaylardan biri Erravha (akça ağa-

cından) diğeri Şavhat (kayın ağacından), üçüncüsü de Neb'i (aynı cinsin daha sert nevinden) yapılmıştı.

Tanrı elçisinin zırhlarına dair.

Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer, onlara da Ebu Bekir bin Abdullah bin Ebu Sebüre söylemiş, o, Mervan bin Ebu Sa'id El-Muallâdan şunu rivayet eder: Tanrı elçisine Beni Kaynuka silâhlarından iki zırh isabet etmişti. Biri Sa'diyye diğeri Fızza (gümüş) adını taşırdı. Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Muhammed bin Ömer, (Vakidî), ona da Cafer bin Muhammed'den nakledip Musa bin Ömer söylemiş, o, Muhammed bin Seleme'den şunu rivayet eder: Ben Uhud kutlu savaşı sırasında Tanrı elçisini gördüm, o, Zat El-Fuzul ve Sa'diyye adlarını taşıyan iki zırh giymişti.

Tanrı elçisinin kalkanlarına dair.

Bana Hâris söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Sa'd, onlara Attab bin Ziyad, onlara Abdullah bin Mübarek, onlara da Abdurrahman bin Yezid bin Cabir şunu söylemiştir: Ben Mukhul'ün şu sözleri söylediğini işittim. Tanrı elçisinin üzerinde koçkar resmi bulunan bir kalkanı vardı. Fakat o, kalkan üzerinde bu resimin bulunmasını istemiyordu. Tanrı elçisi sabahleyin kalktığı vakit Tanrı'nın bu resmi kalkan üzerinden silmiş olduğunu gördü.

Tanrı elçisinin ad ve lâkablarına dair.

Bana Muhammed bin Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına, İbn Ebu Adi söylemiş, o, Abdurrahman'dan, yani Mes'udîden, o, Amr bin Mürre'den o da Ebu Ubeyd yoliyle Ebu Musa'dan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi, kendisini bir takım adlarla andı ki, bunlardan bazılarını ezberledik. Bu cümleden: Muhammed, Ahmed, Mukaffi (arkasından gidilen), Hâşir (haşredici), Tövbe ve Büyük savaşlar Peygamberidir. Bana İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Davud, onlara İbrahim, yani İbn Sa'd söylemiş, o, Zührî'den rivayet eder, o: bana Muhammed bin Cübeyr bin Mutim söyledi, der, o, babasından şunu rivayet eder: Bana Tanrı elçisi şunu söyledi: Benim Muhammed, Ahmed, Akib ve Mâhi gibi bir takım adlarım vardır. Zührî bu adları şöyle açıklar: Âkib: Ondan sonra hiçbir Peygamber gelmez, yani Peygamberlerin sonuncusu, Mahi: Tanrı, onun sayesinde küfrü ortadan kaldırdı, anlamlarına gelir, der. Bana İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Yezid bin Harun, onlara Süfyan bin Husayn söylemiş, o: Bana muhammed bin Cübeyr bin Mut'imden nakledip Zührî söyledi, der o, babasından şunu rivayet eder: «Tanrı elçisi: Ben Muhammed, Ahmed, vâhi, Âkib ve Hâşir'im ki, insanlar benim arkamdan haşredilirler, yani koparılırlar». Yezid: Ben Süfyan'dan: Âkıb ne demektir? diye sorduğunda, o: Tanrının habercilerinin sonuncusu demektir, diye cevap verdi.

Tanrı elçisinin vasıflarına dair.

Bize İbn Müsenna söyledi, ona İbn Ebu Adi söylemiş, o, Mes'udîden, o da Osman bin Abdullah bin Hürmüz'den rivayet eder, o: Bana Nafi bin Cübeyr söyledi, der, o, Ali bin Ebu Talib'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi uzun boylu olmadığı gibi, kısa boylu da değildi. Başı büyük, sakalı koyu, iki avucu ve iki ayağı iri ve kalın, azalarının mafsalları kalın, yüzü kırmızımsı, göğsünden karnına kadar kılları uzamıştı, yürüdüğü vakit yukardan iniyormuş gibi meyledirdi. Ben ondan önce de, ondan sonra da bu şekilde yürüyen insan görmedim. Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Ahmed Zübeyrî, onlara Mücemmi bin Yahya, onlara da Abdullah bin İmran söylemiş, o, adını anmadığı ensardan birinden rivayet eder. O, Kûfe mescidinde bulunduğu vakit Ali'den sordu. Ali o zaman kılıcının bağını sarıp toplamıştı. Ben: «Tanrı elçisini tavsif et» dedim. O: Tanrı elçisinin yüzü, kırmızıya çeken beyaz, saçı kıvırcık değil, gözleri çok siyahtı. Âzalarının mafsalları ince, yanaklarında kılları çok değil, azetli, sakalı gür, boynu gümüş ibrik gibi uzunca idi. Göğsünden göbeğine kadar kazık şeklinde kıllar uzamıştı. Koltuğu altında ve göğsünde kılları yoktu. Avuç ve ayakları iri ve kalındı. Yürürken yukarıdan aşağıya iner gibi meyleder ve kayadan kopmuş bir parça gibi olur, baktığında yüzünü tamamile çevirerek bakar, boyu uzun da, kısa da değil, orta boylu idi. Âciz ve alçak değil, yü-

zündeki terleri inci tanelerine benzerdi. Kokusu miskten daha hoştu, Ben ondan önce de, ondan sonra da onun benzerini görmedim, diye tavsif etti. Bize İbn Mukaddemî söyledi, ona ve arkadaşlarına Yahya bin Muhammed bin Kays söylemiş ki, o, Ebu Zükeyr adını da taşır. O: Ben, Rabia bin Abdürrahmandan işittim, der, O, Enes bin Malikten şunu rivayet eder; Tanrı elçisi kırk yaşına girdiği vakit Peygamber olarak gönderildi. Mekke'de on, Medine'de on yıl yaşadı. Altmış yaşına bastığında öldü. Saç ve sakalında ancak yirmi kadar beyaz kıl vardı. Tanrı elçisi fazla uzun boylu olmadığı gibi, fazla esmer de değildi. Saçları kıvırcık da değildi. Bana İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Yezid bin Harun söylemiş, o, Cüreyrî'den şunu rivayet eder: Ben Kâbe'yi tavaf ederken Ebu Tufayl'ın yanında bulunuyordum. O: Benden başka Tanrı elçisini gören kalmadı, dediğinde, Ben: Sen Tanrı elçisini gördün mü? diye sordum. O: Evet gördüm, dedi. Ben ondan tavsif etmesini istediğim zaman o: Tatlı beyaz çehreli, arık da, semiz de değildi, cevabında bulundu.

Tanrı elçisinin vücudundaki Peygamberlik mührü.

Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Yahya bin Ma'bed, onlara Azre bin Sabit, onlara Alba, onlara da Ebu Zeyd şunu söylemiş: Tanrı elçisi bana: Ey Ebu Zeyd, bana yaklaş da arkamı oğuştur dedikten sonra arkasını açtı. Ar-

kasını oğuşturdum, bundan sonra parmağımı mührün üzerine koydum ve çımdikliyerek sıktım. Ben ondan: Bu mühür neden ibarettir? diye sorduğumda, o: Kürek kemiği üzerinde toplu bir halde bulunan kıldan ibarettir, cevabında bulundu. Bana İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Bişr bin Vazzah Ebu Haysem, onlara Ebu Ukayl Davraki söylemiş, o, Ebu Nazra'dan şunu rivayet eder: Ben Ebu Sa'id Hudrî'den Tanrı elçisinin vücudundaki mühür nedir? diye sorduğumfda, o: Kalkık et parçasıdır, cevabında bulundu.

Tanrı elçisinin bahadarlığı ve cömertliği

Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Hammad bin Vakidî söylemiş, o, Sabit bin Enes'ten şunu rivayet eder: Tanrı elçisi insanların en güzeli, en cömerti, ve en bahadarı idi. Günün birinde Medine'de korku ve heyecan veren bir hâdise olmuştu. Şehir ahalisi ses gelen yere gittiklerinde Tanrı elçisini orada buldular. O, Ebu Talha'nın atına eğersiz ve çıplak bir halde binmiş, eline kılıç alarak tehlikeli sesin geldiği yere herkesten önce yetişmişti. O: Ey ahali siz hiçbir zaman korkutulmazsınız, diyordu. O, bu sözü iki defa tekrarladı. Ebu Talha bundan önce ağır yürüyüşlü olan atının, Tanrı elçisi bindikten sonra çok süratli bir hayvan olduğunu, hiçbir atı öne geçirmediğini söyler. Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkdaşlarına Abdurrahman bin Mehdi söylemiş, o, Hammad bin Zeyd yoliyle Sabit

bin Enes'ten şunu rivayet eder: Tanrı elçisi insanların en bahadırı ve en cömerdi idi. Günün birinde Medine'de korkulu ve heyecan veren bir hâdise oldu, ahali ses işitilen yere vardıklarında Tanrı elçisinin eğersiz ve çıplak halde Ebu Talha'nın atına binerek kendilerinden önce hâdise mahalline gelmiş olduğunu gördüler. Tanrı elçisi kılıcını boynuna asmıştı. Enes: Biz Tanrı elçisini her cihetten mert ve cömert bulduk. O cömertlikte denizden farksızdı, der.

Tanrı elçisinin saç ve sakalının tavsifine ve boyayıp boyamadığına dair.

Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Mu'az bini Mu'az, onlara da Cerir bin Musa söylemiş, Ebu Musa, Mu'azın, kendisine şunu söylemiş olduğunu anar: Biz, Şam ahalisinden, kimseyi ona tercih etmediğimiz Abdullah bin Büsr'ün katına girdik. Ben arkadaşlarım arasında söze başlıyarak: Tanrı elçisini gördüğün vakit ihtiyarlamış mıydı? diye sorduğumda, o elini aşağı dudağı ile çenesi arasındaki kıllar üzerine koyarak: Aşağı dudağı ile çenesi arasında beyaz kıllar vardı, dedi. Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Davud, onlara Züheyr söylemiş, o, Ebu İshak yoliyle Ebu Cuhayfe'den şunu rivayet eder: Ben Tanrı elçisinin aşağı dudağı ile çenesi arasında beyaz kıllar olduğunu gördüm. Ondan: Ey Ebu Cafer, sen o zaman ne gibi bir işle meşgul bulunuyordun? diye sorduğumda, o: Ben ok yontuyor, oklara

yelekler geçiriyordum, cevabında bulundu. Bana İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Halid bin Hâris, onlara da Humeyd söylemiş, o, Enes'ten rivayet ederek, Tanrı elçisinin saç ve sakalını boyayıp boyamadığını sorduğunda, Enes'in: Tanrı elçisinin saç ve sakalında beyaz kıllar çoğalmıştı fakat Ebu Bekir saç ve sakalını kına kına ve civit otu ile, Ömer ise kına kına ile boyardı, diye söylemiş olduğunu anar. Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına İbn Ebu Adi söylemiş, o, Humeyd'den şunu rivayet eder: Enes'ten Tanrı elçisinin saç ve sakalını boyayıp boyamadığı sorulduğunda, o: Tanrı elçisinin sakalının ön tarafında ancak 19 yahut 20 tane beyaz kıl gözüküyordu, cevabında bulundu. O: «Tanrı elçisi ihtiyarlık kusurları ile lekelenmedi» dediğinde, ondan: «İhtiyarlık bir kusur ve leke midir»? diye sordular. Ebu Bekir sakalını kına kına ve çivit otu ile, Ömer de kına kına ile boyardı, diye söze son verdi. Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına, Mu'az bin Mu'az, onlara, Humeyd söylemiş, o. Enes'ten şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin beyaz tüyleri yirmi taneyi bulmamıştır. Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Abdurrahman söylemiş, o, Cabir bin Semüre yoluyle Simak'tan rivayet eder: Tanrı elçisinin ancak tepesinde saçları bulunduğu yerinde birkaç tane beyaz kıl vardı, yağladığı vakit bu saçları gözükmezdi. Bize İbn Müsenna söyledi, onlara Abdurrahman bin Meşhedî, onlara Sellâm bin Ebu Muti söylemiş, o, Osman bin Abdullah bin Mevhib'den

şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin eşlerinden biri odasına girdi, bize Tanrı elçisinin kına kına ve çivit otu ile boyamış olan kıllarından çıkardı. Bize İbn Cabir bin Kürdî ve Vasıtî söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Süfyan, onlara Yahya bin Humre söylemiş, o, Gaylan bin Cami'den, o, İyad bin Lukayt'tan, o, babasından, o da Ebu Remseden şunu rivayet eder: Tanrı elçisi kıllarını kına kına ve çivit otu ile boyar, saçlarını iki kürek kemiği yahut ensesine kadar uzatırdı. Ebu Süfyan hadîsi böylece tereddütle nakleder. Bize İbn Müsenna söyledi, ona ve arkadaşlarına Abdurrahman bin Mehdi söylemiş, o, İbrahim'den, yani İbn Avf'tan, o, İbn Ebu Nüceyh'den, o, Mücahid'den, o, Ümmi Hani'den şunu rivayet eder: Ben Tanrı elçisini saçı dört örgü ile örülmüş bir halde gördüm.

Tanrı elçisinin ölümüne sebep olan hastalığa tutulmasına ve bundan önce kendisine öleceğinin bildirilmesine dair olan haberler.

Ebu Cafer (Taberî) diyor ki: Tanrı kitabında: «Vakta ki Tanrının yardımı gelip fethe muvaffak olunca, insanların bölük bölük Tanrının dinini kabul ettiğini görürsün. Rabbini överek onu her eksiklerden tenzih et. Ondan, kendini yarlığamasını dile, o, tövbeleri kabul eder» (Nasr 1-3) der. (Yani bu ayetle Tanrı, elçisine işaret yoliyle öleceği anlatmıştır.) Biz eserimizin yukarı bölümlerinden birinde, Tanrı elçisinin, Veda, tamamlayıcı ve tebliğ haccı adları ile anılan haccında söylediği

hutbesinde müslümanlara hac amelleri ile vasiyetlerini anlatmış olduğunu söylemiş ve bu hutbesini nakletmiştik. Tanrı elçisi bu haccı tamamlayıp, kendisinin Medine'deki konak yerine Zilhicce'nin son günlerinde döndü, Zilhicce'nin kalan günleri ile Muharrem, Sefer aylarını Medine'de geçirdi.

Hicretin 11. yılı girdi. Bu yıl içinde cereyan eden hâdiselere dair haberler.

Ebu Cafer (Taberî) diyor ki: Tanrı elçisi 11. Hicrî Muharrem ayında Şam üzerine yürümek maksadiyle seferberlik ilân etti, Azadlısı ve azadlısının oğlu olan Usame bin Zeyd bin Hârise'yi bu ordunun baş kumandanı yaptı. Bize İbn Humeyd'in söylediğine göre Tanrı elçisi ona emirler verdi. İbn Humeyd buna dair olan haberleri Seleme yoliyle İbn İshak'tan, o, Abdurrahman bin Hâris bin Ayyaş bin Ebu Rabi'a'dan rivayet eder. Tanrı elçisi Üsame'ye suvarilerini Filistin toprağındaki El-Belka ve Darum sınırlarına kadar göndermesini emretti. Tanrı elçisinin emriyle müslümanlar sefer hazırlığı gördüler. İlk muhacirlerin hepsi de Üsame komutasında toplandılar. Müslümanlar sefer hazırlıklarını görürken, Tanrı tarafından onun ruhunun kabzına sebep olan hastalığı baş gösterdi. Çünkü Rabbisi onu kendisinin rahmetine ve saygılarına kavuşturmayı irade etmişti. Tanrı elçisinin bu hastalığı hicretin 11. yılı Safer ayının son günlerinde yahut Rebiülevvel ayının ilk günlerinde başlamıştır.

Bize Ubeydullah bin Sa'id Zührî söyledi, ona amcası Yakub, ona ve arkadaşlarına İbrahim, onlara Seyf Ömer söylemiş, o: Bize Abdullah bin Sa'id bin Sabit bin Cezi Ensarî söyledi, der. O, Tanrı elçisinin azadlısı Ubeyd bin Huneyn'den, o da yine Tanrı elçisinin azadlısı Ebu Muvayhibeden şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Veda haccından döndü. Seferde yorulmuş ve zayıf düşmüştü. Tanrı elçisi müslümanlara seferberlik ilân etti. Üsame bin Zeyd'i bu ordunun başına geçirdi. Ona, ordusu ile Şam topraklarında bulunan Ürdün bölgesindeki Abil Ez Zeyt'ten başlıyarak Şam'ın Arap yurduna komşu olan mamur topraklarına kadar ilerlemesini emretti. Münafıklar Tanrı elçisinin Üsameyi Baş komutan tâyin etmesini dedi kodu konusu yaptılar. Tanrı elçisi onların sözlerini reddedip: Babası (Zeyd) başkomutan (Emîr) olmağa lâyık ve müstahak olmuşsa, oğlu Üsame de buna müstehaktır, Üsame hakında söylemekte olduğunuz sözleri babası Zeyd hakkında da söylemiştiniz, dedi. Tanrı elçisinin sefer eziyeti tesiriyle yorgun düştüğü ve hastalandığı haberi çarçabuk her tarafa yayıldı. Bunun üzerine Esved Yemende, Müseylime Yemame'de isyan etti. Tanrı elçisi onların isyan haberini işitti. Bundan sonra Tulayha Esed'ler ilinde harekete geçti. Onun isyanı sırasında Tanrı elçisi tutulmuş olduğu hastalıktan eyileşmişti. Yüce Tanrının ruhunu kabzetmesine sebeb olan hastalığı Muharrem ayında baş gösterdi. Bize İbn Sa'id söyledi, ona ve arkadaşlarına amcası, onlara Seyf, onlara da baba-

sından nakledip Hişam bin Urve, Tanrı elçisinin ölümüne sebep olan hastalığının Muharrem ayında başlamış olduğunu söylemiştir. Vakidî ise, Tanrı elçisini ölümüne sebep olan hastalığa Safer ayının sona ermesine iki gece kala tutulmuş olduğunu anar. Bize Ubeydullah bin Sa'id söyledi, ona amcası, onlara Seyf bin Ömer, onlara da El-Müstemir bin Yezid Naha'i söylemiş, o, Urve bin Gaziyye Düseyni'den, o, Zahhak bin Feyruz Deylemî'den o da babasından şunu nakleder: İslâmiyet çağında ilk irtidad, yani dinden dönme hâdisesi, Tanrı elçisi sağken Yemen'de görülmüştür. Abhele Zi-El Himar bin Kâ'b ki, o Esved lâkabile anılırdı, Veda haccından sonra Beni Mezhic'lerin başlarına geçerek isyan etmiştir. Esved, kâhin ve hokkabazdı. O, halka her türlü acayip ve garip şeyler gösterir, sözleri ile dinleyenlerin kalblerini teshir ederdi. O, ilk önce Kehfi Hubban'dan isyan etmiştir. Burası onun yurdudur. Orada doğmuş ve yaşamıştır. Mezhicler onunla haberleştiler. Necran'lar da vaidlerde bulundular. Onlar Necran'da isyan edip Amr bin Hazm'la Halid bin Sa'id bin El-As'ı oralardan çıkardılar. Esved'i onların yerine geçirdiler. Esved Kays bin Abdiyagu'slardan Murad'ın valisi olan Ferve bin Müseyk'in üzerine yürüdü. Onu memuriyetten sürerek kendisi onun yerine geçti. Esved, Necran'da uzun müddet kalmadı, oradan kalkarak San'a üzerine yürüdü, şehri ele geçirdi. Tanrı elçisine bir mektup yazarak yaptıklarını, San'ayı ele geçirdiğini bildirdi. Ferve bin Müseyk de Tanrı el-

çisine mektup yazark bu isyanı haber verdi. Böylece isyan haberi ilk önce onun tarafından bildirilmiş oldu. Mezhic'den, müslümanlıklarında sabit olanlar Ferve ile birleştiler. Müslümanlar Ahsiyye'de toplandılar. Esved Ferye'ye mektup yazmadığı gibi ona elçi de göndermedi, karşı koyan ve mücadele eden olmadığı için Esved tek başına Yemen'de hüküm sürmeye başladı. Bize Ubeydullah söyledi, o: Bana amcam Yakub söyledi, der, o da bana Seyf söyledi, der. Ona ve arkadaşlarına Talha bin Alem söylemiş, o, İkrime'den, o da (Abdullah) bin Abbas'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi Üsame bin Zeyd komutasında Şam'a asker göndermek üzere seferberlik ilân etmişti. Kendisi hasta düşerek Müseylime ile Esved'ler isyan bayrağı çektikleri için seferberlik işi tamamlanmadı. Tanrı elçisinin Üsame'yi başkomutan (Emîr) tayin etmesini münafıklar dedi kodu konusu yaptılar. Tanrı elçisi bu sırada baş ağrısına tutulmuştu, Başını sargı ile sararak halkın yanına çıktı. Tanrı elçisi bu dedikoduları işitmekten başka Ayşe'nin evinde bulunduğu vakit bir düş de görmüştü. O, cemaate: Ben geceleyin uykuda iken bir düş gördüm. Düşümde, elimde iki altın bilezik vardı. Bu bileziklerin elimde bulunmalarını istemediğim için onları üfledim. Her ikisi de uçtu. Ben bunları Yemame ile Yemen'in iki yalancısı diye yorumladım. Üsameyi baş komutan tâyin etmem münasebetiyle bazılarının bir takım sözler söylediğini işittim. Başımın sağlığına andiçerek teyid ederim ki, onlar Üsame hakkında söy-

lemiş oldukları bu sözleri, onun babasını baş komutan tâyin ettiğim zaman da söylemişlerdi. Babası başkomutan olmağa lâyık ve müstahak olduğu gibi Üsame de buna müstahaktır. Siz Üsame komutasında hareket edecek olan seferberliği tamamlayınız. Peygamberlerinin kabirlerini mescid ve ibadethane edinenlere Tanrı'nın lâneti olsun, diye sözünü bitirdi. Üsame şehirden çıkarak El-Cürf'de ordugâh kurdu. Müslümanlar ordugâhta toplanmağa başladılar. Bu sırada Tulahya isyan etti. Ahali bundan dolayı ordugâha gelmek hususunda yavaş davrandılar. Bu sırada Tanrı elçisinin hastalığı şiddetlendi. Bundan ötürü seferlik işi tamamlanmadı. Herkes biribirine bakıyor ve bekliyordu. Yüce ve adı kutlu olan Tanrı, elçisinin ruhunu kabzedinceye kadar bu hal devam etti. Seri bin Yahya bana yazdığı yazısında: Bana ve arkadaşlarıma Şu'ayb bin İbrahim Temimî söyledi, der, o, Seyf bin Ömer'den, onlar Said bin Ubeyd Ebu Ya'kubdan, o, Ebu Macit Esedî'den, o da El-Hazremî bin Âmir Esedî'den şunu rivayet eder: Ben El-Hazremî'den Tulayha bin Huvaylid'in isyanı hakkında sorduğumda, o bana şunu söyledi: Bize Tanrı elçisinin hastalığı haberi işittirildi. Bundan sonra da Müseylime'nin isyan etmiş olduğunu ve Esved'in Yemen'i ele geçirdiğini işittik. Bundan biraz sonra Tulayha Peygamberlik iddiasında bulundu ve Semira, da ordugâh kurdu, avam onun çağrışını kabul etti. Böylece işi kuvvetlendi. O, kardeşinin oğlu Hibal'i Tanrı elçisinin katına göndererek ona barış teklifinde bulundu. Kendi-

sinin işlerini ona anlattı. Hibal Tanrı elçisine, kardeşi Tulayha'ya Zi En Nun'un geldiğini, onun buna Melek adını verdiğini söyliyerek: Ben Huvaylid'in oğluyum, dedi. Tanrı elçisi onun bu sözlerini işittikten sonra: Tanrı seni öldürsün, şehitlik derecesinden mahrum etsin, diye bedduada bulundu. Bana Ubeydullah bin Sa'id söyledi, o: bana amcam Yakup söyledi der, o da: Hureys bin Mu'allâdan nakledip, Said bin Ubeyd şunu söyledi, der: Tanrı elçisine Tuleyha'nın isyanını ilk önce Sinan bir mektupla bildirmişti. O, bu sırada Beni Malik'lerin, Kuza'i bin Amr ise Beni Hâris'lerin valisi idi. Bize Ubeydullah bin Sa'id söyledi, ona ve arkadaşlarına onun amcası, onlara da Seyf (bin Ömer) söylemiş, o, Hişam bin Urve yoliyle babası Urve'den şunu nakleder: Tanrı elçisi isyan eden Ülkel'lere elçiler göndermek suretiyle onlara karşı savaş açtı. (Yemen'de Farslardan türeyen Ebna'lardan birkaç tanesine elçi göndererek Tulayha'ya karşı harekete geçmelerini ve Beni Temim ile Kays'lara mensup adlarını andığı kişilerden yardım istemeletini emretti. Kendisi tavsiye edilen o kişilere de mektuplar yazarak Ebna'lara yardımda bulunmalarını istedi. Tanrı elçisinin emriyle onlar Ebna'lara yardımda bulundular. Onların yardımları sayesinde dönme (mürted) lerin yolları kesildi, sayıları eksilmeye ve zayıf düşmeye başladılar. Tanrı elçisi böylece onları zor duruma soktu. Esved Tanrı elçisinin ölümünden bir gün yahut bir gece önce öldürüldü. Tulayha, Müseylime ve onların benzerlerini de daileri vasıtasiyle, onlara

karşı koymak suretiyle yordu. Hastalık onu ve adı kutlu olan Tanrının emirlerini yerine getirmekten ve dini korumaktan alıkoymadı. O, Vebr bin Yuhannes'i elçi olarak Firuz ile Cüşeys Deylemi'ye ve Davzeveyh'e gönderdi. Cerir bin Abdullah'ı Ziel-Kelâ ile Zi Zuleym'lere, Himyerlerden Akra bin Abdullah'ı, Zi Zud ile Zi Murran'lara, Fıtrat bin Hayyam İcli'yi Sümame bin Eslâ'ya, Temim'in Amr oğulları kolundan Ziyad bin Hanzele'yi, Kays bin Asım ile Zibrikan bin Bedr'lere, Sal-Sal bin Şurahbil'i Sebre Amber'e, Veki Darimi ve Amr bin Mahcub Gamirî'ye ve Beni Âmirden Amr bin Haffacîlere gönderdi. Zira bin Esved Esedî'yi Beni Saide'den Zirkani Avfa ve Esed uruğundan Ganm oğullarından Sinan ile Kuzai Deylem'lere, Nu'aym bin Mes'ud Esca'î'yi Zi El-Lihye ile İbn Muşaymisa Cübeyirî'lere gönderdi. Bana Hişam bin Muhammed'den naklettiler, o, İbn Mihnef'ten rivayet eder ona ve arkadaşlarına Hicaz'lı Fakih'lerden nakledip Sa'kab bin Züheyr şunu söylemiştir: Tanrı elçisi Rabbisinin iradesiyle ölümüne sebep olan hastalığına, Cahş'ın kızı Zeyneb'in evinde bulunduğu vakit Safer ayının sonuna birkaç gün kala tutulmuştur. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme ile Ali bin Mücahid söylemiş, İbn İshak Abdullah bin Ömer bin Ali bin Ubeyd bin Cübeyir'den rivayet eder, Abdullah El-Hakem bin Ebu El-As'ın azatlısıdır. O, Abdullah bin El-Astan, o da Tanrı elçisinin azatlısı Ebu Müveybe'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi biri vasıta-

siyle gece yarısı beni çağırtarak: Ey Ebu Müveyhibe, ben Beki kabristanında gömülü olanlar hakkında dua edip Tanrı'dan onları yarlığamasını dilemeğe memur edildim, beraber gidelim, dedi. Ben onunla birlikte Beki kabristanına gittim.O, bu kabristanda gömülü olanların arka taraflarında durarak: «Ey bu kabirlerde gömülü olanlar, size Tanrı'nın rahmeti ve selâmları olsun, herkesin katlanacağı bu haliniz hoş olsun, fitne ve kargaşaşalıklar gecelerin karanlıkları gibi arkası kesilmeden gelmektedir, bu kargaşalıkların sonradan gelenleri, önce gelenlerinden daha kötüdür» dedikten sonra yüzünü bana doğru çevirerek: Ey Ebu Müveyhibe, dünya hazinelerinin anahtarına sahib olarak dünyada ebedi yaşamakla, bundan sonra cennet ve Tanrı'ya kavuşmaktan birini seçmek benim ihtiyarıma verildi. Fakat ben Tanrıya kavuşmakla cenneti seçtim» dedi. Ben: Babam ve anam feda olsun, sen dünya hazinelerinin anahtarları ile dünyada ebedi hayat sürmeyi ve bundan sonra cenneti seç, dediğimde, o: Ey Ebu müveyhibe, ben Tanrı'ya kavuşmakla cenneti seçmiş bulunuyorum, dedikten sonra Tanrı'dan Beki kabristanında gömülü olanları esirgemesini ve yarlığamasını diledi. Bundan sonra kabristandan ayrıldı ve ölümüne sebeb olan hastalığı baş gösterdi. Bize İbn Humeyd söyledi ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn Humeyd ile arkadaşlarına bu haberi Ali bin Mücahit de söylemiş, Ali, İbn İahak'tan o da Yakub bin Utbe'den, o, Muhammed bin

Müslim bin Şihab Zührî'den, o Ubeydullah bin Abdullah bin Utbe'den, o Tanrı elçisinin eşi Ayşe'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi, Beki'den döndüğünde beni baş ağrısına tutulmuş bir halde buldu. Ben: «Ah başım» diyordum. Tanrı elçisi de: «Ey Ayşe, benim de başım ağrıyor, vah başım» diyordu. Tanrı elçisi bana: «Ey Ayşe, benden önce ölsen fena olmazdı. Ben senin teçhiz hazırlıklarını görür, seni kefenler, cenaze namazını kıldırır ve kabrine indirirdim» dedi. Ben: «Tanrı adına andiçerek teyit eylerim ki, önce beni kabrime yerleştirdikten sonra evine dönerek kadınlarınla zifafa girdiğini gözümle görmüş gibi oluyorum» dedim. Bunun üzerine Tanrı elçisi gülümsedi. Bundan sonra hastalığı ilerledi. O, hasta halinde de nöbet halinde kadınları arasında dolaşıyordu. Hastalığı kendisini kuvvetten düşürünceye kadar bu halinde devam etti. O esnada Meymune'nin evinde bulunuyordu. Eşlerini yanına çağırdı, onlardan hastalığı vaktinde benim evimde kalmasına izin vermelerini istedi. Onlar izin verdikten sonra Fazl bin Abbas'la diğer birinin koltukları arasında ayakları yere sürüdüğü halde benim evime geldi. Başını sargı ile sarmış bulunuyordu. Ubeydullah diyor ki: Ben bu hadîsi Ayşe'den nakledip Abdullah bin Abbasa söylediğim zaman, o, benden: «Hadîste anılan ikinci şahsın kim olduğunu bilmiyor musun?» diye sordu. Ben: «Hayır bilmiyorum» diye cevap verdim. O: Bu ikinci zat Ali bin Ebu Talib'di, fakat Ayşe'nin onu hayırla anmağa tahammülü yoktu»

dedi. Tanrı elçisinin hastalığı şiddetlendi, ıstırabı çoğaldıktan sonra: Üzerime muhtelif kuyulardan yedi tulumdan su dökün, ta ki müslüman ların yanına çıkarak onlara tavsiyelerde bulunayım, dedi. Biz onu Ömer'in kızı Hafsa'nın legenine oturttuk, O: Yeter, yeter deyinceye kadar üzerine su döktük. Bana Humeyd bin Ebu El-Harraz söyledi, ona ve arkadaşlarına Ma'n bin İsa, onlara Leys'lerin Ensar kolundan Hâris bin Abdülmelik bin Abdullah bin İyas söylemiş, o, Kasım bin Yezidd'den, o, Abdullah bin Kusayt'tan, o, babası yoliyle Ata'dan, o, İbn Abbas'tan, o da Fazl bin Abbas'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisi benim evime geldi, onun yanına çıktım ve onu hasta bir halde buldum. O bir sargı ile başını sarmıştı. Bana: «Ey Fazl, elimden tut» dedi. Ben elinden tuttum, o minber üzerine oturdu: «Müslümanları çağır toplansınlar» dedi. Müslümanlar toplandıktan sonra şu hutbeyi söyledi: «Hamd ve senadan sonra: Ey Müslümanlar, ben ondan başka hak mabud olmayan Tanrı'yı överim, aranızdan bazılarının benim üzerimde hakları olabilir. Aranızdan birinizin arkasını kamçıladı isem, işte arkam, benden kısas'ını (öcünü) alsın, birinin namus ve şerefine dokundu isem, işte namusum benden öcünü alsın, biliniz ki, husumet ve düşmanlık benim işim ve karakterim değildir. Biliniz ki, benim nazarımda en sevgiliniz, hakkı varsa benden hakkını istiyeninizdir, yahut Rabbime kavuşmadan önce hakkını helâl edeninizdir. Ben ancak bu takdirde, kalbim hoş olduğu halde

Rabbıma kavuşacağım. Fakat bu sözlerimi yalnız bir defa söylemekle kanaatlenmiyeceğimi görüyorum. Size bu sözlerimi defalarca tekrarlamam icabedecektir.» Fazl diyor: Tanrı elçisi minberden indi. Öğle namazını kıldıktan sonra tekrar minbere çıktı. Husumet ve düşmanlığın kendisinin karakterinden olmadığına dair sözlerini tekrarladı. Bu defasında halk arasından biri ayağa kalkarak: Ey Tanrı elçisi, benim senden üç dirhem alacağım var, dedi. Tanrı elçisi Fazl'a: «Bu kişinin hakkını öde» diye emretti. Tanrı elçisi bundan sonra oturdu ve sözüne devam edip dedi: «Ey ahali, herhangi birinizin üzerine geçmiş bir hak varsa onu ödesin» dedi. Bunun üzerine biri ayağa kalkarak: «Ey Tanrı elçisi, ben Tanrı yolunda sarf edilmesi gereken maldan hiyanet edip üç dirhem almıştım» dedi. Tanrı elçisi ondan «Niçin hiyanet ettin?» diye sorduğunda, muhtaç bir halde olduğum için almıştım, dedi. Tanrı elçisi: «Ey Fazl, ondan bu parayı kabzet diye emir verdi. Tanrı elçisi sözüne devam edip: «Aranızdan biriniz nefsinin kötülüklere meyletmesinden korkarsa ayağa kalksın, hakkında hayır duada bulunayım» dedi. Aralarından biri ayağa kalkarak: «Ey Tanrı elçisi, ben yalancıyım, ben fâhiş bir adamım, ben uykuya müptelâyım» dedi. Tanrı elçisi onun hakkında hayır duada bulunarak: «Ey Rabbim, ona sadakat, doğruluk ve iman ihsan eyle, uykuya dalmak istediğinde ondan uykuyu gider» diye Rabbisine yalvardı. Diğer biri ayağa kalkarak: «Ey Tanrı elçisi ben yalancıyım, mü-

nafıkım, ne gibi bir kötülük ve suç varsa hepsine de katlandım» dedi. Ömer: «Ey adam, kendini pislemiş, rezil ve maskara etmişsin» diye hitab etiğinde, Tanrı elçisi: «Ey Ömer, dünyada rezil ve maskara olmak ahirette rezil olmaktan daha hafif ve kolaydır» dedikten sonra: «Ey Rabbim bu kuluna doğruluk, sadakat ve iman ihsan eyle ve işini hayırlıya döndür» diye hakkında hayır duada bulundu. Buna bakmadan Ömer onu azarlamağa devam ettiğinde Tanrı elçisi gülümseyerek: «Ömer benimle beraberdir, ben de onunlayım, Ömer nerde ise doğruluk da ordadır» buyurdu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Zührî'den, o da Eyyüb bin Beşirden şunu rivayet eder: Tanrı elçisi (S. A. M.) başına sargı sarmış olduğu halde yanımıza çıktı. Mindere oturunca Uhud şehidleri hakkında hayır duada bulunmak ve Tanrı'dan onları yarlığamasını dilemekle söze başladı. Tanrı'dan onlar hakkında defalarca rahmet diledi. Bundan sonra: Tanrı kullarından birine dünya ile Rabbisi katındaki nimet ve derecelere kavuşmaktan birini seçmeyi onun ihtiyarına bıraktığında, kulu Rabbisine kavuşmayı seçti, dedi. Ebu Bekir onun bu sözünden kendisini kasdetmiş olduğunu anlıyarak ağladı ve: «Ey Tanrı elçisi, biz senin uğrunda kendimizi ve evlâtlarımızı feda etmeye hazırız» dediğinde Tandı elçisi ona: Ey Ebu Bekir: acele etme. Ey ahali mescide bakan bütün kapıları kapatınız, yalnız Ebu Bekir'in evinin mescide bakan kapısı-

nı açık bırakınız, çünkü Ben arkadaşlık ve sohbetinde, Ebu Bekir'den daha meziyetli ve beni daha ziyade minneti altında bırakan arkadaş bilmiyorum. buyurdu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nekledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Abdurrahman bin Abdullah'tan, o da Ebu Sa'id bin Mu'allâ ailesine mensub birinden şunu rivayet eder: Tanrı elçisi o günkü hutbesinde şunu da söylemiştir: «Ben Tanrı'nın kullarından birini dost edinmiş olsaydım, Ebu Bekiri dost edinmiş olurdum, fakat Tanrı bizi huzurunda toplayıncıya kadar arkadaşlık ve samimiyet ve iman kardeşliği bunun yerini tutacaktır» buyurdu. Bize Ahmed bin Abdurrahman bin Vehb söyledi, ona amcası Abdullah bin Vehb, onlara Malik söylemiş, o, Ebu Nazr'dan, o, Ubeyd bin Huneyn'den o da Ebu Sa'id Hudrî'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi günün birinde minberin üzerinde otururak şu sözleri söyledi: Tanrı kullarından birine istediği kadar dünyanın süs ve ziynetleri ile huzurundaki nimetlerden birini seçmesini, onun ihtiyarına bıraktı. Kulu Tanrı katındaki nimet ve dereceleri seçti, dediğinde Ebu Bekir ağlıyarak «Biz senin için baba ve analarımızı feda ederiz» dedi. Biz onun bu sözüne şaştık. Orada hazır bulunanlar: şu ihtiyara bakınız, Tanrı elçisi bu ikiden birini seçmenin kendi ihtiyarına bırakmış olduğunu söylüyor, o ise: «Biz senin için baba ve analarımızı feda edeceğiz» diyor dediler. Halbuki, Tanrı elçisi kendisinin öleceğini bildiriyordu. Aramızdan ancak

Ebu Bekir bunu anlamıştı. Tanrı elçisi sözüne devam edip şunu da söyledi: «Beni, arkadaşlığı, mal ve serveti ile en ziyade minnet altında bırakan Ebu Bekir'dir, ben dost edinseydim Ebu Bekir'i dost edinmiş olurdum, fakat islâm kardeşliği bunun yerini tutuyor, mescide bakan küçük kapılardan Ebu Bekır'in küçük kapısından başkası kapanacaktır» dedi. Bana Muhammed bin Ömer bin Sabbah Hemedani söyledı, ona ve arkadaşlarına Yahya bin Abdurrahman, onlara Müslim bin Cafer Beceli şunu söylemiş: O, ben abdülmelik bin İsfehani'den işittim der, o, Hallâd Esedi'den şunu rivayet eder: Abdullah bin Mesud bana şunu söyledi: Peygamberımız ve sevgilimiz kendisinin öleceğini, ölümünden bir ay önce haber vermişti. Tanrı elçisi ayrılık vakti yaklaştığında bizi anamız Ayşe'nin evinde topladı. Bize dikkatle uzun uzadıya baktığında gözlerinden yaşlar damladı ve: «Hoş geldiniz, Tanrı sizi esirgesin, sizi cennette yerleştirsin, sizi kendisi korusun, sizi faydalandırsın,sizin yardımcınız olsun, sızı huzuruna kabul eylesin, Tanrı'dan sakınmanızı ve Tanrı'ya da sizi tavsiye ederim, sizi Tanrı'nın himayesine bırakıyorum. Ben sizi Tanrının azabile korkutuyor, ve sizi rahmetle müjdeliyorum. Siz Tanrıya karşı ululuk göstererek yer yüzünde fesadla meşgul olmayınız, kullarına zulüm etmeyiniz, çünkü Tanrı kitabında şöyle diyor: «Biz ahiret yurdunu, yeryüzünde gurur ve kibir göstermiyen zulüm ve fesadda bulunmak istemiyenlere tahsis edeceğiz, güzel akibet Tanrı'dan sakınanların olacaktır» (Kasas: 83) ve

diğer bir ayetinde de: «kibir ve gurur sahiplerinin yerleri cehennem değil midir?» (Nahl: 29) der. Biz bundan sonra Tanrı elçisinden ne vakit öleceğini sorduk. O: Ayrılmak, Tanrı katına dönmek ve Tanrı'dan sakınanların meskenine yakın olan Sidret El-Münteha'ya ulaşmak vakti yaklaştı, cevabında bulundu. Biz ondan: Öldükten sonra seni kimler yıkar? diye sorduğumuzda o: Sırasiyle ailemden en yakın olanlar, dedi. Seni ne ile kefenliyeceğiz? O: Arzu ederseniz üzerimdeki şu geyimlerimle, yahud Mısır'ın beyaz bezi ile veya Yemen'de dokunan kumaşla, dedi. Biz ondan: Ey Tanrı elçisi! Cenaze namazını kim kıldırır? diye sorduğumda, o: Acele etmeyiniz Tanrı sizi ve Peygamberinizi hayırla mükâfatlandırsın, dediğinde biz ağladık, Tanrı elçisi de ağladı. Tanrı elçisi sözüne devam edip şöyle dedi: Beni yıkayıp kefenledikten ve sedyem üzerine koyduktan sonra evimdeki kabrimin kenarına koyarsınız, bundan sonra bir müddet için yanımdan çıkarsınız, ilk önce dostum ve sohbetdaşım olan Cebrail, sonra sırasiyle Mikâil, İsrafil ve kendisinin çok sayıda meleklerinden ibaret olan bütün askerleri ile birlikte ölüm meleği cenaze namazı kılarlar. Bundan sonra siz bölük bölük yanıma girer, salâvat okur, selâm verirsiniz. Tezkiye etmek, haykırmak ve sesle ağlamak suretiyle bana eziyet vermeyiniz. İlk önce ailemden olan erkekler, onlardan sonra ailemden olan kadınlar, bundan sonra siz namaz kılarsınız, siz bana selâm verirsiniz, ben, dinimi kabul edip bana biat edenlere bu günden ta kıya-

mete kadar dinimin korunmasını teslim etmiş olduğuma sizi tanık ediyorum, dedi. Biz ondan: Ey Tanrı elçisi seni kabrine kim yerleştirsin? diye sorduğumuzda, o: Birçok meleklerle birlikte ailemden olanlar, siz her ne kadar bu melekleri göremezseniz de onlar sizi görürler, cevabında bulundu. Bize Ahmed bin Hammad Dulâbî söyledi, ona ve arkadaşlarına Süfyan söylemiş, o, Süleyman bin Ebu Müslim'den, o da Sa'id bin Cübeyir yoliyle (Abdullah) bin Abbas'tan şunu rivayet eder: O Perşembe günü öyle bir dehşetli gündü ki, o gün Tanrı elçisinin hastalığı şiddetlendi. Tanrı elçisi: Ben size öyle bir mektup yazacağım ki, bu mektup sayesinde hiçbir vakit azgınlık yoluna sapmıyacaksınız, dediğinde sahabeler arasında ondan mektup yazdırıp yazdırmamak hususunda ihtilâf baş gösterdi. O: Tanrı elçisi katında ihtilâf caiz değildir, buyurdu. Yanında bulunanlar: Kendisinden sorunuz, yanlış mı söylüyor? dediler ve bu sözleri tekrarladılar. Bunun üzerine Tanrı elçisi: Beni kendi halime bırakınız. bulunduğum hal. sizin davet ettiğiniz işten daha hayırlıdır, dedi. O, ölürken Tanrı'ya ortak katanların Arap yarım adasından çıkarılmasını, gelen delegelerin kendisinin yaptığı gibi mükâfatlandırılmasını tavsiye etti. Tanrı elçisi üç türlü tavsiyede bulunacağını söylemişti. Üçüncü tavsiyesini bilerek söylemek istememişti, yahut unuttum, demiştir. Bize Ebu Küreyb söyledi, ona ve arkadaşlarına Yahya bin Asım, onlara İbn Uyeyne söylemiş, o, hadîsi Süleyman Ahvel'den, o,

Sa'id bin Cübeyr yoliyle Abbas'tan yukarda naklettiğimiz şekilde nakleder. Fakat onun rivayetinde: Peygamber huzurunda ihtilâf ve çekişme caiz değildir, şeklindedir. Bize İbn Küreyb ile Salih bin Semmal söyledi. Ona ve arkadaşlarına Veki söylemiş, o, Malik bin Mugavvil'den, o, Talha bin Musarrif'ten, o da Sa'id bin Cübeyr yoliyle (Abdullah) bin Abbas'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin hastalığı Perşembe günü şiddet kesbetti, o gün ne kadar dehşetli ve ne kadar kasvetli idi. Ben onun yanaklarına baktığımda inci tanelerine benzeyen yaşların iki yanağı üzerine aktığını gördüm. Tanrı elçisi: Bana levha yahud kürek ve yazı takımı getiriniz, sizin için, benden sonra, sizi her vakit azgınlık yoluna sapmaktan koruyacak bir mektup yazacağım, dedi, fakat yanında bulunanlar: Tanrı elçisi bu sözleri hastalık tesiri ile söylüyor, dediler. Bize Ahmed bin Abdurrahman bin Vehb söyledi, o: Bana amcam Abdullah bin Vehb söyledi, der. Ona Zühri'den nakledip Yunus söylemiş, o: Bana Abdullah bin Kâ'b bin Malik söyledi der. O, İbn Abbas'tan şunu rivayet eder: Ali bin Ebu Talib Tanrı elçisinin ölümüne sebep olan hastalığı esnasında onun yanından çıktığı vakit, orada bulunanlar: «Ey Hasan'nın babası, Tanrı elçisi sabahı nasıl karşıladı?» diye sordular, O: «Hamdolsun ki, Tanrı elçisi hastalığından iyileştiği halde sabahı karşıladı» cevabında bulundu. (Abdullah) İbn Abbas bin Abdulmuttalib, Ali'nin elinden tutarak, ona: «Tanrı elçisi bu hastalığından iyileşmi-

yecek, ölecektir, ben Abdulmuttalib oğullarının yüzlerine bakarak ölüm halindeki hal ve durumlarını biliyorum, sen Tanrı elçisinin yanına gidip kendisinden sonra başkanlığın kime ait olacağını sor, bize ait ise bunu anlamış oluruz, bizden başkası onun yerine geçecekse, o zata emirler verir, hakkımızda tavsiyelerde bulunur» dedi. Ali ona: «Tanrı elçisinden bunu sorar da, o başkanlığın bize aid olmadığını söylerse, millet bizi hiçbir vakit başkan yapmaz, Tanrı adına andiçerek ben bunu soramıyacağımı teyid eylerim», cevabında bulundu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Zührî'den, o, Abdullah bin Kâ'b bin Malik'ten, o da Abdullah bin Abbas'tan şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin hastalığı vaktinde Ali bin Ebu Talib, onun katından ahalinin yanına çıktı... diye hadîsini Ahmed bin Abdurrahman rivayetinde olduğu gibi nakleder. Ancak Abbas: Ben Tanrı adına andiçerek diğer Abdulmuttalib oğullarının yüzlerindeki belirtilerden, onların öleceklerini anladığım gibi, Tanrı elçisinin yüzünden de ölüm belirtilerini görmekte olduğumu teyid eylerim, sen Tanrı elçisinin yanına dön de kendisinden sonra başkanlığın kime ait olacağını sor, bize ait ise bunu anlamış oluruz, bizden başkası geçecekse, bize emirler verir, hakkımızda ahaliye tavsiyelerde bulunur dedi, şeklindedir. Bundan başka ibn Humeyd'in rivayetinde: Tanrı elçisi o gün kocakusuk vaktinde, harareti şiddetlindiği sırada öldü ibaresi vardır.

Bize Sa'd bin Yahya Emevi söyledi ona ve arkadaşlarına babası söylemiş, babası Urve yoliyle Ayşe'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi bize: «Muhtelif yedi kuyudan alınmış yedi tulumdan üzerime su dökünüz, bu takdirde ahalinin yanına çıkarak tavsiyelerde bulunmam ümit olunur» dedi. Muhammed, Muhammed bin Cafer'den, o da Urve Yoliyle Ayşe'den hadîsin kalan kısmını şu şekilde rivayet eder: Emrine uygun olarak yedi tulumdan su döktük, bundan sonra o vücudunda rahatlık hissetti. Ahalinin yanına mescide çıktı. İmam olarak cemaate namaz kıldırdı. Hutbe söyledi, Tanrı'dan Uhud şehidlerinin esirgemesini diledi, bundan sonra Ensar hakkında hayırlı tavsiyelerde bulunarak: «Ey Muhacirler topluluğu, sizin sayınız artmaktadır, Ensarın sayısı ise artmadan bugün gördüğünüz halinde bulunuyor. Ensar benim hususî cemaatim, sırdaşlarımdır. Ben onların yanlarına ve yurdlarına indim, onların saygılarına saygı gösteriniz, kötülüklerde bulunanlarının kötülüklerini affediniz, Tanrı'nın kullarından birine dünya ile Tanrı katındaki nimetlerden birini seçmesi, onun ihtiyarına bırakıldı, o Tanrı katındaki nimet ve dereceleri seçti» dedi. Tanrı elçisinin bu sözelerinin mânasını yalnız Ebu Bekir anladı. O, Tanrı elçisinin kendisinin ölümüne işaret etmekte olduğunu bildi ve ağladı. Tanrı elçisi ona: «Acele etme» dedi, sözüne devam edip: «Ebu Bekir'in kapısı hariç olmak üzere mescide bakan bütün kapıları kapatınız, çünkü ben arkadaşlık ve sohbette Ebu Bekir'den ziyade meziyetli

ve cömerdini bilmiyorum» buyurdu. Bize Amr bin Alı söyledi. Ona ve arkadaşlarına Yahya bin Sa'id El-Kat'tan, onlara Süfyan, onlara da Musa bin Ebu Ayşe söylemiş, O, Ubeydullah bin Abdullah'dan, o Utbe yoliyle Ayşe'den şunu rivayet eder: Biz, Tanrı elçisi hastalandığında onun burnuna burun otu damlattık. O: «Bunu yapmayınız» dedi ise de biz (o hastalığından dolayı), bunu istemiyor, dedik. Arzusu hilâfına olarak ilâcı huniden onun burnuna damlattık. O ayıldıktan sonra: «Abbas'tan başka herbirinizin burnuna bu ilâc damlatılacaktır. Çünkü Abbas, siz ilâcı damlatırken hazır bulunmamşıtır» dedi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak yukarıda naklettiğimiz Zührî senediyle ve Ubeydullah bin Abdullah yoliyle Ayşeden rivayet ettiği hadîsinde şöyle diyor: Bundan sonra Tanrı elçisi minberden indi. Evine geldiğinde hastalığı kuvvetlendi, bunun üzerine eşlerinden Ümm-i Se'eme ve Meymune ile müslüman kadınlardan Umeys'in kızı Esma yanında toplandılar. Amcası Abbas bin Abdulmuttalib de orada bulunuyordu. Onlar huni vasıtasiyle burun deliğinden ilâç damlatmayı kararlaştırdılar. Abbas: Elbette ben huniden bu ilâcı damlatacağım, dedi. İlâç damlatıldı. Tanrı elçisi ayıldıktan sonra: «İlâcı kim damlattı?» diye sorduğunda: «Amcan Abbas damlattı» cevabında bulundular. Tanrı elçisi Habeşistan toprağına işaret edip: «Bu ilâcı kadınlar işte şu memleket tarafından getirdiler»

dedi. Tanrı elçisi onlara: «Niçin bu ilâcı damlattınız?» diye sorduğunda, Abbas: «Ey Tanrı elçisi, biz senin Zat El-Cenb hastalığına tutulmuş olmandan korktuk» cevabında bulundu. Bunun üzerine Tanrı elçisi: «Tanrı beni bu hastalıkla cezalandırmaz. Amcam hariç olmak üzere, evde bulunanların hepsinin burnuna bu ilâç damlatılacaktır» diye emretti. Tanrı elçisi andiçmiş olduğu için oruç olmasına bakmadan Meymune de bu cezaya çarptırıldı. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İshak. Muhammed bin Cafer'den, o Urve yoliyle Ayşe'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisine: Biz senin Zatülcenb hastalığına tutulmuş olmandan korktuk, dedikleri vakit, o: O hastalık şeytandandır. Tanrı bana bu hastalığı musallat edecek değildir, dedi. Bana, Hişam bin Muhammed'e ulaşan senetle naklettiler. Hişam ise, İbn Mihnef'den nakleder: O: Bana Sak'ab bin Züheyr söyledi, der, o, Hicaz ahalisinden olan Fakih'lerden şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin ölümüne sebeb olan hastalığı şiddetlendiği vakit bayıldı. Bunun üzerine eşleri, kızı, ailesi efradı, Abbas bin Abdülmuttalib ve Ali bin Ebu Talib vesaire ve Ümeys'in kızı Esma onun yanında toplandılar. Esma: «Tanrı elçisinin hastalığının Zatülcenb olduğu muhakkaktır. huni ile burnuna burun otu ilâcı damlatınız» dedi. Biz onun tavsiyesi ile bu ilâcı damlattık, Tanrı elçisi ayıldıktan sonra: «Bu ilâcı kim burnuma damlattı?» diye sordu. Ona: «Ümeys'in kızı, seni Zatülcenbe tu-

tulmuş sanarak bu ilâcı kullandı» cevabında bulunduklarında, o: «Ben Tanrı katına saygılı olduğum için bana bu hastalığı masallat etmesinden Tanrı'ya sığınırım» dedi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak, Sa'id bin Ubeyd bin Sebbak'tan, o, Muhammed bin Usame bin Zeyd yoliyle babası Üsame'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisinin hastalığı ağırlaştıktan sonra Medine'ye indim. Benimle birlikte başkaları da şehre indiler. Biz Tanrı elçisinin yanına girdik. O artık konuşamıyordu. O elini göğe doğru kaldırıldıktan sonra benim yüzüme doğru koyuyordu. Onun bu hareketinden hakkımda hayır duada bulunduğunu anladım. Bize İbn Humeyd söyledi ona ve arkadaşlarına (Muhammed) bin İshak'tan nakledip Seleme söylemiş, İbn İshak Zührî'den o, Ubeydullah bin Abdullah yoliyle Ayşe'den şunu rivayet eder: Ben Tanrı elçisinin: «Yüce ve adı kutlu olan Tanrı, ihtiyarına bırakmadan hiçbir elçisinin ruhunu kabzetmedi» diye söylediğini defalarca işittim. Bize Ebu Küreyb söyledi, ona ve arkadaşlarına Yunus bin Bükeyr, onlara Yununs bin Amr söylemiş, o babası yoliyle Akram bin Şürahbil'den şunu rivayet eder: Ben, Abdullah bin Abbas'tan: «Tanrı elçisi vasiyetlerde bulundu mu? diye sordum. O: «Hayır, bulunmadı» dedi. Ben: «Bu nasıl oldu?» diye sorduğumda, o: «Tanrı elçisi Ali'yi çağırınız» dediğinde Ayşe Ebu Bekir'i çağırmıyacak mısın? Hafsa da: «Ömeri çağırmaya adam göndermiyecek misin?» dedi. Bunun üzerine hep-

si de Tanrı elçisinin yanında toplandılar. Tanrı elçisi: «Evlerinize dönünüz, bir işim olursa ben sizi çağırırım» dedi. Bu emir üzerine onun katından çıktılar. Tanrı elçisi: «Namaz vakti geldi mi?» diye sordu. Yanında bulunanlar: «Evet namaz vakti geldi» cevabında bulunduklarında, o: «Ebu Bekire söyleyiniz, imam olarak cemaate namaz kıldırsın» buyurdu. Ayşe: «O, ince kalpli bir zattır, Ömer'e emret de imam olarak o namaz kıldırsın» dedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi: «Ömer'e söyleyiniz, namaz kıldırsın dedi. Ömer'e söylediklerine, o: Ben Ebu Bekir varken onun önüne geçecek değilim, cevabında bulundu. Bu sırada Tanrı elçisi vücudunda hafiflik hissetti ve mescide çıktı. Namaz kıldırmakta olan Ebu Bekir, Tanrı elçisinin hareketini duyduğunda arkaya çekildi. Fakat Tanrı elçisi onun giyiminden çekerek eski yerinde durdurdu. Tanrı elçisi oturduğu halde namaz kıldırdı. Namazı Ebu Bekir'in bıraktığı yerden başlıyarak devam ettirdi. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına babası Veki söylemiş, o, Ameş'ten rivayet eder, ona ve arkadaşlarına Ebu Hişam Rifai, onlara Ebu Muaviye ile Veki, onların her ikisine Ameş söylemiş, bize de Ameş'ten nakledip İsa bin Osman bin İsa söyledi. O, İbrahim'den, o da Esved yoliyle Ayşe'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi, ölümüne sebep olan hastalığa tutulduktan ve namaza ezan okunduktan sonra: Ebu Bekir'e söyleyiniz, imam olarak cemaate namaz kıldırsın, dedi. Ben: Ebu Bekir ince kalbli bir zattır. O senin yerine geçtiğinde kendisine sahip ola-

maz, dedim. O emrini tekrarladı. Ben de tekrar: Ebu Bekir ince kalplidir, senin yerine geçtiğinde kendisine sahip olamaz, dedim. Tanrı elçisi darılarak: Siz Yusuf'u belâya katlandıran kadınlardansınız, dedi. İbn Veki yine aynı anlama gelen Savahibatı Yusufe şeklinde naklediyor. Tanrı elçisi (vücudunda hafiflik duyduğunda) iki kişinin koltukları arasında ayakları yerde sürüklendiği halde mescide çıktı. O Ebu Bekire yakın bir yere geldiğinde, Ebu Bekir arkaya çekildi. Fakat Tanrı elçisi ona, yerinden ayrılmamasını işaretle anlattı. Tanrı elçisi onun bir yanına oturduğu halde namz kıldı. Tanrı elçisi imamlık görevini yapıyor, Ebu Bekir onun arkasında namaz kılıyor cemaat Ebu Bekiri takip edip namaz kılıyordu. Hadîsin ibaresi, İsa bin Ömer'de olduğu gibidir. Vakidî'ye ulaşan senetle, bana rivayet ettiklerine göre, o, İbn Ebu Sebre'den, Ebu Bekir'in imam olarak cemaate kaç gün namaz kıldırmış olduğunu sorduğunu, İbn Ebu Sebre'nin: Üç gün namaz kıldırdı, diye cevap vermiş olduğunu anar. Bana Muhammed bin Abdullah bin Abdulhakîm söyledi, o: Bana ve arkadaşlarıma Leys'ten nakledip Şu'ayb bin Leys söyledi, der, o, Musa bin Sercis'ten, o Kasım yoliyle Ayşe'den şunu rivayet eder: Ben, öldüğü vakit Tanrı elçisini gördüm, onun yanında bir kadeh su vardı. O, elini bu sayu daldırdıktan sonra bununla yüzünü siliyor ve: Ey Rabbim ölüm serhoşluğu vaktinde bana yardım et, diye dua ediyordu. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan nakledip

Seleme söylemiş, İbn İshak Zührî'den nakleder. O: Bize İbn Malik şunu söyledi der: Tanrı elçisi Ruhunun Kabzedildiği Pazartesi günü sabah namazını kılmakta olan cemaatin yanına çıkmak istedi. Perdeyi kaldırdı, kapıyı açtı, Ayşe evinin kapısında durdu. Tanrı elçisini gören cemaat sevinçlerinden saflarını açtı ar, az kalsın namazlarını bozacaklardı. Fakat Tanrı elçisi elile işaret edip yerlerinden ayrılmamalarını emretti. Tanrı elçisi onların saflar halinde bu şekilde namaz kılmakda olduklarını gördüğünde sevindi ve gülümsedi. Ben Tanrı elçisini, bu anda, bundan önce raslamadığım bir güzellik içinde gördüm. Bundan sonra Tanrı elçisi evine döndü. Cemaat de Tanrı elçisini hastalığından iyileşmiş sanarak mescidden ayrıldılar. Bunun üzerine Ebu Bekir de (Avali'nin) Sünh kısmındaki evine döndü. Bize İbn Humeyd söyledi, o; Seleme yoliyle İbn İshak'tan, o, Ebu Bekir bin Abdullah bin Ebu Müleyke'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi vefat ettiği Pazartesi günü başını sargı ile sardığı halde sabah namazında hazır bulundu, Ebu Bekir imam olarak cemaate namaz kıldırıyordu. Tanrı elçisi mescide girdiğinde saflar açıldı. Ebu Bekir cemaatin bu hareketinden Tanrı elçisinin mescide gelmiş olduğunu anladı. Bunun üzerine namaz kıldığı yerden arkaya çekildi. Fakat Tanrı elçisi onu arkasından iterek eski yerine iade etti ve: Cemaate namaz kıldır, dedikten sonra Ebu Bekir'in sağ tarafına oturarak namaz kıldı. Namazını tamamladıktan sonra yüzünü cemaate doğru çevirdi ve yüksek sesle söz söylemeye baş-

ladı. Sesi o derece yüksekti ki, mescidin dışarısında bile işitiliyordu. O hutbesinde şöyle dedi: Ey müslümanlar, ateşler alevlendirildi, fitne ve kargaşalıklar karanlık gecelerin karanlıkları gibi gelmektedir. Tanrı adına andiçerek ben size yalnız Kuran'ın helâl ettiklerini helâl ve ancak Kuran'ın haram ettiği nesneleri haram etmiş olduğumu, ve beni örnek edinerek yaptıklarınızın bundan ibaret olacağını teyid eylerim, buyurdu. Tanrı elçisi sözlerini bitirdikten sonra Ebu Bekir ona: Ey Tanrının habercisi, Tanrının ihsanı ve bir lûtfu olmak üzere sabahı bizim arzu ettiğimiz ve sevdiğimiz halde karşılamış olduğunu görüyorum, bugün Hârice kızının nöbetidir, onun yanına gidiyorum, dedi ve kendisinin Es-Sünh'deki evine gitti. Bize İbn Humeyd söyledi, o, Seleme yoliyle İbn İshaktan, o, Yakup bin Utbe'den, o Zührî'den, o da Urve yoliyle Ayşe'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi mescide çıkdığı gün eve döndüğünde bir yanı üzerine benim kucağıma yattı, bu sırada Ebu Bekir ailesinden biri elinde misvak bulunduğu halde benim yanıma girdi. Tanrı elçisi onun eline bakı. Ben onun bu bakışından öteki adamın elindeki misvaki istemekte olduğunu anladım. Ben gelen adamın elinden misvaki aldım, misvakın baş tarafını dişimle çiğniyerek yumuşattıktan sonra ona sundum. O. bundan önce gördüğüm misvaklenmeden daha şiddetli bir surette misvaklendikten sonra bir tarafına, koydu. Bu sırada kucağım üzerinde bulunan Tanrı elçisinin gittikçe ağırlaşmakta olduğunu hissettim, yüzüne bak-

maya başladım, gözlerinin, ölmek üzere olan adamın gözleri gibi bir yere dikilip kaldığını gördüm. O sırada: «Cennette, en kutlu olan arkadaşla buluşmak üzere» diyordu. Ben de: «Dünya saadetile Tanrı'nın nimetlerinden birine kavuşmak senin ihtiyarına bırakılmıştı, sen Tanrı'nın nimet ve lütuflarını seçtin» dedim. Böylece Tanrı elçisinin ruhu kabzedildi. Bize İbn Humeyd söyledi, O, Seleme yoliyle Muhammed bin İshak'tan, o, Yahya bin Abbad bin Zübeyir'den, o babası Abbad yoliyle Ayşe'den şunu rivayet eder: Ben Ayşe'nin: Tanrı elçisi benim akçiğerimle göğsümün yukarı tarafında ve nöbetim gününde öldü, bu hususta kimsenin hakkına girmedim, Tanrı elçisi kucağımda öldükten ve başını bir yastık üstüne koyduktan sonra, akılsızlıktan ve gençliğimden dolayı, diğer kadınlarla birlikte kaygulanarak ellerimle göğsüme ve yüzüme vurmağa başladım, diye söylediğini işittim.

Tanrı elçisinin hangi gün ve kaç yaşında öldüğüne dair haberler.

Ebu Cafer (Taberî) diyor ki: Tanrı elçisinin Pazartesi günü öldüğü hakkındaki haber ve rivayetlere vâkıf olan bilir kişiler arasında bu hususta ihtilâf yoktur. İhtilâflı olan cihet Tanrı elçisinin pazartesi günlerinden hangisinde öldüğü hakkındadır. Bazıları, Hişam bin Muhammed bin Sa'ide ulaşan senetle nakledilen haberde olduğu gibi, Rebiülevvel'in ikinci gününe raslayan pazartesi günü öğle vaktinde ölmüş olduğu kanaa-

tindedirler. Hişam bu haberi Ebu Mihnef'ten, o ve arkadaşları Sak'ab bin Züheyr'den, o da hicaz ahalisinden olan fakihlerden rivayet eder. Bu rivayete göre Ebu Bekir'e, Tanrı elçisinin öldüğü pazartesi günü biat edilmiştir. Vakidi Tanrı elçisinin Rebiülevvel ayının 12 sine raslayan pazartesi günü öldüğünü ve ertesi günü, yani Salı günü güneş meylettiği vakit gömüldüğünü anar. Ebu Cafer (Taberî) diyor ki. Tanrı elçisi öldüğü vakit Ebu Bekir kendisinin Sünh'deki evinde bulunuyor, Ömer ise vefatı vaktinde şehirde idi. Bize İbn Humeyd söyledi, o Seleme yoliyle İbn İshak'tan, o, Zührî'den, o da Sa'id bin Müseyyeb yoliyle Ebu Hüreyre'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi öldükten sonra Ömer bin Hattab ayağa kalkarak: Münafıklardan bir takım kişiler Tanrı elçisinin öldüğünü iddia ediyorlar, Tanrı elçisi ölmedi. Musa bin İmran kavmi arasından kırk gün kaybolduktan sonra kavmi yanına döndüğü gibi, Tanrı elçisi de yanımıza dönecek, kendisinin öldüğü haberini yayanların ellerini ve ayaklarını kesecektir, diyordu. Ebu Bekir Tanrı elçisinin öldüğü haberirini işttikten sonra Sünh'deki evinden şehre inmiş ve mescit kapısına gelmişti. Bu sırada Ömer sözüne devam ediyordu. Ebu Bekir Ömer'in sözlerini dinlemeden dosdoğru Tanrı elçisinin Ayşe'nin evinde bulunan na'şı yanına girdi. Na'ş evin bir köşesinde alaca bezi ile örtülmüş bir halde bulunuyordu. Ebu Bekir naş'ın yanına geldi. Yüzünü açarak onu öptü ve: Babam ve anam sana feda olsun ki, sen Yüce Tanrı tarafından takdir edilen

ölümü tattın, sen bundan sonra hiçbir zaman ölüme katlanmıyacaksın, dedikten sonra yüzünü örttü, ve Ayşe'nin evinden çıktı. Ömer hâlâ da halka hitabedip sözler söylüyordu. Ebu Bekir ona: Acele etme, sözünü kes dedi ise de, Ömer sözüne devam etti. Ebu Bekir onun susmadığını gördüğünde, yüzünü halka doğru çevirerek söz söylemeye başladı. Halk onun sözlerini işittiklerinde Ömer'i bırakarak onun yanına geldiler. O hamd ve senadan sonra ahaliye şöyle hitabetmeye başladı: «Ey ahali Muhammed'e tapan varsa Muhammed ölmüştür. Tanrı'ya ibadet edenler için ise Tanrı her zaman bakidir, o ölmez» dedikten sonra şu âyeti okudu: «Myhammed kendisinden önce gelen peygamberler gibi ancak bir peygamberdir, eğer ölürse veyahut öldürülürse yüz çevirip dönecek misiniz? her kim yüz çevirip dönerse Yüce Tanrı'ya bir zarar vermez. Tanrı şükredenlere mükâfatını verir» (Ali İmran: 144). Tanrı adına andiçerek teyit eylerim ki, Ebu Bekir bu âyeti okuyuncaya kadar dinleyenlerin ,Yüce Tanrı tarafından elçisine bu ayetin indirildiğini bilmemiş gibi bir halde idiler. Halk bu ayeti Ebu Bekir'in ağzından kapışıp aldılar. Ebu Hüreyre, bu ayeti işittikten sonra Ömer'in şu sözleri söylemiş olduğunu nakleder: «Ben Ebu Bekir'in bu ayeti okuduğunu işittiğimde ayaklarım kuvvetten kesilerek yere düştüm, ayaklarım üzerinde duramadım ve bundan sonra Tanrı elçisinin ölmüş olduğunu anladım». Bize İbn Humemeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Mugire'den

nakledip Cerir söylemiş, O, Ebu Mi'şer Ziyad bin Kuleyb yoliyle Ebu Eyyüb'den, o da İbrahim'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi öldüğü vakit Ebu Bekir şehirde yoktu. O ancak üç gün sonra şehre geldi. O gelinceye kadar kimse Tanrı elçisinin yüzünü açıp bakmaya cesaret gösteremedi. Tanrı elçisinin karnı aklı karalı bir renk almıştı, Ebu Bekir Tanrı elçisinin yüzünü açtı, iki gözü arasından öptü: «Babam, anam sana feda olsun ki, ölü ve diri halinde ne kadar hoşsun» dedi. Ebu Bekir Bundan sonra naş'ın yanından çıktı. Hamd ve senadan sonra halka şu sözleri söyledi: «Tanrıya ibadet edenler için o ölmez ,her vakit diridir. Muhammed'e ibadet edenler varsa Muhammed ölmüştür» dedikten sonra şu ayeti okudu: «Muhammed kendisinden önce gelen peygamberler gibi bir peygamberdir, o ölür yahut öldürülürse yüz çevirip dönecek misiniz? Her kim yüz çevirip dönerse Yüce Tanrı'ya bir zarar vermez, Tanrı şükredenlere mükâfatlar verir» (Ali İmran: 144). Ömer Ebu Bekir'in bu sözleri söylemesinden önce: Muhammed ölmedi. diyor, öldü diyenleri ölüm cezası ile korkutuyordu. Tanrı elçisi öldükten sonra Ensarlar Sa'd bin Ubade'ye biat etmek üzere Beni Sa'idelerin sofasında toplandılar. Ebu Bekir bunu işittiğince Ömer ile Ebu Ubeyde bin Cerrah'ı alarak onların yanlarına gitti. «Bu toplantı nedir?» diye sorunca unda, onlar: «Sizden bir bizden de bir emir seçilecektir.» cevabında bulundular, Ebu Bekir onlara: «Biz emîrleriz, siz vezirlersiniz. Ben şu

iki zattan, yani Ömer ile Ebu Ubeyde'den birini seçerseniz sizden razı olacağım, Ebu Ubeyde'yi size takdim etmemin sebebi şudur: Tanrı elçisinin katına bir kavmin delegeleri gelerek ona: Bizimle birlikte bir emîr gönder, dedikleri vakit, o: Ben sizinle hakiki bir emîr göndereceğim, dedikten sonra onlarla birlikte Ebu Ubeyde bin Cerrah'ı yollamıştı. «Ebu Ubeyde'yi seçtiğiniz takdirde sizden razı olacağım» dedi. Bunun üzerine Ömer ayağa kalkarak: «Sizden hanginiz Tanrı elçisinin ileri geçirdiği iki ayağı arkada bırakmağı arzu eder, dedikten sonra ilk önce kendisi Ebu Bekir'e biat etti. Ensar yahut Ensar'ın bir kısmı hariç olmak üzere başkaları da ona biat ettiler. Ensar yahut Ensar'ın bir kısmı: «Biz Ali'den başkasına biat etmiyeceğiz» dediler. Bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına Cerir'den, o Mugire'den, o da Ziyad bin Küleyb'den şunu rivayet eder: Ömer bin Hattab Ali'nin evine geldi, Talha ile Zübeyr ve muhacirlerden bir kitle Ali'nin evinde bulunuyorlardı. Ömer onlara: «Tanrı adına andiçerek Ebu Bekire biat etmek üzere toplantıya gelmenizi talep ediyorum, yoksa içinde bulunduğunuz halde evinizi yakacağımı teyit eylerim, dedi. Zübeyir onun bu sözlerini içittiğinde kılıcını kınından çıkardığı halde onu karşıladı. Fakat ayağı takılarak yere yuvarlandı ve kılıcı elinden düştü. Orada bulunanlar üzerine sıçrıyarak kılıcı aldılar. Bize Zekeriyya bin Yahya söyledi, ona ve arkadaşlarına Ebu Uvane, onlara Ebu Davud Abdullah Esedî söylemiş, o, Humeyd bin Abdurrahman Himye-

rî'den şunu rivayet eder: Tanrı elçisi öldüğü vakit Ebu Bekir Medine'nin haricinde bir yerde bulunuyordu. O, ölüm haberi işitildiğinde Medine'ye geldi. Yüzünden örtüsünü açarak yüzünü öptü ve: «Babam ve anam sana feda olsun ki, ölü ve diri hal'erinde ne kadar hoşsun, Kâbe'nin Rabbisi adına andiçerek Muhammed'in öldüğünü teyit eylerim» dedi. Bundan sonra söz söylemek maksadiyle minberin yanına geldi. Ömer'in ayakta söz söylemekte olduğunu gördü. O: «Tanrı elçisi öldü» diyenleri cezaya çarptırılmakla korkutarak: «Tanrı elçisi ölmedi, öldü diye kendisine iftirada bulunanların üzerlerine yürüyecek, ellerini ve başlarını kesecek, onları asacaktır, diyordu. Ebu Bekir ona: «Söze son ver» dedi ise de, o, onun sözlerine kulak asmadı. Nihayet Ebu Bekir söze başlıyarak şöyle dedi: Tanrı, Elçisine şöyle demiştir: «Ey Muhammed, sen de öleceksin, onlar da öleceklerdir, sonra kıyamet gününde Rabbinizin yanında din hususunda bir birinizle çekişeceksiniz» (Zümr: 30-31) ve «Muhammed de Tanrının bir elçisidir, ondan önce de elçiler gelip geçmişlerdir. O ölür yahut öldürülürse yüz çevirip dönecek misiniz...» diye ayeti sonuna kadar okudu. Aranızdan Muhammed'e tapan ve onu ilâh edinen varsa, onun ilâhı ölmüştür. Tanrı'ya ibadet eden varsa onun ortağı yoktur, O daima diridir, ölmez, diye sözlerine son verdi. Tanrı elçisinin zamanını idrak eden sahabeler, Tanrı adına andiçerek kendilerinin o gün Ebu Bekir tarafından okununcaya kadar bu iki ayetlerin Vahi edilmiş olduğunu bilmedikle-

rini söylediler. Bu sırada biri koşarak geldi ve Ensar'ın, aralarından birine biat etmek üzere Beni Sa'idelerin gölgeliğinde toplanmış olduklarını haber verdi. Bu ihbar üzerine Ebu Bekir ile Ömer birbirini yedeyerek Ensar'ın toplantı yerine geldiler. Ömer ilk önce söze başlamak istedi. Fakat Ebu Bekir buna mâni oldu. Bunun üzerine Ömer: Tanrı elçisinin (S. A. M.) Halifesine bir gün içinde iki defa muhalefet edemem, diyerek söz söylemekten vazgeçti. Ebu Bekir ensarlar hakkında inen ayetleri ve Tanrı elçisinin onlar hakkında söylediği sözleri bırakmadan hepsine de anlattı. Ve: Siz Tanrı elçisinin hakkınızda: İnsanlar bir ovaya, ensar diğer ovaya saparlarsa ben ensarların saptığı ovayı takip ederim demiş olduğunu biliyorsunuz, dedikten sonra Sa'd'a hitap edip: «Ey Sa'd, sen onun katında oturduğun vakit Tanrı elçisinin: Kureyş'ler bu işin valileridirler, yani hakimiyet onların elindedir, insanların hayırlıları, hayırlılarına, kötüleri, kötülerine tabi olurlar, dediğini işittim» dedi. Sa'd: Doğru söylüyorsun, biz vezirleriz, siz emîrlersiniz, diye Mukabele etti. Bundan sonra Ömer: «Ey Ebu Bekir, elini aç, sana biat edeceğim» dedi. Fakat Ebu Bekir: «Ey Ömer, halifeliği idare etmek için sen benden daha kuvvetlisin» diyerek onun halife olmasını teklif etti. Çünkü Ömer Ebu Bekir'den daha kuvvetli idi. Onlardan her ikisi diğerinin avucunu açmasını istiyor. açtığı takdirde ona biat edecekti. Nihayet Ömer Ebu Bekir'in avucunu açarak: «Benim kuvvetim, senin kuvvetindir» dedikten sonra Ebu Bekire

bi'at etti. Bundan sonra halk yerlerinden sıçrayarak Ebu Bekir'e Bi'at ettiler. Ancak Ali ile Zübeyir bi'ate yanaşmadılar. Zübeyir kılıcını kınından çıkardı ve: «Halife olarak Ali'ye bi'at edilmeden önce kılıcımı kınına sokacak değilim» dedi. Ebu Bekir ile Ömer bunu duydular. Ömer Zübeyir'in kılıcını elinden alarak: «Kılıcını taşa vurunuz» dedi. Bundan sonr Ömer kendisi onların yanına gitti. Onları Ebu Bekir'in yanına gelerek bi'ate mecbur etti ve: «Siz elbette, ya itaat ederek, yahut arzu etmediğiniz alde zorlanarak bi'at edeceksiniz» dedi. Nihayet onlar da biat ettiler.

İkinci cildin sonu

Şark İslâm Klasikleri

37

No. 9539

TOPTAN SATIŞ
İstanbul Devlet Kitapları Müdürlüğü
Ankara, İzmir, Adana, Samsun, Elazığ, Erzurum,
Trabzon ve Van Bölge Şeflikleri

PERAKENDE SATIŞ
Millî Eğitim Yayınevleri
ve Bakanlık Yayınları satıcısı kitapçılar

% 6 KDV DAHİL FİYATI : 22000 LİRA
(20755 Lira + 1245 Lira)